

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
1969

370.3

ΔΗΜ

135

ΩΡΟΛΟΓΙΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
1969

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Διοίκησης τῆς Δ.Ο.Ε., κατόπιν συνειρησέως μετὰ τῶν ἀρμοδίων παραγόντων τοῦ Ὑπουργείου μας καὶ τῶν Διδασκαλικῶν Συλλόγων τῆς Χώρας καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῆς, ὅπως τὸ Νέον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα καταστῆ πλέον ἢ εὐχρηστον τοῖς πᾶσιν, προέβη εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ παρόντος ἐγχειριδίου μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι προσφέρει σημαντικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὑπηρετοῦντας Διδασκάλους διὰ τὴν εὐκόλον κτῆσιν καὶ χρῆσιν τούτου.

Τὸ Νέον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα εἶναι προῖον πολυετῶν ἐπιδιώξεων καὶ ἀγώνων τοῦ Κλάδου. Εἶναι κήμα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἐμπειρικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν δεδομένων, ἐξαχθέντων ἐξ ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς συγχρόνου ἐλληνικῆς σχολικῆς πραγματικότητος. Ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον βῆμα ἀναθεωρήσεως καὶ ἀνασκοπήσεως τῶν σχολικῶν μας πραγμάτων καὶ τῆς ἐπὶ νέων βάσεων ὀργανώσεως τῆς σχολικῆς ἐργασίας, διεπομένης ἀπὸ νέου μεθοδολογικὸν πνεῦμα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Πέραν τῆς ἐκλογῆς καὶ διατάξεως τῆς ὕλης καὶ τῶν ὥρῶν διδασκαλίας, τὸ εἰς χεῖρας Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα, περιέχει καὶ πλῆθος ἄλλων ὠφελίμων στοιχείων, ὡς μεθοδικὰς ὁδηγίας δι' ἕκαστον μάθημα καὶ λοιπὰς παρατηρήσεις ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ὀρθολογιστικὴν ὀργάνωσιν τοῦ σχολικοῦ προγράμματος καὶ τὴν ἐν γένει διδακτικὴν ἐνέργειαν.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Χαράλαμπος Λάμπρου	Πρόεδρος
Κων/νος Καρπούζης	Ἀντιπρόεδρος Α΄.
Δημήτριος Καρέτσης	Ἀντιπρόεδρος Β΄.
Νικόλαος Λύκος	Γεν. Γραμματεὺς
Γεώργιος Στουρνάρας	Εἰδικὸς Γραμματεὺς
Νικήτας Ζαρωνάκης	Ταμίας
Γεώργιος Ἀποστόλου	Μέλος
Ἄγγελος Βασιλείου	»
Νικηφόρος Νικηφορίδης	»

Β. ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 702

Περὶ τοῦ ὥρολογίου καὶ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει α) τὸ ἄρθρον 12 τοῦ Α. Ν. 129/1967 «περὶ ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τῆς Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως κ.λ.π.», β) τὰς ὑπ' ἀριθ. 51, 66, 96, 102 ἔτους 1968 καὶ 18, 22, 30, 34, 36 ἔτους 1969 πράξεις τοῦ Ἀνωτάτου Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου Ἐκπαιδεύσεως (Α.Γ.Σ.Ε.) καὶ γ) τὴν ὑπ' ἀριθ. 758)69 γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Ὑπουργοῦ, ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν :

Τὸ ὥρολόγιον καὶ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν μαθημάτων ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ καθορίζεται ἀπὸ τοῦ ἐπομένου σχολικοῦ ἔτους 1969 - 1970 ὡς ἐξῆς :

Ἄρθρον 1.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Σκοπὸς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου εἶναι :

α) Νὰ ἐνσταλάξῃ καὶ ἐμπεδώσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα, τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὴν ἠθικὴν ζωὴν.

β) Νὰ ἀποκτήσωσιν οἱ μαθηταὶ τὴν ὀρθὴν θεώρησιν τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦς κόσμου, ἀνάλογον πρὸς τὴν παιδικὴν ἀντίληψιν.

γ) Νὰ ἐπιτύχωσιν οἱ μαθηταὶ τὴν ὁμαλὴν προσαρμογὴν

των εἰς τὸ σχολικὸν περιβάλλον, νὰ ἀντιληφθῶσι τὴν δέσμευσιν τοῦ ἀτόμου εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον καὶ νὰ καταστῶσιν ἱκανοὶ διὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς ὁμαδικῶς ἐκτελουμένην ἐργασίαν καὶ ὁμαδικὴν ἐν τῇ σχολείῳ δραστηριότητα.

δ) Νὰ καταστῶσιν ἱκανοὶ πρὸς διάκρισιν μεταξὺ παιγνιώδους ἐνασχολήσεως καὶ ἀναλήψεως ἐργασίας πρὸς πραγματοποίησιν καθωρισμένου σκοποῦ.

ε) Νὰ ἀποκτήσωσι καλὰς συνηθείας καὶ ἰδίᾳ ἐπιμελείας, εὐπρεποῦς συμπεριφορᾶς καὶ κοινωνικότητος.

στ) Νὰ ἀναπτύξωσι τὴν ἐκφραστικὴν γλωσσικὴν των ἱκανότητα, γραπτὴν καὶ προφορικὴν.

ζ) Νὰ ἀποκτήσωσι τὰς ἱκανότητας ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ λογισμοῦ δι' ἀπλῶν ἀριθμητικῶν πράξεων.

Άρθρον 2.

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΩΡΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Α'. 1/Θεσίου Δημοτικού Σχολείου

α/α	Μ α θ ή μ α τ α	Ώραι διδ/λίας κατά τάξεις					
		Α	Β	Γ	Δ	Ε	ΣΤ
1.	Θρησκευτικά.			$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{3}{2}$	
2.	Έλληνική γλώσσα.....	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{7}{2}$	
3.	Ίστορία	--		$\frac{2}{2}$		$\frac{2}{2}$	
4.	Σπουδή του περιβάλλοντος....	$\frac{4}{2}$		—	—		
5.	Φυσικά και Χημεία μετά στοι- χείων υγιεινής	—		$\frac{2}{2}$		$\frac{4}{2}$	
6.	Γεωγραφία.	—		$\frac{2}{2}$		$\frac{2}{2}$	
7.	Άριθμητική και Γεωμετρία...	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{3}{2}$		$\frac{3}{2}$	
8.	Άγωγή του πολίτου.....	—	—			$\frac{1}{2}$	
9.	Τεχνικά.	Σιωπηραί έργασίαι					
10.	Μουσική.	$\frac{2}{4}$		$\frac{2}{2}$			
11.	Γυμναστική	$\frac{2}{4}$		$\frac{2}{2}$			
Ώραι διδασκαλίας εν όλω ...				$36 \frac{1}{2}$			

Β'. 2/θεσίου Δημοτικού Σχολείου

α/α	Μ α θ ή μ α τ α	Ώραι διδ/λίας κατά τάξεις					
		Α	Β	Γ	Δ	Ε	ΣΤ
1.	Θρησκευτικά.		$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$		$\frac{3}{2}$
2.	Έλληνική γλώσσα	6	6	7	8		8
3.	Ίστορία	—		$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$		$\frac{2}{2}$
4.	Σπουδή του περιβάλλοντος....		$\frac{5}{2}$	—	—		—
5.	Φυσικά και Χημεία μετά στοι- χείων ύγεινής		—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$		$\frac{5}{2}$
6.	Γεωγραφία.		—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$		$\frac{2}{2}$
7.	Άριθμητική και Γεωμετρία..	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$
8.	Άγωγή του πολίτου.....		—	—		—	$\frac{1}{2}$
9.	Τεχνικά.		Σιωπηράι έργασίαι				
10.	Μουσική.		$\frac{3}{2}$				$\frac{3}{2}$
11.	Γυμναστική		$\frac{3}{2}$				$\frac{3}{2}$
	Ώραι διδ/λίας κατά τμήματα		34				34

Γ'. 3/θεσίου Δημοτικού Σχολείου

α/α	Μαθήματα	Ώραι διδ/λίας κατά τάξεις					
		A	B	Γ	Δ	Ε	ΣΤ
1.	Θρησκευτικά.....		$\frac{2}{2}$		2		3
2.	Έλληνική γλώσσα.....	8	8	$\frac{9}{2}$	$\frac{9}{2}$		9
3.	Ίστορία.....	—			2		2
4.	Σπουδή του περιβάλλοντος....		3		—		—
5.	Φυσικά και Χημεία μετά στοι- χείων υγιεινής.....		—		3		4
6.	Γεωγραφία.....		—		2		2
7.	Άριθμητική και Γεωμετρία...	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	3	3	$\frac{5}{2}$	$\frac{5}{2}$
8.	Άγωγή του πολίτου.....		—		—		1
9.	Τεχνικά.....		$\frac{6}{2}$		4		3
10.	Μουσική.....		$\frac{4}{2}$		$\frac{4}{2}$		$\frac{4}{2}$
11.	Γυμναστική.....		$\frac{4}{2}$		$\frac{4}{2}$		$\frac{4}{2}$
	Ώραι διδ/λίας κατά τμήματα		30		32		33

Δ'. 4/θεσίου Δημοτικού Σχολείου

α/α	Μαθήματα	Ώραι διδ/λίας κατά τάξεις					
		Α	Β	Γ	Δ	Ε	ΣΤ
1.	Θρησκευτικά.....	$\frac{2}{2}$	2	2		3	
2.	Έλληνική γλώσσα.....	8	8	9	10		9
3.	Ίστορία.....	—		2	2		2
4.	Σπουδή του περιβάλλοντος....	3	—	—	—		—
5.	Φυσικά και Χημεία μετά στοι- χείων ύγιεινής.....	—		3	3		4
6.	Γεωγραφία.....	—		3	3		2
7.	Άριθμητική και Γεωμετρία...	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	3	3	$\frac{5}{2}$	$\frac{5}{2}$
8.	Άγωγή του πολίτου.....	—	—	—			1
9.	Τεχνικά.....	$\frac{6}{2}$		4	4		3
10.	Μουσική.....	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$		$\frac{4}{2}$
11.	Γυμναστική.....	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$		$\frac{4}{2}$
	Ώραι διδ/λίας έν όλφ.....	30	30	31		33	

Ε. 5/θεσίῳ Δημοτικῷ Σχολείου

α/α	Μαθηματα	Ὑπορρα διδ/λίας κατὰ τάξεις					
		Α	Β	Γ	Δ	Ε	ΣΤ
1.	Θρησκευτικά	$\frac{2}{2}$	2	2	3	3	
2.	Ἑλληνικὴ γλῶσσα	8	8	9	10	9	9
3.	Ἱστορία	—	2	2	2	2	
4.	Σπουδὴ τοῦ περιβάλλοντος	3	—	—	—	—	
5.	Φυσικὰ καὶ Χημεία μετὰ στοι- χείων ὑγιεινῆς	—	3	3	4	4	
6.	Γεωγραφία	—	3	3	2	2	
7.	Ἀριθμητικὴ καὶ Γεωμετρία	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	3	3	5	5
8.	Ἀγωγή τοῦ Πολίτου	—	—	—	—	—	1
9.	Τεχνικὰ	$\frac{6}{2}$	4	4	4	4	3
10.	Μουσικὴ	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$
11.	Γυμναστικὴ	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$
Ὑπορρα διδ/λίας ἐν ὅλῳ		30	30	31	33	33	

ΣΤ'. 6/θεσίου Δημοτικού Σχολείου

α/α	Μαθήματα	Ώραι διδ/λίας κατά τάξεις					
		A	B	Γ	Δ	E	ΣΤ
1.	Θρησκευτικά.	2	2	2	2	3	3
2.	Έλληνική γλώσσα.	9	9	10	10	9	9
3.	Ίστορία.	—	—	2	2	2	2
4.	Σπουδή περιβάλλοντος.	4	6	—	—	—	—
5.	Φυσική και Χημεία μετά στοι- χείων υγιεινής.	—	—	3	3	4	4
6.	Γεωγραφία.	—	—	3	3	2	2
7.	Άριθμητική και Γεωμετρία... 3	3	3	4	4	5	5
8.	Άγωγή του πολίτου.	—	—	—	—	—	1
9.	Τεχνικά.	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	4	4	4	3
10.	Μουσική.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$
11.	Γυμναστική.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$
Ώραι διδ/λίας εν όλω.		24	26	32	32	33	33

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε ι ς :

Τὰ ἡμίωρα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας θὰ διατίθενται ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τὴν προσφορὰν τοῦ νέου, αἱ δὲ λοιπαὶ διδακτικαὶ ἐργασίαι πρὸς ἐμπέδωσιν (λύσεις προβλημάτων καὶ ἀσκήσεων) θὰ ἐκτελῶνται κατὰ τὸν χρόνον τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ πολυθεσίου σχολείου, βεβαρημένος καὶ μὲ διοικητικὰ καθήκοντα, δέον νὰ διδάσκη 28 - 30 ὥρας ἐβδομαδιαίως. Τὰς ὑπολοίπους ὥρας διδασκαλίας ἐν τῇ τάξει του ἀναλαμβάνουν οἱ διδάσκοντες εἰς τὰς Α', Β', Γ' καὶ Δ' τάξεις, ἐφ' ὅσον αἱ ὥραι διδασκαλίας εἰς τὰς τάξεις αὐτὰς εἶναι ὀλιγώτεραι τῶν 32.

Αἱ προμεσημβριναὶ ὥραι σχολικῆς ἐργασίας θὰ διατίθενται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων, τὰ ὅποια ἀπαιτοῦν μείζονα πνευματικὴν προσπάθειαν, αἱ δὲ ἀπογευματινὰ ὥραι πρέπει νὰ διατίθενται διὰ τὴν Γυμναστικὴν, τὴν Μουσικὴν, τὰ Τεχνικὰ καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς.

Ἄρθρον 3.

I. ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ Α' ΚΑΙ Β' ΤΑΞΕΩΝ

Α' ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. Σκοπός :

Διαφέρει οὗτος ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν. Γενικὸς ὅμως σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς ἱκανοὺς νὰ ἐκφράζουσι γραπτῶς καὶ προφορικῶς, ὅσον τὸ δυνατόν σαφέστερον, συντομώτερον καὶ παραστατικώτερον, τὰ διανοήματα καὶ τὰ συναισθήματά των καὶ νὰ κατανοοῦν εὐχερῶς καὶ καλῶς τὰ προφορικὰ καὶ γραπτὰ διανοήματα τῶν ἄλλων.

Πρὸς τούτοις σκοπὸς τοῦ μαθήματος τούτου εἶναι νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς προοδευτικῶς ἐγκρατεῖς τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης, ὅλως δὲ ἰδιαιτέρως νὰ καλλιεργήσῃ τὴν φιλιαναγνωσίαν, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου νὰ συνεχίζουσι οὗτοι τὴν ἀνάγνωσιν ὠφελίμων βιβλίων.

2. Διδακτέα ὕλη :

Α' ΤΑΞΙΣ

1. Ἀνάγνωσις καὶ Γραφή.

α) Ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν :

Θὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ ἀπόκτησις πλήρως τῆς ἀναγνωστικῆς δεξιότητος, συνισταμένης εἰς τὴν εὐχερῆ καὶ μετὰ φυσικότητος ἀνάγνωσιν ἀπλῶν καὶ ἀναλόγων πρὸς τὰς πνευματικὰς τῶν μαθητῶν δυνάμεις ἀναγνωστικῶν κειμένων καὶ εἰς τὴν κατανόησιν καὶ ἀπόδοσιν αὐτῶν.

Παρατηρήσεις :

Ὡς ἀφετηρίαν διὰ τὴν διδασκαλίαν θὰ χρησιμεύουν αἱ πινα-

κίδες τοῦ ἐγκεκριμένου Ἀλφαβηταρίου, συσχετιζόμεναι, εἰ δυνατόν, πρὸς σχετικὰ βιώματα τῶν μαθητῶν καὶ πρὸς κατ' ἐποπτεῖαν γνώσεις αὐτῶν ἐκ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας, ἢ διεγείρουσαι, κατὰ τινα τρόπον, τὸ διαφέρον αὐτῶν εἰς τὴν προσπάθειαν ἀβιάστου συνδέσεως ἤχων, σχημάτων, κινήσεων καὶ νοημάτων, ὅταν δὲν ἀκολουθῆται ἡ ἐνιαία διδασκαλία.

Ὡς ἀφετηρία δύναται ἀκόμη νὰ χρησιμεύουν λέξεις καὶ μίᾳ ἢ περισσότεραι φράσεις, λαμβανόμεναι ἐκ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας. Ἄλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν ἐνυφάνσεως τῆς ἀναγνώσεως εἰς τὴν Ἐνιαίαν Διδασκαλίαν, πρέπει μίᾳ τοῦλάχιστον ὥρᾳ κατ' ἐκάστην νὰ ἀφιερῶνται εἰς τὰς εἰδικὰς ἀσκήσεις τοῦ μαθήματος αὐτοῦ. Καὶ κατὰ τὴν Ὀλικὴν μέθοδον ἀναγνωρίζεται σήμερον ἡ ἀνάγκη συστηματικῶν ἀσκήσεων ἀναλύσεως.

Αἱ προφορικαὶ ἀναλύσεις τῶν προτάσεων εἰς λέξεις, τῶν λέξεων εἰς συλλαβὰς καὶ τῶν συλλαβῶν εἰς γράμματα διευκολύνουν τὰ μέγιστα εἰς τὴν συνειδητὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἀπὸ μνήμης γραφήν.

Εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ κείμενα περιλαμβάνονται καὶ παιδικὰ μικρὰ ποιήματα, ἢ ἀπομνημόνευσις τῶν ὁποίων δέον νὰ ἐπιδιώκεται μετὰ προσοχῆς καὶ ἄνευ καταναγκασμοῦ.

β) Ὡς πρὸς τὴν γραφήν :

Διὰ τὴν γραφήν κατάλληλον προάσκησιν ἀποτελοῦν αἱ ποικίλαι ἰχνογραφῆσεις καὶ κατασκευαί. Δέον νὰ προτιμᾶται ἡ μορφή τῶν γραμμάτων τοῦ τύπου, ἀποφευγομένης, κατὰ τὸ δυνατόν, τῆς πολυμορφίας.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

1. Ἡ χρῆσις μελάνης δὲν συνιστᾶται. Ἐπίμονος καὶ συνεχῆς δέον νὰ εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ Διδασκάλου, ὅπως πάντα τὰ γραπτὰ τῶν μαθητῶν, εἰς τε τὸν πίνακα καὶ τὰ τετράδια, εἶναι καθαρὰ, μὲ ἰσομεγέθη, καλλιγραφικὰ καὶ

ευνάγνωστα γράμματα. Ἐθισμὸς ἐξ ἀρχῆς εἰς κακογραφίαν, δυσκόλως ἀποβάλλεται ἀργότερον.

2. Ἐκφραστικαὶ Γλωσσικαὶ Ἀσκήσεις καὶ Ἀνακοινώσεις.

Σκοπὸς τῶν ἐκφραστικῶν γλωσσικῶν ἀσκήσεων καὶ ἀνακοινώσεων εἶναι ἡ τελεία χρῆσις τῆς μητρικῆς γλώσσης. Αὕτη δέον νὰ ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ὀρθῆς χρήσεως τῆς μητρικῆς γλώσσης ὑπὸ τε τῶν διδασκόντων καὶ τῶν διδασκομένων κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὅλων τῶν μαθημάτων, κατὰ πᾶσαν ἐν τῷ σχολείῳ ἀπασχόλησιν, κατὰ τὴν διήγησιν καὶ ἀναδιήγησιν παραμυθιῶν, τὴν ἀπαγγελίαν μικρῶν ποιημάτων, ἀσμάτων καὶ προσευχῶν, τὰς ἀναπαραστάσεις, τὰς ποικίλας καθημερινὰς ἀνακοινώσεις καὶ συζητήσεις καὶ γενικῶς κατὰ πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ σχολικοῦ βίου.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

Ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὴν σχολικὴν ἐργασίαν προάγει αὐτοὺς γλωσσικῶς, ὅταν δίδεται ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὴν ὀρθὴν προφορὰν καὶ τὸν τονισμὸν τῶν λέξεων, εἰς τὴν χρῆσιν περιεκτικῶν μικρῶν προτάσεων καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς ἀτελοῦς τῶν μαθητῶν ἐκφράσεως. Οἱ μαθηταὶ δέον ν' ἀπαντοῦν δι' ὀλοκλήρων προτάσεων, ἀποφευγομένων τῶν μονολεκτικῶν ἀπαντήσεων.

Μὲ ἀφειρηλίαν τὴν μητρικὴν γλῶσσαν θὰ καταβάλλεται προσπάθεια ἀποβολῆς ξένων λέξεων καὶ ἰδιωματισμῶν, διορθώσεως τῆς τυχόν τραχειᾶς προφορᾶς τῶν μαθητῶν, αὐξήσεως τοῦ γλωσσικοῦ αὐτῶν θησαυροῦ καὶ ἀποκτήσεως σταθερᾶς γλωσσικῆς δομῆς.

Ἀπαιτεῖται μόνον προσοχὴ, ὅπως τὰ παραμύθια μὴ διεγείρουν ὑπερβολικῶς τὴν φαντασίαν, ἀποκλείωνται δὲ τὰ περιέχοντα φρικτὰς σκηνὰς, τρομακτικὰ γεγονότα καὶ κακὰς πράξεις καὶ προκαλοῦντα τὴν φοβίαν. Δέον ἀπεναντίας νὰ καλλιεργῆται δι' αὐτῶν τὸ ἠθικόν, τὸ θρησκευτικόν, τὸ κοι-

νωνικόν και πᾶν εὐγενές συναίσθημα. Ἐπίσης δέον τὰ παραμύθια νὰ εἶναι κατανοητά, ἡ δὲ διήγησις τοῦ Διδασκάλου ν' ἀποτελῇ ὑπόδειγμα ἀπλῆς, ὠραίας, ὀρθῆς και παραστατικῆς ἐκφράσεως.

Ἐπίσης δέον ὁ διδάσκαλος νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του, ὅτι ἡ διὰ τῶν ἀνακοινώσεων και συζητήσεων ἀγωγή τοῦ λόγου περιλαμβάνει και τὸν ἔθισμὸν εἰς πολιτισμένην συζήτησιν.

Ἡ τήρησις τετραδίων («Ἡμερολογίου») ἀποτελεῖ προστάδιον ἐκθέσεων.

3. Γραμματικαὶ και Ὀρθογραφικαὶ Ἀσκήσεις.

1. Ἀνάλυσις λέξεων εἰς συλλαβάς και συλλαβῶν εἰς φθόγγους. Σύνθεσις φθόγγων εἰς συλλαβάς και συλλαβῶν εἰς λέξεις.

2. Διάκρισις τῶν λέξεων ἐν τῇ προτάσει.

3. Ἐννοια προτάσεως και λέξεως. Διάκρισις τελείας και ἀτελοῦς προτάσεως.

4. Διάκρισις τῶν γραμμάτων εἰς φωνήεντα και σύμφωνα. Χρῆσις τοῦ τελικοῦ «ς».

5. Αἱ δίφθογοι.

6. Ὄνομασία συλλαβῶν. Διάκρισις τονιζομένης συλλαβῆς.

7. Διάκρισις ὁμοήχων φωνηέντων και διφθόγγων.

8. Τόνοι και πνεύματα.

9. Θέσις τόνου και πνεύματος ἐπὶ διφθόγγων.

10. Χρῆσις κεφαλαίων γραμμάτων εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης προτάσεως και εἰς τὰ κύρια ὀνόματα.

11. Τὰ κυριώτερα σημεῖα στίξεως.

12. Τονισμὸς προπαραληγουσῆς.

13. Τονισμὸς βραχείας συλλαβῆς, περιεχούσης τὸ ε ἢ τὸ ο.

14. Ἄτονοι λέξεις ὀ, ἡ, οἱ.

15. Εἰς ποίας λέξεις τίθεται πνεῦμα.

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε ι ς :

Ἡ ὀρθογραφικὴ ἄσκησις τῶν μαθητῶν προϋποθέτει τὸν ἐκ μέρους αὐτῶν σχηματισμὸν ἀπλῶν τινων γραμματικῶν ἐννοιῶν. Ἄλλ' ἀναγκαία καθίσταται ἡ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ ἐκμάθησις ἐνίων γραμματικῶν κανόνων καὶ φαινομένων στηρίζεται οὐχὶ τόσο εἰς τὴν συνειδητὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν αἰτιολόγησιν τῶν φαινομένων τούτων, ὅσον εἰς τὴν ὀπτικὴν ἐξοικίωσιν καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἀκουστικὴν καὶ γλωσσικὴν μηχανοποίησιν τῶν σχετικῶν μεταβολῶν καὶ μεταπτώσεων τῶν κλιτῶν λέξεων (κλίσεις ὀνομάτων καὶ ρημάτων κ.τ.λ.).

Ἐξ ἄλλου ἡ καθ' ὁμοκέντρος κύκλους διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου διευκολύνει διὰ τῶν ἐπαναλήψεων καὶ τῶν ἀσκήσεων τὴν ἐκμάθησιν τῶν σπουδαιότερων γραμματικῶν καὶ ὀρθογραφικῶν κανόνων.

Ἡ καθημερινὴ ἀντιγραφή ὀλοκλήρου τοῦ ἀναγνωστικοῦ κειμένου ἐκάστης πινακίδος τοῦ πρώτου μέρους τοῦ Ἄλφαβηταρίου καὶ ἀργότερον 6 - 8 στίχων ἐκ τῶν πινακίδων τοῦ δευτέρου μέρους, ὡς καὶ ἡ καθ' ἐπανάληψιν γραφὴ βασικῶν λέξεων τοῦ λεξιλογίου τῶν μαθητῶν τῆς Αἰς τάξεως, συντελοῦν εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν ὀρθογραφικὴν ἄσκησιν.

Β' ΤΑΞΙΣ

1. Ἀνάγνωσις καὶ Γραφή.

Ἡ περαιτέρω ἄσκησις εἰς τὴν μετ' εὐχερείας καὶ φυσικότητος ἀνάγνωσιν μικρῶν ἀναγνωστικῶν ἐνοτήτων ἐκ τοῦ ἐγκεκριμένου Ἀναγνωστικοῦ, τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἐν συνεχεῖ λόγῳ ἀπόδοσιν αὐτῶν. Ἡ ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀνάγνωσις καταλλήλων καὶ ἐνδιαφερόντων κειμένων ἐξ ἄλλων βιβλίων δὲν ἀποκλείεται.

Ἐπονημόνευσις μικρῶν παιδικῶν ποιημάτων καὶ ἔθισμός εἰς τὴν καλὴν ἀπαγγελίαν. Ἐθισμός εἰς τὴν χρῆσιν τῶν σημείων στίξεως.

Συσχετισμός τῶν ἀναγνωστικῶν κειμένων μὲ τὰς λοιπὰς ἐν τῷ Σχολείῳ ἀσχολίας τῶν μαθητῶν καὶ τὰ διάφορα βιώματα αὐτῶν.

Φροντὶς τέλος καὶ ἐπιμέλεια δέον νὰ χαρακτηρίζῃ πάντα τὰ γραπτὰ καὶ τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως ταύτης.

2. Γραμματικαὶ καὶ Ὀρθογραφικαὶ Ἀσκήσεις.

1. Ἐπανάληψις εἰς πᾶσαν διδομένην εὐκαιρίαν τῶν διδασκόμενων εἰς τὴν Ἀγὴν τάξιν.

2. Διάκρισις κυρίων ὀνομάτων προσώπων, τόπων, ποταμῶν κ.τ.λ.

3. Ἐμπειρικῶς ἡ ἔννοια ῥήματος, ἄρθρου, οὐσιαστικοῦ καὶ ἐπιθέτου, ἀποφευγομένης τῆς ἀπομνημονεύσεως ὀρισμῶν.

4. Διάκρισις ὁμοήχων διφθόγγων καὶ μὴ (αυ, αφ, ηβ, ηυ. κ.ο.κ.).

6. Ὀνομασία λέξεων ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν (μο-νοσύλλαβοι κ.ο.κ.).

7. Δασεῖα εἰς τὰς ἀρχομένας ἀπὸ υ λέξεις.

8. Καταγραφή τῶν σπουδαιότερων δασυνομένων λέξεων, τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὰ ἀναγνωστικά των κείμενα.

9. Κλίσις προφορικῆ — μηχανικῆ ῥημάτων ἐνεργητικῆς φωνῆς εἰς τὸν ἐνεστώτα, προτασσομένης τῆς ἀντιστοίχου προσωπικῆς ἀντωνυμίας.

10. Τονισμός ληγούσης ῥημάτων.

11. Τονισμός μακρᾶς παραληγούσης.

12. Ὀρθογραφία καταλήξεων ἐνεστώτος ἄνευ κανόνων.

13. Προφορικῆ — μηχανικῆ κλίσις εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, τὴν γενικὴν καὶ τὴν αἰτιατικὴν ἀπλῶν ὀνομάτων καὶ ἐπιθέτων.

14. Ἀσκήσις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν καταλήξεων τῶν ὀνομάτων.

15. Ἐμπειρική διάκρισις τῶν συνηθεστέρων ἀκλίτων μερῶν τοῦ λόγου.

Π α ρ α τ ῆ ρ η σ ι ς :

Ἡ κλίσις ὀνομάτων καὶ ρημάτων, ἀποβλέπουσα κυρίως εἰς τὴν ἐκμάθησιν αὐτῶν κατὰ τρόπον μηχανικὸν ἀκουστικῶς καὶ ὀπτικῶς, θὰ γίνεταί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ ζώσης, μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς γραπτῆς ἀσκήσεως. Ἐπιβάλλεται ὅμως νὰ περιορίζεται εἰς ὀνόματα ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ τῆς πρώτης κλίσεως καὶ ἀρσενικά καὶ οὐδέτερα τῆς δευτέρας, ἀποφευγομένων τῶν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν διαφορετικούς τύπους εἰς τὴν καθαρῆσαν, πρὸς ἀποφυγὴν μελλοντικῆς συγχύσεως τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν διπλοτυπιῶν κ.τ.λ. Οὕτω θ' ἀποφευχθῆ π.χ. ἡ γραπτὴ τοῦλάχιστον κλίσις ὀνομάτων θηλυκῶν, ἔχόντων τὸ α τῆς καταλήξεως μὴ καθαρῶν.

3. Ἐκφραστικαὶ Γλωσσικαὶ Ἀσκήσεις καὶ Ἀνακοινώσεις (Λεκτικαὶ Ἀσκήσεις)

Ἰσχύουν ὅσα ἀναγράφονται διὰ τὰς ἐκφραστικὰς γλωσσικὰς ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν τῆς Αἰς τάξεως. Αἱ ποικίλαι, μικροπερίοδοι, περιεκτικαὶ καὶ εἰς συγκεκριμένας ἀνθρωπίνας ἐνεργείας καὶ ἐκδηλώσεις, ἢ ιδιότητας ἀντικειμένων ἀναφερόμεναι γραπταὶ ἐργασίαι, ἢ προφορικαὶ περιγραφαί, ἢ ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας τοῦ ἀναγνωστικοῦ κειμένου, ἢ ἀναδιήγησις μύθων, αἱ ἀναπαραστάσεις, ἢ ἀπαγγελία ποιημάτων, αἱ δι' ὀλοκλήρων προτάσεων διατυπούμεναι σκέψεις καὶ ἀπαντήσεις τῶν μαθητῶν καθ' ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἐν γένει γλωσσικῆς ἐργασίας, αἱ καθημεριναὶ ἀνακοινώσεις αὐτῶν καί, ὅπως ἰδιαιτέρως, ἡ σαφήνεια, ἡ ἀπλότης, ἡ συντομία, ἡ περιεκτικότης καὶ τὸ μικροπερίοδον τοῦ λόγου τοῦ Διδασκάλου ἀποτελοῦν ἄριστα μέσα γλωσσικῆς τῶν μαθητῶν καλλιέργειας.

Ἐθισμὸς εἰς τὴν μετὰ κοσμιότητος, πειθαρχίας καὶ τάξεως συζήτησιν.

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε ι ς :

Δέν θά καθιερωθῆ γραφή ἐκθέσεων εἰς τακτάς ὥρας, ὡς ἴδιον μάθημα. Συνεχῆς ὅμως καὶ ἀδιάλειπτος θά εἶναι ἡ προσπάθεια τῆς ὀρθῆς διατυπώσεως γραπτῶς καὶ προφορικῶς τῶν διανοημάτων τῶν μαθητῶν καὶ ὑπὸ ἔποψιν περιεκτικότητος, κυριολεξίας καὶ σαφηνείας καὶ ὑπὸ τοιαύτην ὀρθογραφίας καὶ συντάξεως.

Ἡ γραφή ἐν τούτοις εἰς τετράδια («Ἡμερολόγια») τῶν ἐξ ὁμαδικῶν κυρίως βιωμάτων τῶν μαθητῶν δημιουργηθεισῶν ἐντυπώσεων καὶ αἱ σύντομοι περιγραφαὶ διαφόρων ἀντικειμένων, γεγονότων κ.τ.λ. εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐν προστάδιον ἐκθέσεων.

Ὁ Διδάσκαλος πρέπει νὰ κατευθύνῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν σκέψιν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τὰ οὐσιώδη σημεῖα τῆς ἐνότητος, ἢ ὅποια θ' ἀποτελέσῃ τὴν πηγὴν τῆς γραπτῆς ἐργασίας — ἐκθέσεως — ὥστε οὔτε εἰς τυπικὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν πραγμάτων (σηκώθηκα, πλύθηκα, ἔκαμα τὸ σταυρόν μου κ.τ.λ.), οὔτε εἰς συγκεχυμένας ἀπεραντολογίας καὶ κενὰς ὠραιολογίας νὰ προβαίνουν. Αἱ γραπταὶ αὗται ἐργασίαι, σύντομοι, μικροπερίοδοι καὶ σαφεῖς, δὲν ἔχουν ὡς σκοπὸν ἀπλῶς τὴν ἐξωτερίκευσιν τῶν συναισθημάτων ἢ τὸν πλουτισμὸν τῶν γνώσεων τῶν μαθητῶν, ἅτινα ἐπιτυγχάνονται μὲ τὰς πάσης φύσεως ἀσχολίας αὐτῶν ἐν τῷ Σχολείῳ, ἀλλὰ κυρίως τὴν γλωσσικὴν καλλιέργειαν τῶν μαθητῶν.

Ἡ ἐκθεσις εἶναι μὲν ὁ καθρέπτης τοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου καὶ πρὸ παντὸς τῶν γνώσεων τοῦ μαθητοῦ, δὲν διευρύνει ὅμως, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, τὸν γνωσιολογικὸν κύκλον αὐτοῦ.

Β'. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

1. Σ κ ο π ό ς :

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς σκοπὸν ἔχει τὴν ὑπὸ τῶν

μαθητῶν κατανόησιν τῶν ἀριθμῶν καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν σχηματίζονται οὗτοι, τὴν ἀσφαλῆ κτῆσιν τῶν ἀναγκαίων γνώσεων διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν παρουσιαζομένων εἰς τὸν πρακτικὸν βίον προβλημάτων, καὶ ἐμμέσως τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰκανότητος τοῦ διανοεῖσθαι κατ' αὐστηρὰν λογικὴν ἀκλουθίαν καὶ ἀναγκαιότητα.

Σημείωσις :

Εἰς τὰς μικρὰς τάξεις προέχει ἡ αἰσθητοποίησις τῶν ἀριθμῶν, ἡ ἐπαγωγικὴ καὶ διὰ παραδειγμάτων μέθοδος καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις διδασκαλίας νέου λογισμοῦ ἡ ἀποφυγὴ πρῶτων μηχανικῶν ἐφαρμογῶν.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω τάξεις καὶ εἰς ἄς περιπτώσεις ἔχει προηγηθῆ ἡ διδασκαλία ὁμοίων ἢ συγγενῶν λογισμῶν, σκόπιμος κρίνεται καὶ ἡ παραγωγικὴ μέθοδος.

2. Διδασκτέα ὕλη :

Α' ΤΑΞΙΣ

Μέσα αἰσθητοποιήσεως : Τὸ ἀριθμητήριον, τὰ δάκτυλα τῶν χειρῶν καὶ διάφορα εὐχρηστα ἀντικείμενα (ξύλαρια, χάλικες, ὄσπρια κ.τ.λ.), ἀποκλειομένων τῶν πολυπλόκων μηχανικῶν καὶ ἐγχρώμων ἐποπτικῶν μέσων, τῶν ἐφελκυστῶν τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν, λόγῳ τῆς ἐντυπωσιακῆς τῶν κατασκευῆς.

1. Αἰσθητοποίησις καὶ γραφὴ τῶν ἀριθμῶν 0 - 5 κατὰ τρόπον ἀποδεικνύοντα τὴν γένεσιν τοῦ ἐπομένου διὰ τῆς προσθήκης μιᾶς μονάδος. Ἀρίθμησις ἀνιούσα καὶ κατιούσα ἀνά 1, μὲ ἐκμάθησιν καὶ γραφὴν τῶν συμβόλων προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως. Γένεσις τῶν ἀριθμῶν 1 ἕως 5 μὲ ὅλους τοὺς συνδυασμοὺς προσθαφαιρέσεως ($1+1=2$, $2-1=1$, $2+1=3$, $1+2=3$, $3-1=2$, $3-2=1$, $3-3=0$ κ.ο.κ.)

2. Αἰσθητοποίησις καὶ γραφὴ τῶν ἀριθμῶν 6 - 10. Γένεσις τῶν ἀριθμῶν 6 - 10, ὡς καὶ ἀνωτέρω. Ἀρίθμησις ἀπὸ

1 - 10 άνιούσα άνά 1, 2 και 5. Κατιούσα όμοίως. Γραπτώς και άπό μνήμης όλαι αί πράξεις τών άκεραίων μεταξύ τών άριθμών 1 - 10.

3. Όμοία έργασία μεταξύ τών άριθμών 11 - 20.

Άρίθμησις άνιούσα άνά 1, 2, 3, 4 και 5. Όμοίως κατιούσα. Η πρόσθεσις και ή άφαιρέσις όριζοντίως και κατακορύφως. Πάσαι αί δυνατάι πράξεις προσθαφαιρέσεως ,πολλαπλασιασμού και διαιρέσεως. Πολλαπλασιασμός μονοψηφίου επί μονοψηφίου, δίδων γινόμενον ούχι μεγαλύτερον του 20. Διαιρέσις διψηφίου, μη ύπερβαίνοντος τó 20, διά μονοψηφίου. Εύρεσις του ήμίσεος άρτίων και περιττών άριθμών 1 - 20, ένδιαμέσων και άριθμών προκυπτόντων έκ τής προσθέσεως ώρισμένων άριθμών εις δοθέντας, ή έκ τής άφαιρέσεως κ.ο.κ. Τó 20λεπτον, τó 10λεπτον, τó πεντάλεπτον. (Τó άποτελεσμα τών λογισμών και τών τεσσάρων πράξεων άπό μνήμης προβλημάτων θά μεταφέρεται εις τόν πίνακα ή τά τετράδια τών μαθητών μετά τών σχετικών συμβόλων $2+3=5$, $8:2=4$).

4. Σύγκρισις άρτίων και περιττών άριθμών.

Άρίθμησις τών άριθμών μέχρι του 100. Συστηματική διδασκαλία δύναται νά γίνη μέχρι τής τετάρτης ή τó πολύ τής πέμπτης δεκάδος.

5. Μετρήσις μηκών δι' άπλών και προχείρων μέσων (μονάδων) μετρήσεως (μέτρου, ποδών, βημάτων κ.τ.λ.).

Μετρήσις χωρητικότητος (διά διαφόρων δοχείων ύδατος κ.τ.λ.). Σταθμά (κιλόν, ήμισυ κιλού, τέταρτον κιλού). Νομίματα. Ό χρόνος (ώρα, ήμέρα, έβδομάς, μήν).

Κατασκευή άπλών γεωμετρικών σχημάτων και έμπειρική διάκρισις αυτών (κύκλου, τετραπλεύρου, τριγώνου).

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε ι ς :

1. 'Ιδιαιτέρως θ' άσκώνται οι μαθηταί εις τήν εύρεσιν του

ζητούμενου με βάση τους και εις την ζώνη χρησιμοποιουμένους αριθμούς ως βασικούς δια τον από μνήμης λογισμόν (2, 5, 10).

2. Αί ποσοτικά παραστάσεις των αριθμών δέον να διευκολύνουν όπτικώς τόσον εις την καταμέτρησιν, όσον και εις την συνηθεστέραν ύποδιαίρεσιν αυτών. Π.χ. προκειμένου να παραστήσωμεν τον αριθμόν 9 δια κύκλων, θα τακτοποιήσωμεν τους κύκλους ως εξής

000	ή	0000
000		0
000		0000

και όχι

		0	0
0	0	0	0
0	0	0	0

3. Αί πρώται έννοιαι των αριθμών πρέπει να σχηματίζονται κατά τρόπον φυσικόν και άβίαστον εκ τής εμπειρίας των μαθητών με διάφορα αριθμητικά παίγνια επί άποστάσεων επιφανειών, άσυνεχών και συνεχών ποσοτήτων (μετρήσεις, ζυγίσεις, συγκρίσεις, κατασκευαι κ.λ.π.), άποσκοπούντα εις την πλήρη αίσθητοποίησιν των αριθμών.

4. Οί μαθηται θα καθοδηγώνται και θα ασκώνται εξ ύπαρχής εις την δια ζώσης διατύπωσιν του τρόπου καθ' όν σκέπτονται δια την εύρεσιν του εκάστοτε ζητούμενου.

Β' ΤΑΞΙΣ

1. Έπαναλήψεις των εις την Αην τάξιν διδαχθέντων.

'Αριθμησις άνιοϋσα και κατιοϋσα, κατ' αρχάς κατά δεκάδας και πεντάδας και ειτα κατά μονάδας και δυάδας. Γραφή και έννοια δεκάδος. Συστηματική διδασκαλία και εις τας ύπολοίπους δεκάδας μέχρι του 100. Άσκήσεις και προβλήματα και των τεσσάρων πράξεων.

2. Σχηματισμός αριθμών ἐκ διδομένων δεκάδων καὶ μονάδων.

3. Μηχανισμός προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως ὀριζοντίως καὶ καθέτως.

4. Ὁ πυθαγόρειος πίναξ, ὅστις δέον νὰ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ διαστήματα διὰ τὴν μηχανοποίησίν του ἀκουστικῶς καὶ ὀπτικῶς.

5. Ἀνάλυσις ἀριθμῶν εἰς τοὺς παράγοντας αὐτῶν π.χ. $24 = 4 \times 6$. Αἱ δυνατὰ πλήρεις διαιρέσεις τῶν ἀριθμῶν 1 — 100.

6. Λύσις ἀπλῶν προβλημάτων καὶ τῶν τεσσάρων πράξεων ἐκ τῆς ζωῆς εἰλημμένων (Ἐν. Διδ.)λίαις).

7. Ἀσκήσεις διὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ $1)2$, $1)4$ καὶ $1)5$ τῶν ἀριθμῶν 1 - 100, ὡς καὶ τοῦ διπλασίου καὶ τετραπλασίου αὐτῶν.

8. Πρακτικαὶ ὑποδιαιρέσεις νομισμάτων, μέτρου, κιλοῦ, χρόνου, μετρήσεις, ζυγίσεις, συγκρίσεις.

9. Ἀπλᾶ γεωμετρικὰ σχήματα (τετράγωνον, τρίγωνον, κύκλος, παραλληλόγραμμον). Ἐμπειρικὴ διάκρισις αὐτῶν ἄνευ ὀρισμῶν. Διάκρισις γωνιῶν. Χρήσις γωνιομέτρου καὶ ὑποδεκαμέτρου. Σχετικαὶ κατασκευαὶ διὰ χαρτονίων καὶ ἄλλων ὕλικῶν εἰς τὸ μάθημα τῆς χειροτεχνίας.

10. Ἀρίθμησις μέχρι τοῦ 1000 (κατὰ προτίμησιν κατὰ δεκάδας καὶ ἑκατοντάδας). Ἡ γραφὴ δύναται νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι καὶ τοῦ 200.

Π α ρ α τ ῆ ρ σ ι ς :

Νὰ ζητῆται πάντοτε ἡ διὰ ζώσης διατύπωσις τῆς σκέψεως τοῦ μαθητοῦ.

ΣΠΟΥΔΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

(Πατριδογνωσία)

1. Σ κ ο π ὀ ς :

Ἡ Πατριδογνωσία διὰ τὰς δύο μικροτέρας τάξεις εἰς ἀς

δέον ὅπως ἴσως νὰ ἐφαρμόζεται ἡ Ἐνιαία Διδασκαλία, σκοπὸν ἔχει τὴν διευκρίνησιν καὶ συστηματικὴν κατάταξιν τοῦ παραστατικοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν, τὴν γνῶσιν διὰ βιώσεως καὶ ἐνεργοῦ συμμετοχῆς ὅλων τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὴν πλουσίαν συνθετικότητα τῆς ζωῆς τῆς γενετέρας (ἱστορικῶν, λαογνωστικῶν, γεωγραφικῶν, φυσιογνωστικῶν, πολιτισμογνωστικῶν, θρησκευτικῶν, μουσικῶν κ.τ.λ.) καὶ τὴν ἀπόκτησιν βιωμάτων, τὰ ὁποῖα διήκουν δι' ὅλου τοῦ βίου καὶ διατηροῦν βαθεῖαν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν νοσταλγίαν πρὸς τὴν γενέθλιον γῆν καὶ τὴν γενικωτέραν πατρίδα.

Εἰδικώτεραι ἐπιδιώξεις τῆς Πατριδογνωστικῆς διδασκαλίας εἶναι :

α) Ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή τῶν μαθητῶν, διὰ τῆς οὐσιαστικῆς καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν καὶ καθοδήγησιν τοῦ Διδασκάλου συμμετοχῆς των εἰς τὰς ποικίλας θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ τε Σχολείου καὶ τῶν κατοίκων. Θὰ ἐπιδιώκεται περισσότερον ἢ τόνωσις τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος καὶ ὀλιγώτερον ἢ ἐννοιολογικὴ πλευρὰ τοῦ θέματος, ὁ πλουτισμὸς δηλ. τῶν μαθητῶν διὰ πολλῶν θρησκευτικῶν γνώσεων.

β) Ἡ ἀσκήσεις τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ σωματικὴ ἀγωγή, διὰ τῶν καταλλήλων ὁμαδικῶν καὶ ἀτομικῶν παιδιῶν, κατὰ προτίμησιν τῶν ἔχουσῶν τὸ τοπικὸν καὶ ἐποχικὸν στοιχεῖον, δι' εἰδικῶν ἀσκήσεων τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς παρατηρητικότητος, διὰ τῆς ρυθμικῆς καὶ μιμητικῆς γυμναστικῆς, διὰ τοῦ χοροῦ, τῶν ἐλαφρῶν ἀγωνισμάτων κ.λ.π.

Λόγω τῆς χαρακτηριζούσης τὴν ἡλικίαν ταύτην κιναισθησίας, ἡ σωματικὴ ἀγωγή κατέχει σπουδαίαν θέσιν.

γ) Ἡ ἀπόκτησις κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς συνειδήσεως, ἥτις θὰ ἐπιτευχθῇ ἐν τῷ μέτρῳ

τοῦ δυνατοῦ διὰ τῆς ὁμαδικῆς δράσεως καὶ τῆς τηρήσεως τῶν σχολικῶν κανονισμῶν ἄνευ διακρίσεως τινος, διὰ τῆς ἐσωτερικῆς πειθαρχίας καὶ τοῦ ἔθιμοῦ εἰς τὴν καλὴν χρῆσιν τῶν μὲ περίσκεψιν καὶ προσοχὴν παρεχομένων εἰς τοὺς μαθητὰς ἐλευθεριῶν κατὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς σχολικῆς ζωῆς, διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀσκήσεως εἰς τὴν φιλαλληλίαν καὶ τὴν ἀπόκτησιν ἀρετῶν καὶ ἀγαθῶν ἕξεων (φιλαληθείας, παρρησίας, συνεργατικότητος, καλαισθησίας, καθαριότητος, τάξεως, ἀκριβείας κ.τ.λ.) διὰ τῆς σκοπίμου ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ὀργανώσεως τῆς σχολικῆς ἐργασίας καί, ὅπως ἰδιαιτέρως, διὰ τῆς προσωπικότητος τοῦ Διδασκάλου, ὅστις δέον νὰ εἶναι στοργικὸς, προσηνής, εὐστροφος καὶ συνακόλουθος.

δ) Ἡ μουσικὴ ἀγωγὴ, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν καταλλήλων εἰς ρυθμὸν (ταχὺν) καὶ μέλος (ἀπλοῦν) καὶ εἰς τὰ μεσαῖα τονικὰ ὄρια τῶν μικρῶν μαθητῶν ἀντιστοιχούντων ἀσμάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς πράξεις καὶ ιδιότητας ἀνθρώπων, ζώων κ.λ.π. καὶ παρορμώντων τοὺς μαθητὰς εἰς κινητικὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἐνεργείας, διὰ τῶν ἀσμάτων τῆς ρυθμικῆς γυμναστικῆς, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων, τῶν ψαλλομένων ἐν τε τῷ Σχολεῖῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν δημοτικῶν καὶ πατριωτικῶν ἀσμάτων, ἅτινα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν τῶν κατοίκων καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς πόθους τοῦ λαοῦ μας, παρεμποδίζουν τὴν διάβρωσιν τοῦ ὑγιοῦς μουσικοῦ αἰσθήματος τῶν νέων.

ε) Ἡ ἀπόκτησις στοιχειωδῶν γνώσεων ὑγιεινῆς καὶ σχετικῶν ἕξεων διὰ τῆς ὀργανωμένης σχολικῆς ζωῆς καὶ διὰ τῆς παροχῆς σχετικῶν ὁδηγιῶν κατὰ πᾶσαν παρεχομένην εὐκαιρίαν.

στ) Ἡ διὰ τῆς γνώσεως τοῦ κοινωνικοῦ καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς γενετείρας ἀπόκτησις χρησίμων γνώσεων καὶ δεξιότητων.

2. Διδακτέα ὕλη :

Α' και Β' ΤΑΞΕΙΣ

α) Ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν :

1. Μέλη τῆς οἰκογενείας ἐκάστου μαθητοῦ καὶ σχέσεις αὐτῶν μεταξὺ των.

2. Συγγενεῖς.

3. Καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφούς, τοὺς συγγενεῖς.

4. Ἐπισκέψεις εἰς οἰκίας συγγενῶν. Συμπεριφορὰ πρὸς ἐπισκέπτας, ὡς καὶ κατὰ τὴν μετάβασιν εἰς συγγενικὰς ἢ ξένας οἰκίας.

5. Ἀσχολίαι τῶν μελῶν οἰκογενείας.

6. Οἰκογενειακαὶ ἑορταί, προσευχαὶ καὶ ἄλλαι θρησκευτικαὶ ἐκδηλώσεις. (Ἐκκλησιασμός, ὀνομαστικαὶ ἑορταί, γάμος κ.τ.λ.). Παραδόσεις, ἤθη καὶ ἔθιμα κατὰ τὰς ἑορτάς καὶ τὰς ἄλλας οἰκογενειακὰς ἐκδηλώσεις.

7. Κατάλληλοι ὄροι δι' ἐργασίαν. Ὅροι φαγητοῦ, ὕπνου καὶ ψυχαγωγίας. Ὑγιεινὴ ὕπνου. Ὑγιεινὴ ὀδόντων, στομάχου κ.τ.λ. Ὑγιεινὴ ὀφθαλμῶν.

8. Μαγειρικὰ σκευὴ καὶ καθαριότης αὐτῶν. Τρόφιμα καὶ διατήρησις τροφίμων. Κατάλληλα τρόφιμα διὰ μικρὰ παιδιὰ

9. Καλοὶ τρόποι συμπεριφορᾶς (πῶς νὰ τρώγουν, πῶς νὰ κάθηνται, πῶς νὰ συζητοῦν, πῶς νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ ρινόμακτρον κ.τ.λ.).

10. Ἰματισμός. Ἐνδυμασία σήμερον καὶ ἄλλοτε (πολιτισμογνωσία).

11. Ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς οἰκογενείας. Ἀποταμίευσις (κουμπάρᾶς κ.τ.λ.).

12. Οἰκία μαθητοῦ. Εἶδη Οἰκιῶν. Δωμάτια καὶ χρησιμότης αὐτῶν. Ἐπιπλα καὶ χρησιμότης. Οἰκίαι σήμερον καὶ ἄλλοτε, εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία κ.τ.λ. (πολιτισμογνωσία).

13. Τεχνῖται καὶ ὕλικά διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς οἰκίας. Κοινωνικὴ συνεξάρτησις.

14. Φωτισμός, άερισμός, θέρμανσις. Προφύλαξις από άτυχήματα (ήλεκτροπληξία κ.τ.λ.).

15. Καθαριότης οικίας, επίπλων και σκευῶν. Έξωραϊσμός με άνθη.

Όροι ύγιεινῆς διαβιώσεως.

16. Οικόσιτα ζῶα. Φυτά του κήπου.

17. Σχετικαί με τὰ άνωτέρω παιδιαί, μιμητικαί κινήσεις και σωματικαί δραστηριότητες.

18. Σχετικά άσματα, παραμύθια ποιήματα και αινίγματα.

19. Σχετικαί χειροτεχνικαί κατασκευαί και ίχνογραφήσεις.

Σχηματική παράστασις οικίας, προαυλίου, κήπου κ.τ.λ. εἰς τὸν πίνακα, τὰ τετράδια και τὸ άμμοδοχεῖον.

β) Ἀπό τὴν σχολικὴν ζωήν :

1. Όνομα μαθητοῦ, επώνυμον, πατρώνυμον, διεύθυνσις κατοικίας, αριθμός τηλεφώνου, χρήσις τηλεφώνου.

2. Διδάσκαλοι και συμμαθηταί. Καθήκοντα και ύποχρεώσεις πρὸς διδασκάλους και συμμαθητάς.

3. Μετάβασις εἰς τὸ Σχολεῖον και επάνοδος εἰς τὴν οικίαν. Κυκλοφορία και άποφυγή άτυχημάτων.

4. Τὸ διδακτήριον, αἱ αίθουσαι διδασκαλίας, τὸ γραφεῖον, οἱ βοηθητικοί χῶροι, τὸ προαύλιον, ὁ κήπος, ἡ παιδικὴ χαρά.

5. Καθαριότης και διακόσμησις Σχολείου. Ἀφοδευτήρια, χρήσις και καθαριότης αὐτῶν (νά μή πτύνουν και ρίπτουν διάφορα άπορρίμματα εἰς τὰ δάπεδα και τὸ προαύλιον).

6. Όμάδες καθαριότητος, σχολικοῦ κήπου, βιβλιοθήκης, Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, άλληλοβοηθείας κ.τ.λ. «Λυκόπουλα». «Πουλιὰ», Κατηχητικὰ σχολεῖα. Ἐπιμεληταί τάξεως και καθήκοντα αὐτῶν.

7. Ἐορταί, κατευθυνόμενα δραστηριότητες και άλλαι εκδηλώσεις τῆς τάξεως.

8. Ἐορταί και διάφοροι εκδηλώσεις ὀλοκλήρου του Σχολείου.

9. Ἐκκλησιασμός. Στάσις καὶ συμπεριφορὰ ἐντὸς τοῦ Ναοῦ. Βοήθεια εἰς τὸ Ἱερὸν τοῦ Ναοῦ. Ἀπαγγελία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς, περιφορὰ τῶν ἐξαπτερύγων ὑπὸ μαθητῶν κ.τ.λ. Στάσις κατὰ τὴν προσευχὴν.

10. Σχολικὸς κῆπος. Ζῶα καὶ φυτὰ σχολικοῦ κήπου. Ἔργασίαι εἰς τὸν κῆπον.

11. Τήρησις σχολικῶν κανονισμῶν. Καταπολέμησις ὑποκρισίας, ψευδολογίας, κλεπτομανίας καὶ ἄλλων κακῶν ἕξεων. Ἀσκησις εἰς τὴν πειθαρχίαν διὰ τῆς ὑπευθύνου ὑπὸ τῶν μαθητῶν χρήσεως τῶν παραχωρουμένων αὐτοῖς ἐλευθεριῶν.

12. Συμπεριφορὰ μαθητοῦ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Σχολείου.

13. Ἀτομικὴ καθαριότης. Καθαριότης μαθητικῶν εἰδῶν.

14. Συμμετοχὴ εἰς τὸ παιγνίδι. Κανόνες παιγνιδιοῦ. Κατάλληλος ψυχαγωγία. Ὄραι ψυχαγωγίας.

15. Σχετικαὶ σωματικαὶ δραστηριότητες.

16. Σχετικαὶ ἀναπαραστάσεις, ἰχνογραφῆσεις καὶ χειροτεχνικαὶ κατασκευαί.

γ) Ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς πόλεως:

1. Ὀλίγα περὶ Ὀρίζοντος, σημείων αὐτοῦ καὶ προσανατολισμοῦ.

2. Ἡ Συνοικία τοῦ Σχολείου.

3. Ἡ Κοινότης. Τὸ Κοινοτικὸν Κατάστημα. Αἱ Κοινοτικαὶ Ἀρχαί. Δημόσια Καταστήματα καὶ δημόσιαι Ἀρχαί. Καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις τῶν μαθητῶν καὶ κατοίκων πρὸς τὴν Κοινότητα καὶ τὴν Πατρίδα.

4. Ἡ Ἐκκλησία. Ὁ Ἱερεὺς. Ἡ πλατεῖα. Τὸ Ἡρῶν. Τὰ διάφορα Μνημεῖα. Τὰ πάρκα. Ἱστορικοὶ τόποι.

5. Καθαριότης τῶν κοινοχρήστων χώρων. Ὁδοκαθαριστής.

6. Ἡ Ἀγορὰ καὶ τὰ σπουδαιότερα καταστήματα. Τὰ ἐπαγγέλματα. Ἐκτίμησις πάσης ἐργασίας. Ἡ ἀλληλοεξάρ-

τησις ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ ἐργασία, ἡ συνεργασία καὶ ἡ ὁμόνοια ὡς μέσα προόδου.

7. Συναλλαγαι κατοίκων. Μονάδες βάρους, χρόνου, νομισμάτων κ.τ.λ.

8. Φιλανθρωπικὰ καὶ νοσηλευτικὰ ἰδρύματα. Ἐμπρακτος ἄσκησις εἰς τὴν φιλαλληλίαν. Φιλία. Ἐξαιρέτοι πράξεις μαθητῶν καὶ κατοίκων.

9. Τοπικαὶ ἑορταί. Ἐθνικαὶ ἑορταί καὶ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν. Παραδόσεις, ἡθῆ, ἔθιμα, παροιμίαι, αἰνίγματα, τοπικὰ ἄσματα, χοροί.

10. Τεχνικὰ - βιομηχανικὰ καὶ ἐξωραϊστικὰ ἔργα. Οἰκοτεχνία.

11. Μέσα συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας. (Οἱ μαθηταὶ παραχωροῦν παντοῦ τὴν θέσιν των εἰς τοὺς μεγάλους).

Μέσα συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας ἄλλοτε (πολιτισμογνωσία.)

Αἱ κυριώτεραι ὁδοί.

12. Φωτισμὸς καὶ ὑδρευσις σήμερον καὶ ἄλλοτε.

13. Τουρισμὸς. Συμπεριφορὰ τῶν μαθητῶν πρὸς τοὺς ξένους.

14. Σχολικὰ ἄσματα, παραμύθια, αἰνίγματα, ποιήματα κ.τ.λ.

15. Ρυθμικὰ παίγνια καὶ ἄλλαι ὁμαδικαὶ δραστηριότητες.

16. Ἰχνογραφήσεις, χειροτεχνικαὶ κατασκευαὶ καὶ ἀναπαραστάσεις εἰς τὸν πίνακα, τὰ τετράδια καὶ τὸ ἀμμοδοχεῖον.

δ) Ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν :

Τοπικαὶ Ὀρθοσκευτικαὶ ἑορταί, οἰκογενειακαὶ καὶ σχολικαὶ προσευχαί, καὶ ἑορταὶ περὶ ὧν ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος.

Αἱ ἑορταὶ τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τῶν Θεοφανείων, τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, τῆς Ὑπαπαντῆς, τῶν Ἀπόκρεω, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, τῶν Βαῶν, τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, τῶν Γενεθλίων καὶ

Είσοδιων τῆς Θεοτόκου. Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου. Ἡθῆ καὶ ἔθιμα κατὰ τὰς ἐορτάς. Ἱστορίαι καὶ βίοι Ἀγίων. Προσευχαὶ καὶ φιλάλληλοι ἐκδηλώσεις Σχολείου καὶ Κοινότητος. Ἱεροὶ Ναοί, ἱερά Σύμβολα, Γάμος, Βάπτισις, Λιτανεία, Λειτουργία εἰς Ἐξωκκλήσια. Παρακολούθησις χορφδίας μεγάλων μαθητῶν.

Χριστὸς Ἀνάστη. Ἅγιος ὁ Θεός. Κυριακὴ Προσευχῆ.

ε) Ἀπὸ τὸ φυσικὸν περιβάλλον :

1. Αἱ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους. Ἔτος, μῆνες κ.τ.λ. Τὸ Ὠρολόγιον.

2. Ὁ ἀγρός, ὁ ὄπωρῶν, ὁ ἀμπελῶν, ὁ λειμῶν, ὁ λόφος, ἡ πεδιάς, ὁ ποταμός, ἡ λίμνη, ἡ θάλασσα κατὰ τὸ Φθινόπωρον.

Κλίμα καὶ καιρικαὶ μεταβολαί. Προφυλάξεις. Νέφη, βροχαί, πλήμμυραι. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Τρυγητός, Συλλογὴ ἐλαιῶν. Τὸ Ὀργῶμα. Ἡ ὑγρασία. Προφυλάξεις. Ἐνδυμασίαι κατοίκων. Ἐορταὶ κατὰ τὸ Φθινόπωρον. Ἡθῆ καὶ ἔθιμα, θρῦλοι, παροιμίαι, αἰνίγματα, τοπικὰ ἄσματα, χοροὶ καὶ ἄλλα λαογραφικὰ στοιχεῖα. Ὁ ποιμὴν — Τὰ ποίμνια εἰς τὰ «χειμαδιά». Ὁ βαρκάρης. Ζῶα καὶ φυτά. Ἀποδημητικὰ πτηνά. Ὁ κυνηγός.

3. Ὁμοίως τὰ ἀνωτέρω καὶ κατὰ τὸν Χειμῶνα. Χιῶν καὶ χιονάνθρωπος. Χριστοῦγεννα καὶ Πρωτοχρονιά. Ἡθῆ, ἔθιμα, κ.τ.λ. θέρμανσις — ἱματισμός. Προφυλάξεις. Ἀσθένειαι. Χρήσις θερμομέτρου.

4. Ὁμοίως κατὰ τὴν Ἀνοιξιν (Ἀσχολίαι κατοίκων κ.τ.λ.). Προμηνύματα Ἀνοιξέως. Ὁ πελαργός, τὰ χελιδόνια, ἡ ἀμυγδαλιά. Αἱ ἐορταὶ τῶν ἀπόκρεω (χαρταστοὶ -κίνδυνοι ἠλεκτροπληξίας).

Τὸ Πάσχα κ.τ.λ. Ἡθῆ καὶ ἔθιμα.

Χάλαζα — κεραυνοὶ — Προφυλάξεις.

Ὁρειβασία. Ζῶα καὶ φυτά. Δασοφύλαξ.

Τὸ Θέρος. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων, ἐνδυμασίαι κ.τ.λ. Ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀέρας.

Υγιεινὴ διαβίωσις. Ἠλίαισις. Καλύμβησις καὶ τρόπος κολυμβήσεως πρὸς ἀποφυγὴν ἀτυχημάτων. Ζῶα καὶ φυτά. Ἀγροφύλαξις.

6. Ἡ ζωὴ εἰς τὴν ὑπαιθρον.

7. Ἐκδρομαί, ὄρειβασία.

Τὰ φίδια — προφυλάξεις.

8. Ἀτυχήματα ἀπὸ ἐγκατεσπαρμένον πολεμικὸν ὕλικόν.

9. Βιομηχανικά, ἀρδευτικά καὶ ἄλλα τεχνικά ἔργα. Πολιτισμογνωσία.

10. Αἱ γειτονικαὶ Κοινότητες. Ὁ οὐρανός. Ὁ Ὀρίζων. Προσανατολισμός.

11. Ἀπλαῖ γεωγραφικαὶ ἔννοιαι καὶ χαρτογραφήσεις.

12. Χαρτοτεχνικαὶ κατασκευαί, ἰχνογραφήσεις, ἀναπαραστάσεις, χοροί, ἄσματα, παίγνια, σωματικαὶ ἀσκήσεις.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

1. Ἡ ἀναγραφομένη εἰς ἐκάστην τῶν ἀνωτέρω πέντε γενικῶν ἐνοτήτων ὕλη δὲν ἀποτελεῖ ἰδίας μερικωτέρας ἐνότητος ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων, ἀλλ' ἐκάστη μερικωτέρα ἐνότης τῆς Ἐνιαίας Διδασκαλίας, ἐξεταζομένη σφαιρικῶς, εἶναι δυνατόν νὰ περιλαμβάνη συναφῆ ὕλην ἐξ ὅλων τῶν ἐνοτήτων. Π.χ. ἡ ἐνότης «τὸ ὄργωμα» εἶναι δυνατόν ν' ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀσχολίας τοῦ γεωργοῦ, τὴν ἐνδυμασίαν, τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, τὴν ἀγροικίαν, τὰ ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰ ἄσματα, τοὺς χορούς, τὰ ἀγροτικά ζῶα, τὰ ἀγροτικά προϊόντα κ.τ.λ.

2. Εἰς τὰς ἀνωτέρω πέντε γενικὰς ἐνότητας δὲν περιελήφθη ἅπασα ἢ τὴν πλουσίαν συνθετικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος ἀπαρτίζουσα ὕλη, δι' ἣν καὶ οἱ Διδάσκαλοι, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν καὶ ἀναγκῶν, θὰ προβαίνουν ἐλευθέρως εἰς τὰς ἀναγκαιούσας προσθαφαιρέσεις.

3. Κρίνεται ἀναγκαῖον, ὅπως οἱ Διδάσκαλοι καταρτίζου,

κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς, τόσον τὰς γενικὰς, ὅσον καὶ τὰς μερικωτέρας ἐνότητος, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν πιθανὴν ἐπικαιρότητα, τὴν δυνατότητα ἐπιτοπίων ἐπισκέψεων κατὰ τὴν καταλληλοτέραν ἐποχὴν, τὴν ἀντιληπτικότητά τῶν μαθητῶν κ.τ.λ. "Ὅσον περισσότεραι εἶναι αἱ μερικώτεραι ἐνότητες, τόσον εὐχερεστέρα καὶ ἀποτελεσματικώτερα ἀποβαίνει ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Ἐνιαίας Διδασκαλίας.

4. Ἡ διακοπὴ τῆς ἐξετάσεως μιᾶς ἐνότητος, ὁσάκις εἶναι ἀνάγκη νὰ ικανοποιηθοῦν διὰ τῆς εὐκαιριακῆς διδασκαλίας ἄμεσα ἐνδιαφέροντα τῶν μαθητῶν, ἐπιβάλλεται.

5. Ἡ ὕλη τῆς Σπουδῆς τοῦ περιβάλλοντος δὲν παρατίθεται κεχωρισμένως δι' ἑκατέραν τῶν Α' καὶ Β' τάξεων, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προκαθορισθοῦν αἱ εὐκαιρίαι καὶ αἱ ἀφορμαί, αἵτινες θὰ παρουσιάζωνται ἐκάστοτε. Εἶναι ὅμως δυνατόν, ἢ νὰ γίνῃ ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τοῦ Διδασκάλου διαχωρισμὸς τῶν ἐνοτήτων — τοιοῦτος διαχωρισμὸς γίνεται κατωτέρω, κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῆς ὕλης κατ' ἰδιαιτέρα μαθήματα — ἢ, τὸ ὀρθότερον, νὰ ἐξετάζωνται αἱ ἐνότητες μὲ μεγαλύτερον βάθος καὶ πλάτος εἰς τὴν Βαν τάξιν.

6. Οἱ διδάσκοντες εἰς τὴν Α' καὶ Β' τάξιν, καὶ δὴ οἱ ἐφαρμόζοντες τὴν Ἐνιαίαν Διδασκαλίαν δεόν νὰ ἔχουν πλουσίας συλλογὰς παραμυθιῶν, ἱστοριῶν, ἀσμάτων, ρυθμικῶν τοιούτων, αἰνιγμάτων, προσευχῶν, παροιμιῶν κ.τ.λ. διὰ νὰ ἐκλέγουν τὰ κατάλληλα δι' ἐκάστην μερικὴν ἐνότητα.

7. Ἐνδεικτικῶς παρατίθενται κατωτέρω κέντρα ἐνοτήτων κατὰ ἐποχὰς μὲ σχετικὰς γενικὰς ἐνότητος, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ Διδάσκαλος θὰ ἐντάξῃ μερικωτέρας τοιαύτας, δυνάμενος νὰ παραλείψῃ τινὰς τούτων, νὰ προσθέσῃ ἄλλας, ἢ νὰ καταρτίσῃ ἐντελῶς διαφορετικὰς.

Κέντρα ἐνοτήτων κατὰ ἐποχὰς.

1. Τὸ Φθινόπωρον
Γενικαὶ ἐνότητες.

Ἁγιασμὸς καὶ σχολικὴ ἐορτὴ ὑποδοχῆς πρωτοετῶν.

Ἐνακοινώσεις ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μαθητῶν κατὰ τὸ θέρος.
Τὸ Σχολεῖον.
Ὁ Τρυγητός.
Συλλογὴ ἐλαιῶν (ἢ καὶ ἄλλων προϊόντων χαρακτηριστικῶν τοῦ τόπου).
Φθινοπωρινὰ λαχανικὰ καὶ φρούτα.
Πρωτοβρόχια.
Ὅργωμα κλπ.
Προετοιμασία σχολικοῦ κήπου.
Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου — ἡ Σημαία.
Τὰ πρόβατα εἰς τὰ «χειμαδιά».
Ἡ φύσις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.
Τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.
(Ζῶα καὶ φυτά, σχετικὰ μὲ τὰς ἀνωτέρω ἐνότητας) κτλ.

2. Ὁ Χειμῶν

Γενικαὶ ἐνότητες.

Χριστούγεννα — Πρωτοχρονιά.
Τὸ χιόνι. Χιονάνθρωπος.
Ἡ φύσις κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χειμῶνος.
Σπίτι — οἰκογένεια.
Ἰματισμὸς — θέρμανσις κ.λ.π.
Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι. Ἄλλαι τοπικαὶ Θρησκευτικαὶ ἐορταί.
Τὸ χωριό μας (ἢ συνοικία μας, ἢ πόλις μας).
Δημόσιαι Ἀρχαὶ τοῦ χωριοῦ.
Ἐπαγγέλματα — Ἀγορά.
Ζῶα τοῦ σπιτιοῦ κ.τ.λ.

3. Ἀνοιξις

Γενικαὶ ἐνότητες.

Προμηνύματα Ἀνοίξεως (χελιδόνια — ἀνθισμένη ἀμυγδαλιά κ.τ.λ.).

Ἡ 25η Μαρτίου. Ἄλλαι τοπικαὶ ἱστορικαὶ ἢ Θρησκευτικαὶ ἑορταί.

Ἡ 21η Ἀπριλίου 1967.

Ἡ φύσις κατὰ τὴν Ἀνοιξιν.

Τὸ δάσος, τὸ ὄρος, ἡ πεδιάς.

Τὸ κλάδευμα — Δενδροφύτευσις.

Ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀπόκρεω.

Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.

Ἀνάστασις Λαζάρου — Κυριακὴ Βαῶν.

Ἑβδομάς Παθῶν.

Πάσχα.

Ἡ κλωσσα.

Πρωτομαγιά.

Λαχανικὰ καὶ φρούτα Ἀνοιξέως.

(Ζῶα καὶ φυτὰ σχετικὰ μὲ τὰς ἀνωτέρω ἐνότητας κλπ.).

4. Τὸ Θέρος.

Γενικαὶ ἐνότητες.

Ἐκδρομαὶ — Συγκοινωνία.

Θάλασσα — κολύμβησις.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου.

Λαχανικὰ καὶ ὀπῶραι.

Διατήρησις τροφίμων.

Ζῶα καὶ φυτὰ.

Τουρισμὸς κ.τ.λ.

8. Οἱ ἐφαρμόζοντες τὴν Ἐνιαίαν Διδασκαλίαν θὰ ἀκολουθοῦν τὸ ἐπόμενον ὠρολόγιον πρόγραμμα :

Πρόγραμμα Ἐνιαίας Διδασκαλίας

Μαθήματα	Ὁραιοὶ Διδασκαλίας	
	Α' Τάξις	Β' Τάξις
Ἑλληνικὴ γλῶσσα	9	9
Ἀριθμητικὴ	3	3
Σπουδὴ τοῦ περιβάλλοντος (Πατρι- δογμωσία).	12 ἢ 14	14 ἢ 12
(Θρησκευτικὴ ἀγωγή, γνῶσις τοῦ περιβάλλοντος, σωματικὴ ἀγωγή, μου- σικὴ ἀγωγή, κοινωνικὴ ἀγωγή, γνῶ- σεις ὑγιεινῆς, ἐθνικολαϊκῆ ἀγωγῆ).		
Σύνολον	24 ἢ 26	26 ἢ 24

Ὅταν τὸ σχολεῖον λειτουργῇ ἡμιημερησίως (προμεσημ-
βρινὴ μόνον ἐργασία) αἱ τάξεις Α' καὶ Β' θὰ ἐργάζωνται
ἐπὶ 4 ὥρας καθ' ἑκάστην πρωτῶν. Ὅταν δὲ τὸ σχολεῖον λει-
τουργῇ ἡμερησίως (προμεσημβρινὴ καὶ μεταμεσημβρινὴ ἐρ-
γασία) θὰ ἐργάζωνται ἐπὶ 3 ὥρας καθ' ἑκάστην πρωτῶν καὶ
ἐπὶ 2 ὥρας κατὰ τὰ ἀπογεύματα ἑκάστης Δευτέρας, Τρίτης,
Πέμπτης καὶ Παρασκευῆς.

9. Ἡ περιληφθεῖσα ἀνωτέρω ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Ἐνιαίας
Διδασκαλίας ὕλη παρατίθεται ἐν συνεχείᾳ ἀναλυτικῶς κατὰ
μαθήματα.

Α' ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

1. Σκοπός :

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευ-
τικῶν εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς θρησκευτικότητος, ἣτις ἀνήκει
εἰς τὰ ἀρχικὰ καὶ θεμελιώδη συστατικὰ τῆς ἀνθρωπίνης
ψυχῆς, καὶ τῆς ὁποίας ἡ καλλιέργεια εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχο-
λεῖον ἐπιτυγχάνεται τόσον διὰ τῆς διευκρινήσεως, συστημα-
τοποιήσεως καὶ αὐξήσεως τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων

καὶ γνώσεων, ἃς ὁ παῖς ἔχει ἀποκτήσει πρὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ Σχολεῖον (ἐννοιολογικὴ πλευρὰ τοῦ μαθήματος), ὅσον — καὶ πρὸ παντός — διὰ τῆς βιωματικῆς λειτουργικῆς ἀγωγῆς, τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Σχολείου καὶ διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀσκήσεως εἰς τὴν φιλαλληλίαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν.

Παρατήρησις : Προτιμητέα ἢ παραστατικὴ διήγησις καὶ ἢ ἐνεργὸς συμμετοχὴ εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Σχολείου.

2. Διδακτέα ὕλη:

Α' ΤΑΞΙΣ

α) Κατ' ἀρχὴν διεύρυνσις καὶ διόρθωσις, διὰ συζητήσεων ἐν τῇ τάξει, τῶν πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχολεῖον κτηθεισῶν παραστάσεων περὶ Θεοῦ καὶ θρησκευτικῶν ἐν γένει πραγμάτων. Γνωσταὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας προσευχαί. Ἄσκησις εἰς τὸ ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ. Στάσις κατὰ τὴν προσευχὴν.

β) Προσευχαί : Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων. Μετὰ τὴν λήξιν τῶν μαθημάτων. Τὴν πρῶταν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἔγερσιν. Πρὸ τῆς κατακλίσεως τὴν ἑσπέραν. Πρὸ τοῦ φαγητοῦ. Μετὰ τὸ φαγητόν. Διὰ τοὺς γονεῖς κ.λ.π. Διὰ τὸν ἀσθενῆ συμμαθητήν. Ἄλλαι ἐπίκαιροι προσευχαί. Ἄγιος ὁ Θεός, Ἄγιος ἰσχυρός.... (Αἱ προσευχαί καλὸν εἶναι νὰ ἐναλλάσσονται καὶ νὰ μὴ λέγονται πάντοτε αἱ αὐταί).

γ) Ποιήματα καὶ ἄσματα θρησκευτικὰ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἄλφαβηταρίῳ περιλαμβανομένων, ἢ καὶ ἄλλα ἐξ ἄλλων πηγῶν λαμβανόμενα κατάλληλα, δυνάμενα νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ ὡς προσευχαί.

δ) Διδασκαλίαι ἀπλαῖ διὰ παραστατικῶν διηγήσεων περὶ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς Βαπτίσεως Αὐτοῦ, περὶ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαπτῶν, περὶ τῶν Παθῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως Αὐτοῦ καὶ περὶ

τῶν Ἀγίων, ἐξ ἀφορμῆς τοπικῶν ἑορτῶν καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν γεγονότων καὶ ἐκδηλώσεων.

ε) Σχολικαὶ ἑορταί, ἐκκλησιασμός, στάσις τῶν μαθητῶν ἐντὸς τοῦ Ναοῦ, ἐπισκέψεις εἰς ἐξωκλήσια, συμμετοχὴ εἰς φιλαλλήλους ἐκδηλώσεις τῆς τάξεως καὶ τοῦ σχολείου, ὁμαδικὴ μετάληψις τῶν ἀρχάντων μυστηρίων, παρακολούθησις τελέσεως μυστηρίου γάμου καὶ βαπτίσεως καὶ σχετικὴ συζήτησις κ.τ.λ.

Β' ΤΑΞΙΣ

α) Προσευχαί, ὡς καὶ ἐν τῇ Αἱ τάξει (ἐκτενέστεραί πως). Κυριακὴ προσευχή.

β) Ποιήματα καὶ ἄσματα θρησκευτικὰ ἐκ τῶν εἰς τὸ Ἀναγνωσματάριον περιλαμβανομένων ἢ καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν λαμβανόμενα.

γ) Διδασκαλῖαι ἀπλαῖ καὶ παραστατικαὶ περὶ τῶν ἑορτῶν, περὶ ὧν καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς Αἱς τάξεως, (ἐκτενέστεραί πως).

δ) Διδασκαλῖαι ἐπίσης — πάντοτε ἐπικαίρως — περὶ τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ, τῶν Γενεθλίων, τῶν Εἰσοδίων καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου καὶ περὶ ἄλλων θρησκευτικῶν ἱστοριῶν, ἐφ' ὅσον αὗται εἶναι δυνατὸν νὰ συνδεθοῦν ἀβιάστως μὲ σχετικὰς θρησκευτικὰς ἑορτάς καὶ ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων.

ε) Σχολικαὶ ἑορταί, ἐκκλησιασμός κ.τ.λ., ὡς καὶ ἐν τῇ Αἱ τάξει.

Π α ρ α τ ῆ ρ η σ ι ς :

Ἡ διδακτέα εἰς τὴν Αἱν τάξιν ὕλη συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὴν τοιαύτην τῆς Βας τάξεως, δι' ὃ καὶ ὅταν αἱ τάξεις αὗται συνδιδάσκωνται δὲν εἶναι δύσκολος ὁ καθορισμὸς τῆς διδακτέας ὕλης διὰ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεῦτερον ἔτος συνδιδασκαλίας. Ἐξ ἄλλου αἱ παρεχόμενα κατ' ἔτος εὐκαιρίαι καὶ πολ-

λαί και ποικίλαι εἶναι. Πρέπει νά προσέχη ὅμως ὁ Διδάσκαλος νά μὴ ἐργάζεται μόνον ἢ περισσότερον μὲ τοὺς μαθητὰς τῆς Βασιλικῆς τάξεως.

Β' ΣΠΟΥΔΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

(Πατριδογνωσία — Κοινωνικὴ ἀγωγή — Ὑγιεινὴ — Λαογραφικὰ στοιχεῖα).

Α' ΤΑΞΙΣ

α) Οἰκία καὶ οἰκογένεια τοῦ μαθητοῦ. Ἀσχολίαι τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Σχέσεις αὐτῶν. Ποικίλαι οἰκογενειακαὶ ἐκδηλώσεις. Τὸ φαγητόν. Ὑγιεινὴ τοῦ φαγητοῦ. Ὑγιεινὴ τοῦ ὕπνου. Συγγενικά πρόσωπα. Ἐπισκέψεις εἰς συγγενικά οἰκίας. Κανόνες καλῆς συμπεριφορᾶς. Ἐπιπλα καὶ σκεύη καὶ χρησιμότης αὐτῶν. Οἰκογενειακά κειμήλια. Διαρρυθμίσεις κατοικίας. Τεχνίται καὶ ὑλικά διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς. Συνεξάρτησις ἐν τῇ Κοινωνίᾳ. Καθαριότης οἰκίας. Θέρμανσις, ἱματισμός. Ἀτομικὴ καθαριότης καὶ ὑγιεῖνοι ὄροι διαβίωσης. Τὸ θερμόμετρον. Οἰκόσιτα ζῶα. Τὸ προαύλιον, ὁ ἀνθόκηπος, ὁ λαχανόκηπος.

β) Τὸ Διδακτήριον. Αἴθουσα, γραφεῖον, βοηθητικοὶ γῶροι, προαύλιον, διάφοροι ἐγκαταστάσεις, σχολικὸς κῆπος. Ἐπιπλα σχολικά. Εἰκόνες ἱστορικῶν προσώπων. δωρητῶν κ.τ.λ. Σχηματικὴ παράστασις διδακτηρίου εἰς τὸν πίνακα, τὰ τετράδια καὶ τὸ ἀμμοδοχεῖον. Καθαριότης καὶ φιλοκαλία Σχολείου. Διδάσκαλοι. Συμμαθηταί. Σχέσεις μαθητῶν πρὸς Διδασκάλους καὶ συμμαθητάς. Καθήκοντα μαθητοῦ. Συμπεριφορὰ μαθητοῦ ἐν τε τῷ Σχολείῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἀτομικὴ καθαριότης καὶ καθαριότης μαθητικῶν εἰδῶν. Ἀερισμός αἰθουσῶν. Ὑγιεινὴ διαβίωσις ἐν τῷ Σχολείῳ. Ὑγιεινὴ στάσις κατὰ τὴν ἐργασίαν. Μετάβασις εἰς Σχολεῖον καὶ ἐπιστροφή εἰς τὴν οἰκίαν. Ὁδηγίαι διὰ τὴν κυκλοφορίαν. Ἐθνικοθηρησκευτικαὶ καὶ ἄλλαι σχολικαὶ ἐκ-

δηλώσεις. Ἀσθένεια συμμαθητοῦ. Ἐμπρακτος ἄσκησις εἰς φιλαλληλίαν. Σχολικαὶ ὁμάδες καὶ κατευθυνόμεναι δραστηριότητες.

γ) Συνοικία τοῦ Σχολείου. Ἡ Ἐκκλησία. Ὁ Ἱερεὺς. Συμπεριφορὰ ἐντὸς τοῦ Ναοῦ. Τὸ Κοινοτικὸν Καταστήματα καὶ αἱ Κοινοτικαὶ ἢ Δημοτικαὶ Ἀρχαί. Δημοσία Καταστήματα καὶ Δημοσία Ἀρχαί. Πλατεῖα, Ἱστορικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ τόποι καὶ μνημεῖα. Πάρκα. Αἱ κυριώτεραι ὁδοί. Καθαριότης ὁδῶν καὶ Χωρίου. Συμβολὴ μαθητῶν εἰς καθαριότητα τοῦ χωρίου. (Νὰ μὴ πτύουν ἢ ρίπτουν ἄχρηστα ἀντικείμενα εἰς τοὺς δρόμους). Σχηματικὴ παράστασις τῶν ἀνωτέρω (Ἐκκλησίας, Ἀγορᾶς, Πλατείας, Συνοικίας κ.τ.λ.). Διάφοροι ἐκδηλώσεις τῆς συνοικίας.

δ) Ἐποχὰ ἰ τοῦ ἔτους. Ἄνθρωποι, ζῶα καὶ φυτὰ κατὰ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ἱματισμός, θέρμανσις. Ὑγιεινὴ ἐνδυμασία. Ἡμέρα — Νύξ. Τὸ ὥρολόγιον. Διάφοροι ἐπισκέψεις. Χιόνι καὶ χιονάνθρωπος.

ε) Ὁ οὐρανός. Ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ ἄστρα. Ὁ ὀρίζων καὶ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Προσανατολισμός. (Τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ τὰ περὶ προσανατολισμοῦ διδάσκονται ἐνωρὶς, ἐπαναλαμβανόμενα εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν).

Β' ΤΑΞΙΣ

α) Ἡ πόλις (ἢ τὸ χωρίον). Συνοικία, ὁδοί, πάρκα. Ἐκκλησίαι, κοινοτικὰ καὶ δημοσία καταστήματα. Ἀρχαί. Ἱστορικοὶ τόποι, Μνημεῖα, αἱ κυριώτεραι ὁδοί, φωτισμός, ὕδρευσις, μέσα συγκοινωνίας, ἐξωραϊστικά, βιομηχανικὰ καὶ ἄλλα ἔργα προόδου. Στοιχεῖα πολιτισμογνωσίας. Ὁ ὁδοκαθαριστής, ὁ ταχυδρομικὸς διανομὴς, ὁ κηπουρός. Ἐθνηθρησκευτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἐκδηλώσεις κατοίκων. Συμμετοχὴ Σχολείου εἰς αὐτάς. Αἱ ἀπόκρεω — χαρταετοί. Ἡ Ἀγορά. Τὰ σπουδαιότερα Καταστήματα. Τὰ ἐπαγγέλματα. Μονάδες βάρους, χρόνου κ.τ.λ. Συναλλαγὰι κατοίκων, μονάδες νο-

μισμάτων. Διάφοροι μετρήσεις. Σχηματικά αναπαραστάσεις.

β) Ἀρχαὶ τῆς Πόλεως.

γ) Δημόσιοι κήποι. Δένδρα καὶ ἄνθη. Δενδροφύτευσις κοινοχρήστων χώρων.

δ) Ὁ ἀγρός, ὁ ὄπωρόν, ὁ ἀμπελών, κατὰ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ὁ ὕδρονόμος, ὁ ἀγροφύλαξ, ὁ δασοφύλαξ, ὁ μυλωθρός. Ὁ γεωργός, ὁ ποιμὴν, ὁ ξυλοκόπος, ὁ γεωπόνος. Θερισμός, κλάδεμα κ.τ.λ. Ζῶα καὶ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ.

ε) Πεδιάς, ὄρος, δάσος, ποταμός, λίμνη, θάλασσα. Ζωϊκὸς καὶ φυτικὸς κόσμος. Ὁ βαρκάρης, ὁ Ψαράς, Κολύμβησις. Πρῶται βοήθειαι εἰς ὅλα τὰ ἀτυχήματα. Μέσα συγκοινωνίας ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Σχετικὰ στοιχεῖα πολιτισμογνώσις. Σχετικὰ ἱστορία, αἰνίγματα, παραδόσεις καὶ θρύλοι. Τοπικὰ ἱστορικὰ πρόσωπα. Διάφοροι σχηματικὰ αναπαραστάσεις.

στ) Αἰτέσσαρες ἐποχὰι τοῦ ἔτους, ἐκτενέστερον. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Προϊόντα ἐκάστης ἐποχῆς. Τρυγητός. Χοροὶ καὶ τραγούδια. Ἦθη καὶ ἔθιμα. Συλλογὴ ἐλαίων. Πρωτοβρόχια. Ὀργωμα. Προετοιμασία σχολικοῦ κήπου. Χριστούγεννα — Πρωτοχρονιά. Διάφοροι ἐκδηλώσεις. Προμηνύματα Ἀνοίξεως. Πρωτομαγιά. Παραθερισμός. Τουρισμός. Συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ξένους. Αἱ ἐξετάσεις. Αἱ θερινὰ διακοπαί. Ἐκδρομαί. Διάφοροι σχηματικὰ αναπαραστάσεις καὶ ἀπλάϊ γεωγραφικὰ ἔννοιαι.

ζ) Κατοικίαι ἀνθρώπων. Ὑγιεινὴ διαβίωσις.

Γενικὰ Παρατηρήσεις

α) Δὲν θ' ἀκολουθῆται ἡ σειρά, καθ' ἣν ἀναγράφονται αἱ ἀνωτέρω ἐνότητες, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐφαρμόζεται ἡ Ἐνιαία Διδασκαλία καὶ β) διὰ τὰς περιπτώσεις συνδιδασκαλίας ἀναγράφονται κατωτέρω αἱ κατ' ἔτος διδασκτέαι ἐνότητες, ἀφιεμένης ὅμως ἐλευθερίας εἰς τὸν διδάσκοντα διὰ τὴν σειράν, ἢ θ' ἀκολουθήσῃ, ἢ καὶ διὰ τὴν μετὰθεσιν ἐνότητός τινος

ἀπὸ τὸ πρῶτον εἰς τὸ δεῦτερον ἔτος συνδιδασκαλίας ἢ καὶ τάνάπαλιν.

Πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας: Τὸ Διδακτῆριον. Ἡ οἰκία. Ἡ συνοικία. Ὁ οὐρανός. Ἐποχαὶ τοῦ ἔτους. Ἡ πόλις. Ἀρχαὶ τῆς πόλεως.

Δεῦτερον ἔτος συνδιδασκαλίας: Ἐπαναληψὶς τῶν ἀνωτέρω. Ὁ κῆπος, ὁ ἀγρός, ὁ ὄπωρός, ὁ ἀμπελών, ὁ λειμών. Πεδιάς, ὄρος, δάσος, ὕδατα, θάλασσα. Κατοικίαι καὶ ὑγιεινὴ διαβίωσις.

Γ'. ΤΕΧΝΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

1. Σκοπός.

Εἰς τὰς μικροτέρας τάξεις τὰ τεχνικὰ μαθήματα, ὀργανικῶς συνδεόμενα μετὰ τῶν λοιπῶν, σκοπὸν ἔχουν τὴν θεραπείαν τῆς παιδικῆς κιναισθησίας, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δημιουργικῆς πλαστικῆς δυνάμεως αὐτῶν, τὴν καλλιέργειαν καλαισθητικῶν καὶ ἄλλων ἰδιατέρων κλίσεων, τὴν σταθεροποίησιν τῶν διδασκομένων γνώσεων, τὴν καλλιέργειαν τῆς αἰσθήσεως τοῦ ἀπλοῦ, τοῦ σαφοῦς, τοῦ σκοπίμου καὶ τοῦ ὀραίου καὶ τὴν, σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπόκτησιν χρησίμων διὰ τὸν πρακτικὸν βίον δεξιότητων, ἰδίᾳ ἐκείνων, αἵτινες κρίνονται ἀπαραίτητοι διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς βιοτεχνίας.

2. Διδακτέα ὕλη.

1. Ἰχνογραφία.

Α' καὶ Β' ΤΑΞΕΙΣ

Εἰς ἰδιαίτερα τετράδια ἰχνογραφίας, εἰς ἃ παρακολουθεῖται ἡ ἐξέλιξις τῆς σχετικῆς δεξιότητος τῶν μαθητῶν, ἰχνογραφοῦνται, διὰ μολυβδοκονδύλων — ἐγχρώμων ἢ μὴ — καὶ κιμωλίας, ἀπλᾶ ἀντικείμενα, ζῶα, φυτά, καρποί, σκηναὶ τοῦ βίου τῶν μαθητῶν καὶ τῶν κατοίκων, ἀπλᾶ γεωμετρικὰ σχήματα κ.τ.λ. Ἀσχοῦνται οἱ μαθηταὶ καὶ εἰς τὴν διακοσμητικὴν εἴτε περικλείοντες τὰ ἰχνογραφήματά των ἐντὸς διακοσμητικῶν

πλαισίων είτε ίχνογραφοῦντες διάφορα διακοσμητικὰ σχέδια. Σχεδιαγράφησις διὰ κηλίδων, ἐγχρώμων ἢ μή.

Ὁδηγοῦνται ἐπίσης οἱ μαθηταὶ νὰ διακρίνουν τὰς κεντρικὰς γραμμὰς ἢ τὰ κεντρικὰ σημεῖα σχημάτων, ὡς καὶ τὰς θέσεις αὐτῶν πρὸς ἄλλα (ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερά, πρὸς ἀνατολάς, πρὸς δυσμὰς κ.ο.κ.) πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀσκήσεως εἰς τὴν χαρτογραφίαν καὶ τὸν προσανατολισμὸν.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

1) Κατὰ τὴν ίχνογράφησιν ἢ ίχνογραφοῦν ὅλοι οἱ μαθηταὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, ζῶον, φυτὸν, κ.τ.λ. ἢ ἀφίεται ἐλευθερία νὰ ίχνογραφήσῃ ἕκαστος ὅ,τι ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν βαθυτέραν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς αὐτῆς ὅμως ἐνότητος δι' ὅλους.

Καὶ ἡ ἀτομικὴ ίχνογράφησις κατ' οἶκον ἢ ἐν τῷ σχολείῳ πρέπει νὰ ἐνθαρρύνεται, εἰς περιπτώσεις μάλιστα ἐκδηλώσεως ἰδιαιτέρων κλίσεων. Ἐνδείκνυται καὶ ἡ καθημερινὴ ίχνογράφησις σκηνῶν ἢ προσώπων ἢ ἀντικειμένων ἐκ τοῦ Ἄναγνωστικοῦ ἢ ἐκ τῆς ὕλης τῶν λοιπῶν μαθημάτων εἰς τὰ σχετικὰ τετράδιά των.

2) Ἡ μὲ τεχνικοὺς περιορισμοὺς ίχνογράφησις ἐκ τοῦ φυσικοῦ δὲν ἐνδείκνυται εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ ὅτι δὲν πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ βλέπουν τὸ ίχνογραφούμενον ἀντικείμενον. Πάντως ἡ ἐλευθερία ἀπὸ μνήμης ίχνογράφησις, ἀποτελοῦσα διὰ τὸν μικρὸν μαθητὴν μέσον φυγῆς καὶ ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ θεραπεύουσα τὴν φαντασίαν του, εἶναι ὅπωςδήποτε προτιμητέα.

2. Χειροτεχνία

Α' ΤΑΞΙΣ

Κατασκευὴ γεωμετρικῶν σωμάτων, γραμμάτων καὶ σχημάτων ἀνθρώπων, ζῶων, φυτῶν καὶ διαφόρων ἀντικειμένων, ἢ

καὶ τῶν περιγραμμάτων αὐτῶν διὰ πηλοῦ, πλαστελίνης ξυ-
λαρίων, χαλίκων, ὀστράκων, ἄλλων κινητῶν διακοσμητικῶν
μέσων, χάρτου, κεντημάτων κ.τ.λ. Διὰ τὰ θήλεα ἐπιπροστί-
θεται καὶ τὸ στρίφωμα καὶ ἡ σταυροβελονιά ἐπὶ καμβᾶ με
χρωματιστὰ νήματα.

Β' ΤΑΞΙΣ

Τὰ αὐτά, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀγν τάξιν. Ἐπὶ πλέον διὰ χρω-
ματιστῶν χαρτίνων ταινιῶν, ἅς διαπεροῦν διὰ μέσου ἐγκοπῶν
τεμαχίου χάρτου, σχηματίζουν συμμετρικὰς πολυχρώμους
παραστάσεις.

Ὁμοίως διὰ μονοχρώμων ἢ πολυχρώμων ταινιῶν ψάθας
κατασκευάζουν ψάθας, καλάθια καὶ ἄλλα σχήματα καὶ ἀντι-
κείμενα. Διὰ τὰ θήλεα ἐπὶ πλέον καὶ πλεκτικὴ (δαντέλλα με
βελονάκι) ἐμβάλλωμα.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

Αἱ ἀφορμαὶ δίδονται ἀπὸ ὅλα τὰ μαθήματα καὶ ὅλας τὰς
ἐν τῷ Σχολεῖῳ ἀσχολίας τῶν μαθητῶν. Κατὰ τὴν ἐν τῇ
τάξει διδασκαλίαν τῆς χειροτεχνίας ἡ ἐργασία εἶναι ὁμαδική,
δυναμένου ὅμως τοῦ διδασκάλου νὰ ἀναθέτῃ πλὴν τῶν γε-
νικῶν καὶ ἐτέρας ἐργασίας, θεραπευούσας ἰδιαίτερας κλίσεις.

Δ'. ΜΟΥΣΙΚΗ

1. Σ κ ο π ό ς .

α) Ἡ Μουσικὴ σκοπὸν ἔχει τὴν ἐξευγένισιν τῆς ψυχῆς,
τὴν γέννησιν χαρᾶς καὶ ψυχικῆς εὐφορίας, τὴν καλλιέργειαν
τοῦ μουσικοῦ αἰσθητηρίου τῶν μαθητῶν καὶ ὅλως ἰδιαίτερος
τὴν διὰ δημοδῶν ἀσμάτων, πατριωτικῶν ἐμβατηρίων, θρη-
σκευτικῶν ὕμνων καὶ ἄλλων καταλλήλων παιδικῶν ἀσμά-
των, δημιουργίαν ὑγιῶν μουσικῶν βιωμάτων, προφυλασσόν-

των ἀπὸ διάβρωσιν τοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος τῶν Ἑλληνοπαίδων.

β) Ἐπὶ τούτοις προάγουσα ἡ Μουσικὴ τὸ κοινωνικόν, θρησκευτικόν καὶ Ἐθνικὸν φρόνημα, παιδαγωγεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς πολίτας, συναισθανομένους ὅτι εἶναι συνδεδεμένοι εἰς ἓν ὄλον καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν Πατρίδα.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

α) Οἱ διδάσκοντες πρέπει νὰ γνωρίζουν καὶ ἐνόργανον μουσικὴν καὶ νὰ μὴ εἶναι παράφωνοι.

β) Δέον νὰ ἐφοδιαστοῦν ὅλα τὰ σχολεῖα μὲ ραδιοπικὰ ἢ μαγνητόφωνα καὶ δίσκους καταλλήλων πατριωτικῶν, δημοδῶν, θρησκευτικῶν κ.τ.λ. ἀσμάτων, πρὸς χρῆσιν κατὰ τὰς ὥρας τῶν διαλειμμάτων, τῶν ἐργασιῶν εἰς τὸν σχολικὸν κῆπον, τῶν χειροτεχνικῶν μαθημάτων, κατὰ τὰς ἐκδρομάς, τὰς σχολικὰς ἐορτὰς κ.τ.λ.

2. Δ ι δ α κ τ έ α ὕ λ η :

Α' καὶ Β' ΤΑΞΕΙΣ

α) Π ρ ο σ ε υ χ α ί :

1. «Φύλαγε, Θεέ μου, τὴ μητέρα» Α. Ἀργυροπούλου.
2. Πρωϊνὴ Προσευχὴ «Ἀνεβαίνω στὸ βουνὸ» Ι. Νούσια.
3. «Πρὶν πέσω νὰ πλαγιάσω» Π. Κωτσοπούλου.
4. «Θεέ μου σὲ παρακαλῶ» Ι. Νούσια.
5. «Ἐπρόβαλε ἡ αὐγούλα» Σ. Καψάσκη.
6. «Βραδυνὴ προσευχή» Α. Κοκκίνου.
7. Σῶσον Κύριε τὸν λαόν Σου.
8. Σῶσον ἡμᾶς.

β) Ἀ ν ο ί γ ε ι τ ὸ Σ χ ο λ ε ῖ ο :

1. «Σὰν τὰ Χελιδόνια» Π. Κωτσοπούλου.
2. «Πρώτῃ μέρα στὸ Σχολεῖο» Π. Τραϊανοῦ.

γ) Φθινόπωρο :

1. «Βρέχει, βρέχει ό ούρανός» Π. Κωτσοπούλου.
2. «Φθινόπωρο» Σ. Καψάσκη.

δ) Ό Χειμώνας :

1. «Χιόνι» Σ. Καψάσκη.
2. «Έξω δήτε χιονίζει» (Γερμανικό) Σ. Καψάσκη.
3. «Ό Χειμώνας» Σ. Καψάσκη.
4. «Ήλθ' ό χειμώνας» Π. Τραϊανού.

ε) Χριστούγεννα :

1. «Έλατε παιδάκια» (Γερμανικό) Μ. Γουδέλη.
2. «Χαρούμενο άστέρι» Μ. Γουδέλη.
3. «Σάν τή νύφη στολισμένο» Α. Άργυροπούλου.
4. «Χριστουγενιάτικο δενδράκι» (Γερμανικό) Μ. Γουδέλη.
5. «Στή γωνιά μας κόκκινο» Α. Άργυροπούλου.
6. «Κοντά στό θεϊό βρέφος» (Γαλλικό) Μαργαζιώτη.

στ) Πρωτοχρονιά.

1. «Καλώς ώρισες ξανά» (Γερμανικό) Μ. Γουδέλη.
2. «Έλατο (Γερμανικό) Μαργαζιώτη.
3. «Πάει ό παληός ό χρόνος» Μ. Λεβέντη.

ζ) Άποκρηές :

1. «Γύρω - γύρω, γαϊτανάκι» Ι. Νούσια.
2. «Άποκρηάτικη βραδυά» Σ. Καψάσκη.
3. «Καρναβάλι» Σ. Καψάσκη.

η) Άνοιξις :

1. «Πρωτομαγιά — Λουλούδια άς διαλέξωμε» Χωραφά.
2. «Παπαρούνα» Π. Κωτσοπούλου.
3. «Ό Μάιος μάς έφτασε.»

θ) Πατριωτικά :

1. «Σημαία μου περήφανη» Κοντογιάννη.

2. «Γλυκοχαράζ' ή χαραυγή» Άντωνοπούλου.
3. «Έθνική Έορτή» Α. Καψάσκη — Λάμπρου.
4. «Εΐναι ή Πατρίδα μας Έλλάδα» Άργυροπούλου.
5. «Ω Πατρίδα μας Έλλάδα» Ντορϋ.
6. «Έμπρός» (Άμερικαν. μελωδία) Μαργαζιώτη.
7. «Για σέ γλυκειά Πατρίδα μου» Μαργαζιώτη.
8. «Με τή φλόγα στη καρδιά» Α. Παναγιωτοπούλου.
9. «Έθνικός Ύμνος».
10. «Τά εϋζωνάκια».

ι) Για τή Μάνα :

1. «Η κυφέλη» (τι ζωή εϋτυχισμένη) Άργυροπούλου.
2. «Τò τραγούδι τής Μητέρας» Μανιουδάκη.

ια) Πάσχα :

1. «Ήλθε πάλ' ή Πασχαλιά» Κατακουζηνοϋ — Σ. Καψάσκη.
2. «Πασχαλιά» Σ. Καψάσκη.
3. «Χριστός Άνέστη».

ιβ) Διάφορα :

1. «Ό Άράπης μας» Σ. Καψάσκη.
2. «Ό Μπαλωματής» Ι. Νούσια.
3. «Ό Μουσικός» Α. Παναγιωτοπούλου.
4. «Τò μπάνιο τοϋ γαιδάρου» Ρώτα.
5. «Τά βατραχάκια» Παναγιωτοπούλου.
6. «Λαγουδάκι» Σ. Καψάσκη.
7. «Τò νερό» Σ. Καψάσκη.
8. «Τò ρολόι» Σ. Καψάσκη.
9. «Τά γράμματα» Σ. Καψάσκη.
10. «Ό γερο - παππούς» Σ. Καψάσκη.
11. «Ό Λαγός» Σ. Καψάσκη.
12. «Έρχετ' ό πατέρας» Σ. Καψάσκη.
13. «Όμορφέ μου κόκκορα» Νούσια.
14. «Ποντικάκι» Σ. Καψάσκη.

15. «Ὁ λύκος» Σ. Καψάσκη.
16. «Στ' αὐλάκι μιὰ ἡμέρα» Ἀργυροπούλου.
17. «Ἡ ἀγελάδα» Ἀργυροπούλου.
18. «Εἰς τὸ βουνὸ ψηλὰ ἐκεῖ» Ἀργυροπούλου.
19. Διάφορα ἄσματα ρυθμικῶν παιγνίων (ιδ. μάθημα Γυμναστικῆς) κ.τ.λ.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

1. Ἡ διδασκαλία τῆς Ὠδικῆς δὲν θὰ περιορισθῆ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἄσματα, τὰ ὁποῖα παρατίθενται ἐνδεικτικῶς καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῶν Διδασκάλων. Ἀντὶ τούτων δυνατὸν νὰ διδαχθοῦν ἐπικαίρως ἄλλα σχετικὰ μὲ τὰς ἐν τῇ Ἑνιαίᾳ Διδασκαλίᾳ ἐξεταζομένης ἐνότητος. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Ἑνιαίας Διδασκαλίας διὰ νὰ εἶναι ἐπιτυχῆς προϋποθέτει γινῶσιν ἀφθονίας ἁσμάτων, παραμυθιῶν, ποιημάτων, ἱστοριῶν, προσευχῶν καὶ παιγνίων, ἵνα συνδέωνται ἐκάστοτε τὰ κατάλληλα καὶ ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐξεταζομένην ἐνότητα.

2. Οἱ Διδάσκαλοι πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἀπαραίτητον μουσικὴν ἀγωγὴν, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διδάσκουν τὰ κατάλληλα κατὰ τάξιν καὶ περιστασιν ἄσματα.

3. Τὰ ἄσματα τῶν μικροτέρων τάξεων δεόν νὰ ἔχουν ταχύν πως ρυθμὸν, μέλος εὐχάριστον καὶ τονικὰ ὄρια μεσαῖα.

Ε'. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

1. Σ κ ο π ὀ ς :

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον εἶναι ἡ θεραπεία τῆς κιναισθησίας τῶν μικρῶν μαθητῶν, ἡ ἀσκήσις τῶν αἰσθήσεων των, ἡ προαγωγὴ τῆς σωματικῆς των ὑγείας, εὐκίνησις καὶ κάλλους, ἡ ἀπόκτησις ψυχικῆς ὑγείας διὰ τοῦ ἐθισμού εἰς τὴν αὐτοκυριαρχίαν, τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν δρᾶσιν ἐπὶ τῇ βάσει κανόνων ὁμαδικῆς ἐνεργείας, καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ διαφέροντος καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἀθλητισμὸν, τὰ σπόρ, τὸν ἥλιον, τὸν ἀέρα, τὴν θάλασσαν, τὴν ἐν ὑπαίθρῳ ζωὴν.

Παρατήρησις :

Εἰς τὰς μικροτέρας τάξεις ἡ σωματικὴ ἀγωγή τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ λαμβάνη παιγνιώδη μορφήν.

2. Διδακτέα ὕλη :

Α' καὶ Β' ΤΑΞΕΙΣ

1. Ἀσκήσεις τάξεως ὑπὸ τύπον παιδιῶν. (Ὀργάνωσις ομάδων μὲ ὀνομασίας, ζῶων, ἀνθέων, χρωμάτων, ἀριθμῶν κ.τ.λ. Σύνταξις εἰς κύκλους, εἰς γραμμάς καὶ εἰς ζυγούς, ὅπως τὸ στεφάνι, τὸ τραῖνο κ.τ.λ. Κλίσεις καὶ μεταβολαὶ δι' ἀναπηδήσεων, ὅπως τὰ κοκκόρια κ.τ.λ. Ἀραιώσεις εἰς κύκλους καθ' ομάδας. Λύσεις καὶ ἀνασυντάξεις).

2. Αἰ ἀνωτέρω ἀσκήσεις καὶ ὡς τακτικαὶ τοιαῦται. Δι' αὐτῶν δύνανται καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν τάξεων τούτων νὰ μετέχουν τῶν διαφόρων ἐκδηλώσεων τοῦ Σχολείου, (κατὰ τὴν προσευχὴν, τὴν μετάβασιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἢ ἀλλαχοῦ, τὰς ἐπισκέψεις, τοὺς περιπάτους, τὴν ἔπαρσιν καὶ ὑποστολὴν τῆς Σημαίας κ.τ.λ.). Προσοχή. Ἀναύπασις. Σύνταξις εἰς κύκλους καὶ εἰς ζυγούς. Ἀραιώσεις. Μεταβολή. Κλίσεις, Ἐμπρὸς μάρς. Ἄλτ. Βάδισις.

3. Γυμναστικαὶ ἀσκήσεις μὲ ρυθμικὰ παίγνια καὶ μιμικὰς κινήσεις.

α) Μὲ μύθους : Φανταστικὴ ἐκδρομή. Ἀνέβασμα στὸ λεωφορεῖο, ξεκίνημα, φρενάρισμα, κατέβασμα. Πέρασμα ρυακίου. Πήδημα φράκτου κ.τ.λ.

β) Μὲ ρυθμικὰ παίγνια : Τὰ ναυτάκια. Τὰ παπάκια. Ὁ ἥλιος. Τὸ καλαθάκι. Τὸ σπιτάκι. Πιάσε ξύλο - πιάσε πέτρα. Τὸ κουνελάκι. Τὰ ρολογάκια. Ἡ ζυγαριά. Τὸ πριόνι. Τ' ἀεροπλάνο πετοῦν. Ὁ Γεωργός. Οἱ φωλιές. Τὸ τραῖνο. Ὁ μπάρμπα - Μήλιος. Ὁ νάνος. Ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν κουζίνα, νιάου - νιάου ἢ ψιψίνα κ.τ.λ.

γ) Μὲ μιμικὰς κινήσεις : Πῶς πετάει ὁ πελαρ-

γός, πῶς γυρίζει ὁ ἀνεμόμυλος, πῶς βαδίζει ἡ ἀρκούδα, πῶς τρέχει ὁ λαγός, πῶς πηδᾷ ὁ βάτραχος, πῶς λακτίζει τὸ μουλάρι, πῶς ἔρπει ἡ σαύρα, πῶς σπέρνει, πῶς θερίζει κ.τ.λ. ὁ γεωργός, ὁ βαρκάρης στὰ κουπιά, ὁ ξυλοκόπος πριονίζει, ὁ φούρναρης φουρνίζει κ.τ.λ.

4. Αἱ τῆς παραγράφου 3 κινήσεις δίδονται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ὡς τακτικαὶ ἀσκήσεις: Μεσολαβή (τὰ χέρια στὴ μέση), ἕκτασις τῶν χειρῶν πλαγίως (τὰ χέρια σὰν ἀεροπλάνα) καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἀσκήσεις: ἑκτάσεις τῶν χειρῶν, κάμψεις καὶ στροφαὶ τοῦ κορμοῦ, ἀκροστασία, στροφαὶ καὶ ἑκτάσεις τῆς κεφαλῆς, προσαγωγή, ἄρσις τῶν σκελῶν, βάδισις συνήθης, βάδισις ἐπὶ τῶν δακτύλων, ἀναπηδήσεις, ἐξαρτήσεις, ἰσοροπίαι κ.τ.λ.

5. Παιδιαί: Διάφορα παιγνίδια μὲ τὴν μπάλλα. Ἡ μέλισσα. Ὁ λύκος καὶ τ' ἀρνάκι. Γάτα καὶ ποντικός. Λαβύρινθος. Λουρίτσα. Σινικὸν τεῖχος. Τὰ σκλαβάκια. Κλέφτες καὶ χωροφύλακες. Ἴπποδρόμιον. Δρόμος μὲ κλειστὰ μάτια. Κατάσκοποι. Γύρω - γύρω ὅλοι. Δὲν περνᾷς κυρὰ Μαρία. Ἡ ἄλεπού ἀπὸ τὴν τρύπα. Ὁ κυνηγός. Ἀρπαστὸν εἰς κύκλον. Σκυταλοδρομία. Κατάληψις θέσεως. Ὅποιον πιάσῃ ὁ τυφλός. Κοροῖδο. Τὸ σχοινάκι. Καὶ πολλὰ ἄλλα παίγνια, ἴδια τὰ τοπικά.

6. Ἀγωνίσματα ὑπὸ τύπον παιδιῶν: Δρόμοι ταχύτητος. Ἄλματα εἰς μῆκος, ὕψος καὶ βάθος. Ἐξάσκησις εἰς τὴν ρῖψιν καὶ τὴν εὐστοχίαν. Ἐλκτικαὶ παιδιαί. Παιδιαί ἐπὶ γυμναστικῶν ὀργάνων. Ἀναβάσεις, ἀναρριχήσεις, ἐρπυσμοί, κυβιστήσεις. Ἀσκήσεις ἐξοικειώσεως μὲ τὸ ὕδωρ.

7. Ἐκδρομαί, περίπατοι, χοροὶ καὶ ἄλλαι σωματικαὶ δραστηριότητες.

Παρατηρήσεις:

1. Αἱ τακτικαὶ ἀσκήσεις εἰς τὰς Α' καὶ Β' τάξεις, ἀποσκοποῦσαι περισσότερο εἰς τὴν προετοιμασίαν τῶν μαθητῶν διὰ τὰς διαφοροὺς ἐκδηλώσεις καὶ δημοσίας ἐμφανίσεις

τοῦ Σχολείου καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν σύμμετρον ἀνάπτυξιν τῶν μελῶν τοῦ σώματός των, θὰ διδάσκωνται συστηματικώ-
τερόν πως μετὰ τὸ Αὐτὸν ἐξάμηνον τῆς Αἰς τάξεως.

2. Ἀσκήσεις μὲ μύθους, παιδιὰς καὶ μιμικὰς κινήσεις δύ-
ναται νὰ ἐπινοήσῃ πολλὰς ὁ ἴδιος ὁ Διδάσκαλος.

3. Ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τῶν παιδιῶν, τῶν μιμικῶν κινήσεων
καὶ τῶν διαφόρων σωματικῶν δραστηριοτήτων θὰ ἐκλέγῃ ὁ
Διδάσκαλος τὰς καταλλήλους καὶ δυναμένας νὰ συνδεθοῦν
ὀργανικῶς μὲ τὴν ἐκάστοτε ἐξεταζομένην ἐνότητα τῆς
Ἑνιαίας Διδασκαλίας.

4. Αἱ ἀσκήσεις ἐξοικειώσεως μὲ τὸ ὕδωρ εἶναι δυνατόν,
εἰς τὴν Βαυ κεντρικῶς τάξιν, νὰ περιλάβουν καὶ ἀσκήσεις
κολυμβήσεως εἰς τὴν δεξαμενὴν τοῦ Σχολείου, ἐφ' ὅσον
τοῦτο διαθέτει τοιαύτην, ἢ εἰς ἀβαθῆ ὕδατα θαλάσσης ὑπὸ
τὴν ἄγρυπνον ὁμῶς παρακολούθησιν τῶν διδασκόντων.

5. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ σπόρ, τὰ ἀγωνίσματα καὶ τὴν
φύσιν πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν φοι-
τήσεως τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ Σχολεῖον.

Ἄρθρον 4.

II. ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ Γ', Δ', Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΤΑΞΕΩΝ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Διδακτέα ὕλη.

Γ' ΤΑΞΙΣ

Α' Ἱστορίαι ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

α) Ἡ πρὸ τῶν Πατριαρχῶν Ἱστορία:

1. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ πλάσις τοῦ ἀνθρώπου.

2. Ὁ παράδεισος, ἡ παρακοή τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἡ ἔξωσις αὐτῶν ἐκ τοῦ παραδείσου.

3. Κάιν καὶ Ἀβελ.

4. Ὁ κατακλυσμὸς καὶ ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ.

β) Οἱ Πατριάρχαι:

1. Ὁ Ἀβραάμ.

2. Ὁ Ἰσαάκ.

3. Ὁ Ἰακώβ.

4. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ πλήρης.

γ) Ἡ ἱστορία τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ:

1. Ὁ Μωϋσῆς: Ἡ κλῆσις αὐτοῦ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ λαοῦ του. Ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἡ διάβασις τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἡ ζωὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἡ ἐν Σινᾷ νομοθεσία.

2. Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.

δ) Οἱ Κριταί:

1. Ὁ Γεδεών.

2. Ὁ Σαμψών.

3. Ὁ Ἥλι.

4. Ὁ Σαμουήλ.

ε) Ἡ Ρούθ:

στ) Οἱ Βασιλεῖς:

1. Ὁ Σαούλ.

2. Ὁ Δαυίδ.

3. Ὁ Σολομών.

4. Ἡ κατάλυσις τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ αἰχμαλωσία τῆς Βαβυλώνας.

ζ) Οί Προφήται :

1. 'Ο 'Ηλίας.
2. 'Ο 'Ησαΐας.
3. 'Ο Δανιήλ.
4. 'Ο 'Ιερεμίας.
5. 'Ο 'Ιωνᾶς.

η) 'Ο 'Ιώβ.

Β' Θρησκευτικά ποιήματα καὶ ᾄσματα :
Τὰ περιεχόμενα ἐν τῷ 'Αναγνωστικῷ τῆς Γ' τάξεως καὶ ἐν τῷ προγράμματι τῆς μουσικῆς.

Γ'. Προσευχαί : Αἱ ἀναγραφόμεναι διὰ τὴν Α' καὶ Β' τάξιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκτεταμέναι καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ νόημα τῆς διδασκαλίας τοῦ βίου καὶ τῆς ἐν γένει δράσεως τῶν θρησκευτικῶν προσωπικοτήτων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Δ' Γεωγραφία τῶν χωρῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ε'. Ἀπλαῖ διηγήσεις πρὸς κατανόησιν τῶν ἀκολουθῶν ἑορτῶν :

1. Τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.
2. Τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.
3. Τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.
4. Τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Πολιούχου Ἁγίου τῆς ἔδρας τοῦ σχολείου.

Δ' ΤΑΞΙΣ

Α'. Ἱστορίαι ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Τὰ κατὰ τὴν Θεοτόκον :

1. Γέννησις καὶ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου ('Απολυτίκια).
2. Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου ('Απολυτίκιον).
3. Κοίμησις τῆς Θεοτόκου ('Απολυτίκιον).

Τὰ κατὰ Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον:

1. Γέννησις τοῦ Προδρόμου (Ἀπολυτίκιον).
2. Βίος καὶ κήρυγμα τοῦ Προδρόμου εἰς τὸν Ἰορδάνην.
3. Ἡ ἀποκεφάλισις τοῦ Προδρόμου (Ἀπολυτίκιον).

Τὰ κατὰ τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν:

α) Ἐκ τοῦ βίου τοῦ Κυρίου:

1. Ἡ γέννησις (Ἀπολυτίκιον καὶ Κοντάκιον ἑορτῆς).
2. Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων.
3. Ὁ Ἡρώδης καὶ ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον.
4. Ὁ Ἰησοῦς 12ετῆς ἐν τῷ ναῶ.
5. Ἡ Βάπτισις τοῦ Κυρίου.
6. Ἡ ἐκλογὴ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου.

β) Ἐκ τῶν θαυμάτων τοῦ Κυρίου:

1. Ὁ ἐν Κανᾶ γάμος.
2. Ἡ θεραπεία τῶν δέκα λεπρῶν.
3. Ἡ θεραπεία τοῦ παραλύτου ἐν Βηθσεδᾶ.
4. Ἡ θεραπεία τοῦ παραλύτου τῆς Καρπεναοῦμ.
5. Ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ τῆς Ἱεριχοῦς.
6. Ἡ θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ.
7. Ὁ χορτασμός τῶν πεντακισχιλίων.
8. Ὁ Ἰησοῦς περιπατεῖ ἐπὶ τῆς θαλάσσης.
9. Ἡ θεραπεία τοῦ δούλου τοῦ ἑκατοντάρχου.
10. Ἡ θεραπεία τῆς θυγατρὸς τῆς Χαναναίας.
11. Ἡ ἀνάστασις τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας ἐν Ναὶν.
12. Ἡ ἀνάστασις τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου.
13. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου (Ἀπολυτίκιον).

γ) Ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου:

1. Ἡ παραβολὴ τοῦ σπορέως.
2. Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀπολωλὸτος προβάτου.

3. Ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου.
4. Ἡ κλήσις τοῦ Ζακχαίου.
5. Ὁ Ἰησοῦς εὐλογῶν τὰ παιδιά.
6. Ὁ διάλογος Κυρίου καὶ Σαμαρείτιδος.
7. Ἡ παραβολὴ τοῦ ἄφρονος πλουσίου.
8. Ἡ παραβολὴ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.
9. Ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου.
10. Ἡ παραβολὴ τῶν κακῶν γεωργῶν τοῦ ἀμπελῶνος.
11. Ἡ παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου.
12. Ἡ παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων.
13. Ἡ παραβολὴ τοῦ βασιλικοῦ γάμου.

δ) Ἐκ τοῦ βίου τοῦ Κυρίου :

1. Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου (Ἀπολυτίκιον).
2. Ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.
3. Ὁ Ἰησοῦς συγχωρεῖ τὴν ἀμαρτωλὸν γυναῖκα.
4. Ὁ Ἰησοῦς ἐλέγχει τὴν κακίαν τῶν Φαρισαίων.
5. Τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον καὶ ἡ προδοσία τοῦ Ἰούδα.
6. Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας.
7. Ἡ ἀγωνία τοῦ Κυρίου ἐν Γεθσημανῆ καὶ ἡ σύλληψις Αὐτοῦ.
8. Ἡ δίκη τοῦ Κυρίου.
9. Ἡ ἄρνησις τοῦ Πέτρου, ἡ μετάνοια αὐτοῦ καὶ τὸ τέλος τοῦ Ἰούδα.
10. Ὁ Κύριος πρὸ τοῦ Πιλάτου.
11. Ἡ Σταύρωσις τοῦ Κυρίου (Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου κ.λ.π.).
12. Ἡ Ταφὴ τοῦ Κυρίου (Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ κ.λ.π. Ὅτε ἐκ τοῦ Ἐύλου Σὲ νεκρὸν κ.λ.π.).
13. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου (Χριστὸς ἀνέστη. Τὸ παιδρὸν τῆς Ἀναστάσεως κ.λ.π. Πάσχα ἱερὸν κ.λ.π.).

Β' Προσευχαί, ποιήματα καὶ ἄσματα.

Θρησκευτικά: Ὡς ἐν τῇ Γ' τάξει καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Κ. Διαθήκης.

Γ'. Γεωγραφία τῆς Παλαιστίνης.
Παρατηρήσεις:

1. Ἐὰν ὁ διδάσκων διαπιστώσῃ ὅτι ὁ χρόνος ἐπαρκεῖ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς λυτρωτικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου, δύναται νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλα θαύματα καὶ παραβολάς. Ὅταν ὅμως ὁ χρόνος φαίνεται περιορισμένος, δύναται νὰ παραλείψῃ θαύματα καὶ δυσκόλους παραβολάς, ἵνα ἀνέτως ὀλοκληρώσῃ τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου.

2. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἐπαρκὴς χρόνος, δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὁμιλίας τοῦ Κυρίου γενικῶς καὶ νὰ διδαχθοῦν ἐνδεικτικῶς ἐν ἡ δὺο θέματα π.χ. τὸ ἄλας, τὸ φῶς, ὁ λύχνος.

Ε' ΤΑΞΙΣ

1. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία

1. Ἡ ἵδρυσις καὶ τὸ ἔργον τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας:

α) Ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας (Πράξεων β 1—15, β 33).

β) Ὁ βίος τῶν πρώτων Χριστιανῶν (Ἀγάπαι, κοινὰ συσσίτια, κοινοκτημοσύνη (Πράξεων β 44—47, δ 34—37). Ἄνανιάς καὶ Σαπφείρα (Πράξ. ε 1—15).

γ) Ἡ διὰ θαύματος θεραπεία τοῦ χωλοῦ παρὰ τοῦ Πέτρου καὶ Ἰωάννου (Πράξ. γ 1—11) καὶ ἡ μετὰ παρρησίας ἀπολογία αὐτῶν (Πράξεων δ 1—20).

δ) Ἐκλογή ἑπτὰ διακόνων. Ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος. (Πράξ. στ. 1—6, 8—15, ζ 1—57).

ε) Πρῶτος διωγμὸς εἰς Ἱεροσόλυμα. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Παλαιστίνην (Πράξεων η 1—26).

στ) Ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Αἰθίοψ. (Πράξεων η 26—40).

2. Οἱ Ἀπόστολοι :

Ὁ Παῦλος.

Καταγωγή - Παιδεία - Κοινωνική θέσις - Διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ (Πράξ. θ 3 - 5).

Ὁ Παῦλος γίνεται χριστιανός. (Πράξ. θ 1—22, κβ 11—16, θ 24—31).

Ὁ Παῦλος εἰς Ταρσὸν καὶ Ἀντιόχειαν (Πράξ. ια 19—24).

Πρώτη περιοδεία τοῦ Παύλου (περιληπτικῶς).

Δευτέρα περιοδεία τοῦ Παύλου:

Ὁ Παῦλος εἰς τοὺς Φιλίππους. Ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι. Λυδία. Φυλάκισις τοῦ Παύλου (Πράξ. ιστ 11—40).

Ὁ Παῦλος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ Βέρροϊαν (Πράξ. ιζ 1—14, Α' Θεσ. β 1—12).

Ὁ Παῦλος εἰς Ἀθήνας. Ὁμιλία εἰς Ἄρειον Πάγον. Διονύσιος ὁ Ἄρεοπαγίτης. Δάμαρις (Πράξ. ιζ 16—21, 23—31).

Ὁ Παῦλος εἰς Κόρινθον (Πράξ. ιη 1—17).

Τρίτη περιοδεία τοῦ Παύλου (περιληπτικῶς).

Σύλληψις, φυλάκισις, ἀποστολὴ εἰς Ρώμην, θάνατος (Πράξ. κα 17—26).

—Πέτρος ὁ κορυφαῖος (Διδασκαλία—Θαύματα—θάνατος αὐτοῦ. Ἀπολυτίκιον).

—Ἰωάννης ὁ μαθητὴς τῆς ἀγάπης — Ἀπολυτίκιον.

—Ἀνδρέας ὁ πρωτόκλητος — Ἀπολυτίκιον.

Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι.

Οἱ Εὐαγγελισταὶ Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς.

3. Ἡ Διοίκησις τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ κλῆρος. Διάκονοι — Πρεσβύτεροι — Ἐπίσκοποι.

Ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι.

Αἱ Ἀποστολικαὶ ἐκκλησίαι. Ἐπικοινωνία καὶ σχέσις αὐτῶν.

4. Διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν (64—313 μ.Χ.).
Νέρων — Δομιτιανὸς — Τραϊανὸς — Ἀδριανὸς — Δέκιος — Διοκλητιανὸς — Μαξιμιανός.

Οἱ Μάρτυρες :

— Ὁ Ἅγιος Δημήτριος (Ἀπολυτίκιον). Ὁ Ἅγιος Γεώργιος.

— Ἡ Ἅγία Βαρβάρα. Ἡ Ἅγία Αἰκατερίνη. Μονὴ Σινᾶ.

5. Οἱ Ἰσαπόστολοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη. (Ἀπολυτίκιον).

6. Αἱρέσεις — Σύνοδοι.

Ἄρειος. Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Ἅγιος Ἀθανάσιος. Ἅγιος Σπυρίδων.

Μακεδόνιος. Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Αἱ λοιπαὶ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

7. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας :

Βασίλειος. Γρηγόριος. Χρυσόστομος — Ἀπολυτίκιον Τριῶν Ἱεραρχῶν.

8. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ Ἡράκλειος.

Ἔργα των καὶ γεγονότα ἀναφερόμενα εἰς τὸν Χριστιανισμόν (Ἀπολυτίκιον ὑψώσεως Τιμίου Σταυροῦ).

9. Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος.

Ἀνάπτυξις τοῦ νοήματος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ κατὰ τρόπον ἀντιληπτὸν διὰ τοὺς μαθητὰς (Α — Ζ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Ἡ Θεοτόκος πρὸς τὴν Ἑλισάβετ. Ὁ Χαιρετισμὸς τῶν Ἀγγέλων. Ὁ φωτισμὸς τοῦ Ἰωσήφ. Οὕτω καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς οἴκους Η—Μ, Ν—Σ, Τ—Ω).

10. Ὁ Μοναχικὸς βίος. Ἀσκηταί :

Μέγας Ἀντώνιος (Ἀπολυτίκιον). Παχώμιος.

Μοναὶ (γενικῶς).

Αί σπουδαιότεραι Μοναί (Πάτμου, Ὁσίου Λουκά, Μετεώρων, Ἀγίου Ὁρους, Μεγάλου Σπηλαίου κ.λ.π.).

11. Ἡ Περίοδος τῆς Εἰκονομαχίας :

α) Εἰκονομαχία. Εἰκονολατρεία. Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία.

β) Ἀναστήλωσις τῶν Εἰκόνων. Θεοδώρα (Κυριακὴ Ὁρθοδοξίας, Ἀπολυτίκιον).

12. Τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν.

13. Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων καὶ Σλαύων. Μεθόδιος καὶ Κύριλλος.

14. Ἡ Ὁρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις εἰς τὴν Δύσιν.

Ὁ Λούθηρος καὶ ἡ Διδασκαλία του. Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ Προτεσταντικὴ Ἐκκλησία.

Ὁ Καλβῖνος καὶ ὁ Ζβίγγλιος. Διωγμοὶ Προτεσταντῶν.

15. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Νεωτέρως Ἑλλάδος.

Ἡ Ὁροδόξος Ἐκκλησία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Διοικήσεις. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Μοναὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἔργον τούτων καὶ αἰ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν (Μοναὶ Κωνσταντινουπόλεως, Δημητσάνης, Ἀγίας Λαύρας κ.λ.π.).

Διοικήσεις τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

16. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

17. Ἀνακεφαλαίωσις. Σύντομος ἐπισκόπησις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας κατὰ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς περιόδους αὐτῆς.

2. Καινὴ Διαθήκη (Εὐαγγέλιον)

Ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία τῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς ἀναγιγνωσκομένων εἰς τοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς περικοπῶν ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

1. Λειτουργική.

Ἱεροὶ Ναοί. Ἱστορία αὐτῶν. Ναὸς καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ. Ρυθμοὶ Ναῶν. Οἱ σπουδαιότεροι τούτων. Ἱερὰ σκευή. Ἱερὰ ἄμφια καὶ συμβολισμὸς αὐτῶν.

Ἑορταί. Κινηταί — Ἀκίνητοι — Δεσποτικάι — Θεομητορικάι.

Ἑορταί Ἀγίων.

Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι. Τακτικάι — Ἑκτακτοί. Ἑσπερινὸς καὶ Παρακλητικὸς κανὼν. Δοξολογία καὶ σύντομος ἑρμηνεία αὐτῆς.

Θεῖα Λειτουργία. Ἑρμηνεία αὐτῆς. Λειτουργικά βιβλία. Περιεχόμενα αὐτῶν.

2. Κατήχησις.

α) Θρησκεία. Πολυθεϊστικάι — Μονοθεϊστικάι. β) Χριστιανισμός. γ) Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. δ) Αἱ ἑτεροδόξοι Ἐκκλησίαι.

Πηγαὶ Χριστιανικῆς Θρησκείας: Ἀγία Γραφή (Βιβλία Ἀγίας Γραφῆς). Ἱερὰ Παράδοσις.

Σύμβολον τῆς Πίστεως. Ἑρμηνεία αὐτοῦ.

Ἠθικὸς Νόμος. Δέκα Ἐντολαί. Συμπλήρωσις τῶν Δέκα Ἐντολῶν διὰ τῆς Καινῆς Ἐντολῆς.

Τὰ Μυστήρια.

Περὶ Προσευχῆς.

Κυριακὴ Προσευχή. Ἑρμηνεία αὐτῆς.

Σύγχρονοι ἔχθροὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἰδιαίτερος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ προφυλάξεις ἐξ αὐτῶν (ἀθεϊσμός, χιλιασμός, κομμουνισμός, κ.λ.π.).

3. Προσευχαί.

α) Βασιλεῦ Οὐράνιε . . . .

β) Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι . . . .

- γ) Κύριε, ὁ τὸ Πανάγιόν Σου Πνεῦμα . . . .
 δ) Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ . . . .
 ε) Δέσποινα, πρόσδεξαι τὰς δεήσεις τῶν δούλων Σου...
 στ) Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου . . .

4. Ἀγιογραφικαὶ περικοπαί.

Α' Πρὸς Κορινθίους ιγ 1—13 (περὶ ἀγάπης).
 Πρὸς Ἑβραίους ια 33—40 (περὶ πίστεως).
 Πρὸς Γαλάτας ε 22—26 (καρποὶ Ἀγίου πνεύματος).
 Α' Κορινθίους ια 23—33 (Μυστήριον Θείας Εὐχαριστίας).

Ματθαίου ε 21—23 (περὶ συμφιλιώσεως).
 Ματθαίου ε 33—37 (περὶ ὄρκου)
 » ε 43—48 (Ἀγάπη πρὸς ἐχθρούς).
 » στ 1—14 (περὶ ἐλεημοσύνης).
 » στ 5—15 (περὶ προσευχῆς).
 » ζ 12 (περὶ συμπεριφορᾶς).

5. Καινὴ Διαθήκη (Εὐαγγέλιον)

Ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγιγνωσκομένων περικοπῶν ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Π α ρ α τ ῆ ρ η σ ι ς :

Αἱ προσευχαὶ καὶ αἱ ἀγιογραφικαὶ περικοπαὶ δὲν θὰ διδάσκωνται κεχωρισμένως, ἀλλὰ θὰ ἐντάσσωνται εἰς τὴν διδασκαλίαν σχετικῆς ὕλης.

Γ ε ν ι κ α ῖ μ ε θ ο δ ι κ α ῖ ὁ δ η γ ῖ α ι.

1. Ἄριστον μέσον πρὸς ἐπιτυχῆ διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν, κυρίως εἰς τὰς τάξεις Γ', Δ', εἶναι ἡ διήγησις τοῦ διδασκάλου. Αὕτη δέον νὰ ἀποπνέῃ τὴν βαθεῖαν θρησκευτικότητα τοῦ διδάσκοντος ἐκδηλουμένην καὶ

διὰ τῆς ὅλης ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς του ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου.

2. Διὰ τῆς προσφερομένης ὕλης δέον οἱ μαθηταὶ νὰ καθίστανται ἱκανοὶ νὰ συνάγουν ἠθικὰ συμπεράσματα, δυνάμενα νὰ ἐνισχύουν τὴν βούλησιν αὐτῶν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν ἐν τῇ ζωῇ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς.

3. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Κατηχήσεως — δογμάτων καὶ ἀληθειῶν — καλὸν εἶναι νὰ ἀφορμᾶται ὁ διδάσκων ἐκ συγκεκριμένων παραδειγμάτων, φρονηματιστικῶν ἱστοριῶν καὶ γεγονότων, τοῦ καθημερινοῦ σχολικοῦ, οἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου.

4. Ἡ διδασκαλία τῆς Λειτουργικῆς δέον ὅπως γίνεται ἐποπτικῶς.

5. Ἀναγκαιοτάτη κρίνεται ἡ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν καὶ λατρείαν (τακτικὸς ἐκκλησιασμός, μετάληψις, συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν εἰς ἐκκλησιαστικὰς χορωδίας, εἰς τελετουργικὰς ὑπηρεσίας ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, εἰς ἱερὰν ἀκολουθίαν Χαιρετισμῶν καὶ ἄλλων ἀκολουθιῶν. Ὁμαδικὴ λατρεία ἐν τῷ σχολείῳ διὰ κοινῆς προσευχῆς πρὸ τῆς ἐνάρξεως καὶ κατὰ τὴν λήξιν τῶν μαθημάτων, ὀργάνωσις καὶ ἐκτέλεσις θρησκευτικῶν ἑορτῶν ἐντὸς τοῦ σχολείου καὶ τέλος ἀτομικὴ καὶ ὀμαδικὴ ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς ἔργα χριστιανικῆς ζωῆς καὶ φιλανθρωπίας).

Ἡ ὀργάνωσις ἐν τῷ σχολείῳ ἀκρόασεων τῶν μαθητῶν καταλλήλου θρησκευτικῆς μουσικῆς ἐκ δίσκων καὶ ἡ προβολὴ καταλλήλων κινηματογραφικῶν ταινιῶν καὶ εἰκόνων θρησκευτικοῦ περιεχομένου δύνανται νὰ ἀποτελέσουν ἐπιφέλη βοηθητικὰ μέσα διὰ τὴν ἀποδοτικὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκδηλώσεων καλλιεργεῖται εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ ὀρθόδοξον θρησκευτικὸν συναίσθημα, χαλιναγωγεῖται ἡ ἐγωϊστικὴ τάσις καὶ ὁ ἀτομισμὸς καὶ ἀφυπνίζεται τὸ ἐν αὐτοῖς συναίσθημα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης.

Β'. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. Ἀνάγνωσις.

Σκοπός :

Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΕΙΣ

Ἡ ἄπταιστος, ρέουσα καὶ εἰς φυσικὸν τόνον φωνῆς ἀνάγνωσις ἀπλῶν κειμένων πεζῶν ἢ ποιητικῶν.

Εἰς τὴν Δ' τάξιν ἐπιδιώκεται ἐπὶ πλέον καὶ ἡ ἐκφραστικὴ ἀνάγνωσις, ὡς καὶ ἡ ἱκανοποιητικὴ ἀπόδοσις τοῦ νοήματος τοῦ ἀναγνωσθέντος.

Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΤΑΞΕΙΣ

Ἡ ρέουσα, ἄπταιστος, λογικὴ καὶ μετ' ἤθους ἀνάγνωσις κειμένων εἰς ἀπλήν καθαρεύουσαν ὡς καὶ ἡ τελεία κατανόησις τοῦ ἀναγιγνωσκομένου κατὰ τε τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν.

Παρατηρήσεις :

1. Ἀπὸ τῆς Γ' τάξεως ὁ μαθητὴς ἐθίζεται εἰς τὴν ἀνευκινήσεως τῶν χειλέων σιωπηρὰν ἀνάγνωσιν.

Ἡ σιωπηρὰ ἀνάγνωσις δύναται νὰ ἀρχίζῃ καὶ ἀπὸ τῆς Α' τάξεως, ἀλλὰ συστηματικώτερον ἀσκοῦνται οἱ μαθηταὶ εἰς ταύτην ἀπὸ τῆς Γ' τάξεως.

Εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις θὰ δίδεται ἰδιαιτέρα σημασία εἰς τὴν σιωπηρὰν ἀνάγνωσιν λόγῳ τῆς σπουδαιότητος ταύτης εἰς τὸν μετασχολικὸν βίον τοῦ μαθητοῦ (ὡς σπουδαστοῦ, ἐπιστήμονος, ἐρευνητοῦ κ.λ.π.).

2. Ἀπὸ τῆς Δ' τάξεως ὁ μαθητὴς ἀσχεῖται συστηματικώτερον εἰς τὸν χρωματισμὸν τῆς φωνῆς ἀναλόγως τῆς ἐννοίας τοῦ κειμένου.

3. Ἀπὸ τῆς Ε' τάξεως ἐπιδιώκεται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἀπολέπτυνσις τῆς ἐκφράσεως, ἡ μεγίστη δυνατὴ ἐπαύξεισις τοῦ λεκτικοῦ πλούτου καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς ἱκανότητος πρὸς ἐκτίμησιν τῆς αἰσθητικῆς ἀξίας τῶν ἀναγιγνωσκομένων, ἀναλόγως πάντοτε πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν.

4. Ἐκτὸς τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου δύναται νὰ γίνεται χρῆσις εὐκαιριακῶς καὶ κειμένων ἐκ καταλλήλων βιβλίων καὶ περιοδικῶν, ἅτινα διανέμονται εἰς τοὺς μαθητὰς πολυγραφημένα.

Προσέτι οἱ μαθηταὶ βοηθοῦνται τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀναγνωστικῆς ἱκανότητός των καὶ εἰς τὴν διὰ βίου ἐδραίωσιν τῆς φιλαναγνωσίας διὰ τῆς χρήσεως καταλλήλων βιβλίων, ἅτινα ὑποδεικνύει ὁ διδάσκαλος (ἐκ τῆς μαθητικῆς βιβλιοθήκης τοῦ σχολείου ἢ τῆς τάξεως κ.λ.π.).

5. Ὁ Διδάσκαλος δύναται νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς μαθητὰς πρὸς ἀνάγνωσιν καταλλήλων βιβλίων κατ' οἶκον καὶ διὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγιγνωσκομένων ἐν τῇ τάξει (προφορικῶς ἢ γραπτῶς).

2. Γραφή.

1. Σκοπός :

Ἡ ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀπόκτησις τῆς ἱκανότητος νὰ γράφουν ὀρθῶς καὶ εὐχερῶς γράμματα ἀπλᾶ καὶ εὐανάγνωστα, ἰσομεγέθη καὶ μὲ ὁμοίομορφον κλίσιν καὶ ἡ καλλιέργεια παρ' αὐτοῖς τῆς συνηθείας καὶ τῆς διαθέσεως νὰ παρουσιάζουν τὰς γραπτὰς των ἐργασίας συμμετρικάς, εὐκρινεῖς καὶ ὠραίας.

2. Διδακτέα ὕλη.

Γ', Δ', Ε' ΣΤ', ΤΑΞΕΙΣ

Οἱ μαθηταὶ διὰ τῶν γραπτῶν ἐργασιῶν ὅλων τῶν μαθημάτων ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῆς γραφῆς τῶν βιβλίων,

χωρίς να δεσμεύονται εις την έκλογήν και βελτίωσιν τοῦ τύπου τῆς γραφῆς, ὅστις προσιδιάζει εις αὐτοὺς καλλίτερον (ἐξατομικευμένη γραφή).

Ἐφιστᾶται ἰδιαιτέρως ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν εις τὴν ἀποφυγὴν ἰδιοτύπου γραφῆς ὠρισμένων γραμμάτων.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

Ὁ διδάσκαλος θὰ ἀσκήσῃ τακτικὸν ἔλεγχον τῶν γραπτῶν τῶν μαθητῶν ἐπὶ ὅλων τῶν μαθημάτων καὶ θὰ ἐνθαρρύνῃ τούτους διὰ τὴν καλὴν γραφήν.

Ἡ γραφὴ τοῦ διδασκάλου (εἰς τὸν πίνακα, εἰς τὰ τετράδια τῶν μαθητῶν κ.λ.π.) θὰ ἀποτελῇ παράδειγμα πρὸς μίμησιν διὰ τοὺς μαθητάς.

Πᾶσα γραπτὴ ἐργασία τῶν μαθητῶν θὰ εἶναι ἄσκησις εις τὴν καλὴν γραφήν.

Ἐπεὶ τῆς καλῆς γραφῆς πρέπει νὰ διεγείρεται ζῶον διαφέρον τῶν μαθητῶν καὶ νὰ καλλιεργῆται εὐγενὴς ἀμίλλα αὐτῶν.

3. Γραμματική.

1. Σκοπός :

Σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς εἶναι νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸν μαθητὴν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν ἀκούει νὰ ὁμιλοῦν οἱ ἄλλοι, ἢ τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκει, καὶ τὴν μετ' ἀκριβείας, σαφηνείας, κυριολεξίας καὶ λιτότητος ὀρθὴν προφορικὴν καὶ γραπτὴν χρῆσιν αὐτῆς.

2. Διδακτέα ὕλη :

Γ' ΤΑΞΙΣ

1. Ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων εἰς τὰς δύο προηγουμένας τάξεις, ὅσας δίδεται εὐκαιρία πρὸς τοῦτο, διὰ πολλῶν ἀσκήσεων.

2. Συλλαβισμός. Κανόνες αὐτοῦ καὶ ἀσκήσεις ἐφαρμογῆς.
3. Αἱ συνηθέστεραι τῶν δασυνομένων λέξεων.
4. Τονισμός τῶν λέξεων. Γενικοὶ κανόνες τονισμού.
5. Τὰ ἄρθρα καὶ κλίσεις αὐτῶν.
6. Ὀνόματα οὐσιαστικὰ καὶ γένη αὐτῶν. Ἀναγνώρισις καὶ σχηματισμὸς ὁμάδων ὀνομάτων κατὰ κατηγορίας, (ὀνόματα ζώων, φυτῶν, ἀντικειμένων τῆς τάξεως καὶ τοῦ οἴκου, παιγνίων, τροφῶν κ.λ.π.).
7. Εἰσαγωγή τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κλίσεως. Διάκρισις κλιτῶν καὶ ἀκλιτῶν λέξεων.
8. Ἀναγνώρισις τῶν ἀριθμητικῶν καὶ ἄσκησις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν αὐτῶν.
9. Ἐννοια τῶν ἐπιθέτων καὶ διάκρισις αὐτῶν ἀπὸ τῶν οὐσιαστικῶν. Ἀσκήσις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν εἰς —ιος, —ικος, —ιμος, —ινος, —εινος, —ενιος, —ερὸς καὶ —ωπὸς ἐπιθέτων. Διάκρισις τῶν βαθμῶν τῶν ἐπιθέτων καὶ σχηματισμὸς τῶν παραθετικῶν μονολεκτικῶς καὶ περιφραστικῶς.
10. Ἐννοια τοῦ ρήματος. Τὰ βαρύτενα ἐνεργητικὰ εἰς —ω. Κλίσεις αὐτῶν εἰς τὸν ἐνεστῶτα. Τὰ πρόσωπα τοῦ ρήματος. Ὄρθογραφικοὶ κανόνες περὶ τῶν εἰς —αῖνω, —ωνω, —ίζω, —εύω, —αίρω, —ύνω κ.λ.π. ρημάτων καὶ αἱ ἐξαιρέσεις τούτων. Γραφή τῶν μετοχικῶν καταλήξεων εἰς —οντας, —ωντας καὶ —ένος.

Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν χρόνων τοῦ ρήματος (παρόν, παρελθόν, μέλλον). Σχηματισμὸς τοῦ ἐνεστῶτος παρατατικοῦ καὶ μέλλοντος εἰς τὴν ἐνεργητικὴν καὶ μέσην φωνήν.

Κλίσεις τῶν βοηθητικῶν ρημάτων ἔχω καὶ εἶμαι εἰς τὸν ἐνεστῶτα.

Ἀσκήσις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν κλίσιν οὐσιαστικῶν χωρὶς διάκρισιν κλίσεων : ἄρσ. εἰς —ος, οὐδ. εἰς —ο καὶ —ι. ἄρσ. εἰς —ας, —ης, θηλ. εἰς —α καὶ —η μὲ τὰς γνωστὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν διδαχθέντων εἰς τὴν προηγουμένην τάξιν.

Ἐννοια τοῦ ἐπιρρήματος. Ἀσκήσις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν

τῶν ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐπιρρημάτων (ἰδίᾳ τοπικῶν καὶ χρονικῶν).

Ἔννοια τῆς ἀντωνυμίας. Ἡ προσωπική, δεικτική καὶ κτητική. Ἀσκησις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν καὶ χρῆσιν αὐτῶν.

Λέξεις ἐτυμολογικῶς συγγενεῖς.

Ἀσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὸν σχηματισμὸν πλήρων προτάσεων.

Δ' ΤΑΞΙΣ

Σύντομος ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων εἰς τὴν Γ' τάξιν.

1. Φθολογικόν :

Πρότασις, λέξεις, συλλαβαί, συλλαβισμός, τόνοι, κανόνες τονισμοῦ, πνεύματα, ἄτονοι λέξεις. Σημεῖα στίξεως.

2. Τυπικόν :

Ἄρθρον, ἀριθμός, πτώσεις, ὀνόματα οὐσιαστικά, κύρια καὶ προσηγορικά.

Οὐσιαστικά Α' κλίσεως. Ὄρθογραφικοὶ κανόνες. Οἱ ἀπλούστεροι γραμματικοὶ κανόνες ὡς προῖόν τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς παρατηρήσεως τῶν μαθητῶν.

Οὐσιαστικά Β' κλίσεως ἄρσενικά, θηλυκά καὶ οὐδέτερα. Ὄρθογραφικοὶ κανόνες ἐκ τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων τῆς Β' κλίσεως.

Οὐσιαστικά τῆς Γ' κλίσεως. Κλίσις τῶν εἰς —εως, —ις —εως καὶ ἐκ τῶν οὐδετέρων τὰ εἰς —α —ατος, —ον —οντος καὶ —ος —ους.

Ἐπίθετα : Κλίσις δευτεροκλίτων ἐπιθέτων. Ἐπίθετα Γ' κλίσεως εἰς —υς, —εια, —υ καὶ τριγενῆ καὶ δικατάληκτα εἰς —ης, —ες καὶ —ων, —ον.

Ἀνώμαλα ἐπίθετα. Τὰ συνηθέστερα ἐκ τούτων πολὺς καὶ μέγας.

Βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων. Τὰ συνηθέστερα ὁμαλὰ παραθετικά

εἰς —ότερος —ότατος, εἰς —ώτερος —ώτατος καὶ —ύτερος —ύτατος. Ὁρθογραφικοὶ κανόνες περὶ αὐτῶν.

Τὰ ἀριθμητικά : Ἀπόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά.

Ἀντωνυμῖαι. Αἱ προσωπικαί, δεικτικαί καὶ κτητικαί.

Ρήματα : Ἔννοια, φωναὶ καὶ ἐγκλίσεις τῶν ρημάτων. Διάκρισις, ὀνομασία καὶ σχηματισμὸς τῶν χρόνων τῶν ρημάτων εἰς τὴν ὀριστικὴν τῆς ἐνεργητικῆς καὶ μέσης φωνῆς. Κλίσις ὀμαλῶν ρημάτων εἰς ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ὀριστικῆς τῆς ἐνεργητικῆς καὶ μέσης φωνῆς.

Ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου. Προθέσεις, ἐπιρρήματα. Οἱ κυριώτεροι ἐν χρήσει σύνδεσμοὶ καὶ ἐπιφωνήματα.

3. Ἐτυμολογικόν :

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς συγγενείας τῶν λέξεων.

Σειρὰ λέξεων ἐκ παραγωγῆς καὶ συνθέσεως.

Ἐκ τοῦ Συντακτικοῦ :

Ἡ ἀπλή πρότασις. Συχνὴ ἄσκησις τῶν μαθητῶν περὶ τὸν σχηματισμὸν ἀπλῶν προτάσεων, εἰς τὰς ὁποίας γίνεται χρῆσις τοῦ οὐσιαστικοῦ καὶ τῆς ἀντωνυμίας, τοῦ ρήματος καὶ τοῦ ἐπιθέτου. Προτάσεις μὲ προσδιορισμοὺς τοπικοὺς ἢ χρονικοὺς.

Ε΄ ΤΑΞΙΣ

Ἐπανάληψις δεδιδασμένων κατὰ τὸ προηγούμενον σχολικὸν ἔτος.

1. Φθογγολογικόν.

1. Διαίρεσις γραμμάτων Ἑλληνικῆς Γλώσσης εἰς φωνήεντα καὶ σύμφωνα.

Διαίρεσις καὶ κατάταξις συμφώνων.

Δίφθογγοι : Κύρια καὶ καταχρηστικά.

2. Συλλαβαί — Συλλαβισμὸς καὶ κυριώτεροι κανόνες συλλαβισμοῦ.

Μακρὰι καὶ βραχεῖαι συλλαβαί.

3. Τόνος καὶ τονισμός. Κυριώτεροι κανόνες τονισμοῦ.

4. Ἄτονοι καὶ ἐγκλιτικαὶ λέξεις, κυριώτεροι κανόνες ἐγκλίσεως.

5. Πνεύματα καὶ θέσις αὐτῶν.

6. Ὀρθογραφικὰ σημεῖα καὶ σημεῖα στίξεως.

7. Φθογγικὰ πάθη : Ἐκθλιψις — Συναίρεσις — Κραῖσις.

2. Τυπικόν.

Διαίρεσις κλιτῶν καὶ ἀκλίτων.

Α' Ἀ κ λ ι τ α :

1. Προθέσεις : Κύριαι καὶ καταχρηστικαί. Σύνθεσις λέξεων μετὰ προθέσεων.

2. Ἐπιρρήματα.

3. Σύνδεσμοι.

4. Ἐπιφωνήματα.

Β' Κ λ ι τ ά :

1. Γένη — Ἀριθμοὶ — Πτώσεις — Ἄρθρον καὶ κλίσις αὐτοῦ.

2. Διάκρισις Οὐσιαστικῶν καὶ Ἐπιθέτων.

3. Αἱ κλίσεις.

1. Κλίσεις Οὐσιαστικῶν.

Πρώτη κλίσις

1. Ὄνόματα ἀρσενικά εἰς : ας —ου, ας —α ἢ ας —α.

2. Ὄνόματα ἀρσενικά εἰς : ἦς —οῦ, ἦς —ου, ἦς —ῆ καὶ ἦς —η.

3. Ὄνόματα θηλυκά εἰς : η —ης καὶ ἡ —ῆς.

4. Ὀνόματα θηλυκὰ εἰς : α —ας, ἄ —ᾶς καὶ α —ης.
 5. Συνηρημένα οὐσιαστικὰ Α' κλίσεως.

Δευτέρα κλίσις.

1. Ἄσυναίρετα ἄρσενικὰ καὶ θηλυκὰ εἰς ος —ου καὶ οὐδέτερα εἰς ον —ου.
 2. Συνηρημένα δευτερόκλιτα Οὐσιαστικὰ, τὰ συνηθέστερα.

Τρίτη κλίσις.

Διάκρισις εἰς φωνηεντόληκτα καὶ συμφωνόληκτα.

Α'. Φωνηεντόληκτα εἰς ις —εως, εὐς —εως, υς —εως, ὠς —ωος καὶ υς —υος. Ἰδιαιτέρα ἄσχησις ἐπὶ τῶν εἰς ις —εως καὶ εὐς —εως.

Β'. Συμφωνόληκτα : Ἄρσενικὰ θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα :

Ἄφωνόληκτα :

Μὲ χαρακτῆρα οὐρανικὸν (κ.γ.χ.).

Μὲ χαρακτῆρα χειλικὸν (π. β. φ.).

Μὲ χαρακτῆρα ὀδοντικὸν (τ.δ.θ.).

Μὲ χαρακτῆρα —ντ (Ἄσυναίρετα καὶ συνηρημένα).

Ἐνρινόληκτα μὲ χαρακτῆρα —ν (ων —ωνος, ἠν —ηνος, ἦν —ηνος, ις —ινος).

Μὲ χαρακτῆρα —ρ, συνηθέστερα συγκοπτόμενα.

Σιγμόληκτα :

Οὐδέτερα εἰς —ος. Κύρια ὀνόματα οὐσιαστικὰ Γ' κλίσεως εἰς ῆς —ους καὶ ῆς —έους, θηλυκὰ εἰς ῶς —οῦς.

Μονοσύλλαβα Οὐσιαστικὰ :

Κλίσις συνηθεστέρων ἀνωμάλων Οὐσιαστικῶν.

2. Κλίσις Ἐπιθέτων.

α) Τριγενῆ καὶ τρικατάληκτα.

Κλίσις τῶν εἰς ὅς —η —ον, —ος —α —ον καὶ —υς —εῖα —ύ.

β) Ἀνώμαλα ἐπίθετα:

Κλίσις τῶν συνηθεστέρων ἐξ αὐτῶν : μέγας καὶ πολὺς.

3. Παραθετικὰ Ἐπιθέτων.

α) Βαθμὸς ἐπιθέτων.

β) Σχηματισμὸς παραθετικῶν τῶν εἰς —ος ἐπιθέτων.

γ) Σχηματισμὸς παραθετικῶν τῶν εἰς —υς, —ης, —ων καὶ —ους ἐπιθέτων.

4. Παραθετικὰ Ἐπιρρημάτων.

5. Ἀριθμητικά.

α) Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα καὶ κλίσις αὐτῶν.

β) Ἀριθμητικὰ οὐσιαστικά.

γ) Ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα.

6. Ἄντωνυμίαι.

Ἐκ τῶν πλέον εὐχρήστων εἰς τὴν ἀπλὴν καθαρεύουσιν.

α) Ἐπανάληψις διδαχθέντων περὶ ἄντωνυμιῶν.

(Προσωπικῶν, Κτητικῶν, Δεικτικῶν).

β) Ἡ ἐπαναληπτικὴ ἄντωνυμία.

γ) Ὅριστικά.

δ) Ἐρωτηματικά.

ε) Ἀόριστοι, καὶ

στ) Ἀναφορικά. Ἀναγνώρισις τῶν αὐτοπαθῶν καὶ ἀλληλοπαθῶν ἄντωνυμιῶν.

7. Ρήματα.

α) Ὅρισμὸς καὶ β) Παρεπόμενα τοῦ ρήματος.

1. Διάθεσις.
2. Φωναί.
3. Πρόσωπα.
4. Ἀριθμοί.
5. Χρόνοι.
6. Ἐγκλίσεις.
7. Ὀνοματικοὶ τύποι τοῦ ρήματος.

γ) Συστατικὰ μέρη τοῦ ρήματος.

1) Θέμα, 2) Κατάληξις καὶ 3) Χαρακτήρ τοῦ ρήματος καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ διαίρεσις τῶν ρημάτων.

Διάκρισις βαρυτόνων καὶ περισπωμένων ἢ συνηρημένων ρημάτων.

δ) Ἀϋξήσεις τοῦ ρήματος: Συλλαβική καὶ χρονική.

ε) Ἀναδιπλασιασμός ἀρχικοῦ θεματικοῦ συμφώνου.

στ) Σχηματισμός τῶν βοηθητικῶν ρημάτων ἔχω καὶ εἶμαι.

ζ) Σχηματισμός ὁμαλῶν βαρυτόνων φωνηεντολήκτων καὶ συμφωνολήκτων ρημάτων κατὰ πρόσωπα εἰς ὅλους τοὺς χρόνους καὶ ἐγκλίσεις, τὸ ἀπαρέμφατον καὶ τὴν μετοχήν, εἰς τὴν ἐνεργητικὴν καὶ μέσην φωνήν.

η) Ἀσκήσεις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν καταλήξεων.

3. Ἐτυμολογικόν.

1. Παραγωγικαὶ καταλήξεις.

2. Συνήθη παράγωγα εἰς —μα, —σις, —της.

Ἐθνικὰ παράγωγα ἐπίθετα.

3. Ἀσκήσεις περὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν εἰς ἰνος, —εινος, —αῖος, —εἶος καὶ —οῖος ἐπιθέτων, τῶν εἰς —ια, —εία, —εια καὶ —οσύνη οὐσιαστικῶν.

4. Συντακτικόν.

Ἐξέτασις προτάσεων καὶ συστατικά μέρη αὐτῶν.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

1. Φθογγολογικόν.

Ἐπανάληψις δεδιδασκέντων, ὅσων, βεβαίως, κατὰ τὸ προηγούμενα σχολικὰ ἔτη δὲν ἐπετεύχθη πλήρως ἢ ἐμπέδωσις. Διδασκαλία καὶ τῶν ὑπολοίπων ἐκ τῶν συνηθεστέρων φθογγικῶν παθῶν.

2. Τυπικόν.

Α' Περὶ τῶν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων.

1) Ἐλεγχος τῆς ἰκανότητος τῶν μαθητῶν καὶ ἄσκησις αὐτῶν εἰς τὴν ὀρθὴν κλίσιν τῶν οὐσιαστικῶν Α' καὶ Β' κλίσεως.

2) Ἀσκησις εἰς τὴν ὀρθὴν κλίσιν τῶν πλέον εὐχρήστων συνηρημένων οὐσιαστικῶν τῆς ἀπλῆς καθαρευούσης τῶν Α' καὶ Β' κλίσεων.

3) Ἀσκησις εἰς τὴν ὀρθὴν κλίσιν τῶν τριτοκλίτων οὐσιαστικῶν τῆς ἀπλῆς καθαρευούσης. Ὁμοίως περὶ τῶν συνηθεστέρων ἀνωμάτων οὐσιαστικῶν.

4) Ἀσκησις εἰς τὴν ὀρθὴν κλίσιν ἐπιθέτων.

5) Κλίσις ἐπιθέτων.

α) Ἐκ τῶν τριγενῶν καὶ τρικαταλήκτων εἰς: οὔς — ἦ — οὔν, οὔς — ᾶ — οὔν, εἰς — εσσα — εν, ας — αινά — αν, ας — ασα — αν, ων — ούσα — ον.

β) Ἐκ τῶν τριγενῶν καὶ δικαταλήκτων εἰς: ων — ων — ον, ος — ος — ον, ης — ης — ες, — ην — ην — εν, ις — ις — ι (—δος καὶ —τος), — ους — ους — ουν, — υς — ύ.

γ) Ἐκ τῶν διγενῶν καὶ μονοκαταλήκτων : ἄρπαξ, φύλαξ, φυγάς.

6) Ἐλεγχος τῆς ἰκανότητος τῶν μαθητῶν εἰς τὸν ὀρθὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν. Σχηματισμὸς ἀνωμάτων παραθετικῶν, τῶν πλέον εὐχρήστων ἐν τῇ ἀπλῇ καθαρευούσῃ.

7) Ἀσκησις εἰς τὸν ὀρθὸν σχηματισμὸν παραθετικῶν ἐπιρρημάτων.

Β'. Περὶ τῶν ἀριθμητικῶν.

Ἐλεγχος τῆς ἰκανότητος τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν ἀριθμητικῶν.

Γ'. Περὶ τῶν ἀντωνυμιῶν.

Ἀσκησις πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν δεδιδαγμένων καὶ διδασκαλία τῶν ἀντωνυμιῶν ἐκείνων, αἵτινες οὐδὲν ἔδιδάχθησαν κατὰ τὰ παρελθόντα σχολικὰ ἔτη (Δ' καὶ Ε' τάξεις).

Ἀσκησις εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς ὀριστικῆς καὶ τῶν ἀόριστων καὶ ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν.

Δ'. Περὶ τῶν ρημάτων.

1) Αὔξεισις συνθέτων μετὰ προθέσεως ρημάτων.

2) Ἐλεγχος δεδιδαγμένων καὶ ἰδιαίτερα ἀσκησις πρὸς ἐμπέδωσιν καὶ ὀρθὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων τύπων τῶν βαρυτόνων ρημάτων.

Διάκρισις καταλήξεων παρατατικοῦ καὶ ἀόριστου ἐπὶ ὑγρολήκτων ρημάτων.

Διάκρισις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν καταλήξεων τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεστώτος καὶ ἀόριστου ἐπὶ ὑγρολήκτων ρημάτων.

3) Σχηματισμὸς καὶ κλίσις ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ ἀόριστου.

α' Ἐνεργητικὸς καὶ παθητικὸς ἀόριστος β'.

4) Ἀσκησις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν τῶν καταλήξεων.

5) Σχηματισμός και κλίσις μετοχῶν :

α) Ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτος και ἐνεργητικοῦ ἀορίστου.

β) Παθητικοῦ ἐνεστώτος και ἀορίστου — Παθητικοῦ παρακειμένου.

Ἐναδιπλασιασμός.

6) Συνηρημένα ρήματα :

α) Σχηματισμός κατά πρόσωπα τῆς ἐνεργητικῆς και μέσης φωνῆς τῶν συνηρημένων ρημάτων εἰς ὅλους τοὺς χρόνους, τὰς ἐγκλίσεις, τὸ ἀπαρέμφατον και τὴν μετοχήν.

β) Σχηματισμός κατά πρόσωπα τῶν εἰς —μαι ρημάτων εἰς τὸν ἐνεστώτα και παρατατικόν.

γ) Ἐναγνώρισις ἀνωμάτων ρημάτων.

3. Ἐτυμολογικόν.

1) Παραγωγή.

2) Συνήθη παράγωγα.

3) Παραγωγικαὶ καταλήξεις.

4) Ἄσκησις εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς ἐτυμολογικῆς συγγενείας τῶν λέξεων.

5) Σύνθεσις.

6) Πρῶτον και δεύτερον συνθετικόν.

4. Συντακτικόν.

1) Ἐξέτασις προτάσεων.

2) Ἀπλῆ πρότασις — Συστατικὰ μέρη αὐτῆς.

3) Σύνθετος πρότασις — Κύριαι προτάσεις.

4) Δευτερεύουσαι προτάσεις.

Παρατηρήσεις :

1) Διὰ νὰ κινῆται τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν δύναται ὁ διδάσκων νὰ κάμνη χρῆσιν διαφόρων ἀναγνωστικῶν παιγνίων. Ὡσαύτως δύναται νὰ κεντρίζη τὴν ἀμιλλαν τῶν μαθητῶν διὰ

τῆς ἀναθέσεως πρὸς εὐρεσιν γνωστῶν γραμματικῶν στοιχείων ἐκ μικροῦ τμήματος τοῦ ἀναγνωστικοῦ κειμένου.

2) Αἱ ἀσκήσεις ἀναλύσεως (τεχνολογία) βοηθοῦν τοὺς μαθητὰς πρὸς συνειδητοποίησιν τῶν γλωσσικῶν φαινομένων καὶ κατανόησιν τῆς ἀξίας αὐτῶν διὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς σκέψεως καὶ ἐμπέδωσιν τῶν γραμματικῶν καὶ ὀρθογραφικῶν κανόνων.

3) Ἡ καθ' ὁμοκέντρος κύκλος διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς ὑπαγορεύει τὴν ἐπανεξέτασιν διδαχθείσης ὕλης εἰς τὰς ἐπομένους τάξεις.

Κατ' αὐτὴν πρέπει νὰ ἀποφεύγεται ἡ στερεότυπος ἐπανάληψις καὶ νὰ δίδεται ἡ εὐκαιρία πρὸς ἐκτενεστέραν καὶ βαθύτεραν ἐξέτασιν τῶν διδαχθέντων.

4) Ἡ ἐπ' εὐκαιρία καὶ ἐξ ἀφορμῆς λαθῶν τῶν μαθητῶν ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων κρίνεται ὡς λίαν ἀποτελεσματικὴ διὰ τὴν ἐμπέδωσιν αὐτῶν.

4. Ἐκφραστικαὶ Γλωσσικαὶ Ἀσκήσεις καὶ Ἀνακοινώσεις

(Ἐκθεσις, Ὀρθογραφία, Λεξιλογικαὶ Ἀσκήσεις)

1. Ἐκθεσις.

Σκοπός :

Ἡ ἐκθεσις ἀποβλέπει, ὅπως καταστῆ ἱκανὸς ὁ μαθητής, ἵνα διατυπώσῃ τὰς παρατηρήσεις καὶ διανοήματα αὐτοῦ μετὰ σαφηνείας, ἀκριβείας, κυριολεξίας, ὀρθότητος γραμματικῆς, συντακτικῆς καὶ ὀρθογραφικῆς, καὶ γλωσσικῆς φιλοκαλίας.

Ἡ ἐκθεσις δὲν εἶναι μόνον εἰς κλάδος τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος, ἀλλὰ καὶ τὸ κάτοπτρον τῆς συντελουμένης σχολικῆς ἐργασίας καὶ ἄριστον κριτήριον τῆς ὅλης γλωσσικῆς ἐπίδοσεως τῶν μαθητῶν.

Ἡ πρὸς ἔκφρασιν τάσις τῶν μαθητῶν δεόν νὰ καλλιεργῆ-

ται ἐν τῷ σχολείῳ, οὐχὶ μόνον διὰ τῶν ἄλλων κλάδων τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκθέσεως.

Ἡ ὀρθὴ ἔρευνα τοῦ περιβάλλοντος, τὰ βιώματα τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ὅλη ὀργάνωσις τῆς σχολικῆς ζωῆς παρέχουν ἄφθονον ὑλικὸν καὶ σημαντικὸν κίνητρον διὰ τὰς ἐκθέσεις.

Εἰδικώτερον τὰ θέματα τῶν ἐκθέσεων θὰ λαμβάνωνται ἀπὸ τὰ βιώματα τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς παιδικῆς, οἰκογενειακῆς, σχολικῆς, θρησκευτικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς.

Εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις ἀσχοῦνται οἱ μαθηταὶ καὶ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ ἀποστολὴν ἐπιστολῶν εἰς διάφορα πραγματικὰ πρόσωπα καὶ διὰ συγκεκριμένον γεγονός ἢ αἰτίαν (λ.χ. πρὸς ἀσθενῆ συμμαθητὴν, εὐεργέτην τοῦ σχολείου, πρὸς μαθητὰς ἢ τάξεις ἄλλων σχολείων, προσκλήσεις εἰς ἑορτάς, αἰτήσεις πληροφοριῶν, διάφοροι ἀνακοινώσεις κλπ.), ὡς καὶ εἰς τὴν σύνταξιν ἀναφορῶν καὶ αἰτήσεων πρὸς διαφόρους Ἀρχάς.

Τὸ πρὸς ἐκθεσιν θέμα δύναται νὰ εἶναι κοινὸν δι' ὅλους τοὺς μαθητὰς, ἐξευρισκόμενον ἐν συνεργασίᾳ διδασκάλου καὶ μαθητῶν, ἢ ἀδεδεσμένως ἐλεύθερον τῆς ἐκλογῆς ἐκάστου μαθητοῦ ἢ περιωρισμένως ἐλεύθερον (δι' ἐπιλογῆς μεταξὺ 3 - 5 θεμάτων).

Ἡ διατύπωσις τῶν θεμάτων δεόν νὰ εἶναι σαφῆς ὥστε νὰ μὴ δημιουργῆται εἰς τοὺς μαθητὰς ἀμφιβολία οὔτε ἀπόψεως περιεχομένου οὔτε ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκθέσεων θὰ ἀνέρχεται τοῦλάχιστον εἰς δύο κατὰ μῆνα.

Ἡ διόρθωσις τῶν ἐκθέσεων ὑπὸ τοῦ διδασκάλου θὰ γίνεται τακτικῶς καὶ ἀνελλιπῶς.

Θὰ ἐπισημαίνωνται τὰ συνήθη καὶ κοινὰ σφάλματα (γραμματικά, συντακτικά, ἐκφραστικά, πραγματολογικά καὶ λογικά) καὶ θὰ γίνεται σχετικὴ διδασκαλία, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐπανάληψις αὐτῶν. Κατὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἐκθέσεων πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται ἀποθαρρυντικαὶ διὰ τὸν μαθητὴν κρίσεις ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ ἀποτυχία εἶναι προφανῆς.

Ἐπὶ τούτοις πρέπει νὰ ἀναγνωρίζεται κάθε τι τὸ οὐσιαστικόν, νὰ κατανοοῦνται αἱ ἐλλείψεις καὶ αἱ ἀδυναμίαι ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὅλην προσωπικότητα τοῦ μαθητοῦ.

Ὡσαύτως θὰ ἐπιδιώκεται ἡ καταπολέμησις τῆς κενολόγου καὶ πομπώδους ἐκφραστικῆς φλυαρίας τῶν μαθητῶν, ἐμφανιζομένης ὑπὸ τὴν μορφήν δῆθεν λογοτεχνικῶν ἱκανοτήτων.

Ὁ διδάσκαλος νὰ ἐθίσῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν σαφήνειαν καὶ ἀκρίβειαν τῆς ἐκφράσεως, τὴν ἀλληλουχίαν τῶν νοημάτων, τὴν παραστατικότητα καὶ λιτότητα τοῦ λόγου ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τοῦ γλωσσικοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἐν γένει πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν μαθητῶν.

Κατὰ τὴν ἀξιολόγησιν καὶ βαθμολόγησιν τῶν ἐκθέσεων ἐπιδιώκεται ἡ ἀφύπνισις καὶ ἡ διατήρησις τῆς χαρᾶς τοῦ μαθητοῦ διὰ τὴν γραπτὴν διατύπωσιν τῶν διανοημάτων του.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

Δὲν γίνεται λόγος περὶ προφορικῶν ἐκθέσεων, καθ' ὅσον ὡς τοιαῦται θεωροῦνται ἅπασαι αἱ προφορικαὶ ἀνακοινώσεις τῶν μαθητῶν αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ὅλα τὰ μαθήματα, ὡς καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τούτων διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου εἰς τὴν διδασκαλίαν πάντων τῶν μαθημάτων.

Ὡς γνωστὸν πᾶν μάθημα καὶ μὴ γλωσσικὸν δεόν νὰ εἶναι καὶ ἀσκησις ὀρθῆς, σαφοῦς, ἀκριβοῦς ἐνείας καὶ φιλοκάλου χρήσεως τῆς γλώσσης.

Παρὰ ταῦτα δύναται ἐνίοτε νὰ ἀναπτύσσεται προφορικῶς θέμα τι ἐνώπιον τῆς τάξεως.

2. Ὁρθογραφία.

1. Σ κ ο π ὀ ς :

Ἡ ἀπόκτησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς ἱκανότητος τῆς ὀρθῆς γραφῆς, γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς, τῆς πανελληνίου καλλιεργημένης γλώσσης.

Εἰδικώτερον ἡ διδασκαλία τῆς ὀρθογραφίας ἀποσκοπεῖ :

- 1) Εἰς τὸ νὰ μνήσῃ τοὺς μαθητὰς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς ὀρθῆς γραφῆς τῶν γλωσσικῶν στοιχείων καὶ δημιουργήσῃ εἰς αὐτοὺς σαφεῖς καὶ σταθεράς γλωσσικάς παραστάσεις.

2) Νὰ καλλιέργησῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν ὀρθογραφικὴν ἔξιν καὶ τὴν ἐρευνητικὴν διάθεσιν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ὀρθογραφικῆς ρίζης καὶ προελεύσεως τῶν λέξεων.

3) Νὰ ἀναπτύξῃ εἰς αὐτοὺς τὸν ἀπαιτούμενον ὀρθογραφικὸν αὐτοματισμὸν καὶ νὰ καταστήσῃ τούτους ἱκανοὺς πρὸς ταχεῖαν καὶ ἀκριβῆ ἀνάπλασιν τῶν ἐν τῇ συνειδήσει των δημιουργουμένων γλωσσικῶν ἐντυπώσεων.

4) Νὰ ἐθίσῃ παραλλήλως εἰς τὴν συνειδητὴν χρῆσιν τῶν νόμων τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὀρθογραφικῶν κανόνων τῆς γλώσσης πρὸς ἀλάνθαστον γραφὴν αὐτῆς.

5) Νὰ διευκολύνῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἀπταιστον καὶ μετ' ἤθους ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῶν γραπτῶν κειμένων τῆς ἀπλῆς καθαρευούσης καὶ

6) Νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν καὶ βουλευτικῶν των δυνάμεων διὰ τῆς συστηματικῆς παρατηρήσεως καὶ ἐντυπώσεως, τῆς ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀπόκτησιν ὀρθογραφικῆς δεξιότητος.

2. Διδασκτέα ὕλη :

Ἡ ὕλη τῆς ὀρθογραφίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων ἐπακριβῶς. Ἡ ἐκλογή καὶ διάταξις αὐτῆς εἶναι περισσότερον θέμα δημιουργικῆς προσπάθειας τοῦ ἐπινοητικοῦ καὶ καλῶς κατηρτισμένου διδασκάλου.

Γενικῶς ἡ ὕλη τῆς ὀρθογραφίας πρέπει νὰ παρέχεται μετ' ἀφόρμησιν ἐκ τῶν κειμένων : α) τοῦ Ἀναγνωστικοῦ καὶ τῶν ὑπὸ τῶν μαθητῶν χρησιμοποιημένων βιβλίων, β) τῶν ἐκθέσεων καὶ γ) τῶν γραμματικῶν ἀσκήσεων, ἐν αἷς καὶ αἱ περιπτώσεις καταληκτικῶν, τονικῶν καὶ θεματικῶν δυσχερειῶν.

Αἱ ἐκάστοτε ὀρθογραφικαὶ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν νὰ ἐλέγ-

χωνται καθ' ἐκάστην (δι' αὐτοελέγχου τῶν μαθητῶν καὶ ἐλέγχου τοῦ διδασκάλου).

Π α ρ α τ η ρ ή σ ε ι ς :

Ἡ ἀπόκτησις τῆς ὀρθογραφικῆς ἰκανότητος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς συνδυασμένης ἐφαρμογῆς τῶν μηχανικῶν καὶ λογικῶν μεθόδων.

Διὰ πᾶσαν νέαν λέξιν πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται κατ' ἀρχὴν ἡ ὀρθὴ ἀκουστικὴ καὶ πρὸ παντὸς ὀπτικὴ καὶ κινητικὴ ἐντύπωσις ταύτης καὶ νὰ ἀκολουθῇ ἡ συνειδητὴ ἐφαρμογὴ τῶν γραμματικῶν κανόνων διὰ πολυπλεύρου καὶ παντοειδοῦς ἀσκήσεως.

2) Βοηθητικὰ μέσα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθογραφίας εἶναι ὁ καταρτισμὸς καὶ ἀνάρτησις πινάκων ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς διδασκαλίας : α) μὲ τὰς δυσκολωτέρας λέξεις, β) μὲ πρωτοτύπους, παραγώγους καὶ συνθέτους λέξεις, γ) μὲ ὁμοήχους καὶ ἀντιθέτους λέξεις κ.λ.π.

3) Ἐνδείκνυται ἡ ἐξοικειώσις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν χρῆσιν ὀρθογραφικοῦ λεξικοῦ (ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς Δ' τάξεως).

4) Ἐλλεῖπει βασικοῦ λεξιλογίου τῶν μαθητῶν τοῦ Δημοτ. Σχολείου εἶναι δυνατόν μερίμνη τῶν διδασκάλων νὰ καταρτισθῇ μαθητικὸν λεξικὸν βάσει τῆς συχνότητος χρησιμοποίησεως τῶν λέξεων ὑπ' αὐτῶν.

5) Ὁ ἐλέγχος τῆς στάθμης τῆς ὀρθογραφικῆς ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν ἐνεργεῖται δις τοῦ μηνὸς διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ γραφῆς καθ' ὑπαγόρευσιν δεδιδαγμένου ἢ καὶ ἀδιδάχτου κειμένου ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ βιβλίου ὑπὸ μορφήν δοκιμαστικῆς ἐξετάσεως.

3. Λεξιλογικαὶ Ἀσκήσεις

1. Σ κ ο π ό ς :

Αἱ λεξιλογικαὶ ἀσκήσεις ἀποσκοποῦν νὰ ἐφοδιάσουν τὸν μαθητὴν μὲ πλούσιον καὶ ἀκριβὲς λεξιλόγιον διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πρακτικῆς ζωῆς καὶ νὰ βοηθήσουν αὐτὸν εἰς τὸν προ-

φορικόν καὶ γραπτὸν λόγον, ἵνα ἐκφράζεται μὲ ἀκρίβειαν καὶ κυριολεξίαν.

2. Διδασκτέα ὕλη :

Τὰ θέματα τῶν λεξιλογικῶν ἀσκήσεων θὰ ἀντλῶνται ἐκ τῶν ἀνακοινώσεων τῶν μαθητῶν καὶ ἐκ τῆς ὕλης τῶν λοιπῶν μαθημάτων.

Ἡ εὐρύτης ἢ τὸ περιορισμένον τῆς ἐξετάσεως ἐκάστου θέματος τελεῖ εἰς συνάρτησιν πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, τὰ διαφέροντα καὶ τὴν τάξιν, εἰς ἣν φοιτοῦν οἱ μαθηταί.

Διὰ τὴν ἐπιτευχθῆ ὁ ἐπιδιωκόμενος διὰ τῶν λεξιλογικῶν ἀσκήσεων σκοπὸς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποθησαυρίσῃ ὁ μαθητὴς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θετοῦς φοιτήσεώς του 3 - 4 χιλιάδας λέξεις.

Μέχρι τῆς συντάξεως τοῦ βασικοῦ λεξιλογίου, βάσει ἐιδικῆς ἐρεῦνης, καὶ τῶν ἐιδικῶν βοηθημάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἐξεταστέα θέματα ἀφήνεται ἐλευθερία εἰς τὸν διδάσκαλον βασιζομένη εἰς τὴν κατάρτισιν καὶ ἐπινοητικότητά του.

Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται κατωτέρω ὄρισμένοι κύκλοι, ἐξ ὧν δύνανται νὰ λαμβάνωνται τὰ θέματα τῶν λεξιλογικῶν ἀσκήσεων.

1. Ὁ ἄνθρωπος : Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Ἀσθένειαι. Ὑγιεῖναι συνθῆκαι καὶ συνήθειαι. Κατοικία, ἐνδυμασία, διατροφή. Ἀθλήματα καὶ παίγνια.

Αἰ αἰ σ θ ἦ σ ε ι ς : Οὐσιαστικά, ἐπίθετα καὶ ῥήματα ἀναφερόμενα εἰς ἐκάστην τούτων καὶ τὰ ἀντίστοιχα αἰσθήματα. Ἀσκήσεις εἰς τὴν χρῆσιν καὶ τὰς λεπτὰς διαφορὰς συνωνύμων οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων καὶ ῥημάτων.

2. Ἡ οἰκογενεϊακὴ ζωὴ : Ἡ οἰκογένεια. Οἱ συγγενεῖς. Αἰ οἰκογενεϊακαὶ ἑορταί.

3. Τὰ ἀνθρώπινα ἐπαγγέλματα : Γεωργία,

κτηνοτροφία, κηπουρική, δασοκομία, κυνήγιον, άλεια, ἐμπόριον, βιομηχανία.

4. Ἡ φύσις : Τὸ σύμπαν καὶ τὸ διάστημα. Τὰ σχήματα καὶ αἱ μορφαί. Αἱ ποσότητες. Ὁ χρόνος καὶ ἡ μέτρησις του. Τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα. Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Τὰ ὕδατα, τὰ μέταλλα, τὰ λοιπὰ ὄρυκτά. Τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα.

5. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ γενικῶς : Αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις καὶ συνθῆκαι διαβιώσεως. Ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις. Ἡ δικαιοσύνη. Ἡ θρησκεία. Αἱ ἐνοπλοὶ δυνάμεις.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ : Ἡ ἐκπαίδευσις. Ἡ γλῶσσα. Τὸ ἔντυπον. Αἱ καλὰ τέχναι. Ἡ μουσικὴ. Τὸ θέατρον καὶ τὰ θεάματα γενικῶς.

Παρατηρήσεις :

1. Ἐκάστη νέα λέξις θὰ συσχετίζεται μὲ τὸ ἀντικείμενον, τὴν ἐνέργειαν, τὴν ἰδέαν ἢ τὸ συναίσθημα τῶν ὁποίων εἶναι σύμβολον. Πρὸς τοῦτο θὰ ἀποφεύγεται ἡ ξηρὰ ἀπομνημόνευσις λέξεων, ἀλλὰ θὰ γίνεται σύνδεσις τούτων μὲ τὰ ἀντικείμενα δι' ἐπιδείξεως τούτων ἢ εἰκόνων αὐτῶν.

2. Ἡ ἐμπέδωσις τῶν νέων γλωσσικῶν στοιχείων ἐνισχύεται διὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ μαθητοῦ εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ καταγραφὴν φράσεων περιεχουσῶν ταῦτα καὶ εἰς τὴν συχνὴν χρῆσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ μαθητῶν διὰ τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου.

3. Ἡ αὔξησις τοῦ γλωσσικοῦ λεξιλογίου τῶν μαθητῶν δὲν θὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ οὐσιαστικά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐπίθετα, τὰ ρήματα καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ λόγου, τὰ συνώνυμα, τὰ ἀντίθετα τούτων, τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἔτυμολογίαν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀναγκαίας ἀκριβολογίας καὶ κυριολεξίας καὶ τὴν ἐν γένει ἐκλέπτυσιν τῆς ἐκφράσεως.

4. Ἐνδείκνυται ἡ εὐρεῖα χρῆσις τοῦ λεξικοῦ ὑπὸ τῶν μαθητῶν (ιδίᾳ ἀπὸ τῆς Δ' τάξεως).

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

1. Σκοπός:

α) Γενικός σκοπός:

Γενικός σκοπός του μαθήματος της 'Ιστορίας είναι να καταστήσει ικανούς τους μαθητές να κατανοούν τον ιστορικό βίον του 'Ελληνικού 'Εθνους και να άντλοϋν διδάγματα από την 'Ελληνικήν 'Ιστορίαν, να καλλιεργήση τὸ συναίσθημα τῆς φιλοπατρίας αὐτῶν και να παρασκευάση τούτους ψυχικῶς και πνευματικῶς, ὥστε να ἀποβοϋν χρήσιμα μέλη τῆς πολιτικῆς και ἔθνικῆς κοινότητος τῶν 'Ελλήνων.

β) Μερικοὶ σκοποὶ:

Εἰδικώτερον διὰ τοῦ μαθήματος τῆς 'Ιστορίας ἐπιδιώκονται οἱ κάτωθι μερικοὶ σκοποὶ:

1. Ἡ μετάδοσις και ἡ ὑπὸ τῶν μαθητῶν πρόσκτησις ιστορικῶν γνώσεων, ἵνα ἱκανοποιηθῆ ἡ φύσει ὑπάρχουσα εἰς αὐτοὺς ὁρμὴ πρὸς γνώσιν τοῦ παρελθόντος.

2. Ἡ ἀνάπτυξις και ἡ καλλιέργεια τῆς ιστορικῆς σκέψεως· ἥτοι τῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν πρὸς κατανόησιν τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων τῶν ιστορικῶν γεγονότων και γενικώτερον τῆς ιστορικῆς ἐξελίξεως.

3. Ἡ διεγερσις διαφέροντος πρὸς ἀσχολίαν μὲ ἱστορικὰ θέματα και ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἱκανότητος πρὸς μελέτην, ἔρευναν και κρίσιν αὐτῶν.

4. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἔθνικῆς συνειδήσεως, τοῦ χρέους πρὸς τὸ παρελθὸν και τῆς εὐθύνης διὰ τὸ παρὸν και τὴν δημιουργίαν τοῦ μέλλοντος.

5. Ἡ διάπλασις χρηστῶν και ἐνθουσιωδῶν πολιτῶν, ἱκανῶν, ὅπως ἐνταχθοῦν εἰς τὴν πολιτικὴν και ἔθνικὴν κοινότητα και συμβάλουν εἰς τὴν περιφρούρησιν τῆς ἔθνικῆς κληρονομίας και τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς πατρίδος.

2. Διδακτέα ὕλη:

Γ'. ΤΑΞΙΣ

Μυθικοὶ Χρόνοι — "Ἡρώες.

1. Αἱ μυθολογικαὶ παραδόσεις περὶ τοῦ γενάρχου τῶν Ἑλλήνων.

2. Ὁ Ἡρακλῆς.

Ἡ παιδικὴ καὶ ἐφηβικὴ ἡλικία αὐτοῦ.

Ἡ συνάντησις τοῦ Ἡρακλέους μετὰ τῆς Ἀρετῆς καὶ Κασίας.

Οἱ ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους : Ὁ Λέων τῆς Νεμέας, ἡ Λερναία ὕδρα, αἱ Στυμφαλίδες ὄρνιθες καὶ ἡ κόπρος τοῦ Αὐγείου.

Ἡ Ἀλκηστις.

Ὁ θάνατος τοῦ Ἡρακλέους.

3. Ὁ Θησέως.

Παιδικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία τοῦ Θησέως.

Μετάβασις τοῦ Θησέως εἰς Ἀθήνας καὶ ἐξόντωσις κακούργων καθ' ὁδόν.

Ἐκουσία μετάβασις τοῦ Θησέως εἰς Κρήτην καὶ ἐξόντωσις τοῦ Μινωταύρου.

Ἐπιστροφή εἰς Ἀθήνας καὶ θάνατος τοῦ Αἰγέως.

Βασιλεία τοῦ Θησέως καὶ θάνατος αὐτοῦ.

4. Ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία :

Τὸ χρυσόμαλλον δέρας.

Πελίας καὶ Ἰάσων.

Πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν εἰς Κολχίδα.

Ἀρπαγὴ τοῦ δέρατος.

Περιπετειώδης ἐπιστροφή τῶν Ἀργοναυτῶν.

5. Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος.

Ἡ ἀφορμὴ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Αί κυριώτεροι 'Ελληνικαὶ πόλεις, αἱ ὁποῖαι μετέσχον τοῦ πολέμου.

'Η συγκέντρωσις τῶν στόλων εἰς τὴν Αὐλίδα.

'Η θυσία τῆς 'Ιφιγενείας καὶ ὁ ἀπόπλους πρὸς τὴν Τροίαν.

'Η πολιορκία τῆς Τροίας καὶ ὁ δεκαετῆς πόλεμος ('Αχιλλεύς, Πάτροκλος, Ἔκτωρ καὶ ἄλλοι ἥρωες).

'Ο Δούρειος ἵππος καὶ ἡ καταστροφή τῆς Τροίας ('Ο Αἰνείας).

'Η ἐπιστροφή τῶν 'Ελλήνων.

'Ο "Ομηρος καὶ ἡ 'Ιλιάς.

6. Αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύος κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν 'Ιθάκην.

'Ο Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν χώραν τῶν Κικόνων καὶ Λωτοφάγων.

'Ο Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν χώραν τῶν Κυκλώπων.

'Ο Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν νῆσον τῆς Καλυψοῦς.

'Ο Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν νῆσον τῶν Φαιάκων.

'Επιστροφή τοῦ Ὀδυσσεύος εἰς τὴν 'Ιθάκην.

Πίστις τῆς Πηνελόπης καὶ φιλοστοργία τοῦ Τηλεμάχου.

'Ο Ὀδυσσεὺς εἰς τὰ ἀνάκτορα ('Εξόντωσης μνηστήρων, ἀναγνώρισις αὐτοῦ).

'Η Ὀδύσσεια τοῦ Ὀμήρου.

Δ' ΤΑΞΙΣ

'Αρχαία 'Ελληνικὴ 'Ιστορία.

1. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

'Ο Ἕλληνικὸς χῶρος ('Ηπειρωτικὴ Ἑλλάς, Νῆσοι, Μεσόγειος).

Οἱ πρῶτοι πολιτισμοὶ εἰς τὸν Ἕλληνικὸν χῶρον. Αἰγαῖος καὶ Κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμὸς. Τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν Κρήτης, Πύλου, Μυκηνῶν, Θήρας κλπ.

Μετακινήσεις καὶ μεταναστεύσεις ἀρχαίων Ἕλληνικῶν Φυλῶν. Κάθοδος τῶν Δωριέων. Αἱ ἀποικίαι.

2. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις :

α) Σπάρτη.

Ἡ συγκρότησις τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας.

Ἄριστομένης ὡς ἡ νομοθεσία του.

Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν.

Ἡ ὑποταγή τῆς Μεσσηνίας εἰς τὴν Σπάρτην. Ἄριστομένης.

β) Αἱ Ἀθηναίαι.

Ἄριστομένης ὡς ὁ Βασιλεὺς Κρόνος.

Ἡ συγκρότησις τῆς Ἀθηναϊκῆς Πολιτείας.

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος. Ὁ ὄρκος τῶν ἀρχαίων ἐφήβων Ἀθηναίων.

Ἄριστομένης ὡς ὁ Σόλων καὶ ὁ Κροῖσος.

γ) Αἱ ἄλλαι πόλεις. Οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἀποικίας.

δ) Παράγοντες τῆς ἐθνικῆς καὶ πνευματικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων. (Θρησκεία, γλῶσσα, ἥθος καὶ ἔθιμα, ἀγῶνες, μαντεῖα, ἀμφικτυονία).

3. Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἰωνίας καὶ οἱ Πέρσαι.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

α) Ἀμυντικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Αἱ ἐκστρατεῖαι Μαρδονίου, Δάτιδος καὶ Ἀρταφέρνης.

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη. Ὁ Μιλτιάδης.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη. Ὁ Λεωνίδας.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία. Ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ Ἀτιστείδης.

Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη. Ὁ Πausανίας.

β) Ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη.

Ὁ Κίμων. Ἀπελευθέρωσις τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων.

4. Ἡ Περίοδος τῆς ἀκμῆς τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους:

α) Ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Περικλῆς. Ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους. Ἀνάπτυξις καὶ ἀνθήσις τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ (γράμματα, θέατρον, καλαὶ τέχναι. Φειδίας, Ἡρόδοτος, Αἰσχύλος, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Σωκράτης, Πλάτων κ.λ.π.).

Αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἀποικίας.

β) Οἱ ἀνταγωνισμοὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων.

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος (συντομώτατα).

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. Ὁ Ἀγησίλαος.

Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν (ἐν συντομίᾳ). Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

5. Ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς.

Ἡ Μακεδονία καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας.

Ὁ Φίλιππος καὶ ἡ πολιτικὴ του. Ἡ ἐν Χαιρωνεῖα μάχη.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀγωγή αὐτοῦ.

Ἀριστοτέλης.

Ἐνωσις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκστρατεία εἰς Ἀσίαν.

Καθυπόταξις τοῦ Περσικοῦ Κράτους διὰ τῶν ἐν Γρανικῷ, Ἴσῳ καὶ Γαυγαμήλοις νικῶν.

Ἐκστρατεία εἰς Αἴγυπτον καὶ Ἰνδικήν. Ἐπιστροφή εἰς Βαβυλῶνα. Θάνατος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἐξελληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Ἀνατολικοὶ λαοὶ (Αἰγύπτιοι, Φοί-

νικες, Ἑβραῖοι, Βαβυλώνιοι, Ἀσσύριοι καὶ Πέρσαι ἐν μεγίστῃ συντομίᾳ).

6. Οἱ Διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου — Ἑλληνιστικοὶ Χρόνοι.

Τὰ κράτη τῶν διαδόχων.

Τὰ νέα Κέντρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Ἀλεξάνδρεια κ.λ.π.

Ἡ σημασία τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου τῶν διαδόχων καὶ ἡ ἐπίδρασις του ἐπὶ τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν.

Ε' ΤΑΞΙΣ

Ρωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἱστορία.

1. Ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία καὶ οἱ Ἕλληνες.

Ἀνάπτυξις καὶ ἔκτασις τοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Πύρρος. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων.

Κατακτητικοὶ πόλεμοι τῶν Ρωμαίων κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑποταγὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν κατακτητῶν. Ἑλληνορωμαϊκὸς πολιτισμός.

2. Ὁ Χριστιανισμός.

Ἐμφάνισις, διωγμοί, ἐξάπλωσις. (Ὑπόμνησις ἐν συντομίᾳ τῶν γνωστῶν ἐκ τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν.)

3. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

Πόλεμοι. Ἔργα. Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

4. Διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης.

5. Θεοδόσιος ὁ Μέγας.

6. Τὸ ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος.
Ὁ ἑλληνικὸς καὶ χριστιανικὸς χαρακτήρ αὐτοῦ.

7. Ὁ Ἰουστινιανός.

Καταγωγή. Μόρφωσις. Θεοδώρα. Στάσις τοῦ Νίκα.

Πόλεμοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὰ μεγάλα εἰρηνικὰ ἔργα αὐτοῦ (ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, νομοθεσία, καλλιέργεια μετὰξῆς, ἰδρύματα φιλανθρωπικά, κτίσματα).

Ἐχθροὶ τοῦ Κράτους κατὰ τὴν μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν περίοδον.

8. Ἡ ράκλειος.

Ἡ κατάστασις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου.

Οἱ ἥρωϊκοὶ ἀγῶνες αὐτοῦ κατὰ τῶν Περσῶν.

Ἡ πολιορκία τῆς Κων)λεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος.

Τὸ νικηφόρον τέλος τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν. Ἡ ὕψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

9. Ὁ Μωαμεθανισμός.

Ἡ νέα θρησκεία τοῦ Μωάμεθ. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Μωαμεθανικοῦ Ἀραβικοῦ Κράτους.

10. Ἡ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων. Οἱ ἀγῶνες αὐτῶν κατὰ τῶν Ἀράβων.

11. Σλαῦοι καὶ Βούλγαροι εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου.

Ὁ ἐξ αὐτῶν κίνδυνος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

12. Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία.

Οἱ κυριώτεροι αὐτοκράτορες καὶ οἱ ἀγῶνες πρὸς τοὺς

ἐχθρούς τοῦ κράτους (Βουλγάρους, Ἄραβας κλπ.) Ὁ Βασίλειος ὁ Β΄.

Ἡ ἀκμὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (διοικήσεις, διπλωματία, οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις, Ἐκκλησία).

Περιγραφή τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

13. Ἡ κατάστασις τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Αἱ Σταυροφορίαι.

Ἡ Δ΄ Σταυροφορία. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ κατάλυσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

14. Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι καὶ ἡ διάσπασις τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ.

15. Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ οἱ μεταξὺ αὐτῶν ἀνταγωνισμοί. Αὐτοκρατορία Νικαίας καὶ Αὐτοκρατορία Τραπεζοῦντος. Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου.

16. Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Παλαιολόγοι.

17. Οἱ Τούρκοι. Ἡ πτῶσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ κίνδυνοι.

Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων. Μωᾶμεθ ὁ Β΄ καὶ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος. Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ κατάκτησις τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

18. Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.

Ἐξαρσις τῶν μεγάλων ἐπιτευγμάτων, ἀλλὰ καὶ κατάδει-

ξίς τῶν ἐλαττωμάτων, ἰδίως τῶν ἀδικαιολογήτων διενέξεων.

Ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς. Ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ (ἡ παιδεία, ἡ λογοτεχνία, αἱ καλαὶ τέχναι, ἡ διοίκησις, ὁ στρατός, ἡ φιλανθρωπία).

Ἡ σημασία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν, τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης.

19. Ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη. Λαοὶ καὶ κράτη.
Ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις.

20. Ἀναγέννησις.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

Ἑλληνικὴ Ἱστορία τῶν Νεωτέρων Χρόνων.

1. Ἡ Τουρκοκρατία ἐν Ἑλλάδι.

Δεινοπαθήματα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.

Ὁργάνωσις θρησκευτικῆ καὶ πολιτικῆ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἑλληνικαὶ χριστιανικαὶ κοινότητες ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος.

Φαναριῶται. Μεγάλοι διερμηνεῖς. Ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαύτας.

Αἱ ἔνοπλοι κατὰ ξηρὰν δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ (κλέφτες, ἀρματωλοί, Σουλιῶται, Μανιάται, Σφακιανοί).

Ἡ Ἑλληνικὴ Ναυτιλία. Ἀνάπτυξις καὶ ὀργάνωσις τῶν Ἑλληνικῶν ναυτικῶν δυνάμεων.

Αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ (κρυφὸ σχολεῖο, διάφοροι σχολαί, διδάσκαλοι τοῦ Γένους). Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

2. Ἡ προεπαναστατικὴ περίοδος.

Ἡ ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους.

Τὰ κυριώτερα ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων (1770 Λάμπρος Κατσώνης. Γεώργιος Ἀνδρουτσος).

Ὁ Ρήγας Φερραῖος.

Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία καὶ τὸ ἔργον τῆς.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου.

3. Ἡ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐπανάστασις τοῦ 1821.

α) Ἡ ἔναρξις τῆς Ἐπαναστάσεως κατὰ περιοχάς.

Εἰς Μολδοβλαχίαν. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, Ἱερὸς Λόχος.

Εἰς Πελοπόννησον. Ἀγία Λαύρα — Ἀλωσις Καλαμάτας.

Εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα, Ἀθανάσιος Διάκος.

Εἰς νήσους.

Εἰς Μακεδονίαν.

Ἀντίποινα τῶν Τούρκων. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου.

β) Τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἀλωσις Τριπόλεως. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Μάχη τῆς Ἀλαμάνας. Ἀθανάσιος Διάκος.

Χάνι τῆς Γραβιάς. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος.

Κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες. Κων)νος Κανάρης.

Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ἡ ἐν Πέτα μάχη. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, ὁ ἥρωϊκὸς θάνατός του.

Σύμπραξις Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου πρὸς κατάπνιξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Κατὰ θάλασσαν ἀγῶνες. Ἀνδρέας Μιαούλης.

Ἐκστρατεία Ἰμβραήμ εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀπόβασις εἰς Πελοπόννησον.

Μανιάκι — Παπαφλέσσας.

Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Τὰ δεινὰ τῶν πολιορκημένων.

Ἡρωϊκὴ ἔξοδος αὐτῶν.

Γεώργιος Καραϊσκάκης. Μάχη Ἀραχώβης.

Πολιορκία Ἀκροπόλεως. Μάχη Φαλήρου. Θάνατος Καραϊσκάκη.

Ὁ Φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην. Φιλέλληνες ἀγωνισταί. Λόρδος Βύρων.

Ἡ ἐπέμβασις τῶν Μεγάλων δυνάμεων. Ναυμαχία Ναυαρίνου. Ἐκδίωξις Ἰμβραήμ.

Αἱ ἔθνικαὶ Συνελεύσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

Ὁ Καποδίστριας Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἔργον του. Τὸ τέλος του.

Τὸ τέλος τῆς Ἐπανάστασεως. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας.

Διδάγματα ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, (ἀρεταὶ — ἐλαττώματα).

4. Ἡ Ἑλλάς ὡς ἀνεξάρτητον κράτος.

Ἡ περίοδος τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Ὄθων καὶ Ἀμαλία.

Ἡ περίοδος τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α΄.

Ἐνωσις Ἐπτανήσου. Κρητικὴ Ἐπανάστασις — Ἀρκάδι. Προσάρτησις Θεσσαλίας.

Ὁ Χαρίλαος Τρικούπης καὶ τὸ ἔργον του.

Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγών. Παῦλος Μελάς.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γουδί. Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1912 — 13. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α΄.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ὁ Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος. Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1914.

Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος 1914 — 1918. Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν.

Ἡ Καταστροφή.

Ἡ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν.

Τὸ προσφυγικὸν πρόβλημα.

Ἡ Ἑλλάς μέχρι τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Ἀποκατάστασις προσφύγων. Πολιτικαὶ μεταβολαί. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β΄. Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς.

Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος.

Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος. Βορειοηπειρωτικὸν ἔπος καὶ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις κατὰ Γερμανῶν.

Ἡ τριπλῆ ἐχθρική κατοχή. Ἡ καθολικὴ ἐθνικὴ ἀντίστασις καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν.

Ἡ συνέχισις τοῦ πολέμου ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων. Ἡ ἀπελευθέρωσις. Τὸ κομμουνιστικὸν κίνημα κατὰ Δεκέμβριον 1944.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β΄. Ὁ Βασιλεὺς Παῦλος.

Ὁ κατὰ τῶν συμμοριτῶν ἐθνικὸς ἀγὼν 1946 — 1949.

Ἡ βοήθεια τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Γράμμος — Βίτσι — Ἐθνικὴ Νίκη.

Ὁ Κυπριακὸς Ἀγὼν.

Ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς νίκης κατὰ τῶν συμμοριτῶν μέχρι σήμερον.

Προσπάθειαι διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ Κράτους καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Πολιτικαὶ διαμάχαι. Κομμουνιστικὴ προπαγάνδα καὶ προσπάθεια διαβρώσεως τοῦ Κράτους καὶ τῆς κοινωνίας ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν.

Ἐθνικοὶ κίνδυνοι ἐκ τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἡ Ἐπανάστασις τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967.

Μεθοδικαὶ ὁδηγίαι.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας ὁ διδάσκων δεόν νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του τὰ ἐπόμενα :

1. Ἡ ἀφήγησις τοῦ διδάσκοντος δεόν νὰ εἶναι φυσικὴ, παραστατικὴ καὶ κατὰ περιστάσεις συναρπάζουσα χωρὶς νὰ ἐκτρέπεται εἰς ρητορικὰς ὑπερβολὰς.

2. Ἐνδείκνυται ἡ διδασκαλία τῆς τοπικῆς ἱστορίας ἐν ἐκάστη τάξει καὶ ἡ ἐπίσκεψις ἱστορικῶν τόπων, μνημείων καὶ μουσείων.

3. Τὸ σχολικὸν μουσεῖον καὶ ἡ σχολικὴ βιβλιοθήκη δεόντως πλουτισθοῦν διὰ καταλλήλων ἱστορικῶν χαρτῶν, εἰκόνων, βιβλίων, διαγραμμάτων καὶ ἱστορικῶν ἀντικειμένων.

4. Ἐνδείκνυται ἡ ἀνάγνωσις ἐκλεκτῶν περικοπῶν ἐξ ἱστορικῶν καὶ λογοτεχνικῶν κειμένων, ὡς ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας, ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων ἡρώων τοῦ 21 καὶ ἐκ τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας τῶν σχετικῶν πρὸς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα.

5. Ἡ ὀργάνωσις καὶ δημιουργία σχολικῆς ζωῆς πρὸς ἀνάπτυξιν ὑγιῶν ἐθνικῶν συναισθημάτων, ὁ ὁμαδικὸς ἐορτασμὸς ἐθνικῶν ἐορτῶν, ἡ παρακολούθησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐθνικῶν μνημοσύνων ὑπὲρ πεσόντων ἐν πολέμῳ, ἡ φροντίς ὑπὸ τοῦ σχολείου διὰ τὸν εὐπρεπισμὸν τοῦ ἡρώου, συντελοῦν τὰ μέγιστα εἰς τὸν ἐθνικὸν φρονηματισμὸν τῶν μαθητῶν.

Δ' ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

Γ' ΤΑΞΙΣ

Διδακτέα ὕλη :

1. Οἱ ἀριθμοὶ 1 — 2.000.

Ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων εἰς τὴν Β' τάξιν προφορικῶς καὶ γραπτῶς διὰ ποικίλων ἀσκήσεων καὶ προβλημάτων, εἰλημμένων ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ καὶ σχολικοῦ βίου τῶν μαθητῶν ὡς ἀκολούθως :

Ἀσκήσις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀπὸ μνήμης λύσιν εὐκόλων ἀσκήσεων καὶ προβλημάτων ἐντὸς τῶν ἀριθμῶν τῆς πρώτης ἑκατοντάδος. Ἐμπέδωσις τῶν πράξεων προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως γραπτῶς.

Ἀσκήσεις εἰς τὴν δυκιμὴν τῶν πράξεων αὐτῶν καὶ τὴν

χρησιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν σχετικῶν ὄρων (προσθετέοι, ἄθροισμα, προσθέτω, ἀθροίζω, μειωτέος, ἀφαιρετέος, ὑπόλοιπον, διαφορά, ἀφαιρῶ, μειώνω). Ἐμπέδωσις τοῦ Πυθαγορείου πίνακος, τῆς πράξεως τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, τῆς δοκιμῆς καὶ τῶν ὄρων τοῦ πολλαπλασιασμοῦ.

Ἐπισημῶς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν κατὰ προσέγγισιν εὔρεσιν ἀπὸ μνήμης τοῦ ἀποτελέσματος τῶν διδομένων πρὸς λύσιν γραπτῶς ἀπλῶν ἀσκήσεων καὶ προβλημάτων.

Νοερῶς ταχεῖς πολλαπλασιασμοὶ ἐπὶ 10, 5, 11, 9 δι' εὐκόλων ἀσκήσεων καὶ προβλημάτων. Ἐμπέδωσις τῆς διαιρέσεως μερισμοῦ καὶ τῆς δοκιμῆς καὶ χρησῖς συχνῆ τῶν ὄρων (διαιρετέος, διαιρέτης, πηλίκον, ὑπόλοιπον, διαίρεσις ἀτελής, τελεία).

Ἐννοια διαιρέσεως μετρήσεως. Διὰ παραδειγμάτων ἐπὶ συγκεκριμένων ἀριθμῶν διάκρισις τῶν διαιρέσεων μερισμοῦ καὶ μετρήσεως. Ἀρίθμησις ἀνιούσα καὶ κατιούσα ἀνά 100, 50, 25 καὶ 20.

Ἡ Β' ἑκατοντάς. Ἀρίθμησις ἀνιούσα καὶ κατιούσα κατὰ δεκάδας, πεντάδας καὶ μονάδας. Γραφή τῶν ἀριθμῶν μέχρι τοῦ 200. Ἀνάλυσις τῶν ἀριθμῶν αὐτῶν εἰς ἑκατοντάδας, δεκάδας καὶ μονάδας.

Λύσεις ἀπλῶν προβλημάτων καὶ τῶν 4 πράξεων ἐντὸς τῶν ἀριθμῶν 1 — 200 ἀπὸ μνήμης καὶ γραπτῶς. Λογαριασμοὶ μὲ νομίσματα.

Πολλαπλασιασμὸς καὶ διαίρεσις ἐπὶ 10, 100. Αἱ ὑπόλοιποι ἑκατοντάδες μὲ τὰς αὐτὰς ἐργασίας ὡς ἀνωτέρω.

2. Κ λ α σ μ α τ α.

Ἐπισημῶς τῶν μαθητῶν εἰς τὸ λαμβάνειν τὸ 1)2, 1)4, 1)8, 1)5, 1)10, 1)3, 1)6 (ἐπὶ ποσότητος ἀντικειμένων, νομισμάτων καὶ ἀριθμῶν). Πρακτικαὶ ἐφαρμογαὶ πρὸς εὔρεσιν τῶν ἀνωτέρω κλασμάτων ἐπὶ καρπῶν καὶ ἐπὶ ταινιῶν χάρτου (διὰ μετρήσεως, διπλώσεως, χαράξεως καὶ τεμαχισμοῦ).

3. Μετρήσεις.

Ἄσκησις τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας μετρήσεις :

α) Μηκῶν, διὰ χρήσεως μέτρου καὶ μετροταινίας (Μονάδες : μέτρον, παλάμη, δάκτυλος, χιλιόμετρον).

β) Χωρητικότητων διὰ μετρήσεως ἐκτιμήσεως, συγκρίσεως δοχείων καθημερινῆς χρήσεως (Μονάδες : λίτρον, ἡμίλιτρον, δέκατον λίτρον).

γ) Βάρους διὰ ζυγίσεως ὑπὸ μαθητῶν ἀντικειμένων (Μονάδες βάρους 5 χιλιογρ., 2 χιλιογρ., 1 χιλιογρ., 500, 200 καὶ 100 γραμμαρίων).

δ) Ἐπιφανειῶν. Ἐμπειρικὴ μῆσις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιφανείας διὰ χρήσεως, συγκρίσεως, καλύψεως ἀντικειμένων σχήματος τετραγώνου καὶ ὀρθογωνίου.

4. Ἀναγνώρισις γεωμετρικῶν σχημάτων.

Ἀναγνώρισις τῶν διδασκόμενων εἰς τὴν προηγουμένην τάξιν γεωμετρικῶν σχημάτων (τετραγώνου, παραλληλογράμμου, τριγώνου καὶ κύκλου). Σύγκρισις τῶν πλευρῶν τοῦ τετραγώνου, τοῦ παραλληλογράμμου. Σύγκρισις γωνιῶν τετραγώνου, παραλληλογράμμου, τριγώνου.

Μέτρησις διὰ τὴν εὑρεσιν τοῦ μήκους τῶν πλευρῶν τετραγώνου καὶ παραλληλογράμμου καὶ εὑρεσις τῆς περιμέτρου ἄνευ ὀρισμοῦ αὐτῆς.

Σχετικαὶ ἰχνογραφῆσεις καὶ κατασκευαὶ εἰς τὰ Τεχνικὰ μαθήματα.

Δ' ΤΑΞΙΣ

1. Ἀριθμητικὴ.

1. Οἱ ἄνω τοῦ 2.000 ἀκέρατοι ἀριθμοί.

Ἐπανάληψις τῶν ἀριθμῶν 1 — 2.000 καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν πράξεων.

Ἔννοια τῶν ἄνω τοῦ 2.000 πολυψηφίων ἀριθμῶν «2.000 — 10.000, 10.000 — 100.000, 100.000 — 1.000.000 κ.ο.κ.».

Γραφή καὶ ἀπαγγελία τῶν πολυψηφίων ἀριθμῶν.

Ἀνάλυσις πολυψηφίων ἀριθμῶν.

Λύσεις προβλημάτων προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως ἀπὸ μνήμης καὶ γραπτῶς εἰλημμένων ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου.

Πολλαπλασιασμός πολυψηφίων ἀριθμῶν. Λύσεις σχετικῶν προβλημάτων. Πολλαπλασιασμός πολυψηφίου ἐπὶ 10, 100, 1000. Διαιρέσεις πολυψηφίου διὰ 10, 100, 1000.

Λύσεις προβλημάτων διαιρέσεως μερισμοῦ καὶ μετρήσεως ἐπὶ τῶν πολυψηφίων ἀριθμῶν.

Λύσεις προβλημάτων καὶ τῶν τεσσάρων πράξεων.

2. Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοί.

Αἰσθητοποίησις τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν.

Γραφή καὶ ἀνάγνωσις τούτων. Ἰδιότητες τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν.

Αἱ 4 πράξεις ἐπὶ τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν. Πολλαπλασιασμός καὶ διαιρέσεις δεκαδικοῦ διὰ 10, 100, 1000.

Λύσεις προβλημάτων μὲ ἀκεραίους καὶ δεκαδικοὺς ἀριθμούς.

Οἱ δεκαδικοὶ ἀριθμοὶ ἐν συσχετισμῶ πρὸς ἀπλᾶ δεκαδικὰ κλάσματα 1)10, 2)10, 10)100 κ.ο.κ.

Τροπὴ δεκαδικῶν ἀριθμῶν εἰς δεκαδικὰ κλάσματα καὶ ἀντιστρόφως.

Ἐμπέδωσις τῶν πράξεων ἐπὶ τῶν δεκαδικῶν ἀριθμῶν δι' ἀσκήσεων, προβλημάτων καὶ διαφόρων μετρήσεων.

Ἀσκήσις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν διατύπωσιν προβλημάτων ἀπλῶν καὶ συνθέτων.

3. Οἱ συμμιγεῖς ἀριθμοί.

Αἱ μονάδες χρόνου, μήκους, βάρους καὶ νομισμάτων ἑλληνικῶν. Ἐλάχιστα περὶ τῶν νομισμάτων ξένων κρατῶν μεθ' ὧν ἔχομεν στενάς οἰκονομικάς σχέσεις.

Ἐννοια, ἀπαγγελία καὶ γραφή τῶν συμμιγῶν ἀριθμῶν.
Τροπὴ συμμιγοῦς εἰς μονάδας ὀρισμῆνης τάξεως («κατω-
τέρας ἢ ἄνωτέρας»).

Πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις συμμιγῶν ἀριθμῶν.

4. Κ λ α σ μ α τ α.

Ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων εἰς τὴν Γ' τάξιν.

Ἀσκήσις τῶν μαθητῶν διὰ διαφόρων μέσων διὰ τὴν κατα-
νόησιν γνησίων κλασμάτων ἐχόντων παρανομαστήν μέχρι τοῦ
10 π.χ. 2)3, 3)4, 3)5, 2)6, 3)6 κ.λ.π. μέχρι τοῦ 9)10.

2. Γεωμετρία.

Ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων ἐν τῇ Γ' τάξει.

Ὁ ρόμβος.

Διάκρισις τούτου, ἄνευ ὀρισμοῦ, καὶ σύγκρισις (πλευρῶν
καὶ γωνιῶν) αὐτοῦ μὲ τὸ τετράγωνον.

Μέτρησις τῆς περιμέτρου του ἄνευ ὀρισμοῦ.

Εὗρεσις τοῦ ἔμβαδοῦ τοῦ τετραγώνου καὶ ὀρθογωνίου πα-
ραλληλογράμμου διὰ διαφόρων μετρήσεων καὶ κατασκευῶν.

Διάκρισις κύβου, ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου καὶ σφαί-
ρας, ἄνευ ὀρισμοῦ, διὰ παρατηρήσεως ἀντικειμένων καὶ
κατασκευῶν.

Μεθοδικαὶ ὑποδείξεις.

Ἡ διδασκαλία δεόν νὰ εἶναι ἐπαγωγικὴ καὶ κατὰ τὸ δυνα-
τὸν ἐποπτικὴ, ἢ δὲ πρὸς διδασκαλίαν ὕλη δεόν νὰ ἀναφέρεται
εἰς τὴν ζωὴν τῶν μαθητῶν καὶ νὰ παρουσιάσῃ αὐξοῦσαν
δυσχέρειαν.

Ἐπίμονος καὶ προοδευτικὴ, εἰς δυσχέρειαν, ἄσκησις εἰς τὴν
ἀπὸ μνήμης ἐπίλυσιν διαφόρων προβλημάτων καὶ ἀσκήσεων.

Ἐπιμονὴ εἰς τὴν πλήρη ἐκμάθησιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐκ-
τελέσεως τῶν ἀριθμητικῶν πράξεων καὶ παράλληλος ἄσκη-
σις εἰς τὴν ἐπίλυσιν ἀπλῶν καὶ συνθέτων προβλημάτων.

Ε' ΤΑΞΙΣ

1. Ἀριθμητική.

1. Σύντομος ἐπανάληψις τῶν ἀκεραίων καὶ δεκαδικῶν ἀριθμῶν (γραπτὸς καὶ νοερὸς λογισμὸς).

Ἐπανάληψις καὶ συμπλήρωσις τῶν πράξεων τῶν συμμιγῶν.

2. Τὰ κλάσματα.

Ἐννοια καὶ αἰσθητοποίησις διὰ ποικίλων ἐποπτικῶν μέσων.

Σύγκρισις κλάσματος πρὸς τὴν ἀκεραίαν μονάδα. Ἐξαγωγή τῶν ἀκεραίων μονάδων κλάσματος. Μικτοὶ ἀριθμοί.

3. Ἰδιότητες κλάσματος. Ἀπλοποίησις κλάσματος, Μ.Κ.Δ. τῶν δύο ὄρων κλάσματος.

Τροπὴ ἀκεραίου εἰς κλάσμα μὲ δοθέντα παρανομαστή (1, 2, 3, κ.λ.π.).

Σύγκρισις κλασμάτων. Ἴσα καὶ ἄνισα κλάσματα.

Τροπὴ ἕτερονύμων εἰς ὁμώνυμα διὰ διαφόρων μεθόδων καὶ διὰ τοῦ Ε.Κ.Π. τῶν παρανομαστῶν.

4. Αἱ 4 πράξεις ἐπὶ τῶν κλασμάτων. Λύσις σχετικῶν προβλημάτων.

5. Μέθοδος ἀναγωγῆς εἰς τὴν μονάδα κατὰ τὴν λύσιν προβλημάτων.

6. Τροπὴ κλασμάτων εἰς δεκαδικούς καὶ ἀντιστρόφως.

7. Σύνθετα κλάσματα.

2. Γεωμετρία.

1. Παρουσίασις τῶν κυριωτέρων γεωμετρικῶν στερεῶν (κύβου, ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου, πυραμίδος, κυλίνδρου, κώνου, σφαίρας) πρὸς μὀρφωσιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν γεωμετρικῶν ἐννοιῶν σημείου, γραμμῆς, γωνίας, πολυγώνου, ἐπιφανείας κ. ἄ. Τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα ὡς σύνολον σημείων.

2. Σημεῖον, γραμμαὶ καὶ εἶδη αὐτῶν.

3. Εὐθεῖα, ἡμιευθεῖα, εὐθύγραμμον τμήμα, μέτρησις αὐτοῦ, μονάδες μήκους.

"Αθροισμα δύο ἢ περισσοτέρων καὶ διαφορὰ δύο εὐθυγράμμων τμημάτων.

4. Τεμνόμεναι εὐθεῖαι. Διάφοροι περιπτώσεις. Εὐθεῖαι παράλληλοι.

5. Γωνίαι καὶ εἶδη αὐτῶν. Ἡ ὀρθὴ γωνία. Μέτρησις γωνιῶν.

6. Ἐπίπεδα σχήματα (τετράγωνον, ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον, ῥόμβος, τραπέζιον, τρίγωνον, πολύγωνον, κύκλος). Ἐννοια ἐκάστου τούτων, ἰχνογράφησις, στοιχεῖα, ιδιότητες, μονάδες μετρήσεως ἐπιφανειῶν, ἔμβαδὸν ἐπιφανείας.

Εἰς ἐκάστην περίπτωσιν νὰ γίνωνται αἱ ἀνάλογοι ἀπλᾶ ἡγεωμετρικαὶ κατασκευαὶ μὲ τὰ ἡγεωμετρικὰ ὄργανα, κανόνα, διαβήτην, γνώμονα, μοιρογνωμόνιον.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

1. Ἀριθμητικὴ.

1. Περὶ συνόλων.

"Ἐννοια καὶ ἀπλᾶ παραδείγματα.

Τὸ μονομελές, τὸ διμελές, τὸ κενόν, σύνολον. Συμβολισμοὶ αὐτῶν.

Σύνολον μὲ περισσώτερα στοιχεῖα. Καθορισμὸς καὶ συμβολισμὸς αὐτοῦ. Παραδείγματα.

"Ἐνωσις δύο συνόλων. Παραδείγματα.

Πλήθος στοιχείων καὶ πληθικὸς ἀριθμὸς συνόλου.

2. Ποσὰ ἀνάλογα καὶ ἀντίστροφα. Ἀπλῆ μέθοδος τῶν τριῶν.

3. Προβλήματα ποσοστῶν.

4. Σύνθετος μέθοδος τῶν τριῶν.

5. Προβλήματα τόκου ὅλων τῶν περιπτώσεων.

Π α ρ α τ ῆ ρ η σ ι ς :

Ἡ λύσις τῶν προβλημάτων τούτων κυρίως διὰ τῆς συνθέτου μεθόδου καὶ οὐχὶ διὰ τῶν τύπων.

6. Δάνεια, συναλλαγματική, γραμματίον, ἐξωτερικὴ ὑφαίρεσις.

7. Μερισμὸς ἀριθμοῦ εἰς μέρη ἀνάλογα δοθέντων ἀριθμῶν. Προβλήματα μερισμοῦ.

8. Προβλήματα Ἐταιρείας.

9. Προβλήματα μέσου ὄρου.

10. Προβλήματα μίξεως.

11. Χρῆσις ἐνὸς γράμματος διὰ τὴν λύσιν ἀπλῶν ἀσκήσεων καὶ προβλημάτων (ὅπως π.χ. $3 \cdot \alpha = 15$, $\frac{\alpha}{2} + \frac{\alpha}{3} = 10$, $12\alpha - 8\alpha = 40$ κ.λ.π.).

2. Γεωμετρία.

1. Σύντομος ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων εἰς τὴν Ε' τάξιν.

2. Ἐπιφάνεια καὶ εἶδη αὐτῶν. Ἐπίπεδος ἐπιφάνεια.

3. Στερεά, γεωμετρικὰ στερεά : Κύβος, ὀρθογώνιον παραλληλεπίπεδον, κανονικὴ πυραμὶς μετὰ βάσιν τετραγώνου (δύναται νὰ παρουσιασθοῦν καὶ ἄλλα εἶδη πυραμίδων χωρὶς ὅμως νὰ ἐξετασθοῦν), κυκλικὸς κύλινδρος καὶ κυκλικὸς κῶνος.

Δι' ἕκαστον τῶν ἀνωτέρω στερεῶν θὰ ἐξετασθοῦν τὰ ἀκόλουθα :

Ἔννοια, ἰχνογράφησις, στοιχεῖα, ιδιότητες, ἐμβαδόν, παραπλεύρου, κυρτῆς καὶ ὀλικῆς ἐπιφανείας καὶ ὄγκος.

Π α ρ α τ ῆ ρ ῆ σ ι ς :

1. Δέον νὰ γίνωνται κατασκευαὶ τῶν ἀνωτέρω γεωμετρικῶν στερεῶν διὰ ποικίλου ὕλικου εἰς τὸ μάθημα τῶν Τεχνικῶν πρὸς πειραματισμὸν καὶ ἄσκησιν.

2. Τὰ ἀντικείμενα τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας νὰ

είναι διαφέροντα και να εύρισκωνται έγγύς προς την ζωήν.

3. Δέον να γίνεται σύμμετρος χρῆσις γραπτῆς και προφορικῆς έργασίας εις την λύσιν τῶν προβλημάτων Ἀριθμητικῆς και Γεωμετρίας.

4. Τά περι συνόλων θα διδαχθῶν, ἐφ' ὅσον τοῦτο κριθῆ σκόπιμον ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἐπιθεωρητῶν ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν διδασκάλων ἐκάστου σχολείου, ἢ δὲ χρονικῆ περιόδου, καθ' ἣν θα διδαχθῶν, ἐπαφίεται εις την κρίσιν τῶν ἀνωτέρω.

Ε'. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

1. Σκοπός :

Ἀφετηρίαν ἔχουσα την στενοτέραν πατρίδα τοῦ μαθητοῦ, ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας σκοπὸν ἔχει :

α) τὴν βαθυτέραν γνῶσιν ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, β) τὴν γνῶσιν τῶν ξένων Χωρῶν και δὴ και ἐκείνων, αἵτινες ἔχουν δι' ἡμᾶς ἰδιαιτέραν οἰκονομικὴν, πολιτικὴν ἢ ἄλλην τινὰ σημασίαν, γ) τὴν, ἐν ᾧ βαθμῷ ἐπιτρέπει τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν μαθητῶν, γνῶσιν τῆς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σημασίας τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος και τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων μεταξύ τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν στοιχείων (ἀνθρωπίνων και φυσικῶν) και δ) τὴν γνῶσιν τῆς μελέτης τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου και δὴ και τοῦ γεωφυσικοῦ.

Παρατηρήσεις :

α) Ἰδιαιτέρα προσοχὴ και σημασία θα δοθῆ εις την πλήρη, κατὰ τὸ δυνατόν γνῶσιν τῆς γενετέρας, τὴν γνῶσιν τῶν γεωγραφικῶν ὄρων και ἐννοιῶν, τὴν μελέτην τοῦ γεωφυσικοῦ χάρτου και τὴν εὔρεσιν, προοδευτικῶς, τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων μεταξύ τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν στοιχείων.

β) Ἐκτὸς τῶν ἐπιτοπιῶν ἐπισκέψεων και παρατηρήσεων, ἀξιόλογα ἐποπτικὰ μέσα κρίνονται αἱ διάφοροι εἰκόνες, τοπίων, ἐνδυμασιῶν, σκηνῶν ζωῆς κ.λ.π. κινηματογραφικαὶ ταινίαι, περιγραφαὶ και διηγῆσεις, εἰδικοὶ φάκελοι γεωγρα-

φικου ὕλικου πλουτιζόμενοι κατ' ἔτος καὶ φυλασσόμενοι εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ σχολείου κλπ.

γ) Οἱ μαθηταὶ δεόν νὰ ἐθισθῶσιν εἰς σχέδιον ἐργασίας, ὥστε νὰ δύνανται μόνοι νὰ ἐπισημαίνωσι τὰ σπουδαιότερα γεωγραφικὰ στοιχεῖα τῆς ἐξεταζομένης περιοχῆς καὶ τὰς σπουδαιότερας αἰτιώδεις σχέσεις, τοῦ διδασκάλου συμπληροῦντος τὰ κενὰ διὰ τῆς προσφορᾶς τῶν στοιχείων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξεύρουν οἱ μαθηταί.

δ) Διὰ τὴν πλήρη κατανόησιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν διδασκομένων, δεόν νὰ γίνωνται πολυμερεῖς ἀναπαραστάσεις (ἐπὶ τῆς ἀμμοδόχου, πλαστικά, γραφικά, χειροτεχνικά, γλωσσικά, νοερά ταξίδια κ.λ.π.).

ε) Συνιστᾶται ἡ ὀργάνωσις ἐκθέσεως προϊόντων, ἰγνογραφημάτων, εἰκόνων, ἀντικειμένων, λευκωμάτων καὶ λοιπῶν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν ἐκάστοτε ἐξεταζομένην ἐνότητα.

2. Διδασκτέα ὕλη :

Γ' ΤΑΞΙΣ

Ἐπανάληψις τῶν διδασκθέντων εἰς τὴν Β' τάξιν καὶ δὴ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν ὄρων καὶ ἐννοιῶν.

1. Χωρίον ἢ πόλις (Ἀνακεφαλαίωσις)

α) Θέσις, μορφή τοῦ ἐδάφους, ὕδατα, κλίμα.

β) Γεωργία, κτηνοτροφία, δασοκομία, βιομηχανία, βιοτεχνία, ἀλιεῖα, ὀρυκτὸς πλοῦτος, ἐμπόριον, μεταφοραί.

γ) Ἀπογραφὴ οἰκιῶν, προϊόντων, ζώων.

δ) Πληθυσμὸς, ἀπογραφὴ κατοίκων, διοίκησις, σχολεῖα, ἐκκλησία, μνημεῖα καὶ τοπία.

ε) Ἱστορία τῆς περιοχῆς.

στ) Ἐλλείψεις καὶ προβλήματα τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως.

ζ) Τὶ περιμένει ἀπὸ ἡμᾶς τὸ χωρίον ἢ ἡ πόλις σήμερον καὶ εἰς τὸ μέλλον.

η) Ὁ τουρισμὸς εἰς τὸ χωρίον ἢ τὴν πόλιν καὶ αἱ ὑποχρεώσεις μας.

θ) Διάφοροι χαρτογραφήσεις καὶ ἀναπαραστάσεις ἐπὶ τῆς ἀμμοδόχου ἢ καὶ ἄλλως πως.

2. Τὰ γειτονικὰ χωρία ἢ πόλεις.

α) Θέσις, ἀπόστασις, συγκοινωνία, ἐπίσκεψις τούτων.

β) Τὰ σπουδαιότερα χαρακτηριστικὰ ἐκάστου τῶν γειτονικῶν χωρίων ἢ πόλεων.

γ) Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων ἐκάστου τούτων, προϊόντα πληθυσμῶς.

δ) Αἱ σχέσεις μας μὲ ἕκαστον χωρίον ἢ πόλιν.

ε) Μνημεῖα, τοπία, ἱστορικοὶ καὶ τουριστικοὶ τόποι, ἐπίσκεψις τούτων.

στ) Πληθυσμὸς καὶ προϊόντα περιοχῆς.

ζ) Κατασκευὴ χαρτῶν τῆς περιοχῆς (ἀνάγλυφος, γεωφυσικός, πολιτικός, παραγωγικός, ἱστορικός, τουριστικός).

3. Ἡ Ἐπαρχία.

α) Ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας. Σχέσις τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως τοῦ μαθητοῦ μετὰ τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας. Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πρωτεύουσας. Ἀρχαί. Ἰδρύματα. Ἀγοραὶ κ.λ.π.

β) Αἱ κυριώτεραι πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας. Σχέσις τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως τοῦ μαθητοῦ μετὰ τῶν ἀνωτέρω.

γ) Τὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπαρχίας : 1) Ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους. 2) Τὰ ὕδατα. 3) Τὰ δάση. 4) Τὸ κλίμα.

δ) Προϊόντα τῆς ἐπαρχίας. Ἀσχολίαι κατοίκων. Συγκοινωνία.

ε) Ἱστορικοὶ τόποι (ἀρχαιότητες—μνημεῖα). Αἱ ὑποχρεώσεις μας ἔναντι τούτων.

στ) Ὁ Τουρισμὸς (τουριστικοὶ τόποι, μνημεῖα καὶ κτί-

σματα, τουριστική κίνησης). Το πατροπαράδοτον ἑλληνικὸν ἔθιμον τῆς φιλοξενίας εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν ἐποχὴν (Ἐένιος Ζεὺς, προστασία ξένων).

Ἡ ἐθνική, πολιτιστική καὶ οἰκονομική σημασία τῆς τουριστικῆς κινήσεως. Αἱ ὑποχρεώσεις μας διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ.

ζ) Ἀνάγκαι καὶ προβλήματα τῆς ἐπαρχίας.

η) Θέσεις, ὅρια, ἔκτασις, πληθυσμὸς, ἱστορία, πολιτισμὸς.

θ) Ἐκθεσις προϊόντων τῆς ἐπαρχίας. Καταρτισμὸς πινάκων, λευκωμάτων.

ι) Χάρτης τῆς ἐπαρχίας. Ἀσκήσις εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ ἀνάγνωσιν αὐτοῦ.

ια) Ἀνακεφαλαίωσις τῶν κυριωτέρων γεωγραφικῶν στοιχείων τῆς ἐπαρχίας.

4. Νομὸς — γεωγραφικὸν διαμερισμὰ.

α) Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ. Σχέσις τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως τοῦ μαθητοῦ μετὰ τῆς πρωτεύουσης τοῦ Νομοῦ. Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πρωτεύουσης (φυσικά, οἰκονομικά, πολιτιστικά). Ἄρχαι (Ἐκκλησιαστικά, Πολιτικά, Στρατιωτικά—Δικαστικά). Φιλανθρωπικά καὶ ἄλλα ἰδρύματα. Ἐκπαίδευσις. Ἐμπόριον, βιοτεχνία, βιομηχανία, ψυχαγωγία. Ἱστορία τῆς πρωτεύουσης.

Ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσης καὶ αἱ ἀσχολίαι τῶν.

β) Γεωφυσικὴ ἐξέτασις τοῦ Νομοῦ (θέσις, ὅρια, ἔκτασις, μορφολογία τοῦ ἐδάφους, ὕδατα, κλίμα).

γ) Οἰκονομικὴ ἐξέτασις τοῦ Νομοῦ (τὰ κύρια προϊόντα, ἀσχολίαι κατοίκων). Συγκοινωνία.

δ) Πολιτικὴ ἐξέτασις τοῦ Νομοῦ : 1) Διοικητικὴ διαίρεσις (αἱ ἐπαρχίαι καὶ αἱ κυριώτεραι πόλεις καὶ κωμοπόλεις).

2) Πληθυσμὸς, σύνθεσις τούτου, ἱστορία. 3) Ἱστορικοὶ καὶ τουριστικοὶ τόποι (ἀρχαιότητες, μνημεῖα, τουριστικὴ κίνησης.) Αἱ ὑποχρεώσεις μας ἔναντι αὐτῶν.

ε) Ἀνάγκαι καὶ προβλήματα τοῦ Νομοῦ.

στ) Ἐκθεσις προϊόντων—καταρτισμὸς λευκωμάτων.

ζ) Χάρτης τοῦ Νομοῦ. Ἀσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ ἀνάγνωσιν τούτου.

η) Ἀδρομερῆς ἐξέτασις τοῦ γεωγραφικοῦ διαμερίσματος τοῦ μαθητοῦ (γεωφυσική, οἰκονομική καὶ πολιτική.)

Δ' ΤΑΞΙΣ

α) Ἐπανάληψις τοῦ Νομοῦ τοῦ μαθητοῦ.

β) Ἡ Ἑλλάς: Γενικὴ ἐπισκόπησις (ἀδρομερῆς—γεωφυσική, οἰκονομική καὶ πολιτικὴ ἐξέτασις).

γ) Διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ περιοχὰς (Ἡπειρωτικὴ—Νησιωτικὴ καὶ ὑποδιαίρεσις ἐκάστης τούτων εἰς γεωγραφικὰ διαμερίσματα): Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Εὐβοία, Πελοπόννησος, Θεσσαλία, Ἡπειρος, Μακεδονία, Θράκη, Νῆσοι Αἰγαίου, Κρήτη, Δωδεκάνησος, Νῆσοι Ἰονίου.

δ) Τὸ γεωγραφικὸν διαμέρισμα τοῦ Νομοῦ τοῦ μαθητοῦ: Γεωφυσική, οἰκονομική καὶ πολιτικὴ ἐξέτασις τοῦ διαμερίσματος.

ε) Ἡ ἐξέτασις τῶν ἄλλων Νομῶν τοῦ διαμερίσματος, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τάξει ἔλαβε χώραν ἢ διδασκαλία τοῦ Νομοῦ τοῦ μαθητοῦ.

στ) Χάρτης τοῦ διαμερίσματος (γεωφυσικὸς — οἰκονομικὸς — πολιτικὸς — τουριστικὸς κλπ.).

ζ) Διδασκαλία τῶν ἄλλων γεωγραφικῶν διαμερισμάτων ὡς ἀνωτέρω.

Ἐλλεῖπει χρόνου ἢ ὕλη θὰ ἐξετάζεται ἀδρομερῶς, ἀποφευγομένων τῶν πολλῶν ὀνομάτων καὶ ἀριθμῶν πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς διδασκαλίας τῆς γεωγραφίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Δ' τάξει.

η) Φυσικὰ φαινόμενα ἐν Ἑλλάδι. Οἱ σεισμοὶ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀντιμετώπισις τῶν ἐξ αὐτῶν καταστροφῶν. Αἱ παλίρροιαὶ καὶ οἱ ἄνεμοι.

θ) Χάρτης τῆς Ἑλλάδος.

Ε' ΤΑΞΙΣ

1. Ἐκ τῆς γενικῆς καὶ μαθηματικῆς γεωγραφίας:

α) Ἡ Γῆ.

β) Ἡ σημερινή μορφή καὶ τὸ σχῆμα τῆς γῆς (σφαιρικότης, ἄξων, πόλοι).

γ) Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς (ξηρά, θάλασσα, ἠπειροί, ὠκεανοί, τὰ ἐν τῇ θαλάσσει ρεύματα).

δ) Ἰσημερινός, παράλληλοι κύκλοι, γεωγραφικὸν πλάτος, ζῶναι τῆς γῆς καὶ γενικὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν.

ε) Μεσημβρινοί, γεωγραφικὸν μῆκος.

στ) Ἡ ἀτμόσφαιρα, ἄνεμοι, ὑγρασία, κλίματα. Παράγοντες ἐπηρεάζοντες τὸ κλίμα τόπου τινός. Κλίμαξ. Λεπτομερῶς τὰ περὶ κλίμακος διὰ μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν. Ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποστάσεων βάσει τῆς κλίμακος.

2. Ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ πολιτικῆς γεωγραφίας:

α) Σύντομος γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ἑλλάδος καὶ θέσις αὐτῆς εἰς τὴν ὑδρόγειον (ἐν σχέσει πρὸς ὅλας τὰς ἠπείρους καὶ τὰς θαλάσσας).

β) Θέσις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν μεσογειακὸν χῶρον. Γενικὴ ἐξέτασις τῶν τεσσάρων, πλὴν τῆς Εὐρώπης, ἠπείρων ὡς καὶ τῶν κρατῶν αὐτῶν, λεπτομερεστέρα δὲ τῶν κρατῶν μεθ' ὧν ἡ Ἑλλὰς ἔχει στενοτέρας σχέσεις (οἰκονομικὰς, πολιτιστικὰς κ.λ.π.).

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

1. Ἐκ τῆς γενικῆς καὶ μαθηματικῆς γεωγραφίας:

α) Ὁ οὐρανός. Τὰ σύγχρονα μέσα μελέτης αὐτοῦ (τηλεσκό-

πιον, φασματοσκόπιον, τεχνητοί δορυφόροι, πύραυλοι, ραδιο-
τηλεσκόπιον, φωτογραφίαι, φωτομετρία κ.λ.π.).

β) Οί άστέρες : 'Απλανείς (άστερισμοί, γαλαξίαι). "Η-
λιος, πλανήται, δορυφόροι. 'Ηλιακόν πλανητικόν σύστημα.
Διάττοντες, κομῆται).

γ) 'Η Γ ἤ.

'Η γήινη σφαῖρα (διάπυρος κατάστασις, βαθμιαία ψῦξις,
πυρόσφαιρα, λιθόσφαιρα, ήφαιστεια, σεισμοί, θερμαί πηγαί).
Σχηματισμός πυρογενῶν καί ύδατογενῶν πετρωμάτων, ὄρυ-
κτά.

Αί κινήσεις τῆς γῆς : Περὶ τὸν ἄξονά της (ήμέρα, νύξ,
ώρα, τοπική ώρα).

Περὶ τὸν ἥλιον (έτος, έποχαί, άνισότης ήμερῶν, ήμερολό-
γιον).

δ) 'Η Σελήνη.

Σχήμα, μέγεθος κινήσεις, φάσεις. 'Εκλείψεις σελήνης καί
ήλιου.

2. 'Εκ τῆς φυσικῆς καί πολιτικῆς γεω-
γραφίας :

α) 'Η 'Ελλάς καί ή θέσις αὐτῆς εἰς τὸν μεσογειακόν καί
εὐρωπαϊκόν χῶρον.

"Ορια, έκτασις, πληθυσμός, πυκνότης.

Φυσική διαίρεσις (ήπειρωτική καί νησιωτική 'Ελλάς).

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους (ὄρη, πεδιάδες, ποταμοί) περι-
ληπτικῶς. Τά γεωμετρικά διαμερίσματα τῆς 'Ελλάδος καί ή
ένότης τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Κλίμα. Τά ἐκ τῆς θέσεως καί τῆς διαπλάσεως τῆς παρα-
λίης πλεονεκτήματα.

Προϊόντα (γεωργικά, κτηνοτροφικά, ἀλιευτικά, βιομηχα-
νικά, ὄρυκτά).

'Ασχολίαι τῶν κατοίκων. Ναυτιλία, βιομηχανία, συγκοι-
νωνία.

Θρησκεία, εκπαίδευσις, καλαὶ τέχναι, διοικήσεις.

Διοικητικὴ διαίρεσις (νομοί, πρωτεύουσαι αὐτῶν).

Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ καὶ κυριώτερα προβλήματα ἐκάστης μείζονος περιοχῆς :

Τουρισμός, τεχνικὰ ἔργα, βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις, συγκοινωνίαι, ἔρευνα ὑπεδάφους.

Ἀλύτρωτοι ἑλληνικαὶ χῶραι.

Ἀπόδημος Ἑλληνισμός.

Ὁ ἱστορικὸς ρόλος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πολιτισμὸν.

β) Αἱ λοιπαὶ χῶραι τῆς Εὐρώπης.

Φυσικὴ διαμόρφωσις (ἔδαφος, θαλάσσιος διαμελισμός, κλίμα, ποταμοί, προϊόντα). Κάτοικοι. Πολιτικὴ διαίρεσις.

Τὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου.

Τὰ κράτη τῆς Ε.Ο.Κ. (Γαλλία, Ἰταλία, Λουξεμβούργον, Δ. Γερμανία, Βέλγιον, Ὁλλανδία). Τὰ κράτη τῆς Ἰβηρικῆς, χερσονήσου. Ἡ Ἑλβετία, ἡ Αὐστρία, ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Οὐγγαρία, ἡ Πολωνία, ἡ Ρωσία, ἡ Μ. Βραταννία, τὰ Σκανδιναυικὰ κράτη.

3. Ἀνθρωπογεωγραφία :

Οἱ κάτοικοι τῆς γῆς. Φυλαί, γλῶσσαι, θρησκείαι, πολιτεύματα.

Παρατηρήσεις :

Ἐξ ἐκάστου κράτους θὰ ἐξετάζωνται τὰ ἐπόμενα :

Ὅρια, ἔκτασις, φυσικὴ διαμόρφωσις, κλίμα, οἰκονομία, μεγάλα τεχν. ἔργα, μέσα συγκοινωνίας, τουρισμός καὶ ἀξιοθέατα, πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ κατάστασις, ἱστορικὰ τινα στοιχεῖα καὶ αἱ σχέσεις τοῦ ἐξεταζομένου πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Μεθοδικαὶ ὑποδείξεις

α) Ἡ ὕλη τῆς Πατριδογνωσίας, δέον ὅπως διδάσκεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διδακτικῶν ἀρχῶν τῆς ἐποπτείας, τῆς παρα-

στάσεως, τῆς ἀναγνώσεως τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου καὶ τοῦ τοπικοῦ καὶ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ.

β) Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ κατέχουν τὰς στοιχειώδεις γεωγραφικὰς ἐννοίας ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐρείδεται ἡ ὕλη τῆς κυρίως γεωγραφίας.

γ) Ἡ διδαχτέα ὕλη τῆς γεωγραφίας κρίνεται σκόπιμον νὰ ἐξετάζεται πρῶτον κατὰ μεγάλας γεωγραφικὰς καὶ φυσικὰς περιοχὰς καὶ ἐν συνεχείᾳ κατὰ διοικητικὰς ἐνότητας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων ἀπὸ πάσης δυνατῆς ἀπόψεως (ἱστορικῆς, πολιτιστικῆς, ἐθνικῆς, ἀνθρωπογεωγραφικῆς, κοινωνικῆς, οἰκονομικῆς κλπ.), ὥστε νὰ εἶναι πολυπλεύρως μορφωτικῆ.

δ) Ἐξ ἐκάστης γεωγραφικῆς περιοχῆς ἢ χώρας νὰ τονίζονται τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα αὐτῆς καὶ νὰ ἀποφεύγεται ἡ συσσώρευσις ἐν τῇ μνήμῃ πολλῶν ὀνομάτων, ἀριθμῶν κ.λ.π.

ε) Αἱ χῶραι, αἵτινες εὐρίσκονται εἰς στενοτέραν ἑδαφικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πολιτιστικὴν σχέσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, δέον ὅπως διδάσκονται διεξοδικώτερον.

στ) Αἱ βασικαὶ διδακτικαὶ ἀρχαὶ τῆς συνολικότητος, τῆς ἐποπτείας, τῆς αὐτενεργείας, τῆς ἐργασίας, τῆς χρησιμότητος, τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς βιωματικότητος νὰ διέπουν ὅλας τὰς φάσεις τῆς τριμεροῦς πορείας διδασκαλίας (παρατήρησις—κατανόησις—παράστασις) τῆς γεωγραφικῆς ὕλης.

ζ) Διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιοῦνται διδακτικαὶ ἐκδρομαί, διδακτικοὶ περίπατοι, ἐπισκέψεις, ὁδοιπορίαι, ταξίδια πρὸς ἄμεσον παρατήρησιν τοῦ διδακτέου καὶ σχηματισμὸν κατ' αἴσθησιν ἐποπτειῶν.

η) Ἐνδείκνυται ἡ χρῆσις πολλαπλῶν ἐποπτικῶν ὀργάνων καὶ μέσων, ὡς ὑδρογείου σφαίρας, γεωγραφικῶν χαρτῶν, πυξίδος, εἰκόνων, κάρτ ποστάλ, φωτογραφιῶν, σχεδιαγραμμάτων, γραφικῶν καὶ πλαστικῶν παραστάσεων, συγκριτικῶν πινάκων, συλλογῶν, κινηματογραφικῶν ταινιῶν, λαογρα-

φικῶν σημειωμάτων, ιστοριογραφικῶν, ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν, προγραμμάτων τηλεοράσεως καὶ παντὸς ἑτέρου σχετικοῦ ἐποπτικοῦ μέσου.

θ) Διὰ τὴν πλήρη κατανόησιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν διδαχθέντων, δεόν νὰ γίνωνται πολυμερεῖς ἀναπαραστάσεις (ἐπὶ τῆς ἀμμοδόχου, πλαστικά, γραφικά, χειροτεχνικά, γλωσσικά, νοερά ταξίδια κ.λ.π.).

ι) Συνιστᾶται ἡ ὀργάνωσις ἐκθέσεως προϊόντων, ἰχνογραφημάτων, εἰκόνων, ἀντικειμένων, λευκωμάτων καὶ λοιπῶν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν ἐκάστοτε ἐξεταζομένην ἐνότητα.

ια) Ἀλληλογραφία μετ' ἄλλων σχολείων.

ΣΤ' ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΙ ΧΗΜΕΙΑ ΜΕΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

1. Σκοπός :

Εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ἀναγκαιότης καὶ σημασία, ἣν ἐνέχουν τὰ φυσικά μαθήματα διὰ τὸν μαθητὴν τοῦ συγχρόνου σχολείου. Ταῦτα μορφώνουν πρακτικῶς καὶ εἰδολογικῶς. Παρέχουν, δηλαδή, εἰς τὸν μαθητὴν πλουσίας καὶ πολυμερεῖς γνώσεις, χρήσιμους διὰ τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ ἐξελίσσουν πάσας τὰς ψυχοπνευματικὰς του λειτουργίας, βουλευτικὰς, νοητικὰς, συναισθηματικὰς κ.λ.π.

Εἰδικώτερον διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ ὡς ἄνω μαθήματος ἐπιδιώκονται :

1. Ἡ γνῶσις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἡ πρόσκτησις ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀναγκαιῶν γνώσεων πρὸς ἀντιμετώπισιν καὶ προαγωγὴν τοῦ βίου, ἅμα δὲ καὶ προφύλαξίν των ἀπὸ τὰς ἐπιβλαβεῖς ἐπιδράσεις, (ὠφελιμιστικὴ — πρακτικὴ σημασία).

2. Ἡ διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ ἐξετάσεως τῶν φυσικῶν ὄντων, ὀργανικῶν καὶ ἀνοργάνων διεγερσις ποικίλων διαφερόντων τῶν μαθητῶν καὶ παροχὴ εὐκαιριῶν ἀσχήσεως καὶ προαγωγῆς τῶν πνευματικῶν των λειτουργιῶν, ἥτοι διανοίας,

κρίσεως, προσοχής, φαντασίας, παρατηρήσεως, βουλήσεως κ.ο.κ.

3. Ἡ καλλιέργεια τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος, διότι ἡ φύσις εἶναι ἀκένωτος πηγὴ χρωμάτων καὶ μορφῶν ὠραιότητος, συμμετρίας, ἁρμονίας καὶ τέρψεως.

4. Ἡ καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξις τοῦ κοινωνικοῦ καὶ συμπαθητικοῦ συναισθήματος, διὰ τῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν παρεχομένης περιποιήσεως, ἀγάπης καὶ βοηθείας πρὸς τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ καὶ τῆς ὑφισταμένης σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῶν ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὄντων.

5. Ἡ ἐκ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ποικιλίας τῶν φυσικῶν ὄντων ἀγάπη τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ ἐνίσχυσις τοῦ πατριωτικοῦ συναισθήματος.

6. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος, διὰ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἀφθάστου μεγαλείου τῆς φύσεως, τῆς σκοπιμότητος τῶν ὄντων, τῆς τελείας κατασκευῆς τῶν ὀργάνων τῶν καὶ τῆς ἐν σοφίᾳ καὶ τελειότητι δημιουργίας ταύτης ὑπὸ τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ.

Γ' καὶ Δ' ΤΑΞΕΙΣ

Ἐνότητες Φυσικῆς Ἱστορίας.

Α' Φυτὰ καὶ ζῶα τῆς Ἑλλάδος.

1. Οἰκία καὶ αὐλή.

Γενικὴ εἰκὼν οἰκίας καὶ αὐλῆς. Τὰ ἐν αὐταῖς ζῶα καὶ φυτὰ.

α) Φυτὰ: Διάνθος ὁ καρυόφυλλος (γαρύφαλλο), βασιλικός, χείρανθος ὁ γνήσιος (κιτρίνη βιολέττα), Ἴον τὸ τρίχρουν (πανσές), ὄρτενσία ἢ κηπαία, (ὄρτανσία), γαρδένια, ἀντίρριον (σκυλάκι), βιγκόνια (βιγόνια), καμέλια, ἀσκληπιάς, ὑάκινθος ὁ ἀνατολικός, κρίνος, ροδῆ (τριανταφυλλιά) κ.λ.π.

β) Ζῶα, πτηνὰ καὶ ἔντομα: Γαλῆ, κύων, πρόβατον, αἰξ,

βοῦς, ὄνος, ἡμίονος, ἵππος, χοῖρος, μῦς, ὄρνις, ἀλέκτωρ, περιστέρα, χελιδών, μυῖα, σῆς ὁ διαφθεροφάγος (σκῶρος), ψύλλος, κόρις ὁ τῶν κλινῶν (κοριός).

2. Κ ἦ π ο ς.

Γενική εἰκῶν τοῦ κήπου, χρησιμότης.

α) Δένδρα : Ἀμυγδαλῆ (ἀμυγδαλιά), μηλέα, μορέα (μουριά), καρυά (καρυδιά), συκῆ (συκιά), ἐλαία, δαμασκηνέα, κερασέα, κυδωνέα, ροδακινέα, ἀπιδέα, σχῖνος ὁ μαστιχοφόρος (μαστιχοδένδρο), κυπάρισσος, ἄμπελος κ.λ.π. (βανανέα, ὅπου καλλιεργεῖται αὕτη).

β) Λαχανικά : Κράμβη, θρίδαξ (μαρούλι), στρύχνος ὁ λυκοπερσικός (ντομάτα), τεῦτλον τὸ σακχαρῶδες (κοκκινόγούλι), καλοκύνθη, κρόμμυον, σκόρδον, πράσσον, ἀγκυνάρα, στρύχνος ὁ ἐδώδιμος (μελιτζάνα), ἰβίσκος ὁ ἐδώδιμος (μπάμια, σικυὸς ἢ ἡμερος (ἀγγουριά), σικυὸς ὁ μηλοπέπων (πεπονιά), ὑδροπέπων (καρπουζιά), σινάπι, σέλινον, πετροσέλινον (μαϊδανός), ἄνηθον, γλυκάνισον.

γ) Ἄνθη : Νάρκισσος ὁ ποιητικός, Ἴον τὸ εὖοσμον, ἴασμος (γιασεμί), μαργαρίτα, δενδρολίβανον, χρυσάνθεμον, δάλια (ντάλια), μέλισσα ἢ ἱατρικὴ (μελισσόχορτο), κιχώριον τὸ ἔντομον (ραδίκι), ἡλίανθος ὁ κοινός (ἥλιος), τεῦτλον τὸ ἐρυθρόφυλλον κ.λ..

δ) Ζῶα : Γεωσκόληξ (σκουλίκι), βδέλλα, τριχίνη, ταινία, κοχλίας ὁ πωματίας (σαλιγκάρι), λεῖμαξ ὁ ἀγροδίαιτος (γυμνοσάλιαγκας), βροῦχος ὁ τῶν κυάμων, ἀνθονόμος μηλεῶν, κητονία ἢ χρυσόχρους (χρυσόμυιγα), πρασσοκουρίς (κολοκυθοκόφτης).

ε) Πτηνά : Στρουθίον (σπουργίτης), σπίνος.

3. Ἀ γ ρ ό ς.

Γενική εἰκῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ χρησιμότης τοῦ ἀγροῦ.

α) Φυτά : Σίτος (σιτάρι), κριθή (κριθάρι), άραβόσιτος (καλαμπόκι), σίκαλις, καπνός, βάμβαξ (βαμβάκι), λίνον τὸ ὠφέλιμον (λινάρι), κάνναβις ἢ σπαρτή, σήσαμον (σουσάμι), φασόλος (φασολιά), κύαμοι (κουκιά), φακῆ, πίσα (μπιζέλια), έρέβινθοι (ρεβίθια), γεώμηλα (πατάτες), τριφύλλιον, σόργη, ὀρίγανον τὸ κοινόν (ρίγανη), ὀρίγανον τὸ σύμφυχον (μαντζουράνα), έσπεριδοειδῆ (λεμονιά, πορτοκαλλιά, κιτριά, νερατζιά).

β) Ζῷα : Λαγὼς (λαγός), μῦς ὁ ἀρουραῖος (ποντικὸς τοῦ ἀγροῦ), χελώνη, κορώνη (κουρούνα), κίχλη ἢ ὠδική (τσίχλα), κορυδαλλός (κατσουλιέρης), πελαργός (λελέκι), ἀκανθόχοιρος (σκαντζόχοιρος), ἀσπάλαξ (τυφλοπόντικας), τέτιξ (τζίτζικας), ἀκρίς (ἀκρίδα), ἔχινδα (ὄχια), σαῦραι, σκορπιὸς καὶ ἄλλα.

4. Λειμών.

Γενικὴ εἰκὼν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

α) Φυτά : Ἀνεμώνη, μήκων ἢ ροιὰς (παπαρούνα), μαργαρίτα ἢ ἀγρία, χαμαίμηλον (χαμομήλι), θύμος ὁ κεφαλωτός (θυμάρι), ἐλελίφασκος ὁ λειμώνιος (φασκομηλιά), κυκλάμινον τὸ ἑλληνικὸν (κυκλαμιά).

β) Ζῷα : Μέλισσα, κύνθαρος (σκαθάρι), πεταλοῦδες, καλογιάννος κ.λ.π.

5. Ἐλος καὶ λίμνη.

Γενικὴ εἰκὼν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

α) Φυτά : Σχοῖνος ὁ ὀξὺς καὶ ὁ παράλιος (βοῦρλα), κάλαμος (καλάμι), ἰτέα (ἰτιά) κ.λ.π.

β) Ζῷα : Βάτραχος, νῆσσα (πάπια), ἀγριόνησσα (ἀγριόπαπια), χῆν (χηνάρι), πελεκάν, ἔγχελυς (χέλι), κώνωψ (κουνούπι), βδέλλα. Ἐκ τῶν ἰχθύων οἱ κατὰ τόπους γνωστοὶ τῶν γλυκέων ὑδάτων.

6. Δάσος.

Γενική εικών τούτου κατά τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ὠφέλεια καὶ σημασία διὰ τὸν ἄνθρωπον.

α) Δένδρα : Ἐλάτη (ἔλατος), πεύκη (πεῦκος), δρῦς (βελανιδιά), ὄξυα (ὄξυά), μύρτος (μυρτιά), πλάτανος, δάφνη, ἄρκευθος (κέδρος), καστανέα, καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν δασικῶν δένδρων καὶ φαρμακευτικῶν τὰ κατὰ τὸπους εὐδοκιμοῦντα.

β) Ζῷα : Ἀλώπηξ, λύκος, θῶς (τσακάλι), ἔλαφος, ἰκτίς (κουνάβι), δορκὰς (ζαρκάδι), κάπρος (ἀγριόχοιρος), τρόχος (ἀσβός), σκίουρος (βερβέρα), πέρδιξ (πέρδικα), τρυγῶν (τρυγόνι), ἰέραξ (γεράκι), ἀετός, γύψ, κόραξ, ἀηδῶν, κόσσυφος, κίσσα ἢ μακρόουρος (καρακάξα), γλαῦξ (κουκουβάγια), κόκκυξ, ὠτίτης ὁ νυκτοκόραξ (μποῦφος), φασιανός, ὄρτυξ (ὄρτύκι), σχολόπαξ ὁ κοινός (μπεκάτσα), κίρκος ὁ ἐρυθρόπους (κιρκινέζι), δρυοκολάπτῃς καὶ ἄλλα ἐκ τῶν κατὰ τὸπους γνωστῶν.

7. Θάλασσα.

Γενική εικών ταύτης κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ σημασία διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν οἰκονομίαν

α) Φυτά : Φύκη.

β) Ζῷα : Τρίγλη (μπαρμποῦνι), λάβραξ (λαβράκι), σκόμβρος, ξιφίας δακτυλόπτερος ὁ ἱπτάμενος (χειλιδονόψαρον), βατίς (σαλάχι), σκύλιον (σκυλόψαρον), μελάνουρος ὁ κοινός (τσιπούρα), σάργος ὁ σαλβόνιος (σπάρος), θύννος ὁ σκομβροειδής (παλαμίδα), συναγρίς ἢ μακρόφθαλμος (φαγκρί), φώκη, δελφίνι, ἀστακός, σηπία (σουπιά), ὀκτάπους, τευθίς (καλαμάρι), μυτίλος ὁ ἐδώδιμος (μύδι), ὄστρεον (στρείδι), λάρος (γλάρος), ἐχῖνος ὁ σφαιροειδής, σαρδίνη (σαρδέλλα), σμαρίς (μαρίδα), γόπα, σαβρίδι ἢ σαφρίδι, βακαλάος, σπόγγος, κοράλλιον καὶ ἄλλα.

Β'. Ὀρυκτὰ καὶ πετρώματα.

Τὰ γνωστότερα καὶ συνήθη τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ κοινὸς ἀσβεστόλιθος καὶ ἡ ἄσβεστος, τὸ μάρμαρον, ἡ κιμαῶλια, ἡ γυψος, ὁ μαγνησίτης (λευκόλιθος), ὁ χαλαζίας, ἡ ἄργιλλος, ἡ σμύρις, ὁ ἀργιλλικός σχιστόλιθος, ὁ γρανίτης, ἡ ἄμμος, ὁ ἀμίαντος, οἱ ἀμμόλιθοι, οἱ γαιάνθρακες (λιγνίτης), τὸ θεῖον, ὁ μόλυβδος, ὁ ἄργυρος, ὁ σίδηρος, ὁ βωξίτης.

Γ'. Στοιχεῖα Ὑγιεινῆς.

Ἐπανάληψις τῶν διδαχθέντων εἰς τὴν Α' καὶ Β' τάξιν ἀλλ' ἔκτενέστερον καὶ συστηματικώτερον :

Θὰ διδαχθῆ ἓν γενικαῖς γραμμαῖς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑγίαν τῶν μαθητῶν, τὴν καθαριότητα τούτων καὶ τοῦ περιβάλλοντος (οἰκίας, αὐλῆς, χώρων κ.λ.π.). Θὰ διδαχθῶσιν οἱ βασικοὶ κανόνες ὑγιεινῆς, μέτρα προφυλάξεως καὶ καταπολέμησης λοιμωδῶν νόσων, ἐμβολιασμοί, χρῆσις φαρμάκων κ.λ.π.

Ἀτομικὴ καθαριότης, καθαριότης οἰκίας καὶ αὐλῆς, ὑλικά καθαριότητος.

Ἀερισμὸς οἰκίας καὶ δωματίων, κίνδυνος ἐκ ρευμάτων.

Προσανατολισμὸς, φωτισμὸς οἰκίας καὶ δωματίων, θέρμανσις. Ἐνδύματα, ἐγκαύματα, ἡλίαςις, πρῶται βοήθειαι.

Καθαριότης βοηθητικῶν χώρων (σταύλων, ἀποθηκῶν, μαγειρίων, ἀφοδευτηρίων κ.λ.π.).

Λουτρά, ἀφοδευτήρια, ἀποχέτευσις, προφύλαξις ἀπὸ ἀσθeneiῶν μεταδιδομένων ἐξ οἰκιακῶν ζώων καὶ ἐντόμων. Χρῆσις φαρμακευτικῶν φυτῶν, καλλιεργουμένων εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τὸν κῆπον.

Τὰ ἐν χρήσει ἀπορρυπαντικὰ ὑλικά, ὁ ρόλος των εἰς τὴν ἀτομικὴν καθαριότητα καὶ τὴν ὑγίαν γενικώτερον. Ὁ ἠλεκτρισμὸς (χρῆσις, κίνδυνος, προφυλάξεις). Τὰ τρόφιμα, συντήρησις τούτων, κίνδυνος ἐκ πλημμυλοῦς συντηρήσεως, πρῶ-

ται βοήθειαι. Οίκριακόν φαρμακεῖον. Πρῶται βοήθειαι ἐκ δηλητηριάσεως μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

1. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναγεγραμμένης πλουσίας ὕλης θὰ ἐκλέγῃ ὁ διδάσκων τὴν κατὰ τόπους καταλληλοτέραν, φροντίζων νὰ θεραπεύῃ, ὅσον τοῦτο καθίσταται ἐφικτόν, τὴν ἀρχὴν τῆς συγκεντρώσεως τῆς ὕλης διὰ τῆς ὀργανικῆς συνδέσεως τοῦ μαθήματος τούτου μετὰ τῶν λοιπῶν μαθημάτων.

2. Εἰς τὴν Γ' τάξιν νὰ διδάσκωνται τὰ γνωστότερα φυτὰ καὶ ζῶα, τὰ δὲ ὀλιγώτερον γνωστὰ ἢ ἔχοντα μεγαλύτερον πως σπουδαιότητα διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς περιοχῆς ἢ καὶ ὀλοκλήρου τῆς Χώρας, εἰς τὴν Δ' τάξιν.

3. Καὶ μὴ ἀναγεγραμμένην ὕλην ἐν τῷ προγράμματι, κρινομένην ὅμως ἀπαραίτητον, δύναται νὰ προσφέρῃ ὁ διδάσκων.

4. Ἡ καλλιέργεια τοῦ σχολικοῦ κήπου καὶ ἡ δημιουργία συλλογῶν κρίνεται ἀπαραίτητος.

5. Παρατήρησις (διδασκτική). Κατὰ τὴν διαιτίαν δέον ὁ διδάσκων νὰ ἀκολουθῇ σχέδιον ἐργασίας, νὰ χρησιμοποιοῖ τὴν ἐμπειρίαν τῶν μαθητῶν, νὰ κάμνῃ χρῆσιν ἀμέσου παρατηρήσεως, πειραμάτων καὶ ἐποπτικῶν μέσων καὶ νὰ μὴ ἀκολουθῇ περιγραφικὴν μόνον μέθοδον.

Ε' ΤΑΞΙΣ

Α' Ἐκ τῆς Ζωολογίας καὶ Φυτολογίας :

1. Ζῶα καὶ φυτὰ τῶν θερμῶν χωρῶν.

α) Ζῶα : Οἱ πίθηκοι, ὁ λέων, ἡ τίγρις, ὁ ἐλέφας, ἡ κάμηλος, ἡ καγκουρά.

β) Πτηνά : Οἱ ψιττακοί, ὁ ταῶς ὁ λοφοφόρος (κοινῶς παγῶνι), ἡ στρουθοκάμηλος.

γ) Ἑρπετὰ : Ὁ κροκόδειλος, ὁ βόας, αἱ ναῖται (κόμπραι),

δ) Φυτά : 'Ο φοῖνιξ, τὸ ζαχαροκάλαμον, ἡ Ἰνδικὴ συκῆ, τὸ κακαόδενδρον, ἡ καφέα, ἡ βανανέα, ἡ βανίλλη, τὸ πιπέρι, ἡ εὐγενία ἡ καρυόφυλλος, τὸ κιννάμωμον (κανέλλα), ἡ θέα (τσάι), ὁ εὐκάλυπτος, ἡ καμφορά.

2. Ζῶα καὶ φυτὰ εὐκράτων χωρῶν.

α) Ζῶα: 'Ο κάστωρ, ὁ λύγξ.

β) Φυτά : 'Η φυστικιά, ἡ λεπτοκαρυὰ (φουντουκιά), κέχρον τὸ κοινόν (κοινῶς κεχρί), κάλαμος ἡ βομβοῦσα (κοινῶς Ἰνδικὸ καλάμι).

3. Ζῶα καὶ φυτὰ τῶν ψυχρῶν χωρῶν.

α) Ζῶα: 'Ο τάρανδος, ἡ λευκὴ ἄρκτος.

β) Φυτά: Αἱ νανώδεις ἰτέαι, τὰ βρύα.

4. Ζῶα τῆς θαλάσσης μὴ συνήθη ἐν Ἑλλάδι.

'Η φάλαινα, ὁ ὀνίσκος ἢ γάδος (βακαλάος), ἡ ἀρίγγη (ρέγγα).

5. Τὰ φυτὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος :

α) Καλλιέργεια τῶν φυτῶν. Τὸ ἔδαφος : Εἶδη ἐδαφῶν. Κατάλληλα διὰ καλλιέργειαν ἐδάφη. Συντήρησις ἐδάφους (ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα, ἀναχώματα, ἀναδασώσεις). Καλλιέργεια καὶ βελτίωσις τοῦ ἐδάφους (ἀρόσεις κλπ. Ζωϊκὰ καὶ χημικὰ λιπάσματα, χλωρὰ λίπανσις).

Τὸ ὕδωρ καὶ τὰ φυτὰ : 'Αρδευτικὰ ἔργα. Ὑπόγεια ὕδατα.

Τὸ κλίμα (θερμοκρασία, βροχὴ, ὑγρασία, ἥλιος) καὶ τὰ φυτὰ.

Τὰ μέσα καλλιέργειας : Σύγχρονα μηχανικὰ μέσα καλλιέργειας.

β) Ἐχθροὶ τῶν φυτῶν :

Βλαβερὰ ἔντομα. Παράσιτα, ζιζάνια. Καταπολέμησις αὐτῶν.

γ) Στοιχειώδης ταξινόμησις φυτῶν :

Δένδρα, θάμνοι, πόαι.

Δημητριακά, καλλωπιστικά, βιομηχανικά.

δ) Τὰ δένδρα :

Ἡ χρησιμότης τῶν δένδρων γενικῶς. Τὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Ἐξευγενισμὸς τῶν δένδρων μετὰ πρακτικῶν ἐφαρμογῶν. Ἡ δενδροκομία. Τὰ ἐν Ἑλλάδι καλλιεργούμενα ὀπωροφόρα δένδρα. Βιομηχανία ὀπωρῶν. Ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον ὀπωρῶν καὶ σημασία τούτου διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

Τὰ δάση : Ἡ σημασία τοῦ δάσους. Σύγχρονος δασοκομία καὶ ἐκμετάλλευσις δασῶν.

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ δάσους, προφύλαξις αὐτοῦ. Ἀναδασώσεις.

ε) Ἡ ἄμπελος : Ἀμπελοργία. Ἡ ἄμπελος ἐν Ἑλλάδι, ἡ σταφίς, Οἴνοποιτα καὶ ποτοποιτα.

στ) Τὰ κτηνοτροφικὰ φυτά. Ἡ σημασία αὐτῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας.

Ἡ μηδική. Ὁ ἀραβόσιτος.

ζ) Τὰ λαχανικά : Εἶδη λαχανικῶν. Χρησιμότης καὶ ἀξία αὐτῶν. Τὰ ἐν Ἑλλάδι καλλιεργούμενα. Βιομηχανία λαχανικῶν. Θερμοκήπια.

Καλλιέργεια ἐν τῷ σχολικῷ κήπῳ.

η) Τὰ καλλωπιστικά καὶ ἀρωματικά φυτά.

Ἡ σπουδαιότης αὐτῶν. Ἡ ἀναπτυσσομένη ἐν Ἑλλάδι βιομηχανία ἀρωματικῶν φυτῶν.

θ) Οἰδημητριακοὶ καρποί.

Ὁ σῖτος. Χρησιμότης. Σύγχρονος συστηματικὴ καλλιέργεια.

Ἡ ὄρυζα, (χρησιμότης, καλλιέργεια).

ι) Βιομηχανικά φυτά :

Ο καπνός, (καλλιέργεια, καπνοβιομηχανία).

Ο βάμβαξ (καλλιέργεια, επεξεργασία, ύποπροϊόντα).

Τὰ ζαχαροῦχα τεύτλα (καλλιέργεια, ἐργοστάσια ζαχαρέως).

β. Τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν. Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν φυτῶν.

α) Τὰ ὄργανα τοῦ φυτοῦ.

Ὅργανα θρέψεως καὶ λειτουργία αὐτῶν. Ὅργανα ἀναπαραγωγῆς.

Τὸ ἄνθος, ὁ καρπός.

β) Πολλαπλασιασμός τῶν φυτῶν. Τρόποι πολλαπλασιασμοῦ.

γ) Πειραματικὴ φυτοκομία ἐν τῷ σχολείῳ.

Παρατήρησις τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυτῶν ἐν τῷ σχολικῷ κήπῳ καὶ ἐντὸς γλαστρῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ καταγραφὴ αὐτῶν ἐν ἡμερολογίῳ.

Ἀπλᾶ πειράματα διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτός, τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀέρος, τῆς θερμότητος καὶ τῶν λιπασμάτων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν.

Β'. Ἐκ τῆς Ὀρυκτολογίας.

Τὰ ὄρυκτὰ ὡς πρῶται βιομηχανικαὶ ὕλαι καὶ ὡς καύσιμοι ὕλαι.

Σημασία τοῦ ὄρυκτοῦ πλοῦτου διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας.

Οἱ γαιάνθρακες, τὸ ἄλας, ὁ σίδηρος, ἡ γύψος. Ὁ βωξίτης καὶ αἱ βιομηχανικαὶ ἐκμεταλλεύσεως αὐτοῦ. Ὁ χρυσός, ὁ κασίτερος, ὁ χαλκός, οἱ πολύτιμοι λίθοι.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

Α'. Ἐκ τῆς Ζωολογίας.

α) Ὁ Ζωϊκὸς κόσμος. Γενικὰ γνωρίσματα τῶν ζώων. Στοιχειώδης ταξινόμησις τῶν ζώων :

Σπονδυλωτά (θηλαστικά, πτηνά, έρπετά, άμφίβια, ιχθύες),
άσπόνδυλα (έντομα, μαλάκια).

β) Τά ζώα είς τήν ύπηρσειάν τοῦ άνθρώπου.

Έπιλογή καταλλήλων ειδών. Ζωοτεχνία.

Διατροφή τών ζώων. Ζωοτροφαί.

Στοιχειά υγιεινής τών ζώων. Έγιεινή σταύλων, όρνιθώνων.

γ) Τά θηλαστικά. Γνωρίσματα αυτών. Έκτηνοτροφία έν Ελλάδαδι και άλλαχοῦ. Ό σύγχρονος κτηνοτρόφος. Έ οικονομική σημασία τής κτηνοτροφίας διά τήν Ελλάδα. Έ άγελάς. Άγελαδοτροφία. Τό πρόβατον. Προβατοτροφία.

Ό χοίρος, Χοιροτροφία.

Προϊόντα κτηνοτροφίας : τό γάλα, τό κρέας, τό δέρμα, τό έριον.

Βιομηχανία έπεξεργασίας αυτών.

δ) Τά πτηνά : Γνωρίσματα τών πτηνών. Έ όρνιθοτροφία έν Ελλάδαδι και άλλαχοῦ.

ε) Άμφίβια και έρπετά. Γνωρίσματα αυτών.

στ) Οί ιχθύες : Γνωρίσματα τών ιχθύων. Έ ιχθυοτροφία. Έ σύγχρονος άλιεία. Έ σημασία τής άλιείας διά τήν Ελλάδα.

ζ) Τά έντομα. Τά γνωρίσματα τών έντόμων.

Έ μελισσοκομία και σηροτροφία έν Ελλάδαδι.

η) Τά κοιλεντερωτά. Είδη τούτων. Έ σπογγαλιεία έν Ελλάδαδι.

Β'. Έκ τής άνθρωπολογίας και υγιεινής.

Τό άνθρώπινον σώμα και τά μέρη του.

Τά όστά. Περιγραφή τοῦ άνθρωπίνου σκελετοῦ. Παραμορφώσεις τών όστών.

Οί μύες. Περιγραφή και λειτουργία αυτών. Έ σπουδαιότης τονώσεως τών μυών.

Ό έγκέφαλος και τά νεῦρα. Έγιεινή τοῦ νευρικοῦ συστή-

ματος (αίτια ἐξασθενήσεως τῶν νεύρων—τόνωσις αὐτῶν, ναρκωτικά).

Τὰ αἰσθητήρια ὄργανα :

Τὰ ὄργανα τῆς ὀράσεως. Ὑγιεινὴ τῶν ὀφθαλμῶν (καθαριότης, προστασία τούτων διὰ διοπτρῶν, κατάλληλος φωτισμὸς τραπέζης ἐργασίας, κανονικὴ στάσις κατὰ τὴν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν).

Τὰ ὄργανα τῆς ἀκοῆς. Ὑγιεινὴ τῶν ὠτῶν (σημασία κυψελίδος, προφύλαξις ὠτῶν, διόρθωσις βαρηκοΐας δι' ἀκουστικῶν μηχανημάτων).

Αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις ἐν συντομίᾳ.

Αἱ τροφαί. Θρεπτικὴ ἀξία τῶν τροφῶν, θρεπτικὰ στοιχεῖα. Ὑγιεινὴ τῶν τροφῶν. Ἡ πέψις καὶ τὰ πεπτικά ὄργανα. Ὑγιεινὴ τῶν ὀδόντων, στομάχου, ἥπατος, ἐντέρων. Τὰ ποτὰ καὶ ὁ ἀλκοολισμὸς.

Τὸ αἷμα. Σύστασις τοῦ αἵματος. Ὅμαδες αἵματος.

Βακτηρίδια καὶ ἰοί. Αἱ κυριώτεραι μολυσματικαὶ νόσοι, ἐπιδημιαί.

Προφύλαξις, ἀντισώματα, ἐμβόλια. Ἀπολύμανσις, ἀποστείρωσις.

Τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα. Ὑγιεινὴ τῶν πνευμόνων, (σημασία καθαροῦ ἀέρος. Νόσοι πνευμόνων, κάπνισμα).

Ἄδηλος διαπνοή. Τὸ δέριμα καὶ ἡ σημασία τῆς καθαριότητος αὐτοῦ.

Ἀπεκκριτικὸν σύστημα. Ὑγιεινὴ αὐτοῦ. Μεταλλικὰ ὕδατα.

Ἀδένες ἔσω καὶ ἔξω ἐκκρίσεως.

Γενικὰ στοιχεῖα ὑγιεινῆς.

Πρόληψις ἀτυχημάτων : Τροχαῖα ἀτυχήματα, ἐκκρηκτικαὶ ὕλαι, δηλητηριάσεις, ἠλεκτροπληξίαι, πτώσεις.

Πρῶται βοήθειαι εἰς περιπτώσεις ἐγκαυμάτων, τραυμάτων, δηλητηριάσεων, δηγμάτων (ὄφρων, ἐντόμων, κυνῶν), πνιγμοῦ, λιποθυμίας.

Ὑγιεινὴ κατοικίας : Διαρρύθμισις χώρου, σύστημα ἀποχετεύσεως, ἀερισμὸς, καθαριότης.

Γ'. Ἡ ἀμοιβαία σχέσις φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ κόσμου. Οἰκονομία, ἄρμονία, καὶ ἐνότης ἐν τῇ φύσει.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τοῦ μαθήματος εἶναι ἀναγκαῖα τὰ ἐπόμενα :

1) Σχολικὸς κήπος μετὰ ζωοτροφείου καὶ ἐνυδρείου. Ἐν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ δύνανται νὰ σχηματίζουσι τελειότερας ἐποπτείας, νὰ παρακολουθοῦν τὰ φυτικὰ ὄντα ἐν τῇ ἐξελίξει των, νὰ καταγράφουσι εἰς ἡμερολόγια τὰς παρατηρήσεις των, νὰ ἀναστρέφωσι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μὲ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τοῦ κήπου καὶ γενικῶς νὰ προβαίνουν εἰς συστηματικὰς παρατηρήσεις καὶ πειραματισμούς.

2) Ἡ δημιουργία ποικίλων συλλογῶν ταριχευμένων ζώων, φυτῶν, ἀνθέων, καρπῶν, ὀρυκτῶν, εἰκόνων, κινηματογραφικῶν ταινιῶν καὶ καταλλήλων βοηθητικῶν ἀναγνωσμάτων.

3) Ἐπισκέψεις ἀγρῶν, πάρκων, βουστασίων, ὀρνιθοτροφείων, ζωολογικῶν κήπων καὶ μουσείων, δασῶν καὶ ὀρυχείων πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν διδασκομένων καὶ συνειδητοποίησιν τῆς σημασίας τῆς ποσοτικῆς καὶ ποιοτικῆς βελτιώσεως τῆς παραγωγῆς.

4) Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, δι' ὧν θεραπεύεται ἡ βασικὴ διὰ τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας ἀρχὴ τῆς ἐποπτείας, δεόν ὁ διδάσκων νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῶν μαθητῶν καὶ νὰ ἐξαντλή ταύτην πρὸ τῆς προσφορᾶς τοῦ νέου, νὰ ἐθίζῃ δὲ αὐτοὺς εἰς κατάλληλον σχέδιον ἐργασίας.

5) Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ὑγιεινῆς προέχει τῆς ξηρᾶς γνώσεως ὁ ἐθισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν τήρησιν τῶν κανόνων ὑγιεινῆς ἐν τῷ σχολείῳ. Αἱ ἀσθένειαι, αἱ ἐπιδημίαι, οἱ τραυματισμοὶ καὶ αἱ σχετικαὶ εἰδήσεις διὰ τοῦ τύπου παρέχουσι καταλλήλους εὐκαιρίας πρὸς διδασκαλίαν.

6) Δύναται ὁ διδάσκων, ὡσάκις δίδεται ἀφορμὴ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἄλλων μαθημάτων καὶ δὴ τῆς Γεωγραφίας, νὰ

κάμη λόγον συντόμως καὶ περὶ ἄλλων φυτῶν ἢ ζώων τῶν θερμῶν καὶ ψυχρῶν χωρῶν.

Ε' ΤΑΞΙΣ

1. Φυσικὴ Πειραματικὴ

α) Ὑλῆ.

Ἀπλᾶ καὶ σύνθετα σώματα. Φυσικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα.

Φυσικαὶ καταστάσεις τῆς ὕλης (σώματα στερεά, ὑγρά, ἀέρια. Ἰδιότητες αὐτῶν).

β) Θερμότης.

Θερμότης, θερμοκρασία, πηγαὶ θερμότητος, θερμομέτρα. Διαστολὴ τῶν στερεῶν καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῆς. Διαστολὴ τῶν ὑγρῶν.

Ἀνωμαλία τοῦ ὕδατος ὡς πρὸς τὴν συστολὴν καὶ διαστολὴν. Διαστολὴ τῶν ἀερίων.

Τῆξις καὶ πῆξις τῶν σωμάτων. Λανθάνουσα θερμότης τῆς τήξεως καὶ πήξεως. Διάλυσις.

Ἐξάτμισις. Ψῦχος παραγόμενον διὰ τῆς ἐξατμίσεως. Κατασκευὴ τεχνητοῦ πάγου.

Βρασμός. Λανθάνουσα θερμότης ζέσεως (βρασμοῦ). Ὑγροποίησης ἀτμῶν καὶ ἀπόσταξις.

Ὑδατῶδη μετέωρα (ὀμίχλη, δρόσος, πάχνη, νέφος, βροχὴ, χιῶν, χάλαζα).

Ἐλαστικὴ δύναμις τῶν ἀτμῶν. Ἀτμομηχαναί.

Μετάδοσις τῆς θερμότητος α) δι' ἀγωγῆς, β) δι' ἀκτινοβολίας καὶ γ) διὰ ρευμάτων. Ἐφαρμογαί.

γ) Βαρύτης.

Κέντρον βάρους. Πτῶσις τῶν σωμάτων. Ἴσορροπία τῶν σωμάτων. Εἶδη ἰσορροπίας.

Ίσορροπία, στερεοῦ σώματος στηριζομένου ἐπὶ ἐνὸς σημείου καὶ ἐπὶ ὀριζοντίου ἐπιπέδου.

Ἀπλαῖ μηχαναί : Μοχλοί, πλάστιγξ, στατήρ, ζυγός, βαροῦλκον, τροχαλῖαι, πολύσπαστον.

Ἐκκρεμές καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτοῦ.

Ἀδράνεια καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῆς. Κεντρομόλος καὶ φυγόκεντρος δύνამις. Ἐφαρμογαὶ τῆς κεντρομόλου δυνάμεως.

δ) Ὑδροστατική.

Συγκοινωνοῦντα δοχεῖα καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν. Ὑδραγωγεῖα, ἀναβρυτήρια, ἀρτεσιανά.

Πίσεις τῶν ὑγρῶν, εὐρισκομένων ἐν ἰσορροπία, ἐπὶ τοῦ ὀριζοντίου πυθμένος καὶ τῶν τοιχωμάτων δοχείου. Ὑδροστροβίλος. Ἀρχὴ τοῦ Πασκάλ καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῆς (ὕδραυλικὸν πιεστήριον, ὑδραυλικὰ φρένα). Ἄνωσις, Ἀρχὴ τοῦ Ἀρχιμήδους. Πυκνότης καὶ εἰδικὸν βάρος.

Μέτρησις τῆς πυκνότητος τῶν στερεῶν καὶ ὑγρῶν διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀνώσεως.

Πυκνόμετρα καὶ ἀραιόμετρα. Τριχοειδῆ φαινόμενα. Διαπίδυσις.

Τὸ ὕδωρ ὡς κινητήριος δύνამις. Ὑδρόμυλοι, ὑδροηλεκτρικὰ ἐργοστάσια κ.λ.π.

ε) Ἀεροστατική.

Ἀτμόσφαιρα. Ἀτμοσφαιρική πίεσις. Πείραμα Τορικέλλι. Βαρόμετρα.

Οἰνήρυσις, σικύα, σίφων, ὑδραντλῖαι, ἀεραντλῖαι.

Ἄνωσις. Ἀρχὴ τοῦ Ἀρχιμήδους εἰς τὸν ἀέρα.

Ἀερόστατα, ἀεροπλάνα, πύραυλοι, διαστημόπλοια, δορυφόροι.

Ὁ ἀήρ ὡς κινητήριος δύνამις. Ἀνεμόμυλοι, ἰστιοφόρα πλοῖα κ.λ.π.

2. Χημεία.

Διδασκτέα ύλη.

Στοιχεῖα. Συμβολισμὸς τῶν κυριωτέρων χημικῶν στοιχείων. Μίγματα καὶ χημικαὶ ἐνώσεις.

Ἄηρ, ὀξυγόνον, ὑδρογόνον, ἄζωτον.

Τὸ ὕδωρ. Προέλευσις, σύστασις, καθαρισμὸς τοῦ ὕδατος (διήθησις, ἀποστείρωσις).

Πόσιμον ὕδωρ. Ρυπτικὰ καὶ ἀρρυπτικὰ ὕδατα. Ἰαματικὰ ὕδατα.

Χλωριούχον νάτριον. Τρόπος ἐξαγωγῆς του ἐκ τοῦ θαλασσοῦ ὕδατος.

Ἀνθρακικὸν κάλιον. Παρασκευὴ σάπωνος. Μονοξειδίου καὶ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

Θεῖον. Διοξειδίου τοῦ θείου. Πυρίτιον. Ὑαλος. Ἀσβέστιον. Ὄξειδίου τοῦ ἀσβεστίου.

Ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον. Κονιάματα. Φωσφόρος. Κατασκευὴ πυρείων.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

1. Φυσικὴ Πειραματικὴ.

α) Ἀκουστικὴ.

Παραγωγή καὶ διάδοσις τοῦ ἤχου. Ταχύτης τοῦ ἤχου. Ἀνάκλασις ἤχου.

Ἦχὼ καὶ ἀντήχησις. Χαρακτῆρες τοῦ ἤχου (ὑψος, ἔντασις, χροιά). Ἦχεῖα. Μουσικὰ ὄργανα.

Τὰ φωνητικὰ ὄργανα τοῦ ἀνθρώπου. Ἠχοληψία καὶ ἀναπαραγωγή τοῦ ἤχου (μαγνητόφωνον, μεγάφωνον, μικρόφωνον).

β) Ὀπτικὴ.

Φῶς. Πηγαὶ φωτός. Αὐτόφωτα καὶ ἑτερόφωτα σώματα. Διαφανῆ, ἡμιδιαφανῆ καὶ σκιερὰ σώματα.

Διάδοσις καὶ ταχύτης τοῦ φωτός. Ἀνάκλασις τοῦ φωτός. Κάτοπτρα καὶ εἶδη αὐτῶν. Διάθλασις καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῆς.

Φακοὶ καὶ εἶδη αὐτῶν, (μυωπία, πρεσβυωπία). Φωτογραφικὴ μηχανή, μικροσκόπιον, προβολεὺς, κινηματογράφος, τηλεσκόπιον. Πρῆσμα. Ἀνάλυσις τοῦ φωτός διὰ πρίσματος. Οὐράνιον τόξον.

γ) Μαγνητισμός.

Μαγνῆται καὶ ιδιότητες αὐτῶν. Φυσικοὶ καὶ τεχνητοὶ μαγνῆται.

Μαγνητικὸν φάσμα. Ἀμοιβαία ἐπίδρασις μαγνητῶν. Μοριακὴ θεωρία τοῦ μαγνήτου. Γήινος μαγνητισμός. Γεωγραφικοὶ καὶ μαγνητικοὶ πόλοι τῆς γῆς. Μαγνητικὴ βελόνη, μαγνητικὴ πυξίς (ναυτικὴ πυξίς, πυξίς ἀεροπλάνων, δορυφόρων).

δ) Ἡλεκτρισμός.

Στατικὸς ἠλεκτρισμός: Παραγωγὴ ἠλεκτρισμοῦ διὰ τριβῆς. Εἶδη ἠλεκτρισμοῦ. Ἡλεκτρικὸν ἐκκρεμές. Ἡλεκτροσκόπιον. Καλοὶ καὶ κακοὶ ἀγωγοὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἡλέκτρισις ἐξ ἐπιδράσεως. Δύναμις τῶν ἀκίδων. Ἀτμοσφαιρικός ἠλεκτρισμός. Ἀστραπή, κεραυνός, ἀλεξικέραυνον.

Δυναμικός ἠλεκτρισμός: Ἡλεκτρικὸν ρεῦμα. Πηγαὶ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Μπαταρία. Φορὰ καὶ ἀποτελέσματα τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἡλεκτρικὴ ἐγκατάστασις οἰκίας (μετρητῆς, ἀσφάλεια, διακόπται, ρευματοδότηι, ρευματολῆπται). Κίνδυνοι ἐκ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος.

Ἡλεκτρομαγνητισμός: Ἡλεκτρομαγνῆται καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν. Τηλέφωνον, τηλεγράφος, ἠλεκτρικὸς κώδων. Ἐπαγωγικὰ ρεύματα καὶ τρόπος παραγωγῆς αὐτῶν. Ἡλεκτρομαγνητικὰ κύματα. Ἐφαρμογαὶ αὐτῶν (ραδιόφωνον, ἀσύρματος, τηλεόρασις, ραντάρ, μαγνητόφωνον, ἠλεκτρομαγνητικὴ ἀναπαραγωγὴ τοῦ ἤχου (πικ - ἀπ). Ὁ ἐξῆλεκτρισμός ἐν Ἑλλάδι.

ε) 'Ατομική Φυσική.

Δομή του ατόμου. 'Ατομική ενέργεια. 'Ισότοπα στοιχεία. 'Εφαρμογαί των ισοτόπων στοιχείων. Ραδιενέργεια. 'Ακτινοβολία α, β, γ. Ράδιον. Ούράνιον.

2. Χημεία.

Πετρέλαιον. Προϊόντα εκ τής κλασματικής αποστάξεως αυτού. Χρησιμότης αυτών.

Φωταέριον. Τρόπος παραγωγής και καθαρισμός αυτού. 'Υποπροϊόντα προερχόμενα εκ τής ξηράς αποστάξεως των λιθανθράκων και εκ του καθαρισμού του φωταερίου.

'Ακετυλένιον (άσετυλίνη). Αίθυλική αλκοόλη (οινόπνευμα). Ζυμώσεις και φυράματα. 'Αλκοολική ζύμωσις. 'Αλκοολούχα ποτά (οἶνος, ζύθος κλπ.). 'Οξική ζύμωσις. 'Οξος. Σάκχαρα (γλυκόζη, καλαμοσάκχαρον, άμυλον). Τεχνητή μέταξα. Τεχνητόν έριον. Βιταμῖναι, όρμόναι, έντομοκτόνα, άντιβιωτικά.

Μεθοδικαί όδηγίαι.

1. 'Η όρθή και έπιτυχής διδασκαλία τής Φυσικής Πειραματικής και Χημείας, ως και ή άποτελεσματική μάθησις, άπαιτούν την χρησιμοποίησιν ως μεθόδων διδασκαλίας άπαρεγκλίτως τής παρατηρήσεως και του πειράματος.

2. 'Η εκτέλεσις του πειράματος δέον να χωρη κατά τοιοῦτον τρόπον, ώστε να παρορμαξ τοὺς μαθητάς εις αυτενεργόν σκέψιν και κρίσιν.

3. 'Η εκτέλεσις των άπλων και ακινδύνων πειραμάτων δέον να ανατίθεται εις τοὺς μαθητάς δι' όμαδικής ή άτομικής εργασίας.

4. Οί μαθηταί δέον όπως καθοδηγώνται και έθίζωνται εις την μετ' ακριβείας και προσοχής παρατήρησιν και την έν συνεχεία ανακοίνωσιν ή καταγραφήν των παρατηρήσεών των μετά τάξεως και σαφηνείας.

5. Ἡ ὑπαρξίς ἐργαστηρίου παρ' ἐκάστῳ σχολεῖω μὲ πλουσιωτάτην συλλογὴν ἐποπτικῶν μέσων καὶ ὀργάνων, ὡς καὶ ὑλικῶν πρὸς χρῆσιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις, ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τοῦ μαθήματος.

6. Προτιμωτέρα εἶναι ἢ χρῆσις συσκευῶν καὶ ἀπλῶν ὀργάνων κατασκευαζομένων, εἰ δυνατόν, ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

7. Ἡ ἀξία παντὸς ἐποπτικοῦ μέσου δὲν εἶναι ἀνωτέρα τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν δημιουργικῶν προσπαθειῶν τῶν μαθητῶν.

Π α ρ α τ ῆ ρ η σ ι ς :

Μετὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκάστου μαθήματος δεόν νὰ ἐπακολουθῆ, ὡς ἐφαρμογὴ, συζήτησις καὶ εὑρεσις στοιχείων καὶ φαινομένων ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν, ἅμα δὲ καὶ ἀξιολόγησις καὶ χρησιμοποίησις τούτων διὰ τὴν ζωὴν.

Ζ'. ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

1. Σ κ ο π ό ς :

Διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Πολίτου ἐπιδιώκεται ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ μαθητοῦ, εἰς τὴν σύγχρονον ὀργανωμένην Ἑλληνικὴν κοινωνίαν διὰ τῆς συνειδητοποιήσεως, κατὰ τὸ δυνατόν, τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ εἰς τὴν κοινότητα τῆς οἰκογενείας, τοῦ σχολείου, τοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας μὲ ἀπώτερον σκοπὸν νὰ ἀναδειχθῆ οὗτος εἰς καλὸν Ἑλληνα πολίτην καὶ χριστιανόν.

2. Δ ι δ α κ τ έ α ὕ λ η.

ΣΤ'. ΤΑΞΙΣ

α) Εἰσαγωγὴ : Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἄτομον καὶ ὡς κοι-

νωνικόν ὄν. Ἡ ἔννοια τῆς κοινότητος καὶ διάκρισις αὐτῆς εἰς φυσικὴν καὶ πολιτιστικὴν. Ἡ ἀγωγή ὡς προσπάθεια ἐντάξεως τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν κοινότητα. Οἰκογένεια, γειτονία, συν-οικισμός. Χωρίον, κωμόπολις, πόλις. Κράτος, Ἔθνος, Ἐκκλησία. Ἡ συμπεριφορά τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν κοινότητα.

β) Ἡ Οἰκογένεια ὡς φυσικὴ κοινότης καὶ κύτταρον τῆς Κοινωνίας. Ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν γνησίων ἀνθρωπίνων σχέσεων εἰς τὴν οἰκογένειαν. Γονεῖς — τέκνα, μήτηρ — τέκνον, πατήρ — τέκνον, πάππος — μάμμη, ἀδελφοί, συγγενεῖς. Ἑλληνικὰ οἰκογενειακὰ ἦθη καὶ ἔθιμα.

γ) Τὸ σχολεῖον ὡς πολιτιστικὴ κοινότης καὶ διάμεσος μεταξὺ οἰκογενείας καὶ ἐπαγγέλματος. Ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων εἰς τὸ σχολεῖον, τῇ βοήθειᾳ καὶ τῶν ἄλλων φρονηματιστικῶν μαθημάτων, εἰς τὸ σχῆμα : Διδάσκαλος — μαθητῆς, μαθητῆς — συμμαθητῆς, μαθητῆς — τάξις, τάξις — τάξεις, παιγνίδι — ἐργασία, δικαίωμα — καθήκον, σεβασμός — αὐτοσεβασμός, οἰκογένεια — σχολεῖον.

δ) Τὸ ἐπάγγελμα ὡς πολιτιστικὴ κοινότης παραγωγῆς καὶ ὑπηρεσίας. Τὸ ἐπάγγελμα ὡς μέσον ἱκανοποιήσεως ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀναγκῶν, ὡς μέσον ἠθικοποιήσεως καὶ κοινωνικοποιήσεως. Μελέτη καὶ ἀνάλυσις τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐπαγγελματικὴ καὶ τεχνικὴ ἐκπαίδευσις. Ἐθνικοὶ εὐεργεταί.

ε) Τὸ Κράτος ὡς ὀργανωμένη κοινωνία.

Χώρα, Λαός, Κράτος, Ἔθνος. Ἡ Ἑλληνικὴ πατρίς καὶ τὰ ἔθνικα σύμβολα. Τὸ Ἑλληνικόν Ἔθνος. Τὸ Νεο-ελληνικόν Κράτος. Ὁ Ἑλληνισμός ὡς εὐρυτέρα ἔννοια. Κράτος καὶ πολίτευμα. Φασισμός, κομμουνισμός, δημοκρατία. Τὸ κοινοβουλευτικόν σύστημα. Τὰ πολιτικὰ κόμματα. Οἱ θεμελιώδεις θεσμοὶ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνικοῦ Κράτους :

Σύνταγμα. Ἀνώτατος Ἄρχων, Νομοθετικὴ καὶ Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, Κυβέρνησις, Δίκαιον, Δικαιοσύνη, Στρατός,

Σώματα Ἀσφαλείας. Παιδεία, Κρατικὸς μηχανισμὸς, Ὑγεία, Κοινωνικὴ Πρόνοια, Συγκοινωνία, Ναυτιλία, Οἰκονομία, Ἔργασία, Κοινωνικαὶ Ἀσφαλίσεις. Δ.Ε.Η., Ο.Τ.Ε. κ.λ.π. Τοπικὴ αὐτοδιοίκησις, Δήμος, Κοινότης. Συνεταιρισμοὶ κ.τ.λ. Κράτος καὶ πολίτης. Δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ πολίτου. Ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι. Τάξις, ἀσφάλεια καὶ εὐημερία. Δημαγωγία καὶ ἀναρχία.

στ) Ἡ Ἐκκλησία ὡς θρησκευτικὸς, ἔθνικὸς καὶ πολιτιστικὸς ὑπερατομικὸς θεσμὸς.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Ἐκκλησία καὶ Κράτος.

ζ) Ἡ Κοινωνία: Ἐννοία τῆς Κοινωνίας. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία. Ἡθὴ καὶ ἔθιμα. Κοινωνικὴ συμπεριφορὰ. Ἐνδυμασία, κυκλοφορία κ.τ.λ.

Κοινὴ γνώμη: Ἐννοία καὶ διαμόρφωσις αὐτῆς. Τύπος, ραδιόφωνον, τηλεόρασις, ἀνάγνωσμα, θέαμα κ.τ.λ. Προπαγάνδα καὶ νεότης.

Διεθνεῖς σχέσεις. Ν.Α.Τ.Ο., Ε.Ο.Κ. Διεθνῆς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, Ο.Η.Ε. Ὁ κομμουνισμὸς ὡς ἔθνικὸς κίνδυνος.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

1) Οἱ μαθηταὶ θὰ ἀσκῶνται πρακτικῶς εἰς ἔργα κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς. Καθαριότητα, οἰκονομία, σεβασμὸς κ.τ.λ. θὰ γίνωνται βιώματα αὐτῶν μετὰ σχολαστικότητος.

2) Ἐκτὸς τῆς τακτῆς ὥρας διδασκαλίας θὰ γίνεται ἀγωγή τοῦ Πολίτου καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην διδομένην εὐκαιρίαν.

3) Τὸ σχολικὸν βιβλίον πρέπει νὰ εἶναι ἀνάγνωσμα τερπνόν, δυνάμενον νὰ ἀσχῆση βιωματικὰς ἐπιδράσεις.

Η'. ΤΕΧΝΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

(Ἰχνογραφία, Χειροτεχνία, Καλλιγραφία).

Τὸ μάθημα τῆς Καλλιγραφίας δὲν θὰ διδάσκεται ὡς ἰδιαί-

τερον μάθημα εις τὰς τάξεις Γ' και Δ', ἀλλὰ διὰ τῆς συνεχοῦς ἀσκήσεως τῶν μαθητῶν εις πάσας τὰς γραπτὰς ἐργασίας αὐτῶν νὰ ἐπιζητῆται ἡ ἀπόκτησις ὑπ' αὐτῶν τῆς ικανότητος πρὸς ἀπλῆν, εὐανάγνωστον και καλαίσθητον γραφήν.

Διδακτέα ὕλη.

1. Ἰχνογραφία.

Γ' ΤΑΞΙΣ

Ἰχνογράφησις ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἀντικειμένου ἐπιπέδου ἐπιφανείας ἄνευ βάθους και σκιᾶς, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἄλλων μαθημάτων (προσόψεων οἰκιῶν, ἐκκλησιῶν και ἄλλων οἰκοδομημάτων, γεφυρῶν, τροχῶν ἀμάξης, φύλλων διαφόρων δένδρων, καρπῶν, ζῶων, διαφόρων σκηνῶν τοῦ βίου κ.τ.λ.).

Ἐλευθέρα ἀπὸ μνήμης ἰχνογράφησις ἀντικειμένων, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἄλλων μαθημάτων, και χρωματισμὸς αὐτῶν.

Ἰχνογράφησις ἀπλῶν ἐγχρώμων σχεδίων διὰ συνδυασμοῦ εὐθείας και καμπύλης γραμμῆς.

Δ' ΤΑΞΙΣ

Ἰχνογράφησις, ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἢ ἐξ εἰκόνων, ἀντικειμένων συνθετωτέρων ἄνευ βάθους και σκιᾶς, ἐξ ἀφορμῆς τῆς διδασκαλίας τῶν ἄλλων μαθημάτων, στύλων ἀρχαίων ρυθμῶν, ὄψεων ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἀρχαίων πανοπλιῶν, ἰχθύων, πτηνῶν και ἄλλων ζῶων, φύλλων δένδρων, καρπῶν, ἀνθέων, χαρακτηριστικῶν μελῶν τοῦ σώματος διαφόρων ζῶων κ.τ.λ. Ἐπίσης και σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου, τῶν παραμυθιῶν, τῶν παραδόσεων και τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, ὡς σπορᾶς, θερισμοῦ, τρυγητοῦ, συγκομιδῆς διαφόρων καρπῶν, ψαρεύματος, κοπῆς ξύλων κ.λ.π.

Ἰχνογράφησις και διακοσμητικὴ διαφόρων σκηνῶν ἐκ τῶν

ἐνοτήτων τοῦ ἀναγνωστικοῦ, ὡς καὶ διαφόρων ἔργων λαϊκῆς καὶ ἀρχαίας τέχνης.

Ἐλευθέρα ἰχνογράφησις θεμάτων ἐκ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ὅλης σχολικῆς ζωῆς.

Ε' ΤΑΞΙΣ

Ἰχνογράφησις ἐκ τοῦ φυσικοῦ οἰκιῶν, ἐκκλησιῶν, βιβλίων, ἐδρῶν, ὀργάνων, δένδρων, ἀνθέων, φυτῶν. Ὁρθότερα μέτρησις καὶ ἐκτίμησις τῶν ἀναλογιῶν μιᾶς καθέτου, ὀριζοντίου καὶ μέτρησις γωνιῶν διὰ τοῦ γωνιομέτρου.

Ἐλευθέρον σχέδιον. Ἰχνογράφησις μετ' ἐλευθέραν ἀπόδοσιν ἐνὸς ἀντικειμένου. Χρῆσις χρωμάτων καὶ μῆξις χρωμάτων π.χ. τὸ πράσινον προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως κίτρινου μετὰ κυανοῦ κ.λ.π. Ὑδροχρώματα, χρωστῆρες καὶ χρῆσις αὐτῶν. Πρῶται ἀρχαὶ τῆς σχεδιάσεως ὑπαίθρου. Μία οἰκία μεθ' ἐνὸς δένδρου, ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἐν ὑπαίθρῳ. Οὐρανός, βουνό, θάλασσα, βαρκούλα. Σκηναὶ ἐκτυλισσόμεναι ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ εἰς τὴν ἀπλουστάτην ἐκτέλεσιν.

Στοιχειώδεις γνώσεις τῆς προοπτικῆς. Προοπτικὴ ἀπόδοσις ἐνὸς ἀντικειμένου ὑπὸ τὴν διάφθρον θέσιν τῶν μαθητῶν, Διάφοροι ὄψεις τοῦ κύκλου, τῆς περιφερείας, τοῦ κυλίνδρου, τοῦ κύβου, τοῦ παραλληλεπιπέδου.

Φωτοσκίασις. Χρῆσις μολυβίων: Σκια ἀντικειμένων διὰ παραλλήλων εὐθειῶν.

Φωτοσκίασις διὰ διασταυρουμένων εὐθειῶν καὶ διὰ φθινούσης σκιάς. Τόνοι φωτοσκιάσεως.

Ἰχνογράφησις ἀπόφαντασίαις. Σύλληψις καὶ ἐκτέλεσις θέματος ἐκ τοῦ ἀναγνωστικοῦ τῆς Ἱστορίας, τῶν Φυσικῶν κ.λ.π. μαθημάτων τῆς ἡμέρας. Σύλληψις καὶ ἐκτέλεσις θεμάτων ἐκ τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἑορτῶν, λαϊκῶν πανηγύρεων καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων τῆς σχολικῆς ζωῆς.

Διακοσμητικὴ: Γεωμετρικά, ἀρχαῖκὰ καὶ σύγ-

χρονα λαϊκά σχέδια διακοσμήσεως. Κομμάτια δωρικά, ιωνικά και βυζαντινά ποικίλματα (φύλλα σταφυλῆς, σταφυλάς, σταυρούς, περιπλοκάδας κ.λ.π.). Λαϊκά σχέδια ἐν εἴδει κεντήματος (φύλλα, ἄνθη, ζῶα, ἄνθρωποι, δένδρα κ.λ.π. σχηματοποιημένα) πάντα τ' ἄνωτέρω διὰ μολυβίου μαύρου, ἐγχρώμων μολυβίων καὶ ὑδροχρωμάτων ὡς καὶ διὰ μαρκαδῶρων.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

Ἰχνογράφησις ἐκ τοῦ φυσικοῦ μιᾶς οἰκίας, ἐκκλησίας, κυλίνδρου, κύβου, πυραμίδος, παραλληλεπίπεδου καὶ λοιπῶν στερεῶν σωμάτων. Ἐφαρμογὴ στοιχείων προοπτικῆς π.χ. μέτρησις ἀκριβῆς καθέτων εὐθειῶν, ὀριζοντίων καὶ πλαγίων.

Χρῆσις γωνιομέτρων διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ἀκριβοῦς γωνίας τῶν ἐπιφανειῶν τῶν ἀντικειμένων.

Φωτοσκίαισις διὰ παραλλήλων καὶ χιαστί εὐθειῶν ὡς καὶ φθινούσης σκιάς διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὄγκου τῶν ἀντικειμένων. Χρώματα ἀπλᾶ, σύνθετα, ἄρμονικά, θερμὰ καὶ ψυχρά. Χρῆσις ἐγχρώμων μολυβίων, ὑδροχρωμάτων τέμπερας καὶ μαρκαδῶρων.

Ἰχνογράφησις ἀπὸ φαντασίας: Σύλληψις καὶ ἐκτέλεσις θέματος ἐκ τῆς Ἱστορίας, τοῦ Ἀναγνωστικοῦ τῶν Φυσιογνωστικῶν, τῶν ἐκδηλώσεων τῆς σχολικῆς ζωῆς (παρελάσεις, ἐκδρομαί, ἐπισκέψεις εἰς ἐργοστάσια κ.λ.π.) καὶ τῆς καθημερινῆς διδασκαλίας.

Ζωγραφικὴ ἐν ὑπαίθρῳ. Οἱ μαθηταὶ διδάσκονται ζωγραφικὴν εἰς τὴν ὑπαιθρον, καθορίζοντος τοῦ διδασκάλου ἐν ἀπλοῦν θέμα: σπιτάκι μ' ἓνα δένδρον. Ἀπόδοσις αὐτοῦ δι' ὑδροχρωμάτων ἢ ἄλλου, κατὰ προτίμησιν τοῦ μαθητοῦ, ὑλικοῦ. Κρίσις ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἀμοιβὴ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.

Κατὰ τὰς ἡμερησίας ἐκδρομάς οἱ μαθηταὶ δεόν νὰ ἀφιερῶνουν 1 — 2 ὥρας διὰ τὴν ἐν ὑπαίθρῳ ἄσκησιν ἐκ τοῦ φυσικοῦ εἰς τὴν ζωγραφικὴν. Π.χ. νὰ ζωγραφίσουν τὸ ἐξωκκλήσι μὲ

τὸ δένδρο, τὴν βάρκα μὲ τὰ πανάκια, τὴν θάλασσα μὲ τὸ βουνό, τὰ δένδρα κ.λ.π. Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι διὰ πᾶσαν ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἰχνογράφησιν ἢ ζωγράφησιν, ἢ μορφή τῆς διδασκαλίας θὰ εἶναι ἐργαστηριακὴ μὲ διάταξιν τῶν θρανίων ἢ σχεδιαστηρίων εἰς σχῆμα. Π ἢ ἐλλείψεως ἢ κύκλου μὲ τὸ μοντέλο εἰς τὸ κέντρον.

Διακοσμητικὴ : Σύνθετα γεωμετρικὰ σχήματα, μαργαρίται, ἀστέρες, ρόδακες, ἀνθέμια, λωτοί, σπειρωτὰ καὶ ἐλικοειδῆ σχήματα, ἀστράγαλοι, μαϊάνδροι, δωρικά, ἰωνικὰ καὶ λέσβια κυμάτια. Μαυρόασπρη ἢ ἐγχρωμος ἀπόδοσις αὐτῶν. Διακοσμητικὰ μοτίβα, σχέδια βυζαντινοῦ χαρακτῆρος (σταυροί, φύλλα ἀμπέλου, σταφυλαί, περιστεραί, παγώνια, περιπλοκάδες κ.λ.π.). Χρῆσις γεωμετρικῶν ὀργάνων διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκτελέσεως.

Π α ρ α τ ῆ ρ η σ ι ς :

Ἡ ἀβίαστος ἔκφρασις τῆς συγκινοῦσης ἐκάστοτε τὸν μαθητὴν ἐμπειρίας δι' ἰχνογραφημάτων, δὲν πρέπει νὰ παρακωλύεται διὰ συχνῶν διορθώσεων καὶ ἐπιμόνου προσπαθείας τοῦ διδάσκοντος διὰ τὴν ἀκριβῆ, κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, παράστασιν τῶν ἰχνογραφομένων, ἐφ' ὅσον καὶ εἰς τὰς τάξεις αὐτὰς ἢ ἐλευθέρᾳ ἀπὸ μνήμης ἰχνογράφησις ἐξακολουθεῖ κατέχουσα τὴν πρώτην θέσιν.

2. Χειροτεχνία.

Γ' ΤΑΞΙΣ

Οἱ μαθηταὶ κατασκευάζουν διὰ χαρτονίου περικαλύμματα βιβλίων, δισκία πολυγωνικά, χαρτοθήκας, χαρταετοὺς κ.τ.λ. Σχεδιάζουν ἐπὶ χονδροῦ χάρτου συνθετώτερα ἀντικείμενα, τὰ ὅποια κόπτουν διὰ ψαλιδίου, ὡς καὶ διάφορα, ἐπὶ κόλλας γλασέ, σχήματα, τὰ ὅποια ἀποκόπτουν καὶ ἐπικολλοῦν ἐπὶ χαρτονίου (Χαρτοκολλητικὴ). Κατασκευάζουν διάφορα διακοσμη-

τικά σχέδια, τὰ ὁποῖα διπλώνουν (Χαρτοδιπλωτική), καὶ πλέκουν ἢ ὑφαίνουν διὰ χαρτίνων ἐγγρώμων ταινιῶν διάφορα διακοσμητικὰ σχέδια (χαρτοπλεκτική καὶ χαρτοῦφαντική). Ἐκ πηλοῦ ἢ πλαστιλίνης κατασκευάζουν ἀνθοδοχεῖα, ἰχθῦς, βατράχους, πτηνὰ καὶ διάφορα ἄλλα ζῶα καὶ ἀντικείμενα, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν λοιπῶν μαθημάτων (πηλοπλαστική).

Αἱ μαθήτρια ἐπὶ πλεόν ἀσκοῦνται εἰς τὴν ραπτικήν (ἀσπρόρρουχα). Τὸ κέντημα σταυροβελονιά εἰς δυσκολώτερα σχέδια καὶ εἰς τὴν πλεκτικήν (δαντέλλα μὲ τὸ βελονάκι.)

Δ' ΤΑΞΙΣ

Οἱ μαθηταὶ κατασκευάζουν ἐκ χονδροῦ χάρτου χαρτοφύλακας, πλαίσια φωτογραφιῶν, δισκία ἐλλειψοειδῆ, ἀρχαίας περικεφαλαίας, ἀσπίδας, θώρακας κ.τ.λ. Πλέκουν ἐκ σύρματος ἢ χόρτου ἢ ἀχύρου καλάθια, πῖλους καὶ ἄλλα πλεκτικὰ εἶδη, κατασκευάζουν ἐκ πηλοῦ ἢ πλαστιλίνης ἀγγεῖα μετὰ λαβῶν καὶ κοσμημάτων, ἄνθη, ζῶα, μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, στύλους ἀρχαίων ρυθμῶν, φρούρια, ἀρχαῖα οἰκοδομήματα καὶ σκαλίζουν ἐπὶ ξύλου διακοσμητικὰ σχέδια κατὰ τὰ πρότυπα τῆς λαϊκῆς καὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Αἱ μαθήτρια ἐπὶ πλεόν ἀσκοῦνται εἰς τὴν ραπτικήν (ἀσπρόρρουχα), εἰς τὸ κέντημα (λευκὸν πρὸς στολισμὸν ἀσπρόρρουχῶν) καὶ εἰς τὴν πλεκτικήν (πλέξιμον περιποδιῶν).

Ε' ΤΑΞΙΣ

Χαρτοζωγραφικὴ μὲ κόλλες γλασσέ ἐπὶ θεμάτων εἰλημμένων ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τῆς ἐβδομάδος (Ἱστορίας, Φυσικῆς, Χημείας, Θρησκευτικῶν, Ἐκθέσεως ἰδεῶν, Ἀριθμητικῆς, ἐκδρομῶν ὡς καὶ εὐκαιριακῶν διδασκαλιῶν).

Χαρτοτεχνία: Κατασκευαὶ συνθετωτέρων οἰκιῶν μετὰ ἐξωστῶν, κεράμων κ.λ.π. Κατασκευὴ ὑπὸ ὁμάδος μαθητῶν τῆς πλατείας τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ Σχολεῖον, τὴν Ἐκκλη-

σίαν, τὸ Κοινοτικὸν Κατάστημα, τὴν βρῦσιν καὶ μερικὰ σπιτάκια.

Καλαθοπλεκτική — Συρματοτεχνία : Κατασκευή καλαθίσκων μὲ χόρτον Μαδαγασκάρης ἀπλῶν καὶ ἐγχρώμων. Συνδυασμὸς χόρτου καὶ σύρματος διὰ τὴν κατασκευὴν στερεωτέρων ἀντικειμένων. Συνδυασμὸς χόρτου καὶ χαρτονίου διὰ τὴν κατασκευὴν δίσκων, δοχείων καὶ καλαθίσκων. Κατασκευή διὰ σύρματος καλάθων ἀχρήστων καὶ, ἐν συνδυασμῷ μὲ κόλλες σγουρές, ἀνθέων. Κατασκευή ἀνθέων μὲ σπειρωτὸν σύρμα καὶ ἐγχρώμων κλωστῶν.

Ξυλοτεχνία : Χρῆσις συστήματος σέγας καὶ κατασκευὴ ἐκ χονδροῦ χαρτονίου ἢ κόντρα - πλακὲ ἢ ξυλοτέξ οἰκιῶν, ρυθμῶν Ναῶν, συνθέτων δένδρων καὶ ἀναπαράστασις τῆς πλατείας τοῦ χωριοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ Σχολεῖον, τὸ Κοινοτικὸν κατάστημα, τὴν βρῦσιν κ.λ.π.

Κατασκευὴ φάτνης (διὰ τοῦ τρόπου τῆς μεγενθύσεως σχεδιάζουσι τὰ πρόσωπα τῆς φάτνης εἰς τὸ ξύλο καὶ τὰ κόβουσι). Κατασκευὴ δίσκων, τραπεζίων, καθισμάτων, φακελοθηκῶν, χαρτοκοπτῶν, ἐπιτραπεζίων καὶ ἐπιτοιχείων βιβλιοθηκῶν, ζῶων, ἀνθρώπων, γεωγραφικῶν καὶ ἡμιαναγλύφων χαρτῶν, παισίων ἔργων ζωγραφικῆς καὶ χαρταετῶν.

Σημείωσις :

Αἱ μαθήτριάς ἐπὶ πλέον ἀσχοῦνται εἰς τὴν κοπτικήν, ραπτικήν, πλεκτικήν, τὸ μαντάρισμα καὶ τὸ κέντημα.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

Χαρτοζωγραφική : Κατασκευὴ μὲ κόλλες γλασσὲ καὶ ἐπικόλλησις τούτων ἐπὶ χαρτονίου σκηνῶν ἐκ τῆς σχολικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς. Κατασκευὴ παραστάσεων κατὰ σύλληψιν ἐκ τῆς διδαχθείσης ὕλης τῆς ἐβδομάδος.

Χαρτοτεχνία : Κατασκευὴ γεωμετρικῶν σωμάτων μὲ χαρτόνι. Κατασκευαὶ συνθετωτέρων οἰκιῶν καὶ ὄλων τῶν-

ρυθμῶν τῶν ναῶν. Κατασκευὴ δίσκων, κυτίων καὶ φακελοθηκῶν ἐκ στερεωτέρου χαρτονίου. Κατασκευὴ τῆς πλατείας τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ ἀξιολογώτερα κτίσματα. Κατασκευὴ χαρτοφύλακος καὶ καλύμματος βιβλίων.

Κ α λ α θ ο π λ ε κ τ ι κ ῆ — **Σ υ ρ μ α τ ο τ ε χ ν ῖ α** : Κατασκευὴ καλαθίσκων ἐκ χόρτου, ἐξ ὑφάσματος, ἐκ σπάγγου, ἐκ βούρλων καὶ λοιπῶν φυομένων ἐν τῇ περιοχῇ χόρτων. Συνδυασμὸς αὐτῶν μὲ σύρμα. Κατασκευὴ σκελετοῦ γεωμετρικῶν σωμάτων. Κατασκευὴ περικεφαλαιῶν, περικνημίδων, θωράκων ἐν συνδυασμῷ χάρτου, χαρτονίου καὶ σύρματος. Κατασκευὴ καλῶν ἀχρήστων, αὐγῶν, ἄρτου κ.λ.π.

Ἐ υ λ ο τ ε χ ν ῖ α : Χρῆσις συστήματος σέγας. Κατασκευὴ ὄλων τῶν ρυθμῶν τῶν Ναῶν. Κατασκευὴ τῆς πλατείας τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ κυριώτερα κτίσματα. Κατασκευὴ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς περιοχῆς τοῦ σχολείου. Κατασκευὴ γεωμετρικῶν σωμάτων, Φάτνης, Μάγων ὁδοιπορούντων, καλαθίσκων, τραπεζῶν, φακελοθηκῶν, ἐπιτραπέζιων καὶ ἐπιτοιχίων βιβλιοθηκῶν, πλαισίων, ζώων, ἀνθρώπων, φύλλων, ἀνθέων καὶ καρπῶν. Κατασκευὴ πλαισίων ἔργων ζωγραφικῆς κ.λ.π. Κατασκευὴ ομάδος ποδοσφαιριστῶν καὶ πετοσφαιριστῶν, χαρτοκοπτῶν, κυτίων, κασετινῶν διὰ τὴν τοποθέτησιν σχολικῶν εἰδῶν, κατασκευὴ τελάρου βιβλιοδεσίας. Ὀμαδικὴ κατασκευὴ ποιμνίου μὲ τὸν ποιμένα, τὴν στάνην καὶ τὸν σκύλον. Κατασκευὴ ἀργαλειοῦ καὶ ἄλλων οἰκοτεχνικῶν ἐργαλείων.

Β ι β λ ι ο δ ε τ ι κ ῆ : Βιβλιοδέτησις βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ σχολείου, περιοδικῶν καὶ τῶν ἀρχείων τοῦ σχολείου.

Ἀ ν θ ο τ ε χ ν ῖ α : Κατασκευὴ μὲ σγουρὲς κόλλες ἀνθέων εἰς πολυχρώμους ἀνθοδέσμας. Συνδυασμὸς σύρματος καὶ σγουρῆς κόλλας δι' ἐνισχυμένα ἄνθη.

Π λ α σ τ ι κ ῆ : Κατασκευὴ μὲ πλαστιλίνην ἢ πηλὸν ἀναγλύφων χαρτῶν καὶ τοποθέτησις ἐπ' αὐτῶν ἐρημοκκλησιῶν,

κίωνων, γεφυρῶν, ἀεροπλάνων κ.λ.π. κατασκευασθέντων ἐκ κιμωλιῶν. Κατασκευή ἐκ πηλοῦ ἀναγλύφων χαρτῶν καὶ τοποθέτησις ἐπ' αὐτῶν τῶν προϊόντων τοῦ τόπου.

Γ υ ψ ο υ ρ γ ί α : Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀναγλύφου χάρτου τῆς πλαστιλίνης καὶ πηλοῦ ἐκτελοῦν οἱ μαθηταί, τῇ ὑποδείξει τοῦ διδασκάλου, ἀρνητικὸν ἐκμαγεῖον ἐκ γύψου καὶ ἐν συνεχείᾳ θετικὸν ἐκμαγεῖον. Χρωματίζουν τοῦτο καὶ τοποθετοῦν σπιτάκια, ἐκκλησοῦλες, προϊόντα, κ.λ.π. καὶ ζωγραφίζουν τὰς λίμνας καὶ ποταμούς. Μὲ τὸν γύψον οἱ μαθηταὶ κατασκευάζουν διάφορα διακοσμητικὰ ἀρχαῖα καὶ βυζαντινὰ (μαιάνδρους, ρόδακας, ἀνθέμια, λωτούς, ἀστραγάλους, δωρικά, ἰωνικά καὶ λέσβια κυμάτια, ἀμπέλου φύλλα, σταυρούς, σπείρας, περιστεράς, παγώνια, τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ κ.λ.π.). Ταῦτα γίνονται καὶ χαρακτὰ ἐπὶ τοῦ γύψου, ἀφοῦ σχεδιασθοῦν ἐπ' αὐτοῦ.

Κατασκευή προσωπίδων. Διὰ χαρτοπολτοῦ (ἐφημερίδων, περιοδικῶν ἐμπεποτισμένων εἰς κολλῶδες ὕγρον) κατασκευάζουν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ γυψίνου ἐκμαγεῖου ἢ μαρμαρίνου ἢ ξυλίνου προσωπίδας. Κατ' ἀρχὰς θέτουν μικρὰ ὕγραθέντα τεμάχια ἐπὶ τοῦ ἐκμαγεῖου καὶ ἐν συνεχείᾳ μεγαλύτερα ἐπ' αὐτῶν καὶ τὰ ἀφήνουν νὰ στεγνώσουν. Κατόπιν χρωματίζουν τὰς προσωπίδας.

Ψ η φ ι δ ο γ ρ α φ ί α : Κατασκευή ψηφιδωτοῦ μὲ χαλίγια διὰ τὰ σχολεῖα τῶν νήσων καὶ μὲ ψιλοκομμένα πετραδάκια διὰ τὰ σχολεῖα τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Ἡ κατασκευή δέον νὰ γίνεται καὶ μὲ τοὺς δύο τρόπους. (1ος τρόπος : Σχεδιάσις τοῦ θέματος ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου καὶ τοποθέτησις καὶ συγκόλλησις τῶν βοτσαλιῶν καὶ μικρῶν χαλίγων καὶ ἐν συνεχείᾳ τοποθέτησις αὐτοῦ εἰς τὸν πυθμένα τελάρου καὶ ρῖψις μίγματος τσιμέντου καὶ ἄμμου πρὸς συγκράτησιν καὶ ἐνιαίαν κατασκευὴν. 2ος τρόπος : Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μίγματος τοῦ τσιμέντου καὶ ἄμμου τοποθετοῦμεν τὰ χαλίγια ἢ πετραδάκια, ἀφοῦ σχεδιάσωμεν εἰς γενικὰς γραμμὰς τὸ σχέδιον καὶ ἐν συνεχείᾳ συμβουλευόμεθα τὸ πρωτότυπον σχέδιόν μας.

Ψηφιδωτὸν γίνεται καὶ μὲ μικροκομμένας ἐγχρώμους κόλλας ἐν εἴδει ψηφίδων). Τὰ θέματα εἶναι κατ' ἀρχὰς ἀπλαῖ εὐθεῖαι παράλληλοι, τεθλασμένοι, μαϊανδροί, ἄνθη καὶ καταλήγομεν εἰς συνθετώτερα θέματα.

Αἱ μαθήτρια ἐπὶ πλέον ἀσχοῦνται εἰς τὴν κοπτικήν, ραπτικήν, πλεκτικήν καὶ τὸ κέντημα.

3. Καλλιγραφία.

Ε' ΤΑΞΙΣ

Γραφή τῶν μικρῶν καὶ κεφαλαίων γραμμάτων τῆς πλαγίας γραφῆς κατὰ τὴν γενετικήν αὐτῶν σειράν, προηγουμένων τῶν ἀναγκαίων προασκήσεων.

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

Γραφή τῶν μικρῶν καὶ κεφαλαίων γραμμάτων τῆς στρογγύλης γραφῆς. Ταχυγραφία. Κεφαλαῖα ἐπιγραφικὰ καὶ διακοσμητικὰ γράμματα. Ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν γραφήν ρητῶν καὶ ἐπιγραφῶν πρὸς διακόσμησιν τῆς αἰθούσης διδασκαλίας καὶ τοῦ σχολείου, βιβλίων καὶ τετραδίων αὐτῶν.

Σημείωσις :

Ὁ σκοπὸς τῆς Καλλιγραφίας εἰς τὰς τέσσαρας προηγουμένας τάξεις ἐπιτυγχάνεται ἐφ' ὅσον δοθῇ ἡ δέουσα προσοχὴ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου κατὰ τὰς γραπτὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν. Ἡ εἰσαγωγὴ ἰδιαιτέρου μαθήματος εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις ἀποβλέπει εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ μαθήματος.

Παρατήρησις :

Γενικῶς ἡ ὕλη τῶν τεχνικῶν μαθημάτων δεόν νὰ εἶναι ὀργανικῶς συνδεδεμένη μετὰ τῶν ἄλλων μαθημάτων.

Θ' ΜΟΥΣΙΚΗ

Διδακτέα ύλη.

Γ' ΤΑΞΙΣ

α) Θεωρία Μουσικῆς.

Πεντάγραμμον. Κλειδί τοῦ σόλ. Ὀνομασία φθογγοσήμων. Χρονική ἀξία φθογγοσήμων (όλόκληρον, ἥμισυ, τέταρτον). Μέτρον 2)4. Ἀνάλογοι ἀσκήσεις ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω ὕλης (ρυθμικαὶ καὶ μελωδικαί).

β) Ἀσματα.

Ἀπλᾶ μονόφωνα μὲ θέματα θρησκευτικά, πατριωτικά καὶ φυσιολατρικά.

Ἐνδεικτικῶς παρατίθεται ὁ κατωτέρω πίναξ :

1. Δέξου, θεέ, τὴν προσευχὴν μας, Βερίτη Γ.
2. Πρὶν πέσω νὰ πλαγιάσω, Κωστοπούλου Π.
3. Στὸν οὐράνιο πατέρα, Νούσια Ι.
4. Σὺ ποὺ κόσμους κυβερνᾷς, RITTER A.
5. Χριστοῦγεννα, Χωραφᾶ Γ.
6. Νύκτα Χριστουγέννων, Νούσια Ι.
7. Ἡ σημαία, Δημοπούλου.
8. Στὴ σημαία, Σπεράντσα Στ.
9. Πόθος τῆς Πατρίδος, Στρατήγη Γ.
10. Τὰ κλεφτόπουλα, Δημῶδες.
11. Σαράντα παλληκάρια, Δημῶδες.
12. Λουλούδι τῆς Μονεμβασιάς, Δημῶδες.
13. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας, Δημῶδες.
14. Ὁ πεῦκος, Παπαντωνίου Ζ.
15. Ἡ Ὑφάντρα τοῦ χωριοῦ, Παπαχριστοδούλου.
16. Ἡ Ἀνοιξίς, Βλάχου Ἀγγ.
17. Ἡ ἀμυγδαλιά, Ἀργυροπούλου Ἀθαν.
18. Τὸ ἀηδονάκι, Σακελλαρίου Χ.
19. Ξελιδόνι μου γοργό, Δημῶδες.

20. Τὸ ὁμορφο χωριό, Μανιαδάκη.
21. Ἡ ἀγάπη τῆς Ἐργασίας, Σπεράντζα Στ.
22. Ἡ Πρωτομαγιά, Πολέμη Ι.
23. Καλοκαίρι, Βυζιηνοῦ Γ.
24. Ὁ Τζιτζικας, Παπαντωνίου Ζ.
25. Ἡ Κυψέλη, Πολέμη Ι.
26. Χωριό μου, Παπαχριστοφίλου — Χαλάτση.
27. Στὴν κατασκήνωσι, Βερίτη Γ.
28. Ἐθνικὸς Ὕμνος, Σολωμοῦ Δ.
29. Ταῖς Πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Ἐκκλησιαστικόν.
30. Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, Ἐκκλησιαστικόν.
31. Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, Ἐκκλησιαστικόν.
32. Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου, Ἐκκλησιαστικόν.
3. Χριστὸς Ἀνέστη, Ἐκκλησιαστικόν.
34. Περνάει ὁ Στρατὸς τῆς Ἑλλάδος, Ἐμβατήριον.

Μεθοδικὰ ὑποδείξεις.

Ἡ θεωρία πρέπει νὰ διδαχθῆ κατὰ τὸν ἀπλούστερον τρόπον. Τὰ φθογγόσημα νὰ διδαχθοῦν ἀνὰ δύο εἰς ἕκαστον μάθημα καὶ νὰ μὴ διδάσκειται νέον τι πρὸ τῆς τελείας ἐμπεδώσεως τῶν δεδιδαγμένων δι' ἀσκήσεων. Ἰδιαιτέρα προσοχὴ πρέπει νὰ δοθῆ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μέτρου. Τοῦτο θὰ διδαχθῆ μὲ πρακτικὸν τρόπον.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀσμάτων οἱ μαθηταὶ ἀσκοῦνται εἰς τὰς ἐναλλαγὰς ἐντάσεως τῆς φωνῆς (FORTE, PIANO, PIANISSIMO κ.λ.π.).

Ἐνδείκνυται ἡ ἀκρόασις μουσικῶν δίσκων (δημοτικῆς καὶ κλασσικῆς μουσικῆς ἑλληνικῆς καὶ ξένης).

Ὁ διδάσκαλος δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος εἰς τὴν διδασκαλίαν πάντων τῶν ἀναφερομένων ἀσμάτων, οὔτε ἄλλα τοπικά, ἐπίκαιρα καὶ εἰς τὴν ὕλην τῶν λοιπῶν μαθημάτων ἀναφερόμενα θ' ἀγνοήσῃ, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι ἡθοπλαστικά καὶ ἐθνικοῦ περιεχομένου.

Δ' ΤΑΞΙΣ

α) Θεωρία Μουσικής.

Ἐπανάληψις διδαχθέντων εἰς τὴν Γ' τάξιν.

Μελωδικαὶ ἀσκήσεις ἐπὶ τῶν ἰδίων φθογοσῆμων εἰς μέτρον 2)4 καὶ 3)4.

Στιγμὴ διαρκείας (ἡμισυ παρεστιγμένον). Παύσεις (ὄλοκλήρου, ἡμίσεος, τετάρτου).

β) Ἄσματα.

Μονόφωνα καὶ δίφωνα ἄσματα.

Ἐνδεικτικῶς παρατίθεται ὁ κατωτέρω πίναξ :

1. Ὕμνος εἰς τὸν Θεόν, Καλογερά Α.
2. Ὡ Πανάμωμε, μετάφρ. Ἀργυροπούλου Α.
3. Θεοτόκε ἡ ἐλπίς, Ἐκκλησιαστικόν.
4. Σὺ ποὺ κόσμους κυβερνάς, μετάφρ. Ἀργυροπούλου Α.
5. Ἄγια Νύχτα, Ἑλληνικὴ παράφρασις.
6. Γλυκιὰ μητέρα τοῦ Χριστοῦ, Ἀργυροπούλου Α.
7. Χιόνια στὸ Καμπαναριό, Σπεράντζα Στ.
8. Στὸν Οὐράνιο Πατέρα, Νούσια Ι.
9. Σημαία γαλανόλευκη, Ἀστερίου Χρ.
10. Πατρίδα μας Ἑλλάδα, Πολέμη Ι.
11. Σκέπασε Μάνα, Παράσχου Γ.
12. Ἑλλάδα Πατρίδα, Οἰκονομίδη.
13. 25η Μαρτίου, Σπεράντζα Στ.
14. Μισεύω καὶ τὰ μάτια μου, Δημῶδες.
15. Μαύρη εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά, Δημῶδες.
16. Στρατιώτης, Βυζινοῦ Γ.
17. Μὲ τοῦ Μαγιοῦ τὴ μυρουδιά, Δημῶδες.
18. Ὕμνος τῶν Προγόνων, Δροσίνη Γ.
19. Ὁ Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου, Δημῶδες.
20. Κλέφτικη ζωὴ, Δημῶδες.
21. Σγουρὸς βασιλικός, Δημῶδες.
22. Τὸ ἀηδονάκι τὸ μικρό, Δημῶδες.

23. Ὑφάντρα τοῦ χωριοῦ, Παπαχριστοδοῦλου.
24. Βαρκούλα, Πολέμη Ι.
25. Τὸ Τρυγόνι, Πολέμη Ι.
26. Τ' ἀκρογιαλί μας, Δροσίνη Γ.
27. Πρωτομαγιά, Σπεράντζα Στ.
28. Ὁ Μάϊος, Δημητρακοπούλου Ι.
29. Ἡ κοπέλλα ἢ Μαριγώ, Παπαντωνίου Ζ.
30. Ἡ Ἄνοιξις, Ἀρβανιτοπούλου.
31. Τὸ καλοκαίρι, Παλαμᾶ Κ.
32. Ἐθνικὸς Ὑμνος, Σολωμοῦ Δ.
33. Ὑμνος τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, Ἐκκλησιαστικόν.
34. Πάνω ἐκεῖ στῆς Πίνδου μας, Ἐμβατήριον.
35. Περνάει ὁ Στρατός, Ἐμβατήριον.
36. Ἡ Γέννησις Σου, Χριστέ, Ἐκκλησιαστικόν.
37. Ἐν Ἰορδάνῃ, Ἐκκλησιαστικόν.
38. Ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ—Αἱ Γενεαὶ πᾶσαι, Ἐκκλησιαστικόν.
39. Χριστὸς Ἀνέστη, Ἐκκλησιαστικόν.

Μεθοδικαὶ ὑποδείξεις :

Ὡς ἐν τῇ Γ' τάξει.

Ε' ΤΑΞΙΣ

α) Θεωρία Μουσικῆς.

Ἐπανάληψις θεωρίας τῶν προηγουμένων τάξεων. Ἐκμάθησις ὑπολοίπων φθογγοσῆμων ἐντὸς τοῦ πενταγράμμου καὶ τοῦ φθογγοσῆμου σὶ κάτωθεν αὐτοῦ. Περὶ μέτρου. Ἰσχυρὰ καὶ ἀσθενῆ μέρη αὐτοῦ. Ἀσκήσεις μετὰ μέτρα 2)4, 3)4, 4)4, Ὀγδοα. Σύνδεσις διαρκείας.

β) Ἄσματα.

Δυσκολώτερα τῶν διδαχθέντων εἰς τὰς προηγουμένας τάξεις. Κανόνες δίφωνοι καὶ ἀπλᾶ δίφωνα ἄσματα. (Νὰ δοθῇ ἰδιαιτέρα σημασία εἰς τὰ πατριωτικὰ ἔμβατήρια καὶ εἰς τὰ

ἀπλᾶ δημῶδη ἄσματα κατὰ προτίμησιν μὲ ἐθνικὸν περιεχόμενον).

Ἐνδεικτικῶς παρατίθεται ὁ κατωτέρω πίναξ ἄσμάτων :

1. Σὺ πού κόσμους κυβερνᾷς RITTER P.
2. Τὶς Θεὸς Μέγας, Βυζαντινόν.
3. Τὰ σύμπαντα ψάλλουν, Μποτετζάγια Α.
4. Ἄγια Νύχτα, μετάφρ. Παπαδημητρίου Κ.
5. Ὁ Βασιλεὺς τῶν Βασιλέων, σύνθεσις Μπάχ.
6. Ἡ Σημαία μας, ποίησις Πολέμη Ι.
7. Πάντα ἐμπρός! σύνθεσις KLINK Η.
8. Ἡ 25ῆ Μαρτίου, ποίησις Σπεράντζα Στ.
9. Ὁ Ἐθνικὸς Ὕμνος, ποίησις Σολωμοῦ Δ.
10. Μᾶς ἦρθ' ὁ Μᾶης, σύνθεσις Κοκκίνου Ν.
11. Ξαναγυρνῶ, ποίησις Σπεράντζα Στ.
12. Ἡ Κρήτη, Δημοτικόν.
13. Τὸ ἀηδόνι τὸ μικρό, Δημοτικόν.
14. Τὸ τραγούδι τοῦ Ἥλιου, Δημοτικόν.
15. Λειτουργικά : Σὲ ὑμνοῦμεν, Ἄξιόν ἐστιν. Εἶδομεν τὸ φῶς. Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου, Ἀπολυτίκια Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ ἐπισήμως ἐορταζομένων Ἀγίων.

Π α ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς :

Ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ ἐπιλέγῃ καὶ ἕτερα ἄσματα κατὰλληλα (Ἐθνικοῦ, θρησκευτικοῦ, φυσιολατρικοῦ περιεχομένου, δημῶδη κ.λ.π.).

ΣΤ' ΤΑΞΙΣ

α) Θεωρία Μουσικῆς.

Ἐπανάληψις θεωρίας κατωτέρων τάξεων. Μέτρον 7)8. Τέταρτον παρεστιγμένον. Ἐλλιπὲς μέτρον. Μελωδικαὶ καὶ ρυθμικαὶ ἀσκήσεις ἐφ' ὅλης τῆς διδαχθείσης ὕλης εἰς τὰ τέσσαρα ἔτη.

β) Ἄσματα.

1. Γλυκὸ τοῦ κόσμου στήριγμα, ποιήσις Μαρτζώκη Σ.
2. Μέσ' ἀπ' τὴν ἄδολη ψυχὴ του, ποιήσις Σκιαδαρέση Σ.
3. Ὅπου κ' ἂν στρέψω τὰ μάτια μου, σύνθεσις Ἀργυροπούλου Α.
4. Μὲ κάθε πλάσμα Σου, σύνθεσις Ἀργυροπούλου Α.
5. Χριστὲ ἡ γέννησή Σου, Μπάχ.
6. Χριστουγεννιάτικη χαρά, ποιήσις BORDESE I.
7. Ἀγγέλων ὕμνοι ἀντηχοῦν, σύνθεσις Μπάχ.
8. Ἡ πρωτοχρονιά, σύνθεσις Κοκκίνου Ν.
9. Εἶν' ἡ πατρίδα μας Ἑλλάδα, ποιήσις Πολέμη Ι.
10. Στὴ σημαία, ποιήσις Κούρτη Γ.
11. Ἡ λαφίνα, Δημοτικόν.
12. Γιὰ σέ, γλυκειὰ Ἑλλάδα, ποιήσις Δροσίνη Γ.
13. Ἡ 25ῃ Μαρτίου, σύνθεσις Κοκκίνου Ν.
14. Ἀπὸ φλόγες ἡ Κρήτη, σύνθεσις Καίσαρη Σπ.
15. Τῆς Ἀνοιξὸς τὸ ξύπνημα, σύνθεσις Μόζαρτ.
16. Ἡ χαρά, σύνθεσις Μένδελσον.
17. Τὸ χάραμα, σύνθεσις Χωραφᾶ Γ.
18. Στὶς κατασκηνώσεις, σύνθεσις Καψάσκη Σπ.

Ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι :

Κοντάκιον Χριστουγέννων, Ἀπολυτίκιον Εὐαγγελισμοῦ. Τὸν Σταυρὸν Σου προσκυνοῦμεν. Χερουβικὸς ὕμνος (πλ. Δ'). Κοινωνικὸν (ἀπλοῦν). Τὸν νυμφῶνα Σου βλέπω. Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται.

Ἐγκώμια Μ. Παρασκευῆς, ἀπολυτίκια ἐπισήμως ἑορταζομένων Ἀγίων.

Γενικαὶ μεθοδικαὶ ὑποδείξεις

1) Ἐνδεικτικῶς παρετέθησαν τὰ ἀνωτέρω ἄσματα. Ὁ διδάσκαλος δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ διδάξῃ ἅπαντα, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐπιλέγῃ καὶ ἕτερα κατάλληλα.

2) Εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συγκρότησις χορωδίας ἐκ τῶν

καλλιφώνων μαθητῶν διὰ τὴν τελείαν ἐκτέλεσιν τῶν ἀσμάτων κατὰ τὰς σχολικὰς ἑορτὰς καὶ διὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν.

3) Ἐνδείκνυται νὰ καλλιεργηθῆ ἰδιαίτερος ἡ ἀγάπη τῶν μαθητῶν πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν. Πρὸς τοῦτο θὰ βοηθήσῃ τὸ παράδειγμα τῶν διδασκάλων καὶ ἡ ἀκρόασις δίσκων ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

4) Ἀναλόγως τῆς μουσικῆς προόδου τῶν μαθητῶν εἶναι δυνατὴ ἡ μύησις αὐτῶν εἰς τὴν κλασσικὴν μουσικὴν δι' ἀκρόασεως δίσκων καὶ ἀναγνώσεως βιογραφιῶν ἐνίων μουσουργῶν.

5) Χρήσιμος κρίνεται ἡ δημιουργία πλουσίας δισκοθήκης ἐν τῷ σχολείῳ (μὲ ἐμβατήρια, δημοτικὰ καὶ κλασσικὰ παιδικὰ ἔργα), πρὸς προαγωγὴν τοῦ μουσικοῦ κριτηρίου τῶν μαθητῶν καὶ καλλιέργειαν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐθνικὴν καὶ κλασσικὴν μουσικὴν.

I. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ

1. Σκοπός.

Ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ σκοποῦ τοῦ μαθήματος τῆς Γυμναστικῆς, ὅστις ἔχει καταχωρισθῆ ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι τῶν Α' καὶ Β' τάξεων, ἐπιδιώκονται καὶ οἱ κατωτέρω μερικοὶ σκοποί :

α) Ἡ ἐξασφάλισις τῆς σωματικῆς ὑγείας καὶ εὐεξίας, ἡ ἐπίρρωσις τῶν σωματικῶν δυνάμεων καὶ ἡ σκληραγώγησις τοῦ ὀργανισμοῦ.

β) Ἡ ἀνάπτυξις τῆς σωματικῆς ρώμης καὶ τῶν δεξιότητων καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ ρυθμοῦ τῶν κινήσεων.

γ) Ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀποδόσεως τῶν φυσιολογικῶν λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἀναπνευστικοῦ καὶ κυκλοφοριακοῦ συστήματος.

δ) Ἡ ἐπίτευξις συμμέτρου καὶ ἀρμονικῆς διαπλάσεως καὶ

ή καλλιέργεια τής όρθής στάσεως, κινήσεως και σωματικῆς παραστάσεως.

ε) Ἡ καλλιέργεια τής συνειδήσεως τής αξίας και τοῦ βαθυτέρου προορισμοῦ τοῦ σώματος και ἡ ανάπτυξις πνεύματος σεβασμοῦ πρὸς αὐτό.

στ) Ἡ καλλιέργεια τής αγάπης πρὸς τὴν φύσιν και τὴν ζωὴν τής υπαίθρου, ὡς και ἡ ανάπτυξις τής διαθέσεως πρὸς κίνησιν, πρὸς ἐργασίαν, πρὸς δρᾶσιν.

ζ) Ἡ καλλιέργεια τῶν ἠθικῶν και κοινωνικῶν ἀρετῶν, αἵτινες ὀλοκληρώνουν τὴν προσωπικότητα και προετοιμάζουν τὸ ἄτομον εἰς τὴν μετ' εὐθύτητος και αἰσιοδοξίας ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τής ζωῆς.

η) Ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος τής τάξεως, τής αυτοκυριαρχίας, τής πειθαρχίας, τής ἀλληλεγγύης, τής συνεργασίας.

θ) Ἡ διατήρησις τῶν ἐθνικῶν ἀσμάτων, τῶν ἐθνικῶν χορῶν και ἄλλων συναφῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

ι) Ἡ καλλιέργεια τοῦ ὑγιῶς ἀθλητικοῦ πνεύματος.

ια) Ἡ ανάπτυξις τῶν ἰδιαιτέρων ἀθλητικῶν δεξιοτήτων τῶν μαθητῶν, ἰδίᾳ τής Ε' και ΣΤ' τάξεως και ἡ προπαρασκευὴ ἀθλητῶν.

2. Διδασκτέα ὕλη.

Γ' και Δ' ΤΑΞΕΙΣ

Α' Παιδαγωγικὴ Γυμναστικὴ.

1. Ἀσκήσεις πυκνῆς τάξεως και μετασχηματισμῶν. Μετὰ τὴν προθέρμανσιν, ἥτις ἐπιτυγχάνεται με δρομικὰς ἢ ἄλλας παιδιὰς ἢ παιγνιώδεις ἀσκήσεις, ὁ μαθητὴς εἶναι ἔτοιμος νὰ δεχθῆ πᾶσαν ἀσκήσιν πρὸς ἐνίσχυσιν τής δυνάμεως, ταχύτητος, ἀντοχῆς, εὐκαμψίας και ἐλαστικότητος. Αἱ ἀσκήσεις πρέπει νὰ ἀποβλέπουν εἰς τὴν προαγωγὴν κυρίως τῶν λειτουργιῶν τής ἀναπνοῆς και κυκλοφορίας ὡς και εἰς τὴν διόρ-

θωσιν τῶν ἐλαττωματικῶν στάσεων. Δὲν καθηλώνονται οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν προσοχήν, ἀλλὰ δι' ἐλαφρῶν καὶ ἐλευθέρων ἀσκήσεων τοὺς παρέχεται ἄφθονος καὶ χαροποὺς κινήσεις.

Αἱ διὰ παραγγέλματος γυμναστικαὶ ἀσκήσεις εἶναι ἀπλῆς μορφῆς ἐξ ὅλων τῶν κατηγοριῶν καὶ κυρίως ἐκ τῶν κάτω θέσεων ἦτοι : ἐδραίας, πρηνοῦς καὶ ὑπτίας.

2. Ἐλεύθεραι ἀσκήσεις ἐκ τῶν θεμελιωδῶν καὶ παραγῶγων στάσεων αὐτῶν.

Ἀναπηδήσεις, ἄλματα, φυσικαὶ μετατοπίσεις, ἀσκήσεις εὐκαμψίας καὶ συνασκήσεις. Αἱ ἀσκήσεις αὗται δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνουν τὰ 8' τῆς ὥρας.

3. Ἀσκήσεις ἐπὶ τῶν γυμναστικῶν στρωμάτων ἀπλῆς μορφῆς ἦτοι : Κυβιστήσεις ἐμπρὸς καὶ εἰς βάθος, ἀνακυβιστήσεις ὀπίσω, κυβιστήσεις διαστάδην ἐμπρὸς, κυβιστήσεις μὲ τὰ σκέλη ὀκλαδόν, πλάγιοι κυβιστήσεις (τροχός), κατακόρυφος ἀναστροφή (στήριξις τοῦ σώματος διὰ τῶν χειρῶν κατ' ἀρχὰς μὲ βαθμόν). (Διάρκεια 5 - 8 λεπτά).

4. Ἐφηρμοσμένα ἄλματα ἐπὶ πλινθίου ἢ Μπόκ ἦτοι : Κυβιστήσεις ἐπὶ τοῦ πλινθίου, διαστάδην ἄλματα καὶ ὑπερπήδησις τοῦ πλινθίου εἰς δύο φάσεις, πλαγία ὑπερπήδησις εἰς δύο φάσεις, ἀνάβασις καὶ ὑπερπήδησις εἰς βάθος μὲ ὑπερέκτασιν καὶ λοξὴν ἀνάτασιν, εἰς δύο φάσεις. (Διάρκεια 5-10 λεπτά).

5. Ἐνόργανοι ἀσκήσεις ἐπὶ πολυζύγων, δοκῶν χαμηλῶν ἢ ἀνεστραμμένων ἐδράνων ἦτοι : ἐξαρτήσεις, ἔλξεις, ἰσορροπίαί, αἰωρήσεις κλπ. (Διάρκεια 8 - 10 λεπτά).

Β' Παιδιά :

Ἄλλα τὰ εἶδη παιδιῶν γυμναστικῶν καὶ ὁμαδικῶν παιδαγωγικοῦ χαρακτῆρος, ἐθνικῶν καὶ ξένων, καὶ αἱ ἀγωνιστικὰ παιδιὰ : πετοσφαίρισις, καλαθοσφαίρισις καὶ χειροσφαίρισις. Τούτων ὅμως θὰ γίνεταί τεχνικὴ ἀνάλυσις : τρόποι μεταβιβάσεως, συνδυασμῶν ἀπλῶν, ἐλιγμῶν. (Διάρκεια μέχρι 10 λεπτῶν).

Γ' Ἀγωνιστική :

1. Δρόμοι καὶ σκυταλοδρομῖαι μέχρι 40 μέτρων.
2. Ἄλματα εἰς ὕψος, ὡς καὶ ὑπεράνω διαφόρων ἐμποδίων.
3. Ρίψεις ἐλαστικῆς σφαίρας βάρους μέχρι 200 γραμμαρίων.

Δ' Κολύμβησις (εἰς περιοχὰς ἔνθα ὑπάρχει δυνατότης) :

1. Ἀσκήσεις ἐξοικειώσεως μετὰ τὸ ὕδωρ.
2. Βασικὰ στοιχεῖα ἐλευθέρως κολυμβήσεως καὶ βαθμιαίως τῆς ὑπτίας μετὰ ἢ ἀνευ βοηθητικῶν ὀργάνων (ζώνης φελλοῦ, σανίδος καὶ πλαστικῶν τεμαχίων).

Ε'. Ἑλληνικοὶ Χοροὶ :

Καλαματιανός, κλέφτικος καὶ οἱ τοπικοὶ χοροί.

Ε' καὶ ΣΤ' ΤΑΞΕΙΣ

Α' Παιδαγωγικὴ Γυμναστική.

Καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου δὲν ἀντιλαμβάνονται ἀκόμη ἀπολύτως τὴν ἀξίαν τῆς Γυμναστικῆς, ἀγαποῦν ὅμως τὴν κίνησιν λόγῳ τοῦ ὅτι ἱκανοποιεῖται τὸ κινήτικόν των ἔνστικτον. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἡμερησία γύμνασις πρέπει νὰ εἶναι πλήρης καὶ νὰ περιλαμβάνη :

1. Τακτικὰς ἀσκήσεις (βηματισμὸς μετὰ κλίσεις καὶ μεταβολὰς κ.λ.π.).
2. Γυμναστικὰς ἀσκήσεις ἐξ ὅλων τῶν κατηγοριῶν ἤτοι : ἀσκήσεις κατὰ τοὺς τρεῖς ἄξονας (προκλίσεις, ἐκτάσεις, κάμψεις καὶ περιστροφὰς τοῦ κορμοῦ). (Διάρκεια 5 - 8 λεπτά).

Σημείωσις :

Πρέπει νὰ δίδεται ἔμφασις εἰς τὸν ρυθμὸν καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὰς ἀσκήσεις τῶν θηλέων.

3. Άσκήσεις ἐπὶ τῶν γυμναστικῶν στρωμάτων, ἤτοι : Κυβιστήσεις ἐμπρὸς καὶ εἰς βάθος, ἀνακυβιστήσεις ὀπίσω πρὸς κατακόρυφον ἀναστροφὴν, κατακόρυφος στήριξις ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ τῆς κεφαλῆς, κατακόρυφος ἀναστροφή - πλαγία κυβίστησις (τροχός), πλαγία κυβίστησις μετὰ μεταβολῆς (RONDAT). (Διάρκεια 5 - 8 λεπτά).

4. Ἐφηρμοσμένα ἄλματα ἐπὶ πλινθίου καὶ Μπόκ ἤτοι : Κυβιστήσεις, διαστάδην ἄλματα, ἐνδιάμεσα ἄλματα, περιστροφικὰ ἄλματα, μετὰ βοηθῶν. (Διάρκεια 5 - 8 λεπτά).

5. Ἐνόργανοι ἀσκήσεις ἐπὶ πολυζύγων, δοκῶν χαμηλῶν, καὶ μονοζύγων χαμηλῶν ἤτοι : ἐξαρτήσεις, ἔλξεις, ἰσορροπίαι, χειροβαδίσεις ἐπὶ δοκοῦ, αἰωρήσεις, κυβιστήσεις, ἀνακυβιστήσεις, μετὰ βοηθῶν. (Διάρκεια ἕως 5 λεπτά).

Β'. Παιδιά :

"Όλα τὰ εἶδη παιδιῶν γυμναστικῶν καὶ ὁμαδικῶν παιδαγωγικοῦ χαρακτῆρος, ἐθνικῶν καὶ ξένων, καὶ αἱ ἀγωνιστικαὶ παιδιὰ : πετοσφαίρισις, καλαθοσφαίρισις (MINI BASKET BALL), ποδοσφαίρισις καὶ χειροσφαίρισις. Τούτων θὰ γίνε-ται τεχνικὴ ἀνάλυσις, τρόπων μεταβιβάσεως, συνδυασμῶν, τακτικῆς, ἐπιθέσεως, ἀμύνης καὶ ἐλιγμῶν.

Γ'. Ἀγωνιστικὴ :

Δρόμοι καὶ σκυταλοδρομίαι δι' ὀργάνων (σκυτάλαι, σφαῖραι ἐλαστικά).

1. Δρόμος ταχύτητος 50 μ.
2. Σκυταλοδρομίαι ὁμαδικαὶ κατ' ἀντιζυγίαν.
3. Ἄλματα εἰς μῆκος καὶ ὕψος δι' ἀπλῆς τεχνικῆς.
4. Ρίψις ἐπισκύρου 700 γραμμαρίων καὶ ἐλαστικῆς σφαίρας 200 γραμμαρίων.

Δ'. Κολύμβησις :

(Εἰς περιοχὰς ἔνθα ὑπάρχει δυνατότης)

1. Διδασκαλία τῆς προσθίας καὶ ὑπτίας κολυμβήσεως καὶ τελειοποίησις τῆς ἐλευθέρως.

2. Ἀπλᾶ ἄλματα ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

Ἀγωνίσματα :

Προσθία κολύμβησις 30 μ.

Ὑπτία κολύμβησις 30 μ.

Ἐλευθέρα κολύμβησις 50 - 100 μ.

Ε'. Ἑλληνικοὶ Χοροί.

Καλαματιανός, κλέφτικος καὶ οἱ τοπικοὶ χοροί.

Γενικαὶ Παρατηρήσεις

Διὰ νὰ εἶναι περισσότερον ἀποτελεσματικὴ ἢ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Σωμ. Ἀγωγῆς εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ κάτωθι :

1. Νὰ τίθεται ὡς σκοπὸς ἡ καλλιέργεια διὰ τῆς Σωμ. Ἀγωγῆς ὄχι μόνον τοῦ σώματος ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἀσκουμένων. Τοῦτο δὲ θὰ ἐπιτευχθῆ, ἐὰν κατὰ τὴν σύνταξιν ἐκάστης ἡμερησίας γυμνάσεως τίθενται ὠρισμένοι σκοποί, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἀνάγκας τῶν μαθητῶν. Αἱ διάφοροι ἀσκήσεις πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὸ μέσον καὶ οὐχὶ τὸν σκοπὸν τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς, νὰ εἶναι δὲ ἀνάλογοι πρὸς τὰς σωματικὰς δυνατότητας τῶν μαθητῶν καὶ σύμφωνοι πρὸς τὰ διαφέροντα τῆς ἡλικίας των. Δηλαδὴ τὸ περιεχόμενον τῆς ἡμερησίας γυμνάσεως ἐκτὸς τοῦ προκαθορισμένου σκοποῦ πρέπει νὰ συνδυάζῃ τὴν ἀσκησιν μὲ τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν κίνησιν μὲ τὴν χαρὰν. Τότε μόνον ἡ ἐπίδρασις θὰ εἶναι ὀλοκληρωτικὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις σώματος καὶ ψυχῆς σύμμετρος καὶ ἀρμονικὴ.

2. Ἡ κατάλληλος γυμναστικὴ στολὴ κρίνεται ἀπαραίτητος, ὡς καὶ ἀθλητικὴ φόρμα κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον.

3. Νὰ ἔχη ὀργανωτῆ ἢ ἐργασία οὕτως ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ εὐρίσκωνται εἰς συνεχῆ δραστηριότητα. Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται καλλίτερον, ἐὰν γίνῃ χωρισμὸς τῆς τάξεως εἰς ὀμάδας καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐνοργανοὺς ἀσκήσεις καὶ τὰς παιδιὰς. Ἡ καθ'

ομάδας εργασία παρουσιάζει πολλά πλεονεκτήματα, διότι εις μικρόν σχετικῶς διάστημα δύναται μεγάλος ἀριθμὸς μαθητῶν νὰ ἀσκῆται καὶ μάλιστα μὲ πολυμέρειαν καὶ ἀπόδοσιν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐξ ἄλλου συμβάλλει εἰς τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν, τὴν συνεργασίαν, τὴν ὑπευθυνότητα, τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀμοιβαιότητα καὶ ἀκόμη τὴν ἀπόδοσιν, λόγῳ τῆς ἀναπτυσσομένης μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἀμίλλης.

4. Ἐκτελεῖ ὑποδειγματικῶς ὁ διδάσκων, κατὰ τὸ δυνατόν, τὰς διαφόρους ἀσκήσεις ἢ εἰς τῶν καλλιτέρων μαθητῶν.

5. Δίδεται ἐξ ἀρχῆς ὠρισμένη θέσις εἰς ἕκαστον μαθητὴν τόσον διὰ τὰς ἐλευθέρως ἀσκήσεις, ὅσον καὶ διὰ τὴν καθ' ὁμάδας ἄσκησιν.

6. Ἀναπτύσσονται ὠρισμένοι κανόνες καὶ ἀπαιτεῖται ἡ πιστὴ ἐφαρμογὴ τούτων ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν. Π.χ. ἡ ἡσυχία καὶ ἡ τάξις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ μαθήματος τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς.

Ἐλέγχονται οἱ μαθηταὶ διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἄσκησιν καθ' ὁμάδας. Μόνον κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ομάδων ἢ ὅταν θέλῃ ὁ διδάσκων νὰ προβῆ εἰς τὰς δεύσας ὁδηγίας καὶ διορθώσεις, γίνεται χρῆσις σφυρίκτρας.

7. Πρέπει νὰ ἐνθαρρύνωνται καὶ νὰ ἐπαινοῦνται ὅλοι οἱ μαθηταὶ ἀκόμη καὶ διὰ μικροτέραν πρόοδον καὶ ἀπόδοσιν τῶν καὶ νὰ κατευθύνεται τὸ μάθημα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὅλοι οἱ μαθηταὶ νὰ αἰσθάνωνται τὴν χαρὰν τῆς ἀσκήσεως.

8. Διδάσκονται οἱ μαθηταὶ πῶς νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ διάφορα ὄργανα καὶ πῶς νὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ ἰκανώτεροι ὡς βοηθοί, ὥστε καὶ ἡ ἐκμάθησις τῶν ἀσκήσεων νὰ γίνεται καλύτερον καὶ πολλὰ μικροατυχήματα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀσκήσεων νὰ προλαμβάνωνται.

9. Ὁ διδάσκων πρέπει νὰ μετέχη εἰς τὸ μάθημα τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ πίστιν. Μόνον τότε ἡ ἀτμόσφαιρα θὰ θερμαίνεται, οἱ ἀσκούμενοι θὰ ἀφυ-

πνίζονται και τὸ ἐνδιαφέρον των θὰ καθίσταται ἔτι ζωηρότερον δι' ἄσκησιν.

10. Διὰ τὴν καλύτεραν διεξαγωγὴν τοῦ μαθήματος τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς, εἶναι ἀπαραίτητα τὰ διάφορα ὄργανα, ὡς π.χ. τοπάκια, σφαῖραι, σχοινάκια, στρώματα, ἔδρανα, ἐφαλτήρια, πολύζυγα, μονόζυγα, σκάμματα ἀλμάτων κ.λ.π.

11. Κατὰ τὰς βροχεράς ἡμέρας, καὶ ἐφ' ὅσον δὲν διατίθεται ἐστεγασμένος χώρος, ὁ διὰ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις χρόνος χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐντὸς τῆς αἰθούσης ὑποδειγματικὴν διδασκαλίαν σωματικῶν ἀσκήσεων ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ μαθητῶν, ἀγωνιστικῆς, ἀθλοπαιδιῶν, ἐλληνικῶν χορῶν καὶ τὴν παροχὴν ὁδηγιῶν ὀδικῆς κυκλοφορίας (εἰς τὰς κωμότητες καὶ πόλεις εἰς ἃς ὑφίσταται τοιοῦτον θέμα).

12. Οἱ σχολικοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ γυμναστικαὶ ἐπιδείξεις δέον ν' ἀποτελοῦν συνέπειαν καὶ τὸ φυσιολογικὸν ἐπιστέγασμα τῆς συστηματικῶς καὶ προοδευτικῶς καλλιεργηθείσης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἀσκήσεως, χωρὶς ν' ἀποβαίνουν πρόβλημα διὰ τὸ σχολεῖον καὶ τοὺς μαθητὰς καὶ χάριν αὐτῶν νὰ θυσιάζωνται οἱ βιολογικοὶ καὶ παιδαγωγικοὶ σκοποὶ τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς.

Ἡ μερῆσιαι γυμνάσεις.

Γ' καὶ Δ' ΤΑΞΕΙΣ

1η Ἡμερησία Γύμνασις

Παιδιά : Ποῖος φοβεῖται τὸν Ἀράπην;

Ὁ διδάσκαλος ὀρίζει δύο καταφύγια εἰς ἀπόστασιν 20 - 25 μέτρων μεταξύ των καὶ τοποθετεῖ ὅλους τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ἐν καταφύγιον. Ὁ Ἀράπης τοποθετεῖται εἰς τὸ μέσον καὶ φωνάζει ποῖος φοβεῖται τὸν Ἀράπην; Ὅλα δὲ τὰ παιδιά ἀπαντοῦν: κανεὶς καὶ τρέχουν εἰς τὸ ἄλλο καταφύγιον. Ὁ ὑποτιθέμενος Ἀράπης προσπαθεῖ νὰ ἐγγίση ὅσα περισσότερα παιδιά δυναθῆ. Τὰ ἐγγιζόμενα παιδιά πιάνονται δύο - δύο καὶ βοηθοῦν τὸν Ἀράπην ἐγγίζοντα τὰ παιδιά μὲ τὸ ἐλεύθερο χέρι. Κερδίζει ὁ τελευταῖος ἀπομένων μαθητῆς.

Ἀσκήσεις :

1. Αιώρησις χειρῶν μέχρι προτάσεως, αἱ παλάμαι ἐστραμμέναι πρὸς τὸ ἔδαφος. Τὸ αὐτὸ μετ' ἀκροστασίας καὶ μετὰ ἀναπηδήσεως.

2. Βαθὺ κάθισμα, δύο ταλαντεύσεις ἐπὶ τῶν γονάτων — ἀνόρθωσις ἀνάτασις δύο κρούσεις τῶν παλαμῶν.

3. Διάστασις — δίπλωσις κροῦσις ἐπὶ τῶν ἄκρων ποδῶν (δὶς) — ἀνόρθωσις κροῦσις τῶν παλαμῶν ὀπισθεν τῆς ἔδρας.

4. Διάστασις πρότασις — στροφή τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ — δεξιὰ.

5. Πλέξεις τῶν χειρῶν ἐμπρὸς — ἄρσις τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν σκελῶν κεκαμμένου καὶ πέρασμα τούτου μέσῳ τῶν χειρῶν.

6. Πρηγῆς κατάκλισις — στήριξις τῶν παλαμῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὸ τῶν ὤμων — τάσις τῶν βραχιόνων — ἄρσις τοῦ στήθους.

7. Βατραχοειδῆς ἀναπήδησις.

8. Ἀπλῆ κυβίστησις.

9. Ὑπερπήδησις ἐμποδίου χαμηλοῦ ὕψους.

10. Ἀνὰ ζεύγη καρροτσάκια.

11. Ἀπλῆ ἐξάρτησις ἀπὸ μονοζύγου — καταπήδησις.

12. Σκυταλοδρομία καθ' ὁμάδας κατ' ἀντιζυγίαν.

13. Ἄλμα εἰς μῆκος ἄνευ τεχνικῆς.

14. Παιδιά : ἀνὰ μία σφαῖρα κατὰ στίχον, ὁ πρῶτος μαθητῆς ἐκάστου στοίχου τίθεται ἀντιμέτωπος τῶν ἄλλων, δίδων καὶ λαμβάνων τὴν σφαῖραν. Ὁ δίδων μαθητῆς κάθετα ὀκλαδόν. Κερδίζει ὁ στοίχος ὁ ὁποῖος θὰ τελειώσῃ πρῶτος.

15. Καλαματιανὸς χορὸς. Σύνταξις — Λύσις ζυγῶν.

2α Ἡμερησία Γύμνασις.

Παιδιά : Κυνηγός.

Εἰς μαθητῆς κρατῶν σφαῖραν προσπαθεῖ δι' αὐτῆς νὰ κτυπήσῃ τοὺς ὑπολοίπους συμμαθητάς του κινούμενος ἐντὸς καθωρισμένου χώρου. Οἱ κτυπώμενοι μεταβάλλονται εἰς κυνηγούς.

Ἀσκήσεις :

1. Αἰώρησις χειρῶν μέχρι προτάσεως 1, κάτω καὶ ὀπίσω
2 — Αἰώρησις μέχρις ἀνατάσεως μετὰ συγχρόνου ἀναπη-
δήσεως 3 — εἰς θέσιν 4.

Ἡ αὐτὴ ἄσκησις μὲ μεταβολὴ εἰς τὸ 3.

2. Αἰώρησις τοῦ σκέλους ἐμπρὸς ὀπίσω μὲ ἀντίθετον αἰώ-
ρησιν τῶν χειρῶν εἰς ἀρμονικὴν ἀντίθεσιν (ὅπως βαδίζομεν).
Ἐκβολὴ ἀριστεροῦ ποδὸς ὀπίσω ἐπὶ τῶν δακτύλων ἡμιπρό-
τασις τῆς ἀριστερᾶς.

3. Βαθὺ κάθισμα 2 ταλαντεύσεις ἐπὶ τῶν γονάτων 1 — 2,
τάσις γονάτων δίπλωσις 3 — 4. Ἐπανάληψις τοῦ 1, 2 ἀνόρ-
θωσις, πλέξεις τῶν χειρῶν ὀπίσω, ἔκτασις τοῦ κορμοῦ 3, 4.

4. Διάστασις — Κάμψις κορμοῦ ἀριστερὰ — δεξιὰ 1 — 2,
δύο κάμψεις ἀριστερὰ 3 — 4. Τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως.

5. Γονάτισις στήριξις τῶν χειρῶν ἐμπρὸς — Στροφή τοῦ
κορμοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς, αἰώρησις τῆς ὁμωνύμου χειρὸς εἰς
τὴν ἡμιέκτασιν 1 — εἰς θέσιν 2. Τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 1 — 2.

6. Γονάτισις — κάθισμα ἐπὶ τῶν πτερνῶν καὶ λαβὴν τού-
των. Ἄρσις τῆς λεκάνης — ἔκτασις τοῦ κορμοῦ ὀπίσω 1—2.

7. Ἐδραία θέσις — δίπλωσις ταλάντευσις 1 — 2, κροῦσις
τῶν παλαμῶν ὀπίσω καὶ εἰς τὴν ἀνάτασιν 3—4.

8. Κυβίστησις — κατακόρυφος στήριξις ἐπὶ τοῦ ἀυχένου
διὰ στηρίξεως τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς ὀσφύος (κεράκι) — ἀνόρ-
θωσις διὰ κάμψεως τῶν γονάτων χωρὶς αἱ χεῖρες νὰ ἐγγίσουν
τὸ ἔδαφος.

9. Ποῖος θὰ ἐγγίση ὑψηλὰ εὐρισκόμενον ἀντικείμενον
μετὰ φορᾶς ἢ ἄνευ φορᾶς (κλάδος δένδρου, μανδήλιον κ.λ.π.).

10. Ἐγκαρσία ἐξάρτησις διὰ χειρῶν καὶ σκελῶν — μετα-
τόπισις πρὸς τὰ ὀπίσω δι' ἐναλλαγῆς χειρῶν καὶ σκελῶν.

11. Δρόμος 40 μ.

12. Παιδιά : Ἴπποδρόμιον.

Ὅλοι οἱ μαθηταὶ εἰς κύκλον ἀριθμοῦν ἀνὰ ἕξ, ὁ διδάσκαλος
καλεῖ ἕνα ἀριθμὸν καὶ οἱ ἔχοντες τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν τρέχουν
πéριξ τοῦ κύκλου ποῖος θὰ φθάσῃ πρῶτος εἰς τὴν θέσιν του.

13. Ἀπλοῦς τοπικὸς Ἑλληνικὸς χορὸς.
Σύνταξις — Λύσις ζυγῶν.

3η Ἡμερησία Γύμνασις.

Παιδιά : Κορδέλλα.

Ὅλοι οἱ μαθηταὶ φέρουν κορδέλλας, αἵτινες ἐπικρέμανται εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς ζώνης. Ἀραιωμένοι, μὲ τὸ παράγγελμα τοῦ διδασκάλου ἀρχίζουσι νὰ τρέχουν ἐντὸς καθωρισμένου χώρου προσπαθοῦντες νὰ διαφυλάξουν τὴν κορδέλλαν των καὶ νὰ πάρουν ἐκ τῶν συμμαθητῶν των ὅσας δυναθῶν. Ὁ συγκεντρῶνων τὰς περισσοτέρας κορδέλλας ἀνακηρύσσεται νικητής.

Ἀσκήσεις :

1. Αἰώρησις τῶν χειρῶν μέχρι λοξῆς ἀνατάσεως 1 κάτω καὶ χιασμός τῶν χειρῶν ἐμπρὸς 2 τὸ αὐτὸ 3, 4.

2. Ἡ αὐτὴ ἄσκησις μὲ ἀκροστασίαν 1 — 4.

3. Βαθὺ κάθισμα μὲ γόνατα ἠνωμένα, κροῦσις τῶν παλαμῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους 1 ἀνόρθωσις, αἱ χεῖρες εἰς στεφάνην ὑπερθεὶν τῆς κεφαλῆς 2. Τὸ αὐτὸ 3, 4.

4. Διάστασις — Κροῦσις τῶν μηρῶν διὰ τῶν χειρῶν 1, κροῦσις τῶν ἀστραγάλων διὰ προκύψεως 2 — 4, ἐκεῖθεν κροῦσις μηρῶν 3 εἰς τὴν ἀνόρθωσιν 4.

5. Διάστασις — κάμψις τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ μὲ κροῦσιν τῆς ὁμωνύμου χειρὸς ἐπὶ τοῦ γόνατος 1, 2, τὸ αὐτὸ δεξιὰ 3, 4.

6. Διάστασις — πρόπτυξις — Στροφαὶ τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ δεξιὰ μὲ ἡμιέκτασιν 1, 2, 3, 4.

7. Ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους ἐμπρὸς κεκαμένου (τσαγκάρης) δύο κρούσεις ἐπὶ τοῦ γόνατος — δύο διαστάσεις ἀπὸ τῆς ἐκτάσεως, αἱ παλάμαι ἐστραμμέναι πρὸς τὸ ἄνω 1, 2 — 3, 4. Τὸ αὐτὸ μὲ ἄρσιν τοῦ δεξιοῦ 1, 2 — 3, 4.

4η Ἡμερησία Γύμνασις.

Παιδιά : Κόττα, Ἀλεποῦ, Κοτόπουλον.

Ὁ πλεόν ὑψηλόσωμος τοποθετεῖται 1ος, οἱ δὲ ἄλλοι ἔπο-

νται με λαβὴν ἐκ τῆς ὀσφύος. Εἰς μαθητῆς ὑποδύεται τὴν ἀλεποῦ, ἡ ὁποία τρέχει νὰ συλλάβῃ τὸν τελευταῖον τῆς φάλαγγος, ὁ δὲ πρῶτος ἐλίσσεται ἐμποδίζων τὴν ἀλεποῦ νὰ συλλάβῃ τὸ κοτόπουλον, τὰ δὲ κοτόπουλα ἀκολουθοῦν τοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ πρώτου.

Ἄσκησεις :

1. Δύο ἀναπηδήσεις ἀπὸ τῆς προσοχῆς δύο ἀπὸ τῆς διαστάσεως, 1, 2, 3, 4.

2. Βαθὺ κάθισμα, δύο ταλαντεύσεις ἐπὶ τῶν γονάτων 1, 2 — ἀνόρθωσις — διάστασις — αἰώρησις τῶν χειρῶν ὀπίσω ταλαντευτικῶς.

3. Διάστασις — βαθεῖα ἐπίκυψις, δύο ταλαντεύσεις 1, 2 ἀνόρθωσις διάστασις ἀπὸ τῆς ἐκτάσεως ταλαντευτικῶς 3, 4.

4. Διάστασις — μεσολαβή, στροφαι τοῦ κορμοῦ ἐναλλάξ ἀριστερά — δεξιὰ δι' ἡμικτάσεως ὁμωνύμως.

5. Διάστασις θέσις τῶν χειρῶν πεπλεγμένων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Κάμψις τοῦ κορμοῦ ἀριστερά δεξιὰ.

6. Ἐδραία θέσις — στήριξις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους γόνατα πρὸ τοῦ στήθους. Ἄρσις τῆς λεκάνης εἰς σχῆμα Π.

7. Ἀπὸ τῆς ἐδραίας θέσεως στροφή εἰς τὴν γονάτισιν — με στήριξιν ἐπὶ τῶν χειρῶν. Κάθισμα ἐπὶ τῶν πτερνῶν, τρεῖς ταλαντεύσεις με τὸ 4 εἰς τετραποδικὴν θέσιν.

5η Ἡμερησία Γύμνασις.

Παιδιά : Τὰ ἀγάλματα. Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 20 μ. ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, ὅστις ἔχει ἐστραμμένα τὰ νῶτα του πρὸς τοὺς μαθητάς, με τὸ παράγγελμά του ἀρχίζουν ὅλοι οἱ μαθηταὶ νὰ τρέχουν πρὸς τὸ μέρος του, αἴφνης ὁ διδάσκαλος ἀλλάσσει μέτωπον δίδων τὸ παράγγελμα ἄλλ. Οἱ μαθηταὶ ἀκίνητοποιοῦνται εἰς ἀγάλματα, οἱ δὲ μετακινούμενοι χάνουν.

Ἄσκησεις :

1. Ἀναπηδήσεις ἀπὸ τῆς μεσολαβῆς δι' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν.

2. Πρότασις 1, βαθύ κάθισμα, στήριξις τῶν δακτύλων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους 2—τάσις γονάτων, πρότασις 3—αἱ χεῖρες κάτω 4.

3. Κάθισμα βαθύ, θέσις τῶν δακτύλων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην πρὸς τὰ κάτω 1 — τάσις γονάτων ἐκ τῶν πλαγίων, αἱ χεῖρες εἰς τὴν ἀνάτασιν καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν, πλέξις τῶν δακτύλων μετ' ἐκτάσεως τοῦ κορμοῦ.

4. Διάστασις — μεσολαβή, στροφή κορμοῦ ἀριστερά — ἡμιέκτασις ὁμωνύμως, τὸ αὐτὸ δεξιά.

5. Κάμψεις τοῦ κορμοῦ ἀριστερά — δεξιά ἀπὸ τῆς διαστάσεως.

6. Γονάτισις — στήριξις ἐπὶ τῶν χειρῶν, στροφαὶ τοῦ κορμοῦ ἀριστερά δεξιά μεθ' ὁμωνύμου ἡμιεκτάσεως.

7. Ἀπὸ τῆς προηγουμένης θέσεως ἄρσις τῆς λεκάνης διὰ τάσεως τῶν σκελῶν.

8. Πρηγῆς κατάκλισις, ἔκτασις, αἱ παλάμαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους — κροῦσις τῶν παλαμῶν εἰς τὴν ἀνάτασιν τρίς, εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν 4.

9. Ἐκ τοῦ βαθέος καθίσματος ἄλματα προχωρητικῶς διὰ χειρῶν καὶ σκελῶν (κουνελάκια).

10. Σκυταλοδρομία κατ' ἀντιζυγίαν 30 μ.

Παιδιά : Ὁ Λύκος καὶ τὸ ἀρνί.

Σύνταξις — Λύσις ζυγῶν.

6η Ἡμερησία Γύμνασις.

Παιδιά : Κυνηγητὸν μὲ διακοπὴν. Τὸ κυνηγητὸν αὐτὸ εἶναι ὡς τὸ ἀπλοῦν κυνηγητὸν μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ κυνηγὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κυνηγήσῃ τὸν μαθητὴν, ὅστις ἐπέρασε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ τὸν ὅποιον ἐκυνήγει. Ὁ συλλαμβανόμενος μαθητὴς μεταβάλλεται εἰς κυνηγόν.

Ἀσκήσεις :

1. Ἀκροστασία πρότασις ἐν συνεχείᾳ — ἀποκατάστασις.

2. Ἀκροστασία ἔκτασις ἐν συνεχείᾳ — ἀποκατάστασις.

3. Πρότασις — ἔκτασις — πρότασις κάτω.

4. Βαθύ κάθισμα θέσις τῶν δακτύλων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους

— ἀνέλιξις. (Τάσις τῶν γονάτων, ἀνόρθωσις βραδέως).

5. Διάστασις — μεσολαβή, κάμψεις τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ — δεξιὰ.

6. Ἐδραία θέσις κάμψεις καὶ λαβὴ τῶν γονάτων — στροφὰι τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ — δεξιὰ μεθ' ὁμωνύμου ἡμικτάσεως.

7. Ὑπτία κατάκλισις — ποδήλατον.

8. Ἀπὸ τῆς ὑπτίας κατακλίσεως — ἄρσις τῶν σκελῶν κεκαμμένων — λαβὴ τούτων διὰ τῶν χειρῶν (ἐν συνεχείᾳ).

9. Κατὰ ζεύγη κουτσὸν (ὁ εἷς ἀκίνητος, ὁ δὲ ἕτερος περιστρέφεται χωλαίνων).

10. Παιδιά : κατὰ στοίχους σφαῖρα ὑπὸ τὰ σκέλη.

11. Δρόμος 30 μέτρων.

Σύνταξις — Λύσις ζυγῶν.

7η Ἡμερησία Γύμνασις.

1. Παιδιά : Σκυταλοδρομία κατὰ ζεύγη. Εἰς ἀπόστασιν 5 μ. ἐξ ἐκάστης ομάδος, ἣτις εἶναι συντεταγμένη εἰς φάλαγγα κατὰ μαθητὴν, τοποθετεῖται εἰς ὀρθοστάτης ἢ ἄλλο τι ἀντικείμενον. Ὁ πρῶτος μαθητὴς ἐξ ἐκάστης ομάδος (στοίχου) ἐκκινεῖ μὲ τὸ σύνθημα τοῦ διδάσκοντος, κάμνει ἓνα κύκλον περίξ τοῦ ὀρθοστάτου καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως, λαμβάνει τὸν δεύτερον ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ «πιάσμενοι χέρι - χέρι» ἐπαναλαμβάνουν τὴν αὐτὴν διαδρομὴν. Ὅταν φθάσουν εἰς τὸ ὕψος τῆς ομάδος των ἀφήνει ὁ α' τὸν β' εἰς τὴν θέσιν του καὶ πηγαίνει τελευταῖος. Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται δι' ὅλους τοὺς μαθητὰς ἐκάστης ομάδος μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου, ὅστις θὰ κάμῃ μίαν διαδρομὴν μόνος του.

Νικήτρια ἀνακηρύσσεται ἡ ὁμάς ἣτις θὰ τελειώσῃ πρώτη.

2. Πρότασις 1 — αἱ χεῖρες κάτω καὶ ὀπίσω — ἀκροστάσια ἀνάτασις 3 — ἀποκατάστασις 4.

3. Λαβὴ τῶν χειρῶν ὀπίσω — διαστάσεις ἐν συνεχείᾳ.

4. Διάστασις — ἔκτασις ἐν συνεχείᾳ.

5. Διάστασις — λαβὴ τῶν χειρῶν ὀπίσω — στροφὰι τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ - δεξιὰ.

6. Ἐκ τῆς προηγουμένης ἀφετηρίας — κάμψις τοῦ κορμοῦ ἔμπρὸς — ἀνόρθωσις, ἔκτασις τοῦ κορμοῦ ὀπίσω.

7. Γονάτισις — στήριξις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἑδάφους — Κάθισμα ἐπὶ τῶν πτερυνῶν ταλαντευτικῶς.

8. Κατὰ ζεύγη, ὁ εἷς εἰς τὴν τετραποδικὴν θέσιν, ὁ δὲ ἕτερος τὸν ὑπερπηδᾷ — Ἐναλλαγὴ ἀντιθέτως.

9. Κυβίστησις ἔμπρὸς (τούμπα).

10. Ἄλμα εἰς μῆκος μὲ ἀπλοῦν τρόπον.

11. Τοπικὸς χορὸς.

12. Παιδιά : Τὸ μανδηλάκι.

8η Ἡμερησία Γύμνασις.

1. Παιδιά : Τὸ κομμένο φίδι. Αἱ ὀμάδες εἰς φάλαγγα κατὰ μαθητὴν πιασμένοι ἀπὸ τῶν ὤμων. Ἐκάστη ὀμάς προσπαθεῖ νὰ κόψῃ τὴν οὐρὰν τῶν ἀντιπάλων ὀμάδων, προφυλάσσουσα ταῦτοχρόνως τὴν ἰδικήν της καὶ κερδίζει ἢ ὀμάς, ἣτις θὰ παραμείνῃ μὲ περισσοτέρους μαθητάς.

2. Ἐκτασις 1 — κάτω αἱ χεῖρες 2 — ἀνάτασις μετὰ κρούσεως τῶν παλαμῶν 3 — αἱ χεῖρες κάτω 4.

3. Διάστασις, ἔκτασις ἐν συνεχείᾳ.

4. Διάστασις — κυκλικὴ περιφορὰ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἔμπροσθεν τοῦ στήθους.

5. Διάστασις, ἀνάκαμψις (δι' ἀναπηδήσεως) προσαγωγὴ καὶ ἀπαγωγὴ τῶν ἀγκώνων.

6. Διάστασις — ἀνάκαμψις — στροφαὶ τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ — δεξιὰ.

7. Διάστασις — ἀνάκαμψις — κάμψις τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ — δεξιὰ.

8. Ἡμιπρηγῆς θέσις — ἐναλλαγὴ τῶν σκελῶν.

9. Γονάτισις — στήριξις τῶν χειρῶν — ἄρσεις τῶν σκελῶν ἐναλλάξ ὀπίσω τεταμένων.

10. Θέσις τῶν χειρῶν τεταμένων ἐπὶ τοῦ ἑδάφους (κεφαλὴ ἔμπρὸς) λάκτισμα πρὸς τὰ ἄνω μὲ ψαλιδισμόν (προετοιμασία διὰ τὴν κατακόρυφον ἀναστροφήν).

11. "Αλμα εἰς ὕψος μὲ ἀπλοῦν τρόπον.
 12. Παιδιά : Βαρελάκια ἢ σκαμνάκια.
 Σύνταξις — Λύσεις ζυγῶν.

9η Ἡμερησία Γύμνασις.

1. Παιδιά : Κυνήγι πτηνῶν. Εἰς τὴν ράχιν ἐκάστου μαθητοῦ καρφίτσωνεται ἓνα χαρτάκι μὲ τὸ ὄνομα ἑνὸς πτηνοῦ. Μὲ τὸ παράγγελμα τοῦ διδασκάλου ἕκαστος μαθητῆς προσπαθεῖ νὰ ἀναγνώσῃ τὰ χαρτάκια τῶν ἄλλων, φυλάσσει συγχρόνως εἰς τὴν ράχιν τοῦ χαρτάκι. Ὁ ἀναγιγνώσκων τὰ περισσότερα εἶναι ὁ νικητῆς.

2. Ἐπιτόπιοι ἀναπηδήσεις δι' ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀριστερὰ — δεξιὰ.

3. Πρότασις — τρεῖς κρούσεις τῶν παλαμῶν 1, 2, 3, ἕκτασις 4.

4. Πρότασις, πρόπτυξις 1 — ἕκτασις τοῦ κορμοῦ 2 — πρότασις 3 — αἱ χεῖρες κάτω 4.

5. Διάστασις — δίπλωσις δύο κρούσεις τῶν παλαμῶν πλησίον τοῦ ἐδάφους — ἀνόρθωσις — ἀνάτασις (αἱ χεῖρες ἐκ τῶν πλαγίων) δύο κρούσεις τῶν παλαμῶν.

6. Διάστασις θέσις τῶν χειρῶν πλέγδην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάμψεις τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ — δεξιὰ.

7. Ἐκ τῆς προηγουμένης ἀφετηρίας, στροφαὶ τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ — δεξιὰ.

8. Γονάτισις — ἡμιανάτασις ἐναλλάξ καὶ ἕκτασις τοῦ κορμοῦ.

9. Πρηγῆς κατάκλισις — λαβὴ τῶν ἄκρων ποδῶν (στυπόχαρτον) ἄρσις τοῦ στήθους.

10. Πλάγια βήματα ἀριστερὰ — δεξιὰ μετὰ συγχρόνου ἐκτάσεως τῶν χειρῶν.

11. Σκυταλοδρομία κατ' ἀντιζυγίαν 30 μ.

12. Κατὰ ζεύγη, δρόμος μὲ μεταφορὰν συμμαθητοῦ ἐπὶ τῆς ράχεως.

Σύνταξις — Λύσεις ζυγῶν.

10η Ἡμερησία Γύμνασις.

1. Παιδιά : Τὰ ἀγαλματάκια (ἔχει περιγραφῆ).
2. Ἐπιτόπιοι ἀναπηδήσεις δι' ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν καὶ ἔμπρὸς — ὀπίσω.
3. Διάστασις — ἀνάτασις κροῦσις τῶν παλαμῶν 1, ἀποκατάστασις κροῦσις τῶν παλαμῶν ὀπίσω 2.
4. Τρεῖς ἐπιτόπιοι ἀναπηδήσεις δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, μὲ τὸ 4 βαθὺ κάθισμα.
5. Ἡμιανάτασις — ταλαντεύσεις τῶν χειρῶν ὀπίσω.
6. Ἐκβολὴ τοῦ σκέλους ὀπίσω στηριζομένου ἐπὶ τῶν δακτύλων — ἀνάτασις μὲ λαβὴν τῶν χειρῶν καὶ ἐκτάσεως τοῦ κορμοῦ.
7. Διάστασις — σύμπτυξις — περιφορὰ τῶν ἀγκῶνων κυκλικῶς (ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν).
8. Διάστασις — στροφαι τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ - δεξιὰ δι' αἰωρήσεως τῶν χειρῶν ὁμωνύμως καὶ ἑτερωνύμου ἀκροστασίας.
9. Ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἀφετηρίας — στροφαι τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ - δεξιὰ δι' ἀνατάσεως καὶ ἑτερωνύμου ἀκροστασίας.
10. Κατακόρυφος ἰσορροπία διὰ στηρίξεως χειρῶν καὶ κεφαλῆς (τριγωνική).
11. Κυβιστήσεις ἔμπρὸς ἐπὶ στρωμάτων ἢ χόρτου.
12. Ἐδραία θέσις στήριξις τῶν χειρῶν — ἄρσις τῆς λεκάνης.
13. Παιδιά : κατὰ στοίχους διάστασις — μεταφορὰ τῆς σφαίρας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἐκ τοῦ πρώτου πρὸς τὸν τελευταῖον.

Ε' καὶ ΣΤ' ΤΑΞΕΙΣ

1η Ἡμερησία Γύμνασις (Ἀρρένων)

1. Συνταξις κατὰ τριάδας, βάδισις, κλίσεις.
2. Παιδιά : Κεφαλὴ καὶ οὐρά. Ἀραιώσεις κατὰ στοίχους

καὶ μὲ τὸ παράγγελμα κεφαλῆ, οἱ πρῶτοι παραμένουν ἀκίνητοι, ἐνῶ ἅπαντες οἱ ὑπόλοιποι μαθηταὶ τρέχουν περίξ τῶν πρώτων καὶ ἐπανερχονται εἰς τὴν θέσιν των. Μὲ τὸ παράγγελμα οὐρὰ γίνεται τὸ ἀντίθετον, δηλαδή παραμένουν ἀκίνητοι οἱ τελευταῖοι μαθηταί.

3. Δύο ἀναπηδήσεις, εἰς τὸν τρίτον χρόνον διάστασις ἕκτασις 1 — 4.

4. Κάθισμα βαθύ, δύο ταλαντεύσεις ἐπὶ τῶν γονάτων, αἱ χεῖρες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (πλαγίως) 1 — 2 τάσις τῶν γονάτων, δύο διπλώσεις μὲ τὰς χεῖρας ἔμπρὸς 3 — 4 — ἀνόρθωσις ἀνάτασις, δύο τάσεις τῶν χειρῶν πρὸς τὰ ὀπίσω 5 — 6.

5. Διάστασις πλέξεις τῶν χειρῶν ὀπίσω — δίπλωσις — ταλαντεύσεις τοῦ κορμοῦ ἔμπρὸς 1 — 2 — ἀνόρθωσις ἕκτασις τοῦ κορμοῦ ὀπίσω 3 — 4.

6. Διάστασις ἕκτασις — αἰώρισις τῶν χειρῶν μέχρι προτάσεως ἀφοῦ περάσουν ἀπὸ κάτω 1, συνέχεια κάτω, ἕκτασις μὲ κατάληξιν εἰς τὴν ἀνάκαμψιν 2 — δύο κάμψεις τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ 3 — 4. Τὸ αὐτὸ ἐξ ἀρχῆς διὰ νὰ ἀκολουθήσουν δύο κάμψεις τοῦ κορμοῦ δεξιὰ.

7. Τὸ δεξιὸν χέρι ὀπίσω εἰς τὴν ὀσφύν — αἰώρησις τοῦ ἀριστεροῦ εἰς τὴν πρότασιν 1 — ἡμιέκτασις μετὰ στροφῆς τοῦ κορμοῦ ὁμωνύμως 2 — ἐπαναφορὰ ἔμπρὸς 3 — κάτω τὸ χέρι 4. Ἐπανάληψις κατὰ βούλησιν. Ἐναλλαγὴ τῶν χειρῶν τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι.

8. Ἐδραία θέσις κάμψις τῶν σκελῶν ἄρσις τῆς λεκάνης 1 — κάτω 2 — τάσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους 1 — κάτω 2 — τοῦ δεξιοῦ 1 — κάτω 2 — ἄρσις ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν 1—2.

9. Ὀκλαδὸν σύμπυξις — στροφή καὶ δίπλωσις ἀριστερὰ, τὸ δεξιὸν οὖς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος 1 — ἀνόρθωσις εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὀκλαδὸν 2 — τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 3 — ἀνόρθωσις ὡς προηγουμένως 4 — ὀρθιοὶ ἄνευ χρήσεως τῶν χειρῶν.

10. Ἐδραία θέσις — κάμψις τῶν γονάτων, λαβὴ τῶν ἄκρων ποδῶν, κύλισμα ὀπίσω, ἀνόρθωσις (βάρκα).

11. Ἀνά ζεύγη ὁ εἷς ἀνυψώνει τὸν ἄλλον εἰς τὴν ἡμικα-
τακόρυφον ἀναστροφὴν.

12. Λαβὴ ἐκάστου σκέλους ἀπὸ τοῦ γόνατος δι' ἀμφοτέ-
ρων τῶν χειρῶν (ὀρθία θέσεις) 1 — ἄρσις τοῦ γόνατος πρὸς τὸ
στήθος 2 — εἰς θέσιν 3, τὸ αὐτὸ διὰ τοῦ ἑτέρου σκέλους 1—3.

13. Τρεῖς ἀναπηδήσεις ἐπὶ τόπου κάθισμα βαθὺ 1—4.

14. Ὅργανα : Πλινθίον—στρώμα κατὰ πλάτος: α) Δι-
πλοῦν πάτημα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀνάβασις ἐπὶ τοῦ πλινθίου εἰς
τὸ βαθὺ κάθισμα καὶ ἐκεῖθεν κυβίστησις. Ἐν συνεχείᾳ ἀπλῆ
διαπέρασις τοῦ στρώματος διὰ τοῦ ἐνὸς σκέλους ἐμπρὸς καὶ
τὰς χεῖρας ἐν ἑκτάσει.

β) Πλινθίον, στρώμα κατὰ μῆκος.

Ἡ αὐτὴ ἀνάβασις ἐπὶ τοῦ πλινθίου στήριξις τῶν χειρῶν
ἐμπρὸς ὑπερπήδησις ἐν διαστάσει — ἐπὶ τοῦ στρώματος κυ-
βίστησις.

15. Δρόμος 50 μ. ἄλμα εἰς ὕψος μὲ ἀπλῆν τεχνικὴν. Σκυ-
ταλοδρομία ὀμαδικὴ κατ' ἀντιζυγίαν. Σύνταξις—λύσις ζυγῶν.

2α Ἡμερησία Γύμνασις (Ἀρρένων).

1. Σύνταξις κατὰ τριάδας—βάδισις—μεταβολαί—μετα-
σχηματισμοί.

2. Παιδιά : Δρομικὴ παιδιὰ κατὰ στοίχους. Μὲ τὸ παράγ-
γελμα τοῦ διδασκάλου οἱ πρῶτοι μαθηταὶ τῶν στοίχων τρέ-
χουν ἐξ ἀριστερῶν γύρωθεν τοῦ στοίχου των καὶ ὅταν ἐπανέλ-
θουν εἰς τὰς θέσεις των, ἐκκينوῦν οἱ δεῦτεροι κ.ο.κ. μέχρι καὶ
τοῦ τελευταίου μαθητοῦ ἐκάστου στοίχου. Ἀνακηρύσσεται
νικητὴς ὁ στοῖχος, ὅστις θὰ τελειώσῃ πρῶτος.

3. Ἀπὸ τῆς προσοχῆς — ἑκτασις — χιασμὸς τῶν χειρῶν
πρὸ στήθους εἰς τὴν ἑκτασιν ταλαντευτικῶς 2, ἡ αὐτὴ ἄσκη-
σις μετ' ἐλαφροῦς κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων 3—4.
Τέσσαρας φοράς τὴν 1ην ἄσκησιν, τέσσαρας τὴν δευτέραν.

4. Πρότασις—ἑκτασις δι' αἰωρήσεως ἐκ τῶν κάτω 1—2
αἰώρισιν τῶν χειρῶν ταλαντευτικῶς κάτω—ἐμπρὸς—ἄνω
καὶ πλαγίως δι' ἀναπηδήσεως εἰς τὴν διάστασιν 3, 4. Ἡ

ιδία ἄσκησις με περιφορὰν τῶν χειρῶν κάτω — ἐμπρός—κάτω πλαγίως 1—2 καὶ κάτω ἐμπρός—ἄνω—πλαγίως καὶ κάτω καὶ δι' ἀναπηδήσεως εἰς τὴν προσοχὴν 3—4.

5. Ἀκροστασία—πρότασις αἱ παλάμαι ἐστραμμέναι πρὸς τὸ ἔδαφος 1—κάμψεις καὶ τάσεις τῶν γονάτων ταλαντευτικῶς, αἱ χεῖρες ὀπίσω 2—ταλαντευτικῶς ἀνόρθωσις, αἱ χεῖρες ἐμπρός 3—αἱ χεῖρες ὀπίσω 4.

6. Διάστασις—δίπλωσις τρεῖς ταλαντεύσεις 1—2—3 καὶ εἰς τὸν 4ον χρόνον λαβὴ τῶν γονάτων ὀριζοντία πρόκυψις.

7. Διάστασις—στροφὰι τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ—δεξιὰ μετ' αἰωρήσεως τῶν χειρῶν ὁμωνύμως καὶ ἡμιακροστασίας ἕτερονύμως 1—2.

8. Διάστασις — ἡμιανάκαμψις τῆς δεξιᾶς—θέσις τῆς ἀριστερᾶς ὀπισθεν τῆς ὀσφύος—διπλῆ κάμψις ταλαντευτικῶς ἀριστερὰ 1—2—ἀνόρθωσις ἕκτασις, αἱ παλάμαι ἐστραμμέναι πρὸς τὰ ἄνω διπλῆ διάστασις τοῦ κορμοῦ 3—4. Τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 1, 2, 3, 4.

9. Τρεῖς ἐπιτόπιοι ἀναπηδήσεις εἰς τὸν 4ον χρόνον κάθισμα βαθύ.

10. Γονάτισις—στήριξις εἰς τὰ τέσσαρα—ἐκεῖθεν ἄρσις τοῦ σκέλους ὀπίσω τεταμένου ἡμιανάτασις ἕτερονύμως 1, εἰς θέσιν 2. Τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 1, 2.

11. Αἰώρισις τοῦ σκέλους τεταμένου ἐμπρός καὶ ἄνω — ὀπίσω καὶ τῶν χειρῶν καθ' ἄρμονικὴν ἀντίθεσιν. (Ἀριστερὸς πούς, δεξιὰ χεῖρ). Τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως.

12. Ἄλμα εἰς μῆκος, ἀπλῆ τεχνική.

13. Χορὸς Καλαματιανός.

14. Σφαιροπόλεμος (κατάσκοποι).

15. Σύνταξις — λύσις ζυγῶν.

3η Ἡμερησία Γύμνασις (Ἀρρένων).

1. Σύνταξις κατὰ τριάδας—βάδισις—τροχάδην.

2. Λύσις ζυγῶν—τρέξιμον 20—30 μ.—Ἀνασύνταξις.

3. Διάστασις ἕκτασις δι' ἀναπηδήσεως.

4. Πρότασις 1—ταλάντευσις ἐπὶ τῶν γονάτων δι' αἰωρήσεως τῶν χειρῶν κάτω καὶ ὀπίσω 2—τάσις τῶν γονάτων πρότασις 3—περιφορὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τοὺς ὤμους κυκλικῶς 4.

5. Διάστασις ἕκτασις—κάμψις τῶν γονάτων ἐναλλάξ (κυματισμός).

6. Διάστασις ἕκτασις — χιασμός τῶν χειρῶν πρὸ τοῦ στήθους ταλαντευτικῶς 1—2. Ἐπίκυψις — ταλάντευσις μετὰ χιασμοῦ τῶν χειρῶν — ἀνόρθωσις 3 — 4.

7. Διάστασις—στροφή τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ θέσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους—τρεῖς ταλαντεύσεις εἰς τὸν 4ον χρόνον ἀνόρθωσις εἰς τὴν διάστασιν, τὸ αὐτὸ δεξιὰ.

8. Ὀκλαδὸν—θέσις τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου γόνατος, στροφή τοῦ κορμοῦ μετὰ λοξῆς ἀνατάσεως ὁμωνύμως, τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως.

9. Ὑπτία κατάκλισις, ποδήλατον.

10. Κατακόρυφος ἰσορροπία διὰ στηρίξεως χειρῶν καὶ κεφαλῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (εἰς σχῆμα τριγώνου, χεῖρες κεφαλῇ) μετὰ βοήθου.

11. Ἀναλάκτισις—Ἄρσις τῶν σκελῶν ἐναλλάξ κροῦσις ἐπὶ τῆς προτεταμένης χειρὸς προχωρητικῶς.

12. Ρῖψις ἐλαστικῆς σφαίρας.

13. Χορὸς Κλέφτικος (τσάμικος).

14. Σύνταξις—λύσις ζυγῶν.

4η Ἡμερησία Γύμνασις (Ἀρρένων).

Παιδιά : Τὰ κοκοράκια : Κατὰ ζεύγη μετὰ τὰς χεῖρας προσδεδεμένας ὀπίσω οἱ μαθηταὶ ἐπιχειροῦν ὠθισμοὺς διὰ τῶν ὤμων στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ποδός, μέχρις ὅτου ὁ εἷς πατήσῃ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν.

1. Περιφορὰ τῶν χειρῶν κύκλω ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν.

2. Ἑκτασις—Κάμψις τῶν γονάτων ταλαντευτικῶς μετὰ

χιασμοῦ τῶν χειρῶν ἐμπρὸς καὶ ἐπαναφορὰ εἰς τὴν ἕκτασιν ἐν συνεχείᾳ.

3. Προβολὴ ἀριστερὰ—δεξιὰ μετ' ἐκτάσεως 3 ταλαντεύσεις μὲ τὸ 4 εἰς τὴν προσοχὴν.

4. Διάστασις—ἕκτασις. Ἐτερόπλευρος δίπλωσις ἐναλλάξ (δεξιὰ χεῖρ—ἀριστερὸς πούς).

5. Διάστασις—Ἐπίκυψις ταλάντευσις τοῦ κορμοῦ 1—2. Δίπλωσις ταλάντευσις τοῦ κορμοῦ, 3, 4—ἀνόρθωσις διάστασις ἀπὸ τῆς ἐκτάσεως 5, 6.

6. Διάστασις ἡμιανάκαμψις τῆς ἀριστερᾶς, ἡμιμεσολαβὴ τῆς δεξιᾶς — 2 κάμψις δεξιὰ, τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως.

7. Διάστασις—ἕκτασις, στροφαι τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ—δεξιὰ μετ' αἰωρήσεως τῶν χειρῶν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐκτάσεως καὶ ἡμιακροστασίας ἑτερωνύμως.

8. Βαθὺ κάθισμα θέσις τῶν παλαμῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους 1—ἐκλάκτισις 2—ἐπαγωγὴ 3—προσαγωγὴ 4—συσπείρωσις 5—ἀνόρθωσις 6.

9. Πρηγῆς κατάκλισις—Λαβὴ τῶν ἄκρων ποδῶν—ἕκτασις κορμοῦ (στυπόχαρτον).

10. Ἀπλαῖ κυβιστήσεις ἐμπρὸς (τούμπα).

11. Σκυταλοδρομία 4X50 μ. κατ' ἀντιζυγίαν.

12. Τοπικὸς χορὸς.

13. Σύνταξις—Λύσις ζυγῶν.

1η Ἡμερησία Γύμνασις (Θηλέων).

1. Σύνταξις εἰς φάλαγγα κατὰ τριάδας—Βαδίσεις—Κλίσεις.

2. Σχηματισμὸς κύκλου α) ποικιλίαι βαδίσεων, ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ πέλματος, ἐπὶ τῶν δακτύλων καὶ συνδυασμὸς αὐτῶν. β) Τροχάδην ἐμπρὸς ἐπὶ τόπου, καὶ συνδυασμοὶ αὐτῶν.

Ἀραίωσις εἰς παράταξιν.

3. Ἐκτασις—αἰώρησις τῶν χειρῶν εἰς κύκλον—κάτω χιαστί, ἀνάτασις—ἕκτασις 1—κάτω χιαστί 2, τὸ αὐτὸ κατ'

ἀντίθετον φοράν — ἐκ τῶν κάτω ἕκτασις—ἀνάτασις—χιαστί, ἀνάτασις—ἕκτασις 1—κάτω χιαστί 2, τὸ αὐτὸ μετὰ κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων.

4. Προσοχή. Πρότασις — Συσπείρωσις μετ' αἰωρήσεως τῶν χειρῶν κάτω καὶ ὀπίσω μετὰ συγχρόνου κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων 1—ἀνόρθωσις μετ' αἰωρήσεως τῶν χειρῶν ἔμπρὸς καὶ συγχρόνου κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων 2 — στροφή τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ μετ' αἰωρήσεως τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κάτω καὶ ὀπίσω 3, ἐπαναφορὰ εἰς τὴν πρότασιν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ 4, ἐπανάληψις τῆς ἀσκήσεως μετὰ στροφῆς τοῦ κορμοῦ δεξιὰ 5—8.

5. Διάστασις ἕκτασις—κάμψις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους διπλωσις ἀριστερὰ μετ' αἰωρήσεως τῶν χειρῶν χιαστί 1—ταλάντευσις ἀνόρθωσις τάσις τοῦ σκέλους ἕκτασις 2—κρούσις τῶν παλαμῶν πρὸ τοῦ στήθους ἀνάτασις ἕκτασις 3, τὸ αὐτὸ δεξιὰ 4—6.

6. Προσοχή λαβὴ τῶν χειρῶν ὀπίσω πλέγδην—ὀριζοντία πρόκυψις 1—χαλάρωσις ἀνόρθωσις 3—4.

7. Γονάτισις τάσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους πλαγίως, αἱ χεῖρες ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς—τρεῖς πλάγιαί κάμψεις τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ 1—3, ἐπαναφορὰ εἰς τὴν ἀφετηρίαν 4, τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 5—8.

8. Γονάτισις, στήριξις τῶν χειρῶν ἔμπρὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους—αἰώρησις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους ὀπίσω μετὰ συγχρόνου ἐκτάσεως τῆς κεφαλῆς ὀπίσω 1, κάμψις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους καὶ τῆς κεφαλῆς ἔμπρὸς—μέτωπον εἰς τὸ γόνυ—2, τὸ αὐτὸ ἐν συνεχείᾳ. Ἡ ἄσκησις ἐπαναλαμβάνεται διὰ τοῦ δεξιοῦ σκέλους.

9. Ἐδραία θέσις, κάμψις τῶν γονάτων λαβὴ τῶν χειρῶν κάτωθεν τῶν γονάτων—τέσσαρες κρούσεις τῶν δακτύλων τῶν σκελῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους 1—4, ὑπτία κατάκλισις—ἄρσις τῶν σκελῶν κεκαμμένων 5—6, ἐλαφρὰ εἰς τὴν ἀφετηρίαν 7—8.

10. Ἄνα ζεύγη ἀντιμέτωποι, λαβὴ τῶν χειρῶν — ἄρσις

τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους τεταμμένου ὀπίσω τῆς μιᾶς, ἰσορροπίας 1—ἐπιαναφορά 2, τὸ αὐτὸ μὲ ἄρσιν τοῦ ἑτέρου σκέλους 3, ἀποκατάστασις 4, βαθὺ κάθισμα συσπείρωσις 5 — ἀνόρθωσις 6. Ἡ ἄσκησις ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῆς συνασκουμένης.

11. Λὰξ ἐπαλλάξ.

Ἄσκήσεις ἐπὶ στρωμάτων.

Κυβιστήσεις.

Κατακόρυφος ἀναστροφή μετὰ βοηθοῦ.

Ἀγωνιστική.

Ἄλμα εἰς μῆκος.

2α Ἡμερησία Γύμνασις (Θηλέων)

1. Τακτικαὶ ἀσκήσεις. Βαδίσεις, κλίσεις, μεταβολαί.

2. Σχηματισμὸς κύκλου α) Ποικιλίαι βαδίσεων—8 βήματα βάδην (1—8) 4 βήματα ἐπὶ τῶν δακτύλων (1—4), καὶ 4 ἐκ τοῦ βαθέως καθίσματος (5—8).

β) Τροχάδην — 8 βήματα τροχάδην (1—8), 4 ἐπὶ τόπου (1—3), 4 ὀπίσω (5—8).

3. Βήματα χόπα (ἀναπήδησις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς σκέλους προχωρητικῶς, ἄρσις κεκαμμένου τοῦ ἑτέρου 1, τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 2).

4. Ἀνάτασις. Τάσις ἐναλλάξ τῶν χειρῶν (τέντωμα ὑψηλά), 1—4—τάσις ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν 1—δι' ἐκτάσεως αἰώρησις χειρῶν ἔμπρὸς χιαστὶ 2 διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ (ἐκτάσεως) ἐπιαναφορὰ εἰς τὴν ἀνάτασιν 3—4.

5. Πρότασις. Συσπείρωσις αἰώρησις τῶν χειρῶν κάτω καὶ ὀπίσω 1 — ἀνόρθωσις μετ' αἰώρησεως τῶν χειρῶν ἔμπρὸς καὶ κάμψεις τάσεις τῶν γονάτων 2, ἕκτασις κορμοῦ καὶ χειρῶν 3, εἰς τὴν πρότασιν 4.

6. Προσοχή. Στροφαὶ τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ—δεξιὰ μετὰ κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων καὶ αἰώρησις ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ὁμωνύμως 1—2, στροφή ἀριστερὰ προχωρητικῶς, αἱ χεῖρες εἰς τὴν ἕκτασιν 3—4. Τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως.

7. Διάστασις—ἔκτασις. Αἰώρησις τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κάτω ἔμπρὸς δεξιὰ 1, εἰς τὴν ἔκτασιν 2, ἡμιανάτασις τῆς ἀριστερᾶς κάμψις κορμοῦ δεξιὰ μεταφορὰ βάρους ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους 3, εἰς τὴν ἔκτασιν 4.

8. Διάστασις — ἔκτασις. Πρόκυψις ὀριζοντία (90°), αἰώρησις τῶν χειρῶν εἰς τὴν ἀνάτασιν 1—2, τάσις κορμοῦ καὶ χειρῶν 3, ἀνάκυψις ἔκτασις τῶν χειρῶν πλαγίως 4.

9. Ὑπτία κατάκλισις. Ἀνόρθωσις τοῦ κορμοῦ, ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους κεκαμμένου λαβῆ (τὸ μέτωπον εἰς τὸ γόνυ). Ἐπαναφορὰ εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν. Τὸ αὐτὸ διὰ τοῦ ἀντιθέτου σκέλους.

10. Ἴσορροπία ἀνὰ ζεύγη. Λαβῆ ἔμπρὸς χιαστί. Ἄρσις κεκαμμένου τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους 1, τάσις ὀπίσω ἰσορροπία 2—3, ἀποκατάστασις 4.

11. Ἀναπηδήσεις ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους μετὰ συγχρόνου ἐκβολῆς τοῦ ἀριστεροῦ ἐπὶ τῆς πτέρνης 1, σταύρωμα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, στήριξις ἐπὶ τῶν δακτύλων 2, διπλῆ ἀναπήδησις ἐπὶ τόπου δι' ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν 2—4. Τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 5—8.

Ἀσκήσεις ἐπὶ στρωμάτων.

Γέφυρα — ἀνακυβίστησις — Πλαγία κυβίστησις (τροχὸς) ὑπερπήδησις ἐφαλτηρίου.

3η Ἡμερησία Γύμνασις (Θηλέων).

Τακτικαὶ ἀσκήσεις.

Εἰς κύκλον ἀνὰ ζεύγη :

1. Ἀλλαγὴ βήματος ἔμπρὸς πρὸς τὴν φορὰν τοῦ κύκλου διὰ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους 1—2, διὰ τοῦ δεξιοῦ σκέλους 3—4 ἐν συνεχείᾳ. (Βήματα πόλκας).

2. Τρεῖς πλάγια ἀλλαγὰ βήματος διὰ τοῦ δεξιοῦ σκέλους πρὸς τὰ ἔξω 1—2—3, ἀναπήδησις ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν 4, τὸ αὐτὸ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους πρὸς τὸ κέντρον (5—8).

Εἰς τὴν ἀραίωσιν.

3. "Ἐν πλάγιον βῆμα πρὸς τ' ἀριστερά διὰ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους καὶ βῆμα χιαστί τοῦ δεξιοῦ πρὸς τ' ἀριστερά (ἔμπροσθεν τοῦ ἀριστεροῦ) 1 (ἔ—να), πλάγιον βῆμα τοῦ ἀριστεροῦ πρὸς τ' ἀριστερά μετὰ συγχρόνου ἄρσεως τοῦ δεξιοῦ 2, Πλάγιον βῆμα τοῦ δεξιοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ βῆμα χιαστί τοῦ ἀριστεροῦ πρὸς τὰ δεξιὰ (ἔμπροσθεν τοῦ δεξιοῦ) 3 (τρί—α), πλάγιον βῆμα τοῦ δεξιοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ μετὰ συγχρόνου ἄρσεως τοῦ ἀριστεροῦ 4. Τὸ αὐτὸ ἐν συνεχείᾳ.

4. Βαθὺ κάθισμα, στήριξις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ταλάντευσις 1—2, τάσις τῶν γονάτων δύο διπλώσεις 3—4, βαθὺ κάθισμα στήριξις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ταλάντευσις 5—6, κροῦσις τῶν παλαμῶν ἐπὶ τῶν γονάτων 7, ἀνόρθωσις 8.

5. Διάστασις ἔκτασις — ὀριζοντία πρόκυψις ἀνάτασις εἰς δύο χρόνους 1—2, ἐπίκυψις 3—4, διπλώσεις 5—6, ἀνέλιξις 7—8.

6. Ἀλλαγὴ βήματος διὰ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους 1—2, ἰσορροπία ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους ἄρσις τοῦ δεξιοῦ ὀπίσω 3—4, ἀλλαγὴ βήματος διὰ τοῦ δεξιοῦ σκέλους 1—2, ἰσορροπία ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ ὀπίσω 3—4.

7. Προσοχὴ — αἰώρησις τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς εἰς τὴν ἡμιπρότασιν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐλαφρῶς ὀπίσω καὶ στροφὴ τοῦ κορμοῦ δεξιὰ μετὰ συγχρόνου ἐλαφρᾶς κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων 1, ἐναλλαγὴ τῶν χειρῶν καὶ στροφὴ τοῦ κορμοῦ ἀριστερά μετὰ συγχρόνου ἐλαφρᾶς κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων 2, ἐναλλαγὴ τῶν χειρῶν καὶ στροφὴ τοῦ κορμοῦ δεξιὰ μετὰ συγχρόνου κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων 3, ἐπίκυψις ἡμιανάτασις ἀριστερά 4, τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 5—6—7—8.

8. Ἐκτασις. Πλαγία κάμψις τοῦ κορμοῦ ἀριστερά ἡμιανάτασις δεξιὰ 1 — ἐπαναφορὰ τοῦ κορμοῦ εἰς τὴν ὀρθίαν θέσιν ἔκτασις 2—πλαγία κάμψις τοῦ κορμοῦ δεξιὰ ἡμιανάτασις ἀριστερά 3—ἐπαναφορὰ τοῦ κορμοῦ εἰς τὴν ὀρθίαν θέσιν

4, στροφή τῶν παλαμῶν ἐλαφρὰ κάμψις καὶ τάσις τῶν χειρῶν μετὰ συγχρόνου κάμψεως καὶ τάσεως τῶν γονάτων 5—ἀνάτασις 6—τάσις εἰς τὴν ἀνάτασιν 7, ἔκτασις.

9. Ὑπτία κατάκλισις αἱ χεῖρες παραλλήλως πρὸς τὸ σῶμα—ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους τεταμένου 1—ἀποκατάστασις εἰς τὴν ἀφετηρίαν 2, ἄρσις τοῦ δεξιοῦ σκέλους τεταμένου 3—ἀποκατάστασις 4, ἄρσις ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν τεταμένων εἰς δύο χρόνους 5—6, ἀποκατάστασις εἰς τὴν ἀφετηρίαν 7—8.

10. Ὑπτία κατάκλισις ἔκτασις τῶν χειρῶν. Ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους 1, τὸ ἀριστερὸν σκέλος φέρεται πρὸς τὴν δεξιὰν χεῖρα χιαστί 2, ἐπαναφορά, ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους εἰς τὴν κατακόρυφον θέσιν 3, ἀποκατάστασις εἰς τὴν ἀφετηρίαν 4, τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 5—8.

11. Δύο ἀναπήδησις ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν 1—2, ἀναπήδησις διάστασις εἰς τὸν ἄερα, πτώσις ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν 3. Τὸ αὐτὸ ἐν συνεχείᾳ.

Ἀγωνιστικὴ. Δρόμος 50 μέτρων.

Τοπικὸς Ἐθνικὸς χορὸς (Μακεδονικὸς).

4η Ἡμερησία Γύμνασις (Θηλέων)

Τακτικαὶ ἀσκήσεις.

Εἰς κύκλον 1. Διπλῆ ἀναπήδησις ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους τεταμένου ἔμπρὸς 1—2, τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως 3—4, 4 βηματάκια τροχάδην ἔμπρὸς ἀρχίζοντες μετὰ δεξιὸν (δεξ—ἀρ—δεξ—ἀρ.).

2. Βήματα ἀλλαγῆ (πόλκα) διὰ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους 1—2, τὸ αὐτὸ διὰ τοῦ δεξιοῦ 3—4, βῆμα ἔμπρὸς διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἀναπήδησις ἄρσις τοῦ δεξιοῦ σκέλους ἔμπρὸς κεκαμμένου 5—6, βῆμα ἔμπρὸς διὰ τοῦ δεξιοῦ ἀναπήδησις ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους ἔμπρὸς κεκαμμένου 7—8, τὸ αὐτὸ ἐν συνεχείᾳ.

Εἰς τὴν ἀραιώσιν.

3. Κάμψις καὶ τάσις τῶν γονάτων μὲ σύγχρονον κροῦσιν τῶν παλαμῶν, ἔμπρὸς εἰς τὴν λεκάνην καὶ πίσω 1 (ἔ-να), κάμψις καὶ τάσις τῶν γονάτων κροῦσις τῶν παλαμῶν ἔμπρὸς 2, συσπείρωσις 3, ἀνόρθωσις εἰς τὴν προσοχὴν 4.

4. Πλάγιον βῆμα ἀριστερὰ κλίσις ἀριστερὰ μὲ σύγχρονον αἰώρισιν τῶν χειρῶν πρὸς τ' ἀριστερὰ πρότασις 1, ὀριζοντία πρόκυψις ἀνάτασις 2, κάμψις γονάτων χαλάρωσις 3, ἀνέλιξις 4. Πλάγιον βῆμα δεξιὰ κλίσις δεξιὰ μὲ σύγχρονον αἰώρησιν τῶν χειρῶν πρὸς τὰ δεξιὰ πρότασις 5, ὀριζοντία πρόκυψις ἀνάτασις 5, κάμψις γονάτων χαλάρωσις 7, ἀνέλιξις 8.

5. Διάστασις — κάμψις τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ 1, δεξιὰ 2, ἀριστερὰ 3, ταλάντευσις εἰς τὴν κάμψιν ἀριστερὰ 4, τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως.

6. Γονάτισις πρότασις—ἑτερόπλευρον κάθισμα ἀριθ. 1, ἀνόρθωσις εἰς τὴν γονάτισιν 2, ἑτερόπλευρον κάθισμα δεξιὰ 3, ἀνόρθωσις εἰς τὴν γονάτισιν 4.

7. Ἄνα ζεύγη ἀντιμέτωποι, πρηγῆς κατάκλισις, ἕκτασις τῶν χειρῶν λαβὴ—ἄρσις τοῦ κορμοῦ ὑπερέκτασις 1, πρηγῆς κατάκλισις 2.

8. Ἐδραία θέσις διάστασις — διπλώσεις ἐν συνεχείᾳ.

9. Προσοχὴ ἕκτασις τῶν χειρῶν — ἐπιτόπιοι ἀναπήδησις ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν 1, ἀναπήδησις διὰ τοῦ δεξιοῦ ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ τεταμένου ὀπίσω 2, δύο βήματα τροχάδην ἔμπρὸς (ἀριστερὰ, δεξιὰ) (3—4), τὸ αὐτὸ ἐν συνεχείᾳ.

Ἀγωνιστικὴ. Σκυταλοδρομία κατ' ἀντιζυγίαν 50 μέτρων.

5 η Ἡ μ ε ρ η σ ί α Γ ύ μ ν α σ ι ς (Θ η λ έ ω ν)

Τακτικαὶ ἀσκήσεις.

Εἰς κύκλον.

1. Διπλῆ ἀναπήδησις ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους τεταμένου ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους χιαστί ἔμπροσθεν τοῦ δεξιοῦ 1—2, διπλῆ ἀναπήδησις ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἄρσις τοῦ δεξιοῦ σκέλους

ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ ἔμπρὸς τεταμένου, 5 ἀναπήδησις ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ, ἄρσις τοῦ δεξιοῦ ἔμπρὸς τεταμένου 6, ἀναπήδησις ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἄρσις τοῦ ἀριστεροῦ ἔμπρὸς τεταμένου 7, ἀναπήδησις ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἄρσις τοῦ δεξιοῦ ἔμπρὸς τεταμένου 8. (5—6—7—8 γίνεται προχωρητικῶς).

2. Προβολὴ ἀριστεροῦ σκέλους αἱ χεῖρες χιαστί κάτω καὶ ἔμπρὸς 1—2, ἀνόρθωσις ἀκροστασία ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους προβολὴ τοῦ δεξιοῦ σκέλους αἱ χεῖρες διὰ τῆς ἐκτάσεως εἰς τὴν ἀνάτασιν 3—4. Τὸ αὐτὸ ἐν συνεχείᾳ.

Εἰς τὴν ἀραίωσιν.

3. Προσοχὴ. Αἰώρησις τῶν χειρῶν ἔμπρὸς εἰς τὴν πρότασιν μὲ σύγχρονον κάμψιν καὶ τάσιν τῶν γονάτων 1, αἰώρησις τῶν χειρῶν κάτω ὀπίσω ἀνάτασις μὲ σύγχρονον κάμψιν καὶ τάσιν τῶν γονάτων 2, ὀριζοντία πρόκυψις ἀνάτασις 3, κάμψις γονάτων, χαλάρωσις, ἀνελίξις εἰς τὴν προσοχὴν 3. Τὸ αὐτὸ ἐν συνεχείᾳ.

4. Πόδες εἰς τὴν προσοχὴν ἕκτασις—Δίπλωσις αἰώρησις τῶν χειρῶν κάτω χιαστί ἀνόρθωσις ἀνάτασις 1, (ἐ—να), βῆμα ἔμπρὸς διὰ τοῦ ἀριστεροῦ, τὸ δεξιὸν σκέλος πλησιάζει τὸ ἀριστερόν (προσοχὴ) πρότασις 2—συσπείρωσις 3—ἀνόρθωσις ἕκτασις 4, δίπλωσις αἰώρησις τῶν χειρῶν κάτω χιαστί ἀνόρθωσις ἀνάτασις 5, βῆμα ὀπίσω διὰ τοῦ δεξιοῦ, τὸ ἀριστερόν πλησιάζει τὸ δεξιὸν (προσοχὴ) πρότασις 6, συσπείρωσις 7—ἀνόρθωσις ἕκτασις 8. Τὸ αὐτὸ διὰ τοῦ δεξιοῦ ἔμπρὸς.

5. Διάστασις ἀνάτασις—κάμψις τοῦ κορμοῦ ἀριστερὰ 1—κάμψις δεξιὰ 2—κάμψις ἀριστερὰ 3, ταλάντευσις εἰς τὴν κάμψιν 4. Τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως.

6. Γονάτισις—δίπλωσις (μέτωπον ἐπὶ τῶν γονάτων) 1, ὀριζοντία πρόκυψις αἱ χεῖρες πλησίον τοῦ κορμοῦ 2, δίπλωσις 3—ἀνάκυψις 4.

7. Πρηνῆς κατάκλισις στήριξις τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς τὸ ὕψος τῶν ὤμων (κατεύθυνσις τῶν δακτύλων πρὸς τὰ ἔμπρὸς) — τάσις τῶν χειρῶν ἕκτασις τοῦ κορμοῦ (1—2), ἐπαναφορὰ 3—4, πρηνῆς θέσις (στήριξις ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ

ἐπὶ τῶν δακτύλων τῶν σκελῶν) 1—2, ἐπαναφορὰ εἰς τὴν πρηνὴν κατάκλισιν 3—4.

8. Τρία βήματα τροχάδην ἐμπρὸς (ἀριστερά, δεξιὰ, ἀριστερά) (1—2—3), μέγας διασκελισμὸς ἐμπρὸς δι' ἀναπηδήσεως 4. Ἐν συνεχείᾳ τὸ αὐτὸ ἀντιθέτως.

9. Ἄλμα εἰς μῆκος μὲ ἀπλοῦν τρόπον.

Ἐθνικὸς χορὸς, ὁ Μενούσης.

Ἄρθρον 5.

ΠΕΡΙ ΤΡΟΠΟΥ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΥ
ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΕΑΣ ὙΛΗΣ
ΤΩΝ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

1. Οἱ μαθητὰὶ τῶν συνδιδασκομένων τάξεων διδάσκονται τὴν αὐτὴν ὕλην εἰς τὰ μαθήματα τῶν Θρησκευτικῶν, Ἱστορίας, Γεωγραφίας καὶ Φυσικῶν, διδασκομένης κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας τῆς ὕλης τῆς μιᾶς τῶν τάξεων, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον τῆς ὕλης τῆς ἐτέρας, πλὴν τῆς Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας τῶν Γ' καὶ Δ' τάξεων.

Ὅμοίως συνδιδάσκονται τὰ Τεχνικὰ μαθήματα, τὴν Μουσικὴν καὶ τὴν Γυμναστικὴν, οἱ δὲ τῆς Ε', ΣΤ' τάξεως καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν πλὴν τῆς Γραμματικῆς.

2. Γραμματικὴ.

Ἡ Γραμματικὴ εἰς τὰς Γ', Δ' καὶ Ε', ΣΤ' τάξεις τῶν μὲν μονοθεσίων καὶ διθεσίων σχολείων διδάσκεται δις τῆς ἑβδομάδος, τῶν δὲ τριθεσίων καὶ ἄνω τρίς τῆς ἑβδομάδος.

3. Γραμματικὴ Ε' καὶ ΣΤ' τάξεων.

Ἡ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς εἰς τὰς συνδιδασκομένας τάξεις (Ε', ΣΤ') τῶν 2θεσίων, 3θεσίων καὶ 4θεσίων Δημοτικῶν Σχολείων γίνεται εἰς ἡμίωρα κεχωρισμένως κατὰ

τάξιν. Εἰς τὰ 1)θεσία σχολεῖα κατανέμεται ἡ διδακτικὴ ὥρα (ἡμίωρον) εἰς δύο τμήματα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὕλης κεχωρισμένως κατὰ τάξιν.

4. Ἱστορία Γ' καὶ Δ' τάξεων.

Εἰς τὰς συνδιδασκομένας τάξεις Γ' Δ' τῶν 1)θεσίων καὶ 3)θεσίων Δημοτικῶν Σχολείων κατὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους διδάσκεται ὕλη τῆς Γ' τάξεως (ἐκ τῆς Μυθολογίας) καὶ ἀκολουθῶς ἡ ὕλη τῆς Δ' τάξεως.

4. Ἀριθμητικὴ καὶ Γεωμετρία εἰς τὰ 1)θεσία Σχολεῖα.

Εἰς τὰς συνδιδασκόμενα τάξεις Γ' Δ' καὶ Ε' ΣΤ' τῶν 1)θεσίων Σχολείων ἡ διδακτικὴ ὥρα (ἡμίωρον) διὰ τὸ μάθημα τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας κατανέμεται εἰς δύο τμήματα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὕλης κεχωρισμένως κατὰ τάξιν.

6. Γεωγραφία Γ' καὶ Δ' τάξεων.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας διδάσκεται ἡ ὕλη τῆς Γ' τάξεως (Γεωγραφικοὶ ὄροι, γεωγραφικαὶ ἔννοιαι, μελέτη χάρτου καὶ Νομὸς μαθητοῦ) καὶ τὸ ἥμισυ τῆς διδακτέας ὕλης τῆς Δ' τάξεως.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος συνδιδασκαλίας ἐπαναλαμβάνεται ἡ διδασκαλία τῆς ἀνωτέρω ὕλης τῆς Γ' τάξεως καὶ ἀκολουθῶς διδάσκεται τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ὕλης τῆς Δ' τάξεως.

7. Ἀγωγή τοῦ Πολίτου.

Εἰς τὰς συνδιδασκομένας Ε' καὶ ΣΤ' τάξεις τῶν 1)θεσίων, 2)θεσίων, 3)θεσίων καὶ 4)θεσίων σχολείων κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος συνδιδασκαλίας διδάσκεται ἡ ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι καθοριζομένη ὕλη ὑπὸ κεφάλαια α, β, γ, κατὰ

δὲ τὸ δεύτερον ἔτος συνδιδασκαλίας ἢ καθοριζομένη ὑπὸ κε-
φάλαια δ, ε, στ, ζ.

Εἰς τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρη-
σκευμάτων Ὑπουργόν, ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέ-
λεσιν τοῦ παρόντος Β. Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Ὀκτωβρίου 1969

Ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως

Ο ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΩ·Ι·ΤΑΚΗΣ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΑΙ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΕΞΕΤΥΠΩΘΗ
ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & Σία Α. Ε. — « ΑΤΛΑΝΤΙΣ »

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ ΠΕΧΑΙΒΑΝΙΔΗ